

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

عمران
علیهما السلام

www. **Ghaemiyeh** .com
www. **Ghaemiyeh** .org
www. **Ghaemiyeh** .net
www. **Ghaemiyeh** .ir

حکمت: نامہ

عربی - فارسی

مولانا محمد امجد علی شہری

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

حکمت نامه بسیج

نویسنده:

محمد محمدی ری شهری

ناشر چاپی:

موسسه علمی فرهنگی دارالحدیث

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۱۲	حکمت نامه بسیج
۱۲	مشخصات کتاب
۱۲	اشاره
۲۴	پیش گفتار
۲۶	درآمد
۳۸	فصل اول : جایگاه بسیجی
۳۸	۱ / ۱ پیشگویی قرآن
۴۴	۲ / ۱ پیشوایان بسیج
۴۸	۳ / ۱ دوستان خدا
۵۲	۴ / ۱ اصلی ترین یاوران امت
۵۴	۵ / ۱ زمینه سازان حکومت جهانی اسلام
۵۸	۶ / ۱ بسیجیان گمنام
۶۲	فصل دوم : بایسته های بسیج
۶۲	۱ / ۲ آگاهی های دینی
۶۲	۱ / ۲ راز تداوم دینداری
۶۴	۲ / ۲ آشنایی با قرآن
۶۶	۳ / ۲ آشنایی با حدیث
۶۸	۴ / ۲ دین شناسی
۶۸	۵ / ۲ همه سونگری به دین
۷۰	۶ / ۲ هشیری دینی
۷۲	۷ / ۲ اندیشه در مسایل دینی
۷۴	۸ / ۲ شبهه شناسی

۷۶	.....	۹۱ / ۲ شناخت اساس دین
۷۶	.....	الف . محبت خدا
۷۶	.....	ب . محبت أهل بیت
۷۸	.....	۲ / ۲ آگاهی های سیاسی
۷۸	.....	۱۲ / ۲ ایمان و زیرکی
۸۰	.....	۲۲ / ۲ زمان آگاهی
۸۰	.....	۳۲ / ۲ هشیاری سیاسی
۸۲	.....	۴۲ / ۲ اجتناب از دشمنی
۸۶	.....	۵۲ / ۲ دشمن شناسی
۸۶	.....	الف . انگیزه دشمنی
۸۶	.....	ب . اقسام دشمنان
۸۶	.....	ج . خطرناک ترین دشمنان
۸۸	.....	د . ناتوان ترین دشمن
۸۸	.....	۶۲ / ۲ تلاش برای دوست کردن دشمنان
۹۰	.....	۷۲ / ۲ هشیاری در برابر دشمن
۹۲	.....	۸۲ / ۲ کمک نخواستن از دشمن
۹۴	.....	۹۲ / ۲ کوچک نشمردن دشمن
۹۴	.....	۱۰ / ۲ سیاست حق و سیاست باطل
۹۶	.....	۱۱ / ۲ سیاست رفتار با دوستان
۹۸	.....	۱۲ / ۲ سیاست رفتار با دشمنان
۱۰۲	.....	۱۳ / ۲ سیاست رفتار با همگان
۱۰۶	.....	۳ / ۲ اخلاق شایسته
۱۰۶	.....	۱۳ / ۲ اخلاص
۱۱۰	.....	۲۳ / ۲ توکل

- ۱۱۲ ..... ایثار ۳۳/۲
- ۱۱۴ ..... زهد ۴۳/۲
- ۱۱۶ ..... همت بلند ۵۳/۲
- ۱۱۸ ..... مروت ۶۳/۲
- ۱۱۸ ..... شجاعت ۷۳/۲
- ۱۲۰ ..... قوت ۸۳/۲
- ۱۲۲ ..... قاطعیت ۹۳/۲
- ۱۲۴ ..... استقامت ۱۰۳/۲
- ۱۲۶ ..... تحمل سختی ۱۱۳/۲
- ۱۲۸ ..... آرامش ۱۲۳/۲
- ۱۲۸ ..... میانه روی ۱۳۳/۲
- ۱۳۰ ..... امانتداری ۱۴۳/۲
- ۱۳۲ ..... توالاً و تبتزاً ۱۵۳/۲
- ۱۳۴ ..... راستگویی ۱۶۳/۲
- ۱۳۶ ..... حقگویی ۱۷۳/۲
- ۱۳۸ ..... رازداری ۱۸۳/۲
- ۱۴۰ ..... انصاف ۱۹۳/۲
- ۱۴۲ ..... اظهار دوستی ۲۰۳/۲
- ۱۴۲ ..... حُسن خلق ۲۱۳/۲
- ۱۴۶ ..... فروتنی ۲۲۳/۲
- ۱۴۸ ..... سرفرازی ۲۳۳/۲
- ۱۵۰ ..... بیم نداشتن از غیر خدا ۲۴۳/۲
- ۱۵۰ ..... بیم نداشتن از ملامت مردم ۲۵۳/۲
- ۱۵۲ ..... هراس نداشتن از کمی همراهان ۲۶۳/۲

- ۱۵۴ ..... ۲۷۳ / ۲ احساس تقصیر
- ۱۵۶ ..... ۴ / ۲ دوری از اخلاق نکوهیده
- ۱۵۶ ..... ۱۴ / ۲ بداخلاقی
- ۱۵۶ ..... ۲۴ / ۲ عصبانیت
- ۱۵۸ ..... ۳۴ / ۲ آزمندی
- ۱۶۰ ..... ۴۴ / ۲ تعصب
- ۱۶۲ ..... ۵۴ / ۲ تنبلی
- ۱۶۴ ..... ۶۴ / ۲ خود بزرگ بینی
- ۱۶۶ ..... ۷۴ / ۲ خودپسندی
- ۱۶۶ ..... ۸۴ / ۲ خودنمایی
- ۱۷۰ ..... ۹۴ / ۲ ناهماهنگی رفتار و گفتار
- ۱۷۲ ..... ۱۰۴ / ۲ افراطیگری
- ۱۷۲ ..... ۱۱۴ / ۲ سازشکاری
- ۱۷۴ ..... ۱۲۴ / ۲ مزاحمت
- ۱۷۴ ..... ۱۳۴ / ۲ تحقیر
- ۱۷۶ ..... ۱۴۴ / ۲ سرزنش
- ۱۷۶ ..... ۱۵۴ / ۲ عیبجویی
- ۱۷۸ ..... ۱۶۴ / ۲ سزبار دیگران بودن
- ۱۸۴ ..... فصل سوم : مسئولیتهای بسیجی
- ۱۸۴ ..... ۱ / ۳ مسئولیتهای فردی
- ۱۸۴ ..... ۱۱ / ۳ انجام دادن واجبات
- ۱۸۶ ..... ۲۱ / ۳ ترک محرمات
- ۱۸۸ ..... ۳۱ / ۳ مواظبت بر نماز
- ۱۹۲ ..... ۴۱ / ۳ احتیاط در امور شبهه ناک

- ۱۹۴ ..... ۵ / ۱ / ۳ تقوا و نیکوکاری
- ۱۹۴ ..... ۶ / ۱ / ۳ مبارزه با نفس
- ۱۹۶ ..... ۷ / ۱ / ۳ محاسبه نفس
- ۱۹۶ ..... ۸ / ۱ / ۳ یاد خدا
- ۲۰۰ ..... ۹ / ۱ / ۳ نیایش
- ۲۰۴ ..... ۱۰ / ۱ / ۳ خشوع
- ۲۰۶ ..... ۱۱ / ۱ / ۳ شب زنده داری
- ۲۱۲ ..... ۱۲ / ۱ / ۳ عشق به خدا
- ۲۱۸ ..... ۱۳ / ۱ / ۳ انضباط
- ۲۱۸ ..... ۱۴ / ۱ / ۳ کم خرجی
- ۲۲۴ ..... ۱۵ / ۱ / ۳ پاکیزگی
- ۲۲۶ ..... ۲ / ۳ مسئولیتهای اجتماعی
- ۲۲۶ ..... ۱ / ۲ / ۳ پیشگامی در عمل
- ۲۲۶ ..... ۲ / ۲ / ۳ اهتمام به امور مسلمانان
- ۲۲۸ ..... ۳ / ۲ / ۳ حسن معاشرت
- ۲۳۲ ..... ۴ / ۲ / ۳ خیرخواهی برای همه
- ۲۳۴ ..... ۵ / ۲ / ۳ نیکی به همه مردم
- ۲۳۶ ..... ۶ / ۲ / ۳ وساطت در نیکی
- ۲۳۸ ..... ۷ / ۲ / ۳ یاری ستمدیده
- ۲۳۸ ..... ۸ / ۲ / ۳ کمک به آسیب دیدگان
- ۲۴۰ ..... ۹ / ۲ / ۳ چشم پوشی
- ۲۴۲ ..... ۳ / ۳ مسئولیتهای فرهنگی
- ۲۴۲ ..... ۱ / ۳ / ۳ دعوت به ارزشها
- ۲۴۶ ..... ۲ / ۳ / ۳ دعوت به وحدت کلمه

- ۲۵۰ ..... جذب جوانها ۳۳/۳
- ۲۵۰ ..... پاسداری از دین ۴۳/۳
- ۲۵۲ ..... خطر ترک مسئولیت ۵۳/۳
- ۲۵۴ ..... مراتب انجام مسئولیت ۶۳/۳
- ۲۵۶ ..... مسئولیتهای نظامی ۴/۳
- ۲۵۶ ..... الف . فرماندهی وفرمانبری نظامی
- ۲۵۶ ..... ۱۴/۳ حقوق متقابل فرمانده و بسیجی
- ۲۵۸ ..... ۲۴/۳ اهتمام فرمانده به آموزش نظامی
- ۲۶۰ ..... ۳۴/۳ توجه فرمانده به نیروها
- ۲۶۲ ..... ۴۴/۳ اطاعت از فرمانده
- ۲۶۲ ..... ۵۴/۳ رمز فرمانبری نظامی
- ۲۶۴ ..... ب . رزم آوری
- ۲۶۴ ..... ۶۴/۳ اهمیت آموزش نظامی
- ۲۶۶ ..... ۷۴/۳ آمادگی رزمنده
- ۲۶۸ ..... ۸۴/۳ ارزش رزمندگان
- ۲۷۰ ..... ۹۴/۳ عشق به شهادت
- ۲۷۲ ..... ۱۰۴/۳ درخواست شهادت
- ۲۷۴ ..... ۱۱۴/۳ ارزش شهادت
- ۲۷۶ ..... فصل چهارم : راز موفقیت بسیجی
- ۲۷۶ ..... ۱/۴ کسب شایستگی های لازم
- ۲۷۶ ..... ۲/۴ رعایت ظرفیت مخاطب
- ۲۸۴ ..... ۳/۴ رعایت ادب رسالت
- ۲۸۶ ..... ۴/۴ مدارا
- ۲۸۸ ..... ۵/۴ اجتناب از سخنگیری

۲۹۰	۶ / ۴ اجتناب از خشونت بدون ضرورت
۲۹۲	۷ / ۴ تحمل سختیهای رسالت
۲۹۴	فصل پنجم : بسیجیان نمونه
۲۹۴	۱ / ۵ شرطه الخمیس (سپاه ویژه)
۲۹۸	۲ / ۵ یاران سید الشهداء
۳۰۲	۳ / ۵ بسیجیان نمونه از دیدگاه امام علی
۳۱۶	فهرست منابع
۳۳۶	درباره مرکز

حکمت نامه بسیج

مشخصات کتاب

سرشناسه : محمدی ری شهری، محمد، ۱۳۲۵ -

عنوان و نام پدیدآور : حکمت نامه بسیج / محمدی ری شهری.

مشخصات نشر : قم: موسسه علمی فرهنگی دارالحدیث، سازمان چاپ و نشر، ۱۳۸۱.

مشخصات ظاهری : ۳۱۵ص.

شابک : ۱۶۰۰۰ریال: ۹۶۴-۷۴۸۹-۰۵-۶؛ ۱۶۰۰۰ریال (چاپ دوم)؛ ۱۶۰۰۰ریال (چاپ سوم)

یادداشت : چاپ دوم: ۱۳۸۲.

یادداشت : چاپ سوم: ۱۳۸۴.

یادداشت : کتابنامه: ص. ۳۱۵ - ۳۰۵؛ همچنین به صورت زیرنویس.

موضوع : احادیث اخلاقی

موضوع : بسیجیان -- جنبه های مذهبی -- اسلام

موضوع : احادیث شیعه -- قرن ۱۴

موضوع : اخلاق اسلامی

شناسه افزوده : دار الحدیث

رده بندی کنگره : BP۲۴۸/م ۳۴۶ ح ۸

رده بندی دیویی : ۲۹۷/۶۱

شماره کتابشناسی ملی : م ۸۲-۱۳۱۴۹

ص: ۱

اشاره

پیش گفتار

پیشگفتار حکمتنامه بسیج، نخستین مجموعه از سلسله نوشتارهایی است که با بهره‌گیری از رهنمودهای حکیمانه قرآن کریم و سخنان نورانی اهل بیت علیهم السلام، به خواست خداوند متعال، به صورت موضوعی برای اقشار مختلف جامعه سامان خواهد یافت. در آغاز برای پی بردن به اهمیت این اقدام، اشاره به دو نکته ضروری است: یک. انسان برای رسیدن به فلسفه آفرینش خود و بهره‌برداری بهتر از سرمایه زندگی در جهت صعود به قله تکامل مادی و معنوی، نیاز به برنامه دارد و این برنامه در دورانهای مختلف زندگی و برای اقشار مختلف جامعه، متفاوت است. دو. اسلام، پیام آور تکامل برای انسان در همه دورانهاست و برای آن که همه اقشار جامعه با برنامه متناسب زندگی خود آشنا شوند، رهنمودهای حکیمانه‌ای ارائه کرده است که در هر مقطع از تاریخ، جمع‌آوری و موضوع‌بندی این رهنمودها متناسب با نیازهای زمان برای گسترش فرهنگ اسلام ناب، ضروری و اجتناب‌ناپذیر است. با این نگاه، نگارنده با وجود همه مسئولیتهای اجرایی و فرهنگی‌ای که بر دوش دارد، مصمم شد که در کنار سایر کارها با اعتماد

ص: ۱۴

به یاری خداوند متعال، این اقدام مهم و ضروری را نیز تحت عنوان «حکمتنامه» برای اқشار مختلف جامعه دنبال کند و در این حرکت پُر برکت و نورانی، نخستین مجموعه ای که سامان یافت، در جهت گسترش فرهنگ قشری پیشتاز در جامعه اسلامی گردید که امام خمینی رضوان الله تعالی علیه افتخار می کرد که در دنیا یکی از آنهاست و از خداوند متعال می خواست که او را در قیامت، در صف آنان محشور فرماید. من این سرآغاز را به فال نیک می گیرم و امیدوارم که خداوند متعال، توفیق تهیه سایر مجموعه های موضوعی را نیز عنایت فرماید. بر خود لازم می دانم از فاضل عزیز و بزرگوار حجه الاسلام جناب آقای حاج احمد غلامعلی که در ساماندهی نهایی این مجموعه مرا یاری داد و نیز از دانشمند گرانمایه حجه الاسلام والمسلمین آقای عبدالهادی مسعودی که ترجمه شماری (۱) از احادیث این مجموعه را پذیرفت، صمیمانه سپاسگزاری نمایم و برای همه خدمتگزاران در «مرکز تحقیقات دارالحدیث» که به گونه ای در آماده سازی این کتاب سهیم اند، از خداوند منان، توفیق خدمت بیشتر به فرهنگ اهل بیت و خیر دنیا و آخرت را مسئلت می نمایم. رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ! محمدی ری شهری ۱۴ شهریور ۱۳۸۱ ۲۷ جمادی الثانیه ۱۴۲۳

۱- .گفتنی است که ترجمه اکثر مطالب حکمتنامه برگرفته از ترجمه میزان الحکمه و برخی تألیفات دیگر نگارنده پس از اصلاح است .

ص: ۱۵

درآمد

درآمد «يَأْتِيهَا الَّذِينَ آمَنُوا مِن يَزْتَدُ مِنكُمْ عَن دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ» . (۱)

این آیه نورانی، الهام بخش تدوین حکمتنامه بسیج شد. در این آیه، خداوند متعال، ضمن تهدید جمعی از همراهان پیامبر اسلام که در باورهای دینی و دفاع از ارزشهای اسلامی استوار نیستند، با صراحت پیش بینی می کند در آینده تاریخ، گروهی به یاری این آیین خواهند شتافت که خداوند متعال، آنان را دوست دارد و آنان نیز به خدا علاقه دارند. آنان با اهل ایمان، فروتن و مهربان اند و در برابر دشمنان ارزشهای دینی، سرفراز و قاطع، در راه اقامه ارزشهای الهی با دشمنان پیکار می کنند و از سرزنش ملامتگران پروایی ندارند. قرآن در دو آیه دیگر به این پیشگویی اشارت دارد. یکی آیه ۱۳۳ سوره نساء:

ص: ۱۶

«إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ أَيُّهَا النَّاسُ وَيَأْتِ بِآخَرِينَ وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ ذَلِكُمْ قَدِيرًا» اگر خدا بخواهد، شما را می‌برد و دیگری را می‌آورد، و خداوند بر این کار تواناست. و دیگر، آیه ۳۸ سوره محمد: «وَإِنْ تَوَلَّوْا يَنْشَأْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُوا أَمْثَلَكُمْ». و اگر روی برتابید، خداوند، گروه دیگری را جای شما می‌آورد که آنان، مانند شما نخواهند بود. آیا این پیشگویی قرآن تاکنون تحقق یافته است یا باید در انتظار تحقق آن باشیم؟ بی‌تردید، همه کسانی که واجد ویژگیهایی که قرآن در آیه ۵۴ مائده برای مدافعان ارزشهای اسلامی در آینده تاریخ ذکر کرده، بوده‌اند، می‌توانند مصداق پیشگویی قرآن باشند؛ اما مراجعه به روایاتی که درباره تبیین مصداق یا بزرگ‌ترین مصادیق این پیشگویی است، تأمل برانگیز و برای علاقه‌مندان به انقلاب اسلامی در ایران، بسیار نویدبخش و امیدآفرین است. در تفسیر گرانسنگ مجمع البیان می‌خوانیم که وقتی از پیامبر اسلام درباره مردمی که مصداق پیشگویی قرآن در آیه ۵۴ مائده هستند، پرسیدند، آن حضرت دست به شانه سلمان فارسی زد و فرمود: هذا و ذوهه. (۱)

۱- ر. ک: فصل یکم / ح ۱.

ص: ۱۷

[مقصود آیه] این مرد و هموطنان اویند! سپس فرمود: اگر ایمان به [ستاره] ثریا آویخته باشد، هر آینه مردانی از ایرانیان به آن دست یابند. (۱) همچنین در تفسیر آیه ۱۳۳ سوره نساء «إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ...»، امین الإسلام طبرسی می نویسد: روایت شده است که وقتی این آیه نازل شد، پیامبر خدا دستش را به پشت سلمان زد و فرمود:

هم قوم هذا، یعنی عجم الفرس. (۲)

آنان، هموطنان این مرد هستند، یعنی ایرانیان.

و نیز در تفسیر آیه ۳۸ سوره محمد: «وَإِنْ تَوَلَّوْا يَسْتَبَدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ...» می نویسد: وقتی پیامبر خدا این آیه را تلاوت فرمود، از ایشان پرسیدند: اینهایی که اگر ما رو برتاییم، خداوند آنان را جایگزین ما می کند، کیستند؟ پیامبر صلی الله علیه و آله در حالی که به شانه سلمان می زد، فرمود: هذا و قومه. (۳) این مرد و هموطنان او. و افزود: سوگند به آن که جانم در دست اوست، اگر ایمان به ثریا آویزان باشد، مردانی از ایران به آن دست خواهند یافت.

۱- ر. ک: فصل یکم / ح ۱.

۲- ر. ک: فصل یکم / ح ۴.

۳- ر. ک: فصل یکم / ح ۱.

ص: ۱۸

نکته قابل توجه این که اگر این احادیث هم نبود، بی شک، انسانهای شایسته ای که از همه اقشار ملت مسلمان ایران به رهبری امام خمینی قدس سرهدر این مقطع از تاریخ به یاری اسلام آمدند و انقلاب شکوهمند اسلامی ایران را آفریدند و برای تداوم آن، بار سنگین هشت سال دفاع مقدس را بر دوش کشیدند، مصداق بارز پیشگویی قرآن اند، و احادیث مذکور، علاوه بر تأیید صحت این استنباط، یکی از دلایل صدق گفتار پیامبر اسلام و از معجزات حضرت ختمی مرتبت است. اکنون بر همه علاقه مندان به اسلام و ایران و انقلاب اسلامی است که برای حفظ این سند افتخار قرآنی و تداوم این دستاورد بزرگ تاریخی برنامه ریزی کنند و در این راه، همه توان خود را به کار گیرند. حفظ این سند افتخار، در گرو تداوم و تقویت ویژگیهایی است که قرآن برای یاوران راستین اسلام، مشخص کرده است:

ویژگیهای یاوران راستین اسلاماینک برای آشنا شدن با ویژگیهای یاوران راستین اسلام، از قرآن به عنوان متن و از کلام امام خمینی قدس سره به عنوان شرح بهره می جوئیم؛ امّا پیش از آن، توجه به این نکته ضروری است که از نگاه امام خمینی قدس سره بسیجیان، مصداق کامل یاوران راستین اسلام در این مقطع از تاریخ اند: اگر بخواهیم مصداق کاملی از ایثار و خلوص و فداکاری و عشق به ذات مقدس حق و اسلام را ارائه دهیم، چه کسی سزاوارتر از بسیج و بسیجیان خواهند بود؟ (۱)

ص: ۱۹

بلکه از دیدگاه امام، یاوران راستین اسلام در همه اعصار، بسیجی اند و در قالب مشخصات و تفکر بسیجی تشکل یافته اند: بسیج، لشکر مخلص خداست که دفتر تشکل آن را همه مجاهدان، از اولین و آخرین، امضا نموده اند. (۱) با این مقدمه، به شرح اجمالی برجسته ترین ویژگیهای یاوران راستین اسلام یا به تعبیر امام قدس سره، بسیجیان، از نگاه قرآن می پردازیم:

یک. محبت خدا نخستین ویژگی مدافعان راستین ارزشهای دینی، محبت خداست. قرآن، درباره این ویژگی می فرماید: **يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ**. [خداوند]، آنان را دوست دارد و آنان [نیز] او را دوست دارند. امام خمینی قدس سره درباره این ویژگی می فرماید: بسیج، شجره طیبه و درخت تناور و پُر ثمری است که شکوفه های آن، بوی بهار وصل و طراوت یقین و حدیث عشق می دهد. بسیج، مدرسه عشق و مکتب شاهدان و شهیدان گمنامی است که پیروانش بر گلدسته های رفیع آن،

ص: ۲۰

اذان شهادت و رشادت سر داده اند. (۱) و از آنجا که عشق و محبت، فرع معرفت و آگاهی است، آگاهیهای دینی، مقدمه رسیدن بسیجی به برجسته ترین ویژگیهای مدافعان راستین ارزشهای دینی است و از این رو، برنامه ریزی برای تقویت آگاهیهای دینی بسیج، از اهمیت فوق العاده ای برخوردار است. امام قدس سره برای تقویت آگاهیهای دینی بسیج، ضمن توصیه به تشکل های بسیج دانشجویی و طلاب، حوزه و دانشگاه را مسئول تقویت مبانی اعتقادی و آگاهیهای دینی بسیجیان می داند: امروز، یکی از ضروری ترین تشکلهای بسیج دانشجویی و طلبه است. طلاب علوم دینی و دانشجویان دانشگاهها باید با تمام توان خود در مراکزشان از انقلاب و اسلام دفاع کنند. فرزندان بسیجی ام در این مراکز، پاسدار اصول تغییرناپذیر «نه شرقی و نه غربی» باشند. امروز دانشگاه و حوزه از هر محلّی بیشتر به اتحاد و یگانگی احتیاج دارند. فرزندان انقلاب به هیچ وجه نگذارند ایادی امریکا و شوروی در آن دو محلّ حساس نفوذ کنند. تنها با بسیج است که این مهم انجام می پذیرد و مسائل اعتقادی بسیجیان به عهده این دو پایگاه علمی است. حوزه علمیه و دانشگاه، باید چارچوب های اصیل اسلام ناب محمدی را در اختیار تمامی اعضای بسیج قرار دهند. (۲)

۱- صحیفه نور: ۲۱ / ۵۲.

۲- همان: ۵۳.

ص: ۲۱

دو. فروتنی و سرافرازیعشق به خدا، عشق به همه زیباییها و همه ارزشهای اعتقادی، اخلاقی و عملی، و نیز دشمنی با همه زشتیها و ضد ارزشهاست. دوستی با خدا، دوستی با همه دوستان خداوند متعال و دشمنی با همه دشمنان اوست. تَوَلَّوْا و تَبَرَّأْا نخستین شاخه محبت حقیقی نسبت به حضرت حق تعالی است. انسان نمی تواند خدا را دوست داشته باشد و دوستان خدا و ارزشهای الهی را دوست نداشته باشد و دشمنان خدا و ضد ارزشها را دشمن ندارد. بر این اساس، یاوران راستین اسلام از نگاه قرآن با دوستان خدا که اهل ایمان اند، فروتن و مهربان اند و در برابر دشمنان خدا که کفار نامیده می شوند سرفراز و قاطع: *أَذِلَّةٌ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ*. در برابر مؤمنان، فروتن و در برابر کفار، سرافرازند. امام خمینی قدس سره برای سرفرازی در برابر دشمنان خدا، پیروان اسلام ناب را به آشنایی به فنون نظامی و دفاعی توصیه می فرماید: *ملتّی که در خطّ اسلام ناب محمّدی صلی الله علیه و آله و مخالف با استکبار و پول پرستی و تحجّر گرایی و مقدّس نمایی است، باید همه افرادش بسیجی باشند و فنون نظامی و دفاعی لازم را بدانند؛ چرا که در هنگامه خطر، ملتّی سربلند و جاوید است که اکثریت آن، آمادگی لازم رزمی را داشته باشد.* (۱)

ص: ۲۲

سه . جهاد در راه خداسومین ویژگی یاوران راستین اسلام که نشانه دیگری از ایمان و محبت حقیقی به خداوند متعال ، و دوستی با دوستان او و دشمنی با دشمنان اوست ، جهاد در راه خداست : *يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ* . در راه خدا جهاد می کنند. جهاد در راه خدا ، در واقع به معنای به کارگیری همه توان در پیکار با همه ضد ارزشهای اعتقادی ، اخلاقی و عملی با هدف ایجاد حکومت بزرگ اسلامی و در جهت رشد و تکامل جامعه انسانی است. امام خمینی قدس سره ، نه تنها بسیجیان ایران ، بلکه بسیجیان جهان اسلام را به آماده شدن برای چنین جهادی توصیه می کند : باید بسیجیان جهان اسلام در فکر ایجاد حکومت بزرگ اسلامی باشند و این شدنی است ؛ چرا که بسیج ، منحصر به ایران اسلامی نیست . باید هسته های مقاومت را در تمامی جهان به وجود آورد و در مقابل شرق و غرب ایستاد . (۱)

چهار . مقاومت در برابر تهاجم تبلیغاتی چهارمین و آخرین خصوصیات برجسته بسیجیان راستین که نشانه دیگری از محبت آنان به خدا و ارزشهای دینی است نهرا سیدن از دشمنان و عقب نشینی نکردن در برابر تهاجم تبلیغاتی آنان است :

ص: ۲۳

وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ . و از سرزنش هیچ ملامتگری نمی هراسند. تهاجم تبلیغاتی ، مقدمه نبرد تسلیحاتی است . کسی که در جنگ تبلیغاتی عقب نشینی می کند ، بی تردید نمی تواند در صحنه نبرد مسلحانه ، مدافع اسلام و ارزشهای دینی باشد.

اصول حکمتنامه بسیج‌آنچه تاکنون در تبیین ویژگیهای یاوران راستین اسلام ذکر شد ، در واقع اصول حکمتنامه بسیج است . به سخن دیگر ، آنچه در این کتاب درباره جایگاه بسیج ، بایسته ها، مسئولیتها و راز موفقیت این نهاد مقدس آمده ، به گونه ای با این ویژگیها و این اصول در ارتباط اند . یا از پیش نیازهای وصول به این اصول اند و یا از لوازم و آثار آن.

جایگاه قرآنی بسیج‌بسیج ، هنگامی در جایگاه قرآنی خود که در فصل اول این حکمتنامه آمده قرار می گیرد و بسیجی ، هنگامی پیرو پیامبران بزرگ الهی ، برادر خاتم پیامبران در آخر الزمان ، ارجمندتر از یاران پیامبر اسلام در بدر و احد و در نهایت ، زمینه ساز حکومت جهانی اسلام به رهبری مهدی آل محمد صلی الله علیه و آله است (۱) که جانش لبریز از عشق خدا باشد ؛

ص: ۲۴

عشق پیامبرانه ، نه عشق صوفیانه . محبتی که او را در برابر دوستان خدا ، فروتن ، و در برابر دشمنان او سرفراز می دارد ؛ عشقی که عاشق را برای استقرار آرمانها و ارزشهای الهی و انسانی در جهان به پیکار وا دارد ، و «اذان شهادت و رشادت سردادن» و استواری در برابر تهاجم تبلیغاتی دشمنان خدا ، گواه صداقت عاشق در دعوی محبت است .

بایسته های بسیجدارا بودن آگاهیهای دینی ، آگاهیهای سیاسی ، اخلاق شایسته و دوری از صفات نکوهیده ، به شرحی که در فصل دوم حکمتنامه آمده ، مقدمه و پیش نیاز دستیابی به قلّه شکوهمند بسیج است.

مسئولیتهای بسیجیهمچنین انجام دادن مسئولیتهای فردی ، اجتماعی ، فرهنگی و نظامی که در فصل سوم حکمتنامه بدان پرداخته ایم و نیز آنچه در فصل چهارم راز موفقیت بسیجی شناخته شده است ، آثار و لوازم دستیابی به این جایگاه بلند است .

بسیجیان نمونهدر فصل پنجم حکمتنامه ، دو نمونه از پیشتازان وصول به قلّه جایگاه بسیج ، معرفی شده اند: نمونه اول ، شماری از یاران امیر مؤمنان اند که «شرطه الخمیس (نیروهای ویژه)» نامیده می شدند و با آن حضرت ، پیمان

ص: ۲۵

جانبازی بسته بودند و علی علیه السلام در سوگشان از عمق جان آه می کشید. نمونه دوم، یاران سالار شهیدان، امام حسین علیه السلام هستند که حضرت آنان را بهترین یاوران خوانده است. عصر ما، از نگاه امام خمینی قدس سره، دوران ظهور سومین نمونه از این دست بسیجیان است؛ آنانی که امام رحمهم الله به خلوص و صفایشان غبطه می خورد و بسیجی بودن را مایه افتخار خود در دنیا می داند و از خدا می خواهد تا او را در قیامت، در صف آنان محشور نماید: من همواره به خلوص و صفای بسیجیان غبطه می خورم و از خدا می خواهم تا با بسیجیانم محشور گرداند؛ چرا که در این دنیا افتخارم این است که خود، بسیجی ام. (۱) بدان امید که ادامه دهندگان راه امام بتوانند با تقویت نهاد نورانی بسیج و تربیت هرچه بیشتر بسیجیان نمونه، مقدمات تحقق کامل پیشگوییهای قرآن را فراهم سازند و بدین سان، انقلاب اسلامی ایران را به انقلاب جهانی اسلام به رهبری امام عصر ارواحنا فداه و عجل الله فرجه پیوند دهند.

ص: ۲۶

الفصل الأول : مكانه التبعوى ۱ / انبوءه القرآن: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا مَنْ يَزِدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ» .
(۱)

«إِنْ يَشَاءُ يُذْهِبْكُمْ أَيُّهَا النَّاسُ وَيَأْتِ بِآخَرِينَ وَكَانَ اللَّهُ عَلَى ذَٰلِكُمْ قَدِيرًا» . (۲)

«وَإِنْ تَوَلَّوْا يَسْتَبَدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُوا أَمْثَلَكُمْ» . (۳)

الحديث: رسول الله صلى الله عليه و آله لَمَّا سُئِلَ عَنْ هَذِهِ الْآيَةِ : «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا مَنْ يَزِدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ ...» فَقَالَ وَهُوَ يَضْرِبُ عَلَى عَاتِقِ سَلْمَانَ : هَذَا وَذَوُّهُ ، ثُمَّ قَالَ : لَوْ كَانَ الدِّينُ مُعْلَقًا بِالثَّرِيَّا لَتَنَاوَلَهُ رِجَالٌ مِنْ أَبْنَاءِ فَارِسٍ .
(۴)

۱- المائدة : ۵۴ .

۲- النساء : ۱۳۳ .

۳- محمد : ۳۸ .

۴- مجمع البيان: ۳/۳۲۱ ؛ المعجم الكبير : ۱۸/۳۵۳/۹۰۰ ، مسند أبي يعلى : ۲/۱۵۶/۱۴۳۴ ، تاريخ أصفهان : ۱ / ۲۵ کلها نحوه : كنز العمال : ۱۲ / ۹۱ / ۳۴۱۳۰ .

فصل اول : جایگاه بسیجی

۱ / ۱ پیشگویی قرآن

فصل یکم : جایگاه بسیجی ۱ / ۱ پیشگویی قرآنقرآن: ای مؤمنان! هر کس از شما از دینش (اسلام) برگردد ، [بدانند که] خداوند به زودی گروهی را خواهد آورد که آنان را دوست دارد و آنان نیز او را دوست دارند . [اینان] با مؤمنان ، مهربان و فروتن اند و با کافران سختگیرند ، در راه خدا جهاد می کنند و از سرزنش هیچ ملامتگری نمی هراسند . این ، فضل الهی است که به هر کس بخواهد ، می دهد ، و خداوند ، گشایشگرِ دانا است .

ای مردم! اگر [خدا] بخواهد همه شما را از میان می برد و گروه دیگری پدید می آورد ؛ و خداوند، همواره بر این کار تواناست.

و اگر [از دین او] روی برتابید، به جای شما گروه دیگری را می آورد. آن گاه، آنها مانند شما نخواهند بود .

حدیث: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله در پاسخ به سؤال از این آیه : «ای مؤمنان هر کس از شما از دینش (اسلام) برگردد ، [بدانند که] خداوند به زودی گروهی را خواهد آورد که آنان را دوست دارد و آنان نیز او را دوست دارند ...» : در حالی که به شانه سلمان می زد، فرمود : «[آنان] این مرد و هموطنان اویند». سپس فرمود: «اگر دین به ثریا آویخته باشد، هر آینه، مردانی از ایرانیان به آن دست یابند».

الإمام الصادق عليه السلام في قوله تعالى : «فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ...» : الموالى . (۱)

تفسیر القمى : قوله : «يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا مِنْ يَزْتَدُ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ» (۲).... نَزَلَتْ فِي الْقَائِمِ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَأَصْحَابِهِ «يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ». (۳)

مجمع البيان في قوله تعالى : «إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ» : يعنى إن يشأ الله يهلككم «أَيُّهَا النَّاسُ» وَيُفْنِكُمْ ، وَقِيلَ : فِيهِ مَحْذُوفٌ ؛ أَى إِنْ يَشَأْ أَنْ يُذْهِبَكُمْ يُذْهِبَكُمْ أَيُّهَا النَّاسُ «وَيَأْتِ بِتَّأَخَّرِينَ» أَى : بِقَوْمٍ آخَرِينَ غَيْرِكُمْ يَنْصُرُونَ نَبِيَّهُ وَيُؤَاوِرُونَهُ . وَيُرْوَى أَنَّهُ لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ آيَةُ ضَرَبَ النَّبِيُّ يَدَهُ عَلَى ظَهْرِ سَلْمَانَ وَقَالَ : هُمْ قَوْمٌ هَذَا ، يَعْنَى : عَجَمَ الْفُرْسِ . (۴)

۱- تفسیر العیاشی : ۱ / ۳۲۷ / ۱۳۶ .

۲- المائده: ۵۴.

۳- تفسیر القمى : ۱ / ۱۷۰ ، بحار الانوار : ۳۱ / ۵۷۷ / ۷ .

۴- مجمع البيان : ۳ / ۱۸۷ ؛ تفسیر الطبرى : ۴ / الجزء ۵ / ۳۱۹ نحوه .

امام صادق علیه السلام درباره آیه «خداوند ، خداوند به زودی گروهی را خواهد آورد که آنان را دوست دارد و آنان نیز او را دوست دارند ...»: مقصود، آزاد شدگان [ایرانی] است.

تفسیر القمی : در تفسیر سخن خداوند متعال : «ای مؤمنان! هر کس از شما از دینش (اسلام) برگردد ، [بداند که] خداوند به زودی گروهی را خواهد آورد که آنان را دوست دارد و آنان نیز او را دوست دارند . [اینان] با مؤمنان ، مهربان و فروتن اند و با کافران ، سختگیرند ، در راه خدا جهاد می کنند و از سرزنش هیچ ملامتگری نمی هراسند» : [این آیه] درباره قائم (عج) و یارانش است که در راه خدا جهاد می کنند و از سرزنش هیچ ملامتگری نمی هراسند.

مجمع البیان درباره سخن خدای تعالی : «اگر [خدا] بخواهد، همه شما را از میان می برد» : یعنی اگر خدا بخواهد، شما را هلاک می کند ، ای مردم، و نابودتان می گرداند. به قولی در این آیه، کلمه ای محذوف در تقدیر است؛ یعنی: اگر بخواهد شما را ببرد، می برد ، ای مردم ، و عدّه ای دیگر را می آورد؛ یعنی مردم دیگری غیر از شما را می آورد که پیامبرش را یاری می رسانند. روایت شده است که وقتی این آیه نازل شد، پیامبر صلی الله علیه و آله دستش را به پشت سلمان زد و فرمود: «آنان ، هموطنان این مرد هستند، یعنی ایرانیان» .

ص: ۳۰

الإمام الصادق عليه السلام ليعقوب بن قيس: يابن قيس، «وإن تتولوا يس تبدل قوماً غيركم ثم لا- يكونوا أمثالكم» عن أبناء الموالى المعتقين. (۱)

سنن الترمذی عن أبي هريره: قال ناس من أصحاب رسول الله صلى الله عليه وآله: يا رسول الله، من هؤلاء الذين ذكر الله إن تولينا استبدلوا بنا ثم لم يكونوا أمثالنا؟ قال: وكان سلمان بجنب رسول الله صلى الله عليه وآله فقال: فضرب رسول الله صلى الله عليه وآله فخذ سلمان، قال: هذا وأصحابه، والذي نفسي بيده لو كان الإيمان منوطاً بالثريا لتناولهُ رجال من فارس. (۲)

الإمام الباقر عليه السلام: قال رسول الله صلى الله عليه وآله ذات يوم وعنده جماعة من أصحابه: اللهم لقني إخواني مرتين فقال من حوله من أصحابه: أما نحن إخوانك يا رسول الله؟ فقال: لا، إنكم أصحابي، وإخواني قوم من آخر الزمان آمنوا بي ولم يروني... لأحدهم أشد بغيته على دينه من خرط القتاد في الليله الظلماء، أو كالباض على جمر الغصى، أولئك مصابيح الدجى، يُنجيهم الله من كل فتنه غيراء مُظلمه. (۳)

۱- تفسير القمى: ۲ / ۳۰۹، بحار الانوار: ۶۷ / ۱۷۴ / ۵.

۲- سنن الترمذی: ۵ / ۳۸۴ / ۳۲۶۱، صحيح ابن حبان: ۱۶ / ۶۳ / ۷۱۲۳، المستدرک على الصحيحين: ۲ / ۴۹۸ / ۳۷۰۹، تاريخ أصبهان: ۱ / ۲۵، تاريخ دمشق: ۲۱ / ۴۱۶، تفسير الطبرى: ۱۳ / الجزء ۲۶ / ۶۶ و ص ۶۷ كلها نحوه.

۳- بصائر الدرجات: ۴ / ۸۴، بحار الانوار: ۵۲ / ۱۲۳ / ۸.

ص: ۳۱

امام صادق علیه السلام به یعقوب بن قیس: ای پسر قیس! «واگر روی برتائید، [خدا] جای شما را به مردمی غیر از شما خواهد داد که مانند شما نخواهند بود»، مقصودش فرزندانِ آزاد شدگان [ایرانی] است.

سنن الترمذی به نقل از ابو هریره: گروهی از یاران پیامبر خدا گفتند: این قومی که خداوند فرموده در صورت روی گرداندن ما، به جایمان خواهند آمد و چون ما نخواهند بود، کیان اند؟ راوی می گوید: سلمان در کنار پیامبر صلی الله علیه و آله بود. ایشان بر پای او زد و فرمود: «این و قومش. سوگند به آن که جانم به دست اوست، اگر ایمان از ستاره ثریا هم آویخته بود، مردانی از فارس به آن دست می یافتند».

امام باقر علیه السلام: روزی پیامبر خدا در حالی که گروهی از یاران در نزدش بودند، دوبار فرمود: «خدایا! مرا به دیدار برادرانم برسان». فردی از یارانش گفت: ای پیامبر خدا! آیا ما برادرانت نیستیم؟ فرمود: «خیر. شما یاران منید و برادران من، مردمانی اند در آخرالزمان که مرا ندیده اند؛ اما ایمان آورده اند... برای هر کدامشان پایداری در دین، از با دست خُرد کردن خار مگیلان در شب تیره، سخت تر است یا همچون کسی است که اخگر شوره گز را در کف نگه دارد. اینان، چراغهای تابان در دل تاریکی اند. خداوند، آنان را از هر فتنه غبارآلود و شبگون، نجات می بخشد».

الإمام الصادق عليه السلام: قال رسول الله صلى الله عليه وآله: سيأتي قومٌ من بعدكم؛ الرجل الواحد منهم له أجرٌ خمسين منكم. قالوا: يا رسول الله، نحن كنا معك بيدرٍ وأُحِدٍ وَحْنِينٍ وَنَزَلَ فِينَا الْقُرْآنُ! فَقَالَ: إِنَّكُمْ لَوْ تَحْمَلُونَ لِمَا حَمَلُوا لَمْ تَصْبِرُوا صَبْرَهُمْ. (۱)

۱ / ۲ رواد التبعنهما الإمام علي عليه السلام في بيان خصائص الأنبياء: كانوا قوماً مُسْتَضْعَفِينَ، قَدِ اخْتَبَرَهُمُ اللَّهُ بِالْمَخْمَصَةِ، وَابْتَلَاهُمْ بِالْمَجْهَدَةِ، وَامْتَحَنَهُمُ بِالْمَخَاوِفِ، وَمَخَضَّهُمْ بِالْمَكَارِهِ. فَلَا تَعْتَبِرُوا الرِّضَى وَالشُّحْطَ بِالمَالِ وَالوَلَدِ جَهْلًا بِمَوَاقِعِ الْفِتْنَةِ وَالِاخْتِبَارِ فِي مَوْضِعِ الْغِنَى وَالِافْتِدَارِ؛ فَقَدْ قَالَ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى: «أَيَحْسَبُونَ أَنَّمَا نُمِدُّهُمْ بِهِ مِنْ مَّالٍ وَبَيْنِينَ * نَسْرَعُ لَهُمْ فِي الْخَيْرَاتِ بَلْ لَا يَشْعُرُونَ» (۲) فَإِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ يَخْتَبِرُ عِبَادَهُ الْمُسْتَكْبِرِينَ فِي أَنْفُسِهِمْ بِأَوْلِيَائِهِ الْمُسْتَضْعَفِينَ فِي أَعْيُنِهِمْ. وَلَقَدْ دَخَلَ مُوسَى بْنُ عِمْرَانَ وَمَعَهُ أُخُوهُ هَارُونَ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ عَلَى فِرْعَوْنَ وَعَلَيْهِمَا مِيدَارُ الصُّوفِ وَبِأَيْدِيهِمَا الْعِصِيُّ، فَشَرَطَا لَهُ إِنْ أَسْلَمَ بَقَاءَ مُلْكِهِ وَدَوَامَ عِزِّهِ فَقَالَ: «أَلَا تَعَجِبُونَ مِنْ هَذَيْنِ يَشْرِطَانِ لِي دَوَامَ الْعِزِّ وَبَقَاءَ الْمُلْكِ وَهُمَا بِمَا تَرَوْنَ مِنْ حَالِ الْفَقْرِ وَالذُّلِّ، فَهَلَّا أَلْقَى عَلَيْهِمَا أُسَاوِرَةً مِنْ ذَهَبٍ؟» إِعْظَامًا لِلذَّهَبِ وَجَمْعًا، وَاحْتِقَارًا لِلصُّوفِ وَلُبْسِهِ. وَلَوْ أَرَادَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ لِأَنْبِيَائِهِ حَيْثُ بَعَثَهُمْ أَنْ يَفْتَحَ لَهُمْ كُنُوزَ الذَّهَبَانِ، وَمَعَادِنَ الْعِيقَانِ، وَمَعَارِسَ الْجِنَانِ، وَأَنْ يَحْشُرَ مَعَهُمْ طُيُورَ السَّمَاءِ وَوُحُوشَ الْأَرْضِينَ لَفَعَلَ، وَلَوْ فَعَلَ لَسَقَطَ الْبَلَاءُ، وَبَطُلَ الْجَزَاءُ، وَاضْمَحَلَّتِ الْأَنْبَاءُ، وَلَمَّا وَجَبَ لِلْقَائِلِينَ أَجُورُ الْمُتَبَلِّغِينَ، وَلَا اسْتَحَقَّ الْمُؤْمِنُونَ ثَوَابَ الْمُحْسِنِينَ، وَلَا لَزِمَتِ الْأَسْمَاءُ مَعَانِيهَا. وَلَكِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ جَعَلَ رُسُلَهُ أَوْلَى قُوَّةٍ فِي عِزَائِهِمْ، وَضَعَفَهُ فِيمَا تَرَى الْأَعْيُنُ مِنْ حَالَتِهِمْ، مَعَ قَنَاعِهِ تَمَلُّمًا الْقُلُوبَ وَالْعُيُونَ غِنَى، وَخِصَاصِهِ تَمَلُّمًا الْأَبْصَارَ وَالْأَسْمَاعَ أَدَى، وَلَوْ كَانَتِ الْأَنْبِيَاءُ أَهْلَ قُوَّةٍ لَا تُرَامُ، وَعِزِّهِ لَا تُضَامُ، وَمُلْكِهِ تَمْتَدُّ نَحْوَهُ أَعْنَاقَ الرِّجَالِ، وَتَشَدُّ إِلَيْهِ عُقَدُ الرِّجَالِ لَكَانَ ذَلِكَ أَهْوَنَ عَلَى الْخَلْقِ فِي الْإِعْتِبَارِ، وَأَبْعَدَ لَهُمْ فِي الْاسْتِكْبَارِ، وَلَا مَنُوا عَنْ رَهْبِهِ قَاهِرِهِ لَهُمْ، أَوْ رَغِبِهِ مَائِلِهِ بِهِمْ، فَكَانَتِ النَّيَاتُ مُشْتَرَكَةً وَالْحَسَنَاتُ مُقْتَسِمَةً. وَلَكِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ أَرَادَ أَنْ يَكُونَ الْإِتِّبَاعُ لِرُسُلِهِ وَالتَّصَدِيقُ بِكُتُبِهِ وَالْخُشُوعُ لِوَجْهِهِ وَالِاسْتِكَانَةُ لِأَمْرِهِ وَالِاسْتِسْلَامُ لِطَاعَتِهِ أَمُورًا لَهُ خَاصَّةٌ لَا تُشَوِّبُهَا مِنْ غَيْرِهَا شَائِبَةٌ. وَكُلَّمَا كَانَتِ الْبُلُوى وَالِاخْتِبَارُ أَعْظَمَ كَانَتِ الْمَثُوبَةُ وَالْجَزَاءُ أَجْزَلَ. (۳)

۱- الغيبة للطوسي: ۴۵۶ / ۴۶۷، الخرائج والجرائح: ۳ / ۱۱۴۹ / ۵۷، بحار الانوار: ۵۲ / ۱۳۰ / ۲۶.

۲- المؤمنون: ۵۵ و ۵۶.

۳- نهج البلاغه: الخطبه ۱۹۲.

۲ / ۱ پیشوایان بسج

امام صادق علیه السلام: پیامبر خدا فرمود: «پس از شما مردمی خواهند آمد که مردی از آنان، پاداش پنجاه نفر از شما را دارد». گفتند: ای پیامبر خدا! ما در بدر و أحد و حنین با شما بودیم و قرآن در میان ما نازل شد! فرمود: «اگر آنچه بر سر ایشان می آید، به سر شما بیاید، مانند آنان صبر و شکیبایی نمی کنید».

۲ / ۱ پیشوایان بسیج امام علی علیه السلام در تبیین ویژگی های پیامبران: آنان گروهی مستضعف بودند که خداوند، آنان را با گرسنگی آزموده بود و به سختی گرفتارشان ساخته و با ترس و بیمها آزمایششان کرده بود و از ناملایمات و ناراحتی ها پاکشان گردانیده بود. پس خشنودی و خشم خدا را به [داشتن یا نداشتن] مال و فرزند میندازید، که این از سر جهل به موارد آزمایش هنگام بی نیازی و قدرت است و از این رو، خداوند پاک و بزرگ فرموده است: «آیا گمان می کنند که مال و فرزندان که به آنها می بخشیم، [از آن روست که] در نیکویی به ایشان، بی درنگ و پُرشتابیم؟ [نه،] اما نمی فهمند». خداوند سبحان، بندگان خود را که خودپسند و مستکبرند، به دوستانش که در نظر آنان مستضعف و خوار و زبون اند، می آزماید. آنجا که موسی بن عمران و برادرش هارون علیهما السلام، بر فرعون وارد شدند، درحالی که هر دو لباس پشمین بر تن و عصای چوبین در دست داشتند و با او شرط کردند که اگر تسلیم دین حق شود، پادشاهی اش برجا و عزتش بادوام باشد؛ اما او گفت: «از این دو نفر تعجب نمی کنید که با من شرط می کنند که سروری ام به جا بماند و پادشاهی ام برقرار باشد، با آنکه آنان را با این حال پریشان و زبون می بینید! پس چرا دستبندهای طلا- به دست آنها آویخته نیست؟»، به دلیل آنکه فرعون، طلا- و جمع آوری آن را مهم می دانست و لباس پشمین و پوشیدن آن را پستی و حقارت می پنداشت! اگر خداوند سبحان می خواست، هنگام بعثت پیامبرانش درهای گنجهای طلا و معادن زر ناب و باغهایی را که از هر نوع درخت در آن کاشته شده، بر آنان می گشود، و مرغهای آسمان و جانوران زمین را همراه آنان می ساخت. و اگر چنین می کرد، آزمایش از میان می رفت و پادشاه، نادرست می شد و اخبار الهی (وعده وعیدها) بی فایده می شد و برای پذیرندگان دعوت پیامبران، مُزد آزمایش شدگان لازم نمی آمد؛ و گرویدگان به انبیا، شایسته ثواب نیکوکاران نبودند و نامها با معانی آنها تطبیق نمی کرد. اما خداوند سبحان، پیامبرانش را در اراده و تصمیمات خودشان توانا گردانید، و در آنچه دیده ها از ظاهر آنان می بینند، خوار نمایاند، با قناعتی که دلها و چشمها را از بی نیازی پُر می دارد و فقر و ضعف ظاهری ای که چشمها و گوشها را بسیار بیازارد. و اگر پیامبران دارای چنان نیرویی بودند که کسی خیال مخالفت با آنان را نمی کرد و قدرت و عزتی داشتند که هرگز، ستمی نمی کشیدند و سلطنتی داشتند که همه به سویشان گردن می کشیدند و مردم به قصد دیدارشان بار سفر می بستند، بر مردم آسان تر بود که از قدرت آنان، عبرت پذیرند و راه گردنکشی در پیش نگیرند؛ لیکن در چنین حالی ایمانشان یا از بیم جان بود و یا امید [به دست آوردن نان و چنان ایمان و کار نیکویی خالص نمی نمود]، بلکه نیمی از ترس و نیمی به رغبت بود. اما خداوند سبحان، چنین خواسته است که پیروی از پیامبران او و تصدیق کتابهای او، و فروتنی در راه او، و تسلیم در مقابل امر او، و گردن نهادن به طاعت او، اموری مخصوص به او باشد که از غیر آنها چیزی با آن آموز آمیخته نشود؛ و هرچه آزمایش و امتحان بزرگ تر باشد، ثواب و پاداش آن نیز بیشتر است.

ص: ۳۴

..

ص: ۳۵

..

ص: ٣٦

١ / ٣ أولیاء اللہ القرآن: «أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ». (١)

الحديث: رسول الله صلى الله عليه وآله لَمَّا سئلَ عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَى: «أَلَا- إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا- خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ» : هُمُ الَّذِينَ يَتَحَابُّونَ فِي اللَّهِ. (٢)

عنه صلى الله عليه وآله: إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ سَيَكْتَوُونَ فَكَانَ سَيَكُونُهُمْ ذِكْرًا ، وَنَظَرُوا فَكَانَ نَظَرُهُمْ عِبْرَةً ، وَنَطَقُوا فَكَانَ نَطَقُهُمْ حِكْمَةً ، وَمَشَوْا فَكَانَ مَشْيُهُمْ بَيْنَ النَّاسِ بَرَكَهً ، لَوْلَا الْأَجَالُ الَّتِي قَدِ كُتِبَتْ عَلَيْهِمْ لَمْ تَقَرَّ أَرْوَاحُهُمْ فِي أَجْسَادِهِمْ خَوْفًا مِنَ الْعَذَابِ وَشَوْقًا إِلَى الثَّوَابِ. (٣)

الإمام علي عليه السلام لَمَّا قَرَأَ : «إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ...» : تَدْرُونَ مَنْ أَوْلِيَاءُ اللَّهِ ؟ قَالُوا : مَنْ هُمْ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ؟ فَقَالَ : هُمْ نَحْنُ وَأَتْبَاعُنَا ، فَمَنْ تَبِعْنَا مِنْ بَعْدِنَا طُوبَى لَنَا ، وَطُوبَى لَهُمْ أَفْضَلُ مِنْ طُوبَى لَنَا ! قَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، مَا شَأْنُ طُوبَى لَهُمْ أَفْضَلُ مِنْ طُوبَى لَنَا ؟ أَلَسْنَا نَحْنُ وَهُمْ عَلَيَّ أَمْرٍ ؟ قَالَ : لَا ؛ لِأَنَّهُمْ حَمَلُوا مَا لَمْ تُحْمَلُوا عَلَيْهِ ، وَأَطَاعُوا مَا لَمْ تُطِيقُوا. (٤)

١- يونس : ٦٢.

٢- الدر المنثور : ٤ / ٣٧٣ .

٣- الكافي : ٢ / ٢٣٧ / ٢٥ .

٤- بحار الأنوار : ٦٩ / ٢٧٧ / ١٠ .

ص: ۳۷

۱ / ۳ دوستان خدا

۱ / ۳ دوستان خدا قرآن: آگاه باشید که به یقین، دوستان و نزدیکان خدا، نه بیمی [در عالم آخرت] بر آنان می رود و نه اندوهی خواهند داشت.

حدیث: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله در پاسخ به سؤال درباره سخن خدای تعالی: «آگاه باشید که به یقین، دوستان و نزدیکان خدا، نه بیمی [در عالم آخرت] بر آنان می رود و نه اندوهی خواهند داشت»: آنان، کسانی اند که در راه خدا به یکدیگر محبت می ورزند.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: دوستان خدا، خاموشی می گزینند و خاموشی آنها ذکر خداست، و می نگرند و نگاهشان عبرت است، و سخن می گویند و سخنانشان حکمت است، و راه می روند و راه رفتنشان در میان مردم، مایه برکت است. اگر نه این بود که اجلهایشان نوشته شده است، از ترس عذاب و شوق به ثواب، [لحظه ای] جانهایشان در کالبدهایشان قرار نمی گرفت.

امام علی علیه السلام چون آیه «آگاه باشید که به یقین، دوستان و نزدیکان خدا نه بیمی بر آنان می رود و...» را خواند: «می دانید دوستان خدا چه کسانی اند». گفتند: چه کسانی اند، ای امیر مؤمنان؟ فرمود: «آنان، ما و پیروانمان هستیم. پس، هر که بعد از ما از ما پیروی کند، خوشا به حال ما و خوش تر به حال آنان!». گفتند: ای امیر مؤمنان! چرا خوشا به حال ما و خوش تر به حال آنان؟ مگر نه این است که ما و آنان، هر دو در یک راهیم؟! فرمود: «نه؛ زیرا آنان، باری را به دوش می کشند که شما نکشیده اید و چیزهایی را تحمل می کنند که شما تحمل نکرده اید».

ص: ۳۸

عنه عليه السلام لما سئل عن قول الله تعالى: «أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَأَخَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ» فَقِيلَ مَنْ هُوَ لَا؟ : هُمْ قَوْمٌ أَخْلَصُوا لِلَّهِ تَعَالَى فِي عِبَادَتِهِ ، وَنَظَرُوا إِلَى بَاطِنِ الدُّنْيَا حِينَ نَظَرَ النَّاسُ إِلَى ظَاهِرِهَا ، فَعَرَفُوا آجِلَهَا حِينَ عَرَّ النَّاسُ سِوَاهُمْ بِعَاجِلِهَا ، فَتَرَكَوا مِنْهَا مَا عَلِمُوا أَنَّهُ سَيَتَرُكُهُمْ ، وَأَمَاتُوا مِنْهَا مَا عَلِمُوا أَنَّهُ سَيُمِيتُهُمْ. (۱)

الإمام الصادق عليه السلام: إن أولياء الله لم يزالوا مُسْتَضْعَفِينَ قَلِيلِينَ مُنْذُ خَلَقَ اللَّهُ آدَمَ عَلَيْهِ السَّلَام. (۲)

عنه عليه السلام: يا أبا بصيرٍ ، طُوبَى لِمَنْ يَتَّبِعُهُ قَائِمِنَا الْمُتَنَظِّرِينَ لِظُهُورِهِ فِي غَيْبَتِهِ ، وَالْمُطِيعِينَ لَهُ فِي ظُهُورِهِ ، أَوْلِيَاءَ اللَّهِ الَّذِينَ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ. (۳)

۱- بحار الأنوار : ۶۹ / ۳۱۹ / ۳۵ .

۲- بحار الأنوار: ۶۸ / ۱۵۴ / ۱۰ .

۳- كمال الدين : ۳۵۷ / ۵۴ .

ص: ۳۹

امام علی علیه السلام در پاسخ به سؤال از اینکه منظور از دوستان خدا در سخن خدای تعالی: «آگاه باشید که به یقین، دوستان و نزدیکان خدا، نه بیمی [در عالم آخرت] بر آنان می رود و نه اندوهی خواهند داشت»: آنان، مردمی اند که در عبادت خداوند متعال، اخلاص می ورزند و چون مردم ظاهر دنیا را می بینند، آنان، باطن دنیا را مشاهده می کنند و از این رو، آینده آن را شناختند، در حالی که دیگر مردم، فریفته امروز آن اند. پس، از دنیا آنچه را که می دانند به زودی آنان را ترک می کند، ترک کردند و آنچه از آن را که می دانند به زودی آنان را می میراند، میراندند.

امام صادق علیه السلام: دوستان خدا، از همان زمانی که خداوند، آدم علیه السلام را آفرید، همواره در ضعف و اقلیت بوده اند.

امام صادق علیه السلام: ای ابوبصیر! خوشا به حال پیروان قائم ما که در زمان غیبت او منتظر ظهورش هستند و در زمان ظهورش فرمانبردار اویند. آنان، دوستان خدایند که نه بیمی بر آنان است و نه اندوهگین می شوند.

ص: ٤٠

١ / ١٤ المناصرون الأساسيون للأمرسول اللّٰه صلى الله عليه و آله: إِنَّمَا نَصَرَ اللَّهُ هَذِهِ الْأُمَّةَ بِضَعْفَائِهَا وَدَعَوْتِهِمْ وَإِخْلَاصِهِمْ وَصَلَاتِهِمْ. (١)

عنه صلى الله عليه و آله: أَبْغُونِي فِي الضُّعْفَاءِ ؛ فَإِنَّمَا تُرْزَقُونَ وَتُنْصَرُونَ بِضَعْفَائِكُمْ. (٢)

عنه صلى الله عليه و آله: أَوَّلُ مَنْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مِنْ خَلْقِ اللَّهِ الْفُقَرَاءُ وَالْمُهَاجِرُونَ الَّذِينَ تَسَادُّ بِهِمُ الثُّغُورُ ، وَتَتَّقَى بِهِمُ الْمَكَارَهُ ، وَيَمُوتُ أَحَدُهُمْ وَحَاجَّتُهُ فِي صَدْرِهِ لَا يَسْتَطِيعُ لَهَا قَضَاءً ، فَيَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ مَلَائِكَتِهِ: ائْتُوهُمْ فَحَيُّوهُمْ ، فَتَقُولُ الْمَلَائِكَةُ: نَحْنُ سُكَّانُ سَيِّمَائِكَ وَخَيْرُتُكَ مِنْ خَلْقِكَ أَفَتَأْمُرُنَا أَنْ نَأْتِيَ هَؤُلَاءِ فَنَسَلِّمَ عَلَيْهِمْ؟ قَالَ: إِنَّهُمْ كَانُوا عِبَادًا يَعْبُدُونِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا ، وَتَسَادُّ بِهِمُ الثُّغُورُ ، وَتَتَّقَى بِهِمُ الْمَكَارَهُ ، وَيَمُوتُ أَحَدُهُمْ وَحَاجَّتُهُ فِي صَدْرِهِ لَا يَسْتَطِيعُ لَهَا قَضَاءً ، فَتَأْتِيهِمُ الْمَلَائِكَةُ عِنْدَ ذَلِكَ فَيَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ «سَلِّمَ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ» (٣)(٤) .

مسند ابن حنبل عن عمرو: كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ ، حِينَ طَلَعَتِ الشَّمْسُ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: سَيَأْتِي أَنَاسٌ مِنْ أُمَّتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ نُوْرُهُمْ كَضَوْءِ الشَّمْسِ ، قُلْنَا: مَنْ أَوْلَادِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ فَقَالَ: فُقَرَاءُ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ تَتَّقَى بِهِمُ الْمَكَارَهُ ، يَمُوتُ أَحَدُهُمْ وَحَاجَّتُهُ فِي صَدْرِهِ ، يُحْشَرُونَ مِنْ أَقْطَارِ الْأَرْضِ (٥) .

١- .المحجّه البيضاء : ١٢٥ / ٨ .

٢- .المستدرک علی الصحیحین : ٢ / ١١٦ / ٢٥٠٩ .

٣- .الرعد: ٢٤ .

٤- .مسند ابن حنبل: ٢ / ٥٧٢ / ٦٥٨١ .

٥- .مسند ابن حنبل: ٢ / ٥٩١ / ٦٦٦٢ .

۱ / ۴ اصلی ترین یاوران اَمت

۱ / ۴ اصلی ترین یاوران امت پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : همانا خداوند، این اَمت را به سبب ناتوانانِ آنها و دعا و اخلاص و نمازشان یاری کرد.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : مرا در میان ضعیفان بجوئید ؛ زیرا که شما به برکت ضعیفان روزی داده و یاری می شوید .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : نخستین کسانی از خلق خدا که وارد بهشت می شوند ، تهیدستان و مهاجران اند ؛ کسانی که مرزها با آنان محفوظ می ماند و حوادث ناگوار به وسیله آنان برطرف می گردد و فردی از ایشان می میرد ، در حالی که نیازها (و آرزوهای) او در سینه اش مانده و توانایی برآوردنش را ندارد. پس خداوند متعال به کسانی از فرشتگانش که بخواهد ، می فرماید: نزد آنها بروید و به آنان تحیت (و خوشامد) گوئید . فرشتگان می گویند : ما ساکنان آسمان تو و برگزیدگان از خلق تو هستیم . آیا ما را فرمان می دهی که نزدشان رویم و بر آنان سلام گوئیم؟! خداوند [خواهد] گفت: آنها بندگان بودند که مرا می پرستیدند و شریکی برای من نمی گرفتند ، و مرزها با آنان حفظ می شد، و حوادث ناگوار به وسیله آنان برطرف می گشت ، و فردی از آنان می مُرد ، در حالی که نیاز (ها و آرزوهای) او در سینه اش مانده بود و توان برآوردنش را نداشت. پس فرشتگان نزدشان می آیند و از هر دری [از درهای بهشت] بر آنان داخل می گردند ، و [می گویند]: سلام بر شما باد به خاطر شکیبایی شما ، و چه خوش است پاداش سرا [ی جاوید] !

مسند ابن حنبل به نقل از عمرو : هنگام طلوع خورشید نزد پیامبر خدا بودیم . فرمود: «به زودی از اَمت من در روز قیامت مردمی خواهند آمد که نورشان همانند پرتو خورشید است» . گفتیم: آنان چه کسانی اند ، ای پیامبر خدا؟ فرمود: «تهیدستان مهاجر ، کسانی که حوادث ناگوار (و جنگ) به وسیله آنان برطرف می شود ؛ فردی از آنان می میرد ، در حالی که نیاز (ها و آرزوهای) او در سینه اش مانده است [و] از کرانه های زمین محشور می گردند» .

ص: ۴۲

کنز العمال عن أمیه بن خالدٍ فی سیره النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله : كَانَ یَسْتَفْتِحُ وَیَسْتَنْصِرُ بِصَعَالِیکِ الْمُسْلِمِینَ . (۱)

حلیه الأولیاء عن الحسن : جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ إِلَى أَهْلِ الصُّفَّةِ فَقَالَ : كَيْفَ أَصْبَحْتُمْ ؟ قَالُوا : بِخَيْرٍ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : أَنْتُمْ الْيَوْمَ خَيْرٌ ، وَإِذَا عُذِيَ عَلَى أَحَدِكُمْ بِجَفْنِهِ وَرِيحٍ بِأُخْرَى ، وَسَتَرَ أَحَدُكُمْ بَيْتَهُ كَمَا تُسْتَرُ الْكَعْبَةُ . فَقَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، نُصِيبُ ذَلِكَ وَنَحْنُ عَلَى دِينِنَا ؟ قَالَ : نَعَمْ ، قَالُوا : فَنَحْنُ يَوْمِنَا خَيْرٌ ، نَتَصَدَّقُ وَنُعْتِقُ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : لَا ، بَلْ أَنْتُمْ الْيَوْمَ خَيْرٌ ؛ إِنَّكُمْ إِذَا أَصَبْتُمُوهَا تَحَاسَدْتُمْ وَتَقَاطَعْتُمْ وَتَبَاغَضْتُمْ . (۲)

۱ / ۵ الممهدون لدوله الإسلام العالمیه القرآن: «وَنُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضِعُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ» .

(۳)

۱- . کنز العمال : ۷ / ۷۳ / ۱۸۰۲۳ .

۲- . حلیه الأولیاء : ۱ / ۳۴۰ .

۳- . القصص : ۵ .

۱ / ۵ زمینه سازان حکومت جهانی اسلام

کنز العمال به نقل از امیه بن خالد (درباره پیامبر صلی الله علیه و آله): آن حضرت به کمک مسلمانان پابرهنه و بینوا، فتح می کرد و یاری می خواست.

حلیه الأولیاء به نقل از حسن: پیامبر خدا نزد اهل صفه آمد و فرمود: «شب را چگونه به روز آوردید؟». گفتند: به خوبی. پیامبر خدا فرمود: «شما امروز بهترید یا آن گاه که برای یکی از شما کاسه بزرگی [لبریز از غذا] آورده و کاسه دیگری برده شود و خانه هایتان را آن چنان که کعبه را می پوشانند، پوشانید؟». گفتند: ای پیامبر خدا! آیا در حالی که بر دین خود هستیم، به آن [نعمتها] دست خواهیم یافت؟ فرمود: «آری». گفتند: پس آن روز برای ما بهتر است. صدقه می دهیم و بنده آزاد می کنیم. پیامبر خدا فرمود: «نه، بلکه امروز وضعیتان بهتر است؛ زیرا اگر به آن [نعمتها] برسید، به یکدیگر حسادت خواهید کرد، از یکدیگر خواهید بُرید و کینه یکدیگر را در دل خواهید پرورد».

۱ / ۵ زمینه سازان حکومت جهانی اسلامقرآن: ما می خواهیم بر مستضعفان زمین نعمت دهیم و آنان را پیشوایان مردم و وارثان [حکومت جهان] گردانیم.

الحديث: رسول الله صلى الله عليه و آله: يَخْرُجُ نَاسٌ مِنَ الْمَشْرِقِ فَيَوْطِئُونَ لِلْمَهْدِيِّ سُلْطَانَهُ . (۱)

الإمامُ عليُّ عليه السلام: لَتَعَطِفَنَّ الدُّنْيَا عَلَيْنَا بَعْدَ شِمَاسِهَا عَطْفَ الضَّرُوسِ عَلَى وَلَدِهَا، وَتَلَا عَقِيبَ ذَلِكَ «وَنُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتَضَعُّوا» . (۲)

الإمامُ زينُ العابدين عليه السلام: وَالَّذِي بَعَثَ مُحَمَّدًا بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا إِنَّ الْأَبْرَارَ مِنَّا أَهْلَ الْبَيْتِ وَشِيعَتَهُمْ بِمَنْزِلِهِ مُوسَى وَشِيعَتِهِ وَإِنَّ عَدُوَّنَا وَأَشْيَاعَهُمْ بِمَنْزِلِهِ فِرْعَوْنَ وَأَشْيَاعِهِ . (۳)

الإمامُ الباقرُ عليه السلام: كَدَأْتِي بِقَوْمٍ قَدْ خَرَجُوا بِالْمَشْرِقِ يَطْلُبُونَ الْحَقَّ فَلَا يُعْطَوْنَهُ ، ثُمَّ يَطْلُبُونَهُ فَلَا يُعْطَوْنَهُ ، فَإِذَا رَأَوْا ذَلِكَ وَضَعُوا سِيوفَهُمْ عَلَى عَوَاتِقِهِمْ ، فَيُعْطَوْنَ مَا سَأَلُوا فَلَا يَقْبَلُونَهُ ، حَتَّى يَقُومُوا ، وَلَا يَدْفَعُونَهَا إِلَّا إِلَى صَاحِبِكُمْ . فَتَلَاهُمْ شُهَدَاءٌ ، أَمَّا إِنِّي لَوِ ادْرَكْتُ ذَلِكَ لَأَبْقَيْتُ نَفْسِي لِصَاحِبِ هَذَا الْأَمْرِ . (۴)

۱- . كنز العمال : ۱۴ / ۲۶۳ / ۳۸۶۵۷ .

۲- . نهج البلاغه : الحكمة ۲۰۹ .

۳- . مجمع البيان : ۷ / ۳۷۵ .

۴- . بحار الأنوار: ۵۲ / ۲۴۳ / ۱۱۶ .

حدیث: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: مردمی از مشرق قیام می کنند و زمینه حاکمیت مهدی را فراهم می آورند.

امام علی علیه السلام: دنیا پس از سرکشی با ما مهربان شود، همچون مهربان شدن ماده شتر بدخو به فرزندش. سپس این آیه را خواند: «ما می خواهیم بر مستضعفان زمین نعمت دهیم و آنان را پیشوایان مردم و وارثان [حکومت جهان] گردانیم».

امام زین العابدین علیه السلام: سوگند به آن که محمّد را به حقیقت، مژده دهنده و بیم دهنده برانگیخت، نیکان از میان ما، اهل بیت و پیروان آنها، مانند موسی و پیروانش، و دشمنان ما و پیروان آنها، مانند فرعون و پیروانش هستند.

امام باقر علیه السلام: گویا مردمانی را می بینم که در خاور زمین، قیام کرده اند و حق را می طلبند؛ اما به آنان نمی دهند. دوباره می طلبند، باز به آنان داده نمی شود. چون چنین دیدند، شمشیرهای (سلاحهای) خود را بر شانه هایشان می نهند. در این هنگام، خواسته شان داده می شود؛ اما آنها نمی پذیرند تا آنکه بر می خیزند، [حکومت تشکیل می دهند] و [پرچم] آن را جز به مولای شما تسلیم نمی کنند. کشتگان آنان، شهیدند. بدانید که اگر من آن زمان را دریابم، خود را برای [یاری] صاحب این امر ابقا خواهم کرد.

ص: ۴۶

الامام الصادق علیه السلام: إِنَّ صَاحِبَ هَذَا الْأَمْرِ مَحْفُوظَةٌ لَهُ أَصْحَابُهُ لَوْ ذَهَبَ النَّاسُ جَمِيعًا ، أَتَى اللَّهُ لَهُ بِأَصْحَابِهِ ، وَهُمْ الَّذِينَ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : «فَإِنْ يَكْفُرْ بِهَا هَؤُلَاءِ فَقَدْ وَكَلْنَا بِهَا قَوْمًا لَيُشْرُوا بِهَا بِكْفِيرِينَ» (۱) وَهُمْ الَّذِينَ قَالَ اللَّهُ فِيهِمْ: «فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكُفَرِينَ» (۲) . (۳)

۱ / ۱۶ التبعیون المجهولون رسول الله صلى الله عليه و آله: أَحَبُّ الْعِبَادِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى الْأَتْقِيَاءُ الْأَخْفِيَاءُ ، الَّذِينَ إِذَا غَابُوا لَمْ يُفْتَقَدُوا ، وَإِذَا شَهِدُوا لَمْ يَعْرِفُوا ، أَوْلَيْكَ أَثَمُّهُ الْهُدَى وَمَصَابِيحُ الْعِلْمِ . (۴)

عنه صلى الله عليه و آله: رَبُّ ذِي طَمَرِينَ لَا يُؤَبِّهُ لَهُ ، لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ لِأَبْرَةٍ . (۵)

عنه صلى الله عليه و آله: أَلَا- أَخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ الْجَنَّةِ ؟ كُلُّ ضَعِيفٍ مُسْتَضْعَفٍ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ لِأَبْرَةٍ ، أَلَا أَخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ النَّارِ ؟! كُلُّ عَتَلٍ جَوَاطِجٍ جَعَطَرِيٍّ مُتَكَبِّرٍ . (۶)

۱- الأنعام : ۸۹ .

۲- المائدة : ۵۴ .

۳- الغيبة للنعمانی: ۳۱۶ / ۱۲ .

۴- كنز العمال : ۳ / ۱۵۳ / ۵۹۲۹ .

۵- المحججه البيضاء : ۶ / ۱۰۹ .

۶- كنز العمال : ۳ / ۱۵۳ / ۵۹۳۴ .

ص: ۴۷

۱ / ۶ بسیجیان گمنام

امام صادق علیه السلام: به راستی صاحب این امر (امام زمان علیه السلام)، یارانش برای او نگهداری شده اند. اگر همه مردم نیز از بین بروند، خداوند یارانش را به او می‌رساند، و آنان همان کسانی هستند که خدای عز و جلفرموده: «و اگر اینان بدان (به اسلام) کفر ورزند، بی گمان، گروهی [دیگر] را بر آن گماریم که کافر نباشند» و آنان همان کسانی هستند که خداوند درباره آنان فرموده: «خداوند به زودی گروهی را خواهد آورد که آنان را دوست می‌دارد و آنان [نیز] او را دوست دارند. [اینان] با مؤمنان، مهربان و فروتن اند و با کافران سختگیرند».

۱ / ۶ بسیجیان گمنام پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: محبوب ترین بندگان نزد خدای تعالی، پرهیزگاران گمنام اند؛ همانان که هرگاه غایب باشند، جویای حالشان نمی‌شوند و وقتی حضور دارند، ناشناخته اند. آنان، پیشوایان هدایت اند و چراغهای دانش.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: بسا یک لاقبای ژنده پوشی که کسی به او اعتنایی نکند؛ اما اگر خدا را سوگند دهد، خداوند سوگندش را بپذیرد [و دعا یا نفرینش را مستجاب کند].

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: آیا اهل بهشت را به شما شناسانم؟! هر ناتوان مستضعفی که اگر به خدا سوگند خورد، خداوند سوگندش را تصدیق می‌کند. آیا اهل دوزخ را به شما معرفی نکنم؟! هر درشتخوی مالدار خسیس فخر فروشِ گردنفرای است.

ص: ۴۸

الإمام علي عليه السلام: طوبى لكل عبد نُومِه ، عَرَفَ النَّاسَ وَلَمْ يَعْرِفْهُ النَّاسُ ، عَرَفَهُ اللَّهُ بِرِضْوَانٍ ، أَوْلَيْكَ مَصَابِيحُ الْهُدَى ، يَكْشِفُ اللَّهُ عَنْهُمْ كُلَّ فِتْنَةٍ مُظْلِمَةٍ ، سَيَدْخُلُهُمُ اللَّهُ فِي رَحْمَةٍ مِنْهُ ، لَيْسَ أَوْلَيْكَ بِالْمَذَابِيعِ الْبُذْرِ ، وَلَا الْجُفَاهِ الْمُرَائِنِ . (۱)

عنه عليه السلام فى وصف آخر الزمان : وَذَلِكَ زَمَانٌ لَا يَنْجُو فِيهِ إِلَّا - كُلُّ مُؤْمِنٍ نُومِهِ ، إِنْ شَهِدَ لَمْ يُعْرِفْ ، وَإِنْ غَابَ لَمْ يُفْتَقَدْ ، أَوْلَيْكَ مَصَابِيحُ الْهُدَى وَأَعْلَامُ الشَّرِّ . (۲)

الإمام الصادق عليه السلام : إِنْ قَدَرْتُمْ أَنْ لَا تَعْرِفُوا فَافْعَلُوا ، وَمَا عَلَيْكَ إِنْ لَمْ يَثْنِ النَّاسُ عَلَيْكَ؟ وَمَا عَلَيْكَ أَنْ تَكُونَ مَذْمُومًا عِنْدَ النَّاسِ إِذَا كُنْتَ مَحْمُودًا عِنْدَ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى؟ (۳)

۱- حليه الأولياء : ۱ / ۷۶ .

۲- نهج البلاغه : الخطبه ۱۰۳ .

۳- الكافي : ۸ / ۱۲۸ / ۹۸ .

ص: ۴۹

امام علی علیه السلام: خوشا به حال هر بنده بی نام و نشانی که مردم را می شناسد و مردم او را نمی شناسند. خداوند، او را به خشنودی [از خدا]، می شناسد. اینان، چراغهای هدایت اند. خداوند، هر گونه فتنه تاریکی را از آنان می زداید، به زودی، آنان را غرق رحمتی از رحمتهای خود می کند. نه سخن پراکن و فاش کننده اسرارند، و نه نافرهیخته و ریاکار .

امام علی علیه السلام در توصیف آخر الزمان: زمانی می رسد که هیچ کس در آن زمان نجات نمی یابد، مگر هر مؤمن بی نام و نشانی. اگر حاضر باشد، ناشناخته است و اگر غایب باشد، جستجو نمی شود. این افراد، چراغهای هدایت اند و نشانه هایی روشن برای شبروان .

امام صادق علیه السلام: اگر می توانید ناشناس بمانید، چنین کنید؛ و باکی بر تو نیست اگر مردم تو را ستایش نکنند و حتی در میان مردم، نکوهیده باشی، اگر نزد خداوند تبارک و تعالی، ستوده باشی .

ص: ۵۰

الفصلُ الثانی : مواصفات التَّعبئة ۲ / ۱ المعارف الدیته ۲ / ۱ سر دیمومه الإلتزام الدینیا لإمامُ الصَّادقُ علیه السلام: مَنْ دَخَلَ فِي هَذَا الدِّينِ بِالرِّجَالِ أَخْرَجَهُ مِنْهُ الرِّجَالُ كَمَا أُدْخِلُوهُ فِيهِ ، وَمَنْ دَخَلَ فِيهِ بِالْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ زَالَتِ الْجِبَالُ قَبْلَ أَنْ يَزُولَ . (۱)

عنه عليه السلام: مَنْ عَرَفَ دِينَهُ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ زَالَتِ الْجِبَالُ قَبْلَ أَنْ يَزُولَ ، وَمَنْ دَخَلَ فِي أَمْرِ بِجَهْلٍ خَرَجَ مِنْهُ بِجَهْلٍ . (۲)

۱- بحار الأنوار: ۲ / ۱۰۵ / ۶۷.

۲- بحار الأنوار: ۲۳ / ۱۰۳ / ۱۱.

ص: ۵۱

فصل دوم : بایسته های بسیج**۲ / ۱ آگاهی های دینی****۲ / ۱ / ۱ راز تداوم دینداری**

فصل دوم : بایسته های بسیج ۲ / ۱ آگاهی های دینی ۲ / ۱ / ۱ راز تداوم دین دارایامام صادق علیه السلام: هر که از طریق شخصیت گرایی به این دین در آید، همان شخصیتها، چنان که او را به آن در آوردند، از آن خارج سازند و کسی که از طریق کتاب و سنت به این دین گرایش یابد، کوهها بجنبند و او نجنبند [و در عقیده و دینش متزلزل نشود].

امام صادق علیه السلام: کسی که دینش را از طریق کتاب خدای عز و جالبشناسد، اگر کوهها از جای خود بجنبند، او در دین خود متزلزل نشود و کسی که ندانسته عقیده ای را بپذیرد، ندانسته هم از آن خارج شود .

۲ / ۱ التّعرف علی القرآن: «إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمٌ». (۱)

الحديث: رسول الله صلى الله عليه وآله: إِذَا التَّبَسَّتْ عَلَيْكُمْ الْفِتْنُ كَقَطْعِ اللَّيْلِ الْمُظْلِمِ فَعَلَيْكُمْ بِالْقُرْآنِ ؛ فَإِنَّهُ شَافِعٌ مُشَفِّعٌ وَمَاحِلٌ مُصَيِّدٌ، وَمَنْ جَعَلَهُ أَمَامَهُ قَادَهُ إِلَى الْجَنَّةِ ، وَمَنْ جَعَلَهُ خَلْفَهُ سَاقَهُ إِلَى النَّارِ ، وَهُوَ الدَّلِيلُ يَدُلُّ عَلَى خَيْرِ سَبِيلٍ ، وَهُوَ كِتَابٌ فِيهِ تَفْصِيلٌ وَبَيَانٌ وَتَحْصِيلٌ ، وَهُوَ الْفَصْلُ لَيْسَ بِالْهَزْلِ ، وَلَهُ ظَهْرٌ وَبَطْنٌ ؛ فَظَاهِرُهُ حُكْمٌ وَبَاطِنُهُ عِلْمٌ ، ظَاهِرُهُ أَنْيَقُ وَبَاطِنُهُ عَمِيقٌ ، لَهُ نُجُومٌ وَعَلَى نُجُومِهِ نُجُومٌ ، لَا تُحْصَى عَجَائِبُهُ وَلَا تَبْلَى غَرَائِبُهُ ، فِيهِ مَصَابِيحُ الْهُدَى وَمَنَارُ الْحِكْمَةِ وَدَلِيلٌ عَلَى الْمَعْرِفَةِ لِمَنْ عَرَفَ الصِّفَةَ ، فَلْيَجْلُ جَالٍ بِصِرِّهِ وَلْيَبْلِغِ الصِّفَةَ نَظْرَهُ . (۲)

عنه صلى الله عليه وآله: مَنْ أَعْطَاهُ اللَّهُ حِفْظَ كِتَابِهِ فَظَنَّ أَنَّ أَحَدًا أَعْطِيَ أَفْضَلَ مِمَّا أُعْطِيَ فَقَدْ غَمَطَ أَفْضَلَ النُّعْمَةِ . (۳)

۱- .الاسراء : ۹.

۲- .الكافي : ۲ / ۵۹۹ / ۲.

۳- .كنز العمال : ۱ / ۵۱۸ / ۲۳۱۷ .

ص: ۵۳

۲ / ۲۱ آشنایی با قرآن

۲ / ۲۱ آشنایی با قرآن: بی‌گمان این قرآن، به راهی که استوارترین راههاست، هدایت می‌کند.

حدیث: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هرگاه فتنه‌ها و آشوبها چون پاره‌های شبِ تار، شما را فراگرفت، به قرآن روی آورید؛ زیرا قرآن، شفیع است که شفاعتش پذیرفته است و گزارشگر بدیهاست که گفته‌اش [درباره آن کس که بدان عمل نکرده] مورد تصدیق است. هر کس آن را رهبر خود سازد، او را به بهشت می‌برد و هر کس آن را پشت سر اندازد، او را به دوزخ راند. قرآن، راهنمایی است که به بهترین راه، ره نماید، و کتابی است که تفصیل و بیان [حقایق] و تحصیل [مقاصد] در آن است، و آن است جداکننده [حق و باطل]، و شوخی و لغو نیست؛ ظاهری دارد و باطنی، که ظاهرش حکم است و باطنش علم. ظاهرش حرم و زیباست و باطنش ژرف و ناپیدا. ستارگانی دارد و ستارگانش نیز ستارگانی. شگفتیهایش به شماره نیایند و غرایبش کهنه نشوند. در آن است چراغهای هدایت و فروزانگاه حکمت، و دلیل بر معرفت برای کسی که راه آن را بداند. پس باید هر پژوهشگری دیده اندیشه خود را به همه سوی آن بچرخاند و نظر تأمل خود را تا [ژرفای مفاهیم عمیق] آن برساند.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر کس که خدا نعمت حفظ کتاب خود را به او عطا کند و گمان کند که به دیگری نعمتی بزرگ‌تر از این نعمت او داده شده است، بی‌گمان، نسبت به بزرگ‌ترین نعمت، ناسپاسی کرده است.

ص: ۵۴

الإمام الصادق عليه السلام: الحافظ للقرآن العامل به مع السفره الكرام البرره . (۱)

۲ / ۱۳۱ التعرف على الحديث رسول الله صلى الله عليه وآله: من حمل من أمتي أربعين حديثا بعثه الله يوم القيامة فقيها عالما . (۲)

عنه صلى الله عليه وآله: من تعلم حديثين اثنين ينفع بهما نفسه ، أو يعلمهما غيره فينتفع بهما ، كان خيرا من عباده ستين سنة . (۳)

عنه صلى الله عليه وآله: تذاكروا وتلاقوا وتحدثوا ؛ فإن الحديث جلاء للقلوب ، إن القلوب لترين كما يرين السيف ، جلاؤها الحديث .

(۴)

الإمام الباقر عليه السلام: إن حديثنا يحيى القلوب . (۵)

الإمام الصادق عليه السلام: اعرفوا منازل الناس منا على قدر رواياتهم عنا . (۶)

۱- الكافي : ۲ / ۶۰۳ / ۲ .

۲- كنز العمال : ۱۰ / ۱۵۸ / ۲۸۸۱۸ .

۳- بحار الأنوار : ۲ / ۱۵۲ / ۴۴ .

۴- الكافي : ۱ / ۴۱ / ۸ .

۵- بحار الأنوار : ۲ / ۱۴۴ / ۵ .

۶- بحار الأنوار : ۲ / ۱۵۰ / ۲۴ .

ص: ۵۵

۲ / ۳۱ آشنایی با حدیث

امام صادق علیه السلام: حافظ قرآن که به آن عمل کند، همراه فرشتگان پیغام آور بزرگوار و نیکوکار است.

۲ / ۳۱ آشنایی با حدیث پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر کس از امت من که چهل حدیث از حفظ داشته باشد، خداوند در روز رستاخیز، او را دین شناسی عالم برانگیزد.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر کس دو حدیث سودمند بیاموزد یا آنها را به دیگری آموزش دهد که از آن دو حدیث، بهره مند شود، این کار بهتر از شصت سال عبادت است.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: با یکدیگر مذاکره [ی علمی] و ملاقات کنید و حدیث بگویید؛ زیرا حدیث، دلها را صیقل می دهد. همانا دلها همچون شمشیر، زنگار می گیرند و صیقل دهنده آنها حدیث است.

امام باقر علیه السلام: همانا حدیث ما، دلها را زنده می کند.

امام صادق علیه السلام: جایگاه مردم نزد ما را از اندازه روایاتی که از ما نقل می کنند، بشناسید.

ص: ۵۶

۲ / ۱ / ۴ التفقه بالدين القرآن: «وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِن كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَائِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ». (۱)

«قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ». (۲)

الحديث: رسول الله صلى الله عليه وآله: لِكُلِّ شَيْءٍ عِمَادٌ ، وَعِمَادُ هَذَا الدِّينِ الْفِقْهُ . (۳)

عنه صلى الله عليه وآله: مَثَلُ الْعَابِدِ الَّذِي لَا يَتَفَقَّهُ كَمَثَلِ الَّذِي يَبْنِي بِاللَّيْلِ وَيَهْدِمُ بِالنَّهَارِ . (۴)

الإمام الصادق عليه السلام: حديثٌ تدریبه خیرٌ من ألفِ حدیثٍ ترویه . (۵)

۲ / ۱ / ۵ النظره الشمولیه إلى الدین رسول الله صلى الله عليه وآله: لیسَ یقوم بدين الله عز و جل إلا من حاطه من جميع جوانبه . (۶)

۱- التوبه : ۱۲۲.

۲- يوسف : ۱۰۸.

۳- بحار الأنوار : ۱ / ۲۱۶ / ۳۰ .

۴- كنز العمال : ۱۰ / ۱۷۹ / ۲۸۹۳۰ .

۵- معانی الأخبار : ۲ / ۳ .

۶- شرح الاخبار : ۲ / ۳۸۹ .

ص: ۵۷

۲ / ۴۱ دین شناسی

۲ / ۵۱ همه سونگری به دین

۲ / ۴۱ دین شناسیقرآن: و مؤمنان را نسزد که همگی رهسپار [میدان جهاد] شوند . پس چرا از هر جمعیتی از آنان، گروهی کوچ نمی کنند تا دین پژوهی کنند و مردم خود را آن گاه که به سوی آنها بازگشتند، هشدار دهند، باشد که پروا پیشه کنند.

بگو: این، راه من است که من و هر کس که پیرو من است، با بصیرت و بینایی به سوی خدا دعوت می کنیم؛ و خدا منزّه است و من از مشرکان نیستم.

حدیث: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر چیزی را تکیه گاهی است و تکیه گاه این دین، فهم دقیق است .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: مَثَل عابدی که دین شناس نیست، همچون مَثَل کسی است که شب، [بنایی] می سازد و روز، ویران می کند.

امام صادق علیه السلام: [اگر] حدیثی را بفهمی، بهتر است از آنکه هزار حدیث، [نفهمیده] نقل کنی .

۲ / ۵۱ همه سونگری به دینپیامبر خدا صلی الله علیه و آله: تنها آن کس می تواند برای [یاری] دین خداوند عز و جل قیام کند که از همه سو به آن، احاطه داشته باشد .

ص: ۵۸

عنه صلى الله عليه وآله: إِنَّ دِينَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ لَنْ يَنْصُرَهُ إِلَّا مَنْ حَاطَهُ مِنْ جَمِيعِ جَوَانِبِهِ . (۱)

الإمام علي عليه السلام: إِنَّمَا الْمُسْتَحْفِظُونَ لِذِي اللَّهِ هُمُ الَّذِينَ أَقَامُوا الدِّينَ وَنَصَرُوهُ ، وَحَاطُوهُ مِنْ جَمِيعِ جَوَانِبِهِ ، وَحَفِظُوهُ عَلَى عِبَادِ اللَّهِ وَرَعَوْهُ . (۲)

۱ / ۲ الوعى الدينى للإمام علي عليه السلام: التَّيَقُّظُ فِي الدِّينِ نِعْمَةٌ عَلَى مَنْ رُزِقَهُ . (۳)

عنه عليه السلام: عِبَادَ اللَّهِ أَوْصِيكُمْ بِتَقْوَى اللَّهِ فَإِنَّهَا حَقُّ اللَّهِ عَلَيْكُمْ ، وَالْمَوْجِبَةُ عَلَى اللَّهِ حَقِّكُمْ ، وَأَنْ تَسْتَعِينُوا بِاللَّهِ وَتَسْتَعِينُوا بِهَا عَلَى اللَّهِ . فَإِنَّ التَّقْوَى فِي الْيَوْمِ الْحَرِزُ وَالْجَنَّةُ ، وَفِي غَدِّ الطَّرِيقِ إِلَى الْجَنَّةِ . مَسَلُكُهَا وَاضِحٌ ، وَسَالِكُهَا رَابِحٌ ، وَمُسْتَوْدَعُهَا حَافِظٌ . لَمْ تَبْرَحْ عَارِضَةً نَفْسَهَا عَلَى الْأُمَمِ الْمَاضِينَ مِنْكُمْ ، وَالْغَابِرِينَ لِحَاجَتِهِمْ إِلَيْهَا عَدَاً إِذَا أَعَادَ اللَّهُ مَا أَبَدَى ، وَأَخَذَ مَا أَعْطَى ، وَسَأَلَ عَمَّا أَسَدَى . فَمَا أَقَلُّ مَنْ قَبَلَهَا وَحَمَلَهَا حَقَّ حَمْلِهَا . أَوْلَيْكَ الْأَقْلُونَ عَدَدًا ، وَهُمْ أَهْلُ صِدْقِهِ اللَّهُ سُبْحَانَهُ إِذْ يَقُولُ : «وَقَلِيلٌ مِّنْ عِبَادِيَ الشَّاكِرُونَ» . (۴)

فَأَهْطَعُوا بِأَسْمَاعِكُمْ إِلَيْهَا ، وَأَلْظَوْا بِجِدِّكُمْ عَلَيْهَا . وَاعْتَاضُوهَا مِنْ كُلِّ سَيْلِفٍ خَلَفًا ، وَمِنْ كُلِّ مُخَالِفٍ مُّوَافِقًا . أُيْقِظُوا بِهَا نَوْمَكُمْ ، وَأَقْطَعُوا بِهَا يَوْمَكُمْ . (۵)

۱- الفردوس : ۱ / ۲۳۴ / ۸۹۷.

۲- غرر الحكم : ۳۹۱۲.

۳- غرر الحكم : ۲۰۵۸.

۴- سبأ : ۱۳.

۵- نهج البلاغه : الخطبه ۱۹۱.

ص: ۵۹

۶۱ / ۲ هشجاری دینی

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: دین خدای عز و جل را هرگز یاری نمی رساند، مگر کسی که از همه سو آن را احاطه کند .

امام علی علیه السلام: نگهبانان دین خدا، همانان اند که دین را بر پا داشتند و یاری اش کردند و از همه سو، آن را در میان گرفتند و آن را برای بندگان خدا، نگه داشتند و آن را پاس داشتند و رعایت کردند .

۶۱ / ۲ هشجاری دینامام علی علیه السلام: بیداری در دین، نعمتی است بر آن که روزی اش شده است .

امام علی علیه السلام: ای بندگانِ خدا! شما را به تقوای الهی سفارش می کنم؛ زیرا این کار، حقّ خداست بر شما، و موجب حقّ شما بر خدا می شود . و به شما سفارش می کنم که در راه تقوا، از خدا کمک بخواهید و به وسیله آن، برای گزاردن حقّ خدا یاری طلبید؛ زیرا پرهیزگاری، امروز پناهگاه و سپر است و در فردا، راهی به سوی بهشت است. راه آن، روشن است و رونده در این راه، بهره ور و امانتدار آن (یعنی خدای بزرگ)، حافظ و نگهدار. تقوا، همواره خود را بر مردم گذشته و حال، نشان داده است؛ زیرا آنان در فردای قیامت، به آن نیاز دارند؛ فردایی که خداوند بزرگ، آنچه را پدید آورده است، باز می گرداند و آنچه را بخشیده است، باز می گیرد و از آنچه عطا فرموده است، سؤال می کند. پس چه بس اندک اند کسانی که تقوا را پذیرفته اند و به شایستگی، آن را به کار بسته اند! آنان از نظر تعداد، کم اند و شایستگی توصیف خدای بزرگ را دارند، در آنجا که می گوید: «و بندگان بسیار شکر گزار من، کم اند». پس گوشه‌های خود را به تقوا فرا دارید، و به جد بدان روی آرید، و از هر چه خلاف تقوا بود، دل بکنید و تقوا را دلخواه خود شمارید . خود را با پرهیزگاری بیدار دارید و روز خود را با آن به سر آرید .

ص: ۶۰

عنه عليه السلام: عَزَّتْ آلاؤُهُ وَمَا بَرِحَ لِلَّهِ فِي الْبُرْهَةِ بَعْدَ الْبُرْهَةِ وَفِي أَرْزَامِ الْفَتَرَاتِ ، عِبَادٌ نَاجَاهُمْ فِي فِكْرِهِمْ ، وَكَلَّمَهُمْ فِي ذَاتِ عُقُولِهِمْ ، فَاسْتَصَبَحُوا بِنُورٍ يَقْطُرُ فِي الْأَبْصَارِ وَالْأَسْمَاعِ وَالْأَفْئِدَةِ ، يُذَكِّرُونَ بِأَيَّامِ اللَّهِ ، وَيُخَوِّفُونَ مَقَامَهُ بِمَنْزِلِهِ الْأَدْلَى فِي الْفَلَوَاتِ ، مَنْ أَخَذَ الْقَصْدَ حَمِدُوا إِلَيْهِ طَرِيقَهُ وَبَشَّرُوهُ بِالنَّجَاهِ ، وَمَنْ أَخَذَ يَمِينًا وَشِمَالًا ذَمُّوا إِلَيْهِ الطَّرِيقَ ، وَحَذَّرُوهُ مِنَ الْهَلَكَةِ ، وَكَانُوا كَذَلِكَ مَصَابِيحَ تِلْكَ الظُّلُمَاتِ وَأَدْلَى تِلْكَ الشُّبُهَاتِ . (۱)

۱ / ۲ التفکیر فی مسائل الدیته‌الامام علی علیه السلام: من أسهر عین فکرتیه بلغ کنه همته . (۲)

۱- نهج البلاغه : الخطبه ۲۲۲.

۲- غرر الحکم : ۸۷۸۴ .

ص: ۶۱

۲ / ۷۱ اندیشه در مسایل دینی

امام علی علیه السلام: که نعمتها و بخششهایش بی شمار است و همواره خداوند را در دورانی از روزگار، پس از روزگاری دیگر و در زمانی میان آمدن دو پیامبر، بندگانی است که از راه اندیشه، با آنان در راز است و از طریق خرد، با آنان دمساز. و آنان، چراغ هدایت را به نور بیداری برافروختند که در گوشها و چشمها و دلها فروزان ساختند. ایام الله را به یاد مردم می آورند و آنان را از عظمت و بزرگواری او می ترسانند. اینان، همچون نشانه های بیابانها هستند. کسی که راه میانه را در پیش گیرد، او را می ستایند و به نجات و رستگاری اش بشارت می دهند؛ و کسی را که به راست و چپ متمایل شود، از راهی که در پیش گرفته است، نکوهش می کنند و او را از هلاکت، برحذر می دارند؛ و آنان، چراغهایی در دل تاریکی ها و راهنماییانی در میان شب هستند.

۲ / ۷۱ اندیشه در مسائل دینامام علی علیه السلام: هر که دیده اندیشه خود را پیوسته بیدار نگه دارد، به اوج خواست خویش دست می یابد.

ص: ۶۲

الإمام الصادق عليه السلام: كَانَ أَكْثَرَ عِبَادِهِ أَبِي ذَرٍّ رَحِمَهُ اللَّهُ خَصَلْتَيْنِ: التَّفَكُّرُ وَالْإِعْتِبَارُ . (۱)

الإمام الرضا عليه السلام: لَيْسَ الْعِبَادَةُ كَثْرَةَ الصَّلَاةِ وَالصَّوْمِ ، إِنَّمَا الْعِبَادَةُ التَّفَكُّرُ فِي أَمْرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ . (۲)

تنبيه الخواطر عن أم أبي ذرٍّ وَقَدْ سُئِلَتْ عَنْ عِبَادَةِ أَبِي ذَرٍّ: كَانَ نَهَارَهُ أَجْمَعَ يَتَفَكَّرُ فِي نَاحِيَةِ عَنِ النَّاسِ . (۳)

۲ / ۱ معرفه الشبهات للإمام علي عليه السلام: إِنَّمَا سُمِّيَتِ الشُّبُهَةُ شُبُهَةً لِأَنَّهَا تُشْبِهُ الْحَقَّ ؛ فَأَمَّا أَوْلِيَاءُ اللَّهِ فَضِيَاؤُهُمْ فِيهَا الْيَقِينُ وَدَلِيلُهُمْ سَمْتُ الْهُدَى ، وَأَمَّا أَعْدَاءُ اللَّهِ فَدَعَاؤُهُمْ فِيهَا الضَّلَالُ وَدَلِيلُهُمْ الْعَمَى . (۴)

عنه عليه السلام: إِحْذَرُوا الشُّبُهَةَ ؛ فَإِنَّهَا وُضِعَتْ لِلْفِتْنَةِ . (۵)

۱- الخصال : ۴۲ / ۳۳.

۲- الكافي : ۲ / ۵۵ / ۴.

۳- تنبيه الخواطر : ۱ / ۲۵۰.

۴- نهج البلاغه : الخطبه ۳۸.

۵- تحف العقول : ۱۱۵.

ص: ۶۳

۲ / ۸ شبهه شناسی

امام صادق علیه السلام: بیشترین عبادت ابوذر رحمت خدا بر او باد دو چیز بود: اندیشیدن و پند گرفتن.

امام رضا علیه السلام: عبادت، بسیاری نماز و روزه نیست؛ بلکه عبادت، اندیشیدن در کار خدای عز و جل است.

تنبيه الخواطر: از مادر ابوذر، درباره عبادت او سؤال شد. گفت: تمام روز را از مردم کناره می گرفت و به اندیشیدن می پرداخت.

۲ / ۸ شبهه شناسی امام علی علیه السلام: شبهه به این دلیل شبهه نامیده شده که شبیه حق است؛ اما دوستان خدا در هنگام شبهه، روشنائیِ راهشان یقین است و راهنمایشان، راه راست؛ ولی دشمنان خدا به گناه شبهه، دعوتشان گمراهی است و راهنمایشان کوری.

امام علی علیه السلام: از شبهه حذر کنید؛ زیرا که شبهه، برای فتنه و گمراه سازی است.

ص: ٦٤

٢ / ١ معرفه دعائم الدیناً . حبّ اللّٰه‌الامام علیّ علیه السلام فی فضل الإسلام : ثُمَّ إِنَّ هَذَا الْإِسْلَامَ دِينُ اللَّهِ الَّذِي اصْطَفَاهُ لِنَفْسِهِ، وَاصْطَنَعَهُ عَلَى عَيْنِهِ، وَأَصْفَاهُ خَيْرَةَ خَلْقِهِ ، وَأَقَامَ دَعَائِمَهُ عَلَى مَحَبَّتِهِ. (١)

ب . حبّ أهل البیت رسول اللّٰه صلی الله علیه و آله : لَا يُؤْمِنُ عَبْدٌ حَتَّىٰ أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ نَفْسِهِ ، وَتَكُونَ عِتْرَتِي إِلَيْهِ أَعَزَّ مِنْ عِتْرَتِهِ ، وَ يَكُونَ أَهْلِي أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ أَهْلِهِ ، وَتَكُونَ ذَاتِي أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ ذَاتِهِ . (٢)

عنه صلی الله علیه و آله : لِكُلِّ شَيْءٍ أَسَاسٌ ، وَ أَسَاسُ الْإِسْلَامِ حُبُّنَا أَهْلَ الْبَيْتِ . (٣)

الأمالی عن عبد الرزاق بن قیس الرحبی : كُنْتُ جَالِسًا مَعَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَلَى بَابِ الْقَصْرِ حَتَّىٰ أَجَاءَتْهُ الشَّمْسُ إِلَىٰ حَائِطِ الْقَصْرِ ، فَوَثَبَ لِي دُخْلًا ، فَقَامَ رَجُلٌ مِنْ هَمْدَانَ فَتَعَلَّقَ بِثَوْبِهِ وَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، حَدِّثْنِي حَدِيثًا جَامِعًا يَنْفَعُنِي اللَّهُ بِهِ ، قَالَ : أَوْلَمْ يَكُنْ فِي حَدِيثٍ كَثِيرٍ ؟ قَالَ : بَلَى ، وَلَكِنْ حَدِّثْنِي حَدِيثًا جَامِعًا (يَنْفَعُنِي اللَّهُ بِهِ) . قَالَ : حَدِّثْنِي خَلِيلِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : أَنِّي أَرِدُ أَنَا وَشِيعَتِي الْحَوْضَ رِوَاءَ مَرْوِيِّينَ ، مُبَيِّضَةً وَجُوهَهُمْ ، وَيَرِدُ عَيْدُونَا ظِمَاءً مُظْمَئِينَ ، مُسَوِّدَةً وَجُوهَهُمْ . خُذْهَا إِلَيْكَ قَصِيرَةً مِنْ طَوِيلِهِ ؛ أَنْتَ مَعَ مَنْ أَحَبَبْتَ ، وَلَكَ مَا اكْتَسَبْتَ ، أَرْسَلَنِي يَا أَخَا هَمْدَانَ ، ثُمَّ دَخَلَ الْقَصْرَ . (٤)

١- نهج البلاغه : الخطبه ١٩٨ .

٢- علل الشرايع : ١٤٠/٣ .

٣- الكافي : ٢ / ٤٦ / ٢ .

٤- الأمالی للمفيد : ٤ / ٣٣٨ .

ص: ۶۵

۹۱ / ۲ شناخت اساس دین

الف . محبت خدا

ب . محبت اهل بیت

۹۱ / ۲ شناخت اساس دینالف . محبت خدا امام علی علیه السلام درباره ارزش اسلام: وانگهی، این اسلام، آیین خداست که آن را برای خود برگزید و بر دیده خویش پرورید و بهترین آفریدگانش را ویژه [ابلاغ] آن گرداند و ستونهایش را بر دوستی خود، استوار کرد .

ب . محبت اهل بیتپیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هیچ بنده ای ایمان نمی آورد، مگر آن که من برایش دوست داشتنی تر از خودش باشم و خاندانم، برایش ارجمندتر از خاندانش باشند و خانواده ام، برایش دوست داشتنی تر از خانواده اش باشند و هستی ام، برایش دوست داشتنی تر از هستی خودش باشد .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر چیزی را بنیادی است و بنیاد اسلام، دوستی ما اهل بیت است .

الأمالی به نقل از عبدالرزاق بن قیس رحبی: همراه علی بن ابی طالب علیه السلام، بر درِ دار الحکومه نشسته بودیم که تابش خورشید، امام را به پناه بردن به داخل دار الحکومه، ناگزیر ساخت . حضرت برخاست تا داخل شود که مردی از قبیله همدان، چنگ در پیراهن ایشان زد و گفت: ای امیر مؤمنان! برایم حدیثی جامع باز گو تا خداوند، بدان سودم دهد . حضرت فرمود: «آیا این سود، در احادیث بسیار نیست؟» . گفت: چرا؛ ولی می خواهم حدیثی جامع، برایم باز گویی . حضرت فرمود: «دوستم، پیامبر خدا، برایم این حدیث را گفت که من و پیروانم، سیراب و سیراب شده، با چهره هایی سپید، بر حوض [کوثر] وارد خواهیم شد . دشمنان ما نیز تشنه لب و تشنه کام و با چهره هایی سیاه، بر حوض، وارد خواهند شد . این حدیث را با کوتاهی اش به جای حدیثی بلند، بگیر . تو همراه کسی هستی که دوستش می داری و بهره ات، همان است که به دست آورده ای. اینک ای برادر همدانی! رهایم کن» . سپس داخل دار الحکومه شد .

ص: ۶۶

۲ / ۲ المعارف السیاسیة ۲ / ۲ الإیمان والفتنهرسولُ اللّٰه صلی الله علیه و آله :المؤمنُ کئیسُ فِطْنُ حَذِرٌ . (۱)

الإمامُ علیٌّ علیه السلام :أشرفُ المؤمنینَ أكثرُهُم کِیاساً . (۲)

عنه علیه السلام :المؤمنُ هُوَ الكئیسُ الفِطْنُ ، بِشَرِّهِ فی وَجْهِهِ ، وَحُزْنُهُ فی قَلْبِهِ . (۳)

۱- الفردوس : ۴ / ۱۷۵ / ۶۵۴۴.

۲- غرر الحکم : ۳۰۰۹.

۳- الکافی : ۲ / ۲۲۶ / ۱.

ص: ۶۷

۲ / ۲ آگاهی های سیاسی**۲ / ۲ ایمان و زیرکی**

۲ / ۲ آگاهی های سیاسی ۲ / ۲ ایمان و زیرکی پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : مؤمن ، زیرک و هوشیار و بیدار است .

امام علی علیه السلام : والاترین مؤمنان ، زیرک ترین آنهاست .

امام علی علیه السلام : مؤمن ، زیرک و هوشیار است . شادمانی او در چهره اش و غمش در دل اوست .

ص: ۶۸

الإمامُ الصَّادِقُ عليه السلام: الْمُؤْمِنُ لَهُ قُوَّةٌ فِي دِينٍ... وَعِلْمٌ فِي حِلْمٍ، وَكَيْسٌ فِي رِفْقٍ. (۱)

۲ / ۲ و عی العصر الإمام علی علیه السلام: العالم بزمانه لا تهجم علیه اللوایس. (۲)

عنه عليه السلام: حَسْبُ الْمَرْءِ... مِنْ عِرْفَانِهِ عِلْمُهُ بِزَمَانِهِ. (۳)

عنه عليه السلام: مَنْ عَانَدَ الزَّمَانَ أَرْغَمَهُ، وَمَنْ اسْتَسَلَّمَ إِلَيْهِ لَمْ يَسْلَمْ. (۴)

۲ / ۲ الوعی السیاسی الإمام علی علیه السلام: مِنْ دَلَائِلِ الدَّوْلَةِ قَلَّةُ الْعَفْلَةِ. (۵)

عنه عليه السلام: مِنْ أَمَارَاتِ الدَّوْلَةِ الْيَقْظَةُ لِجِرَاسَةِ الْأُمُورِ. (۶)

۱- الكافي : ۲ / ۲۳۱ / ۴.

۲- الكافي : ۱ / ۲۷ / ۲۹.

۳- كشف الغمه : ۳ / ۱۳۷.

۴- غرر الحكم : ۹۰۵۴.

۵- غرر الحكم : ۹۴۱۰.

۶- غرر الحكم : ۹۳۶۰.

ص: ۶۹

۲ / ۲۲ زمان آگاهی**۲ / ۲۲ هشیاری سیاسی**

امام صادق علیه السلام: مؤمن در دینداری، قوی است... و دانش همراه با بردباری و زیرکی همراه با مدارا دارد.

۲ / ۲ زمان آگاهی امام علی علیه السلام: شبهات، به کسی که زمان خود را می شناسد، یورش نمی آورند.

امام علی علیه السلام: در معرفت انسان، همین بس که... زمان خود را بشناسد.

امام علی علیه السلام: هرکس با زمان دشمنی کند، [زمان] بر زمینش می کوبد، و هرکس تسلیم آن شود، به سلامت نمی ماند.

۲ / ۲ هشیاری سیاسی امام علی علیه السلام: از نشانه های [پایداری] دولت، غفلت کم [و هشیاری بسیار] دولتمردان [است].

امام علی علیه السلام: از نشانه های [پایداری] دولت، بیداری [دولتمردان] برای مراقبت از کارهاست.

ص: ۷۰

۲ / ۲۴ الاحتراز من إثاره العداء رسول الله صلى الله عليه وآله: ما عهدَ إِلَيَّ جِبْرَائِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي شَيْءٍ مَا عَهَدَ إِلَيَّ فِي مُعَادَاهِ الرِّجَالِ . (۱)

عنه صلى الله عليه وآله: ما أتاني جِبْرَائِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَطُّ إِلَّا- وَعَظَنِي ، فَأَخَّرُ قَوْلَهُ لِي : إِيَّاكَ وَمُشَارَّةَ النَّاسِ؛ فَإِنَّهَا تَكْشِفُ العَوْرَةَ وَتَذْهَبُ بِالْعِزِّ . (۲)

عنه صلى الله عليه وآله: أَرْبَعَةُ القَلِيلِ مِنْهَا كَثِيرٌ: النَّارُ القَلِيلُ مِنْهَا كَثِيرٌ ، وَالنَّوْمُ القَلِيلُ مِنْهُ كَثِيرٌ ، وَالمَرَضُ القَلِيلُ مِنْهُ كَثِيرٌ ، وَالعِدَاوَةُ القَلِيلُ مِنْهَا كَثِيرٌ. (۳)

الإمامُ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: تَجَنَّبُوا تَضَاعُنَ القُلُوبِ وَتَشَاخُنَ الصُّدُورِ ، وَتَدَابُرَ النُّفُوسِ وَتَخَاذُلَ الأَيْدِي ، تَمْلِكُوا أَمْرَكُمْ . (۴)

عنه عليه السلام: رَأْسُ الجَهْلِ مُعَادَاهُ النَّاسِ . (۵)

عنه عليه السلام: مَنْ حَارَبَ النَّاسَ حُرِبَ . (۶)

۱- الكافي: ۲ / ۳۰۲ / ۱۱.

۲- الكافي: ۲ / ۳۰۲ / ۱۰.

۳- الخصال: ۲۳۸ / ۸۴.

۴- غرر الحكم: ۴۵۴۴.

۵- غرر الحكم: ۵۲۴۷.

۶- غرر الحكم: ۹۰۱۳.

ص: ۷۱

۴۲ / ۲ اجتناب از دشمنی

۴۲ / ۲ اجتناب از دشمنی پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: جبرئیل علیه السلام درباره هیچ چیز به اندازه دوری کردن از دشمنی با مردم ، به من سفارش نکرد.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هیچ گاه جبرئیل علیه السلام نزد من نیامد ، مگر اینکه مرا پند داد و آخرین سخنش به من این بود : از دشمنی کردن با مردم، پرهیز؛ زیرا این کار، عیب نهفته را آشکار می سازد و عزّت را از بین می برد.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: چهار چیزند که اندک آنها هم زیاد است: آتش، خواب، بیماری و دشمنی، که اندک هریک هم زیاد است.

امام علی علیه السلام: از کینه به دل گرفتن و تخم دشمنی در سینه کاشتن و به یکدیگر پشت کردن و دست از یاری هم کشیدن پرهیزید ، تا اختیار کار خود را داشته باشید.

امام علی علیه السلام: اوج نادانی ، دشمنی با مردم است.

امام علی علیه السلام: آن که با مردم بستیزد ، با او دشمنی شود.

ص: ۷۲

عنه عليه السلام: الواحدُ مِنَ الأعداءِ كَثِيرٌ . (۱)

عنه عليه السلام: يا بَنِي إِيْرَاقِمْ وَمُعَادَاةَ الرَّجَالِ؛ فَإِنَّهُمْ لَا يَخْلُونَ مِنْ ضَرَبَيْنِ: مِنْ عَاقِلٍ يَمَكُرُ بِكُمْ ، أَوْ جَاهِلٍ يَعَجَلُ عَلَيْكُمْ ، وَالْكَلامُ ذَكَرْتُ، وَالْجَوَابُ أَنتَى ، فَإِذَا اجْتَمَعَ الزَّوْجَانِ فَلابُدَّ مِنَ النَّتَاجِ . ثُمَّ أَنشَأَ يَقُولُ: سَلِمْتُ العَرَضِ مَن حَدَرَ الجَوَابَا وَمَن دَارَى الرَّجَالَ فَقَدَ أَصَابَا وَمَن هَابَ الرَّجَالَ تَهَيَّبُوهُو مَن حَفَرَ الرَّجَالَ فَلَن يُهَابَا (۲)

عنه عليه السلام: أَحِبِّ حَبِيبَكَ هَوْنًا مَا؛ عَسَى أَنْ يَكُونَ بَغِيضَكَ يَوْمًا مَا ، وَأَبْغِضْ بَغِيضَكَ هَوْنًا مَا؛ عَسَى أَنْ يَكُونَ حَبِيبَكَ يَوْمًا مَا . (۳)

الإمامُ زَيْنُ العابدين عليه السلام: لا تُعَادِيَنَّ أَحَدًا وَإِنْ ظَنَنْتَ أَنَّهُ لَا يَضُرُّكَ، وَلَا تَزْهَدَنَّ فِي صَدَاقِهِ أَحَدٍ وَإِنْ ظَنَنْتَ أَنَّهُ لَا يَنْفَعُكَ ؛ فَإِنَّكَ لَا تَدْرِي مَتَى تَرْجُو صَدِيقَكَ ، وَلَا تَدْرِي مَتَى تَخَافُ عَدُوَّكَ . (۴)

لقمان لابنه: يا بَنِي ، صَاحِبِ مِثَّةٍ وَلَا تُعَادِ واحِدًا . (۵)

۱- غرر الحكم : ۱۱۴۹ .

۲- الخصال : ۷۲ / ۱۱۱ .

۳- نهج البلاغه : الحكمة ۲۶۸ .

۴- الدرّه الباهره : ۲۶ .

۵- معانی الاخبار : ۲۵۳ / ۱ .

ص: ۷۳

امام علی علیه السلام: یک دشمن [هم] بسیار است.

امام علی علیه السلام: «فرزندانم! پرهیزید از دشمنی با مردمان؛ چرا که آنان، از دو دسته خارج نیستند: خردمندی که با شما حيله می‌ورزد، یا نادانی که به سرعت با شما تلافی می‌کند. سخن، نر است و پاسخ، مادینه. هرگاه نر و ماده جمع گردند، قهراً نتیجه ای [حاصل] آید». سپس این شعر را سرود: «کسی آبرویش محفوظ می‌ماند که به پاسخ [سخنش] بیندیشد / آن که با مردمان به نرمی رفتار کند، به مقصد رسد. آن که حریم مردم را نگاه دارد، آنان [نیز] احترامش می‌کنند / و آن که مردمان را تحقیر کند، احترامی نخواهد داشت».

امام علی علیه السلام: در دوستی با دوستت، اندازه نگه دار، چه بسا که روزی دشمنت شود؛ و در دشمنی با دشمنت، از حدش تجاوز مکن، چه بسا که روزی دوستت گردد.

امام سجاد علیه السلام: هرگز با کسی دشمنی مکن، هرچند گمان بری که به تو زیانی نمی‌رساند، و به دوستی با هیچ کس بی رغبتی مکن، هرچند که تصوّر کنی که سودی به تو نمی‌رساند؛ زیرا نمی‌دانی که چه وقت به دوستت امید داری و نمی‌دانی کی از دشمنت ترسان می‌شوی.

لقمان به پسرش: پسرکم! با صد نفر دوست شو و با یک نفر هم دشمنی مکن.

ص: ۷۴

۲ / ۲ تشخیص العدو . بواعث العداة الإمام علی علیه السلام : مَنْ كَانَ نَفْعُهُ فِي مَضَرَّتِكَ لَمْ يَخُلْ فِي كُلِّ حَالٍ مِنْ عَدَاوَتِكَ . (۱)

ب . صنوف الأعداء الإمام علی علیه السلام : أصدقاؤك ثلاثة ، وأعداؤك ثلاثة ، فأصدقاؤك : صديقك ، وصديق صديقك ، وعدو عدوك . وأعداؤك : عدوك ، وعدو صديقك ، وصديق عدوك . (۲)

ج . أخطر الأعداء رسول الله صلى الله عليه وآله : إنَّ أخوف ما أخاف عليكم الأئمة المضلون . (۳)

عنه صلى الله عليه وآله : إنَّ أخوف ما أخاف عليكم بعدى كلُّ منافقٍ عليم اللسان . (۴)

عنه صلى الله عليه وآله : أشدُّ ما يتخوف على أمتي ثلاثة : زله عالم ، أو جدالٍ منافعٍ بالقرآن ، أو دنياً تقطع رقابكم فاتهموها على أنفسكم . (۵)

۱- غرر الحكم : ۹۱۵۰ .

۲- نهج البلاغه : الحكمه ۲۹۵ .

۳- مسند ابن حنبل : ۱۰ / ۴۱۶ / ۲۷۵۵۵ .

۴- منيه المريد : ۱۳۷ .

۵- الخصال : ۱۶۳ / ۲۱۴ .

ص: ۷۵

۲ / ۵ دشمن شناسی**الف . انگیزه دشمنی****ب . اقسام دشمنان****ج . خطرناک ترین دشمنان**

۲ / ۵ دشمن شناسیالف . انگیزه دشمنیامام علی علیه السلام: آن که سودش در زیان تو باشد ، هیچ گاه از دشمنی با تو بیرون نباشد.

ب . اقسام دشمنانامام علی علیه السلام: دوستان تو ، سه دسته اند و دشمنانت نیز سه دسته اند : دوستانت ، دوستِ تو و دوست دوست تو و دشمن دشمنت هستند و دشمنانت ، دشمن تو و دشمن دوست و دوست دشمنت هستند.

ج . خطرناک ترین دشمنانپیامبر خدا صلی الله علیه و آله :وحشتناک ترین چیزی که از آن برای شما می ترسم ، پیشوایانِ گمراه کننده اند .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :ترسناک ترین چیزی که از آن برآینده شما می ترسم ، منافقِ زبانداران است.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :آنچه بیش از هر چیز درباره ائمتّم نگران کننده است، سه چیز است : لغزش عالم ، یا مجادله منافق به وسیله قرآن، یا دنیایی که گردنهای شما را می زند. پس، از دنیا بر خویش بترسید.

ص: ۷۶

الإمامُ عليٌّ عليه السلام: شَرُّ الأعداءِ أبعدُهُم غوراً وَأخفاهُم مَكِيدَةٌ. (۱)

عنه عليه السلام في الحِكمِ المنسوبةِ إليه: كُنْ لِلْعَدُوِّ الْمُكَاتِمِ أَشَدَّ حَذراً مِنْكَ لِلْعَدُوِّ الْمُبَارِزِ. (۲)

د. أضعف الأعداء عنه عليه السلام: مَنْ أظْهَرَ عداوتَهُ قَلَّ كَيْدُهُ. (۳)

الإمامُ العسكِرِيُّ عليه السلام: أضعف الأعداءِ كَيْداً مَنْ أظْهَرَ عداوتَهُ. (۴)

۲ / ۲ السعي لإستماله الأعداء الإمام علي عليه السلام: مَنْ اسْتَصْلَحَ عَدُوَّهُ زادَ في عَدَدِهِ. (۵)

عنه عليه السلام: مَنْ اسْتَصْلَحَ الأضدادَ بَلَغَ المُرادَ. (۶)

۱- غرر الحکم : ۵۷۸۱.

۲- شرح نهج البلاغه : ۲۰ / ۳۱۱ / ۵۷۵.

۳- غرر الحکم : ۷۹۵۶.

۴- أعلام الدين : ۳۱۳.

۵- غرر الحکم : ۸۲۳۰.

۶- غرر الحکم : ۸۰۴۳.

ص: ۷۷

د . ناتوان ترین دشمن**۲ / ۲ تلاش برای دوست کردن دشمنان**

امام علی علیه السلام: بدترین دشمنان ، دست نیافتنی ترین و پنهانکارترین آنها در حيله گری است .

امام علی علیه السلام در حکمتهای منسوب به ایشان :از دشمن پنهانکار، بیشتر از دشمن آشکار ، برحذر باش .

د . ناتوان ترین دشمن امام علی علیه السلام :آن که دشمنی اش را آشکار کند ، نیرنگش کم شود .

امام عسکری علیه السلام :سست اندیش ترین دشمنان، کسی است که دشمنی خود را آشکار سازد .

تلاش برای دوست کردن دشمنان ۲ / ۲ امام علی علیه السلام :آن که دشمنش را اصلاح کند، بر جمعیت خود، افزوده است .

امام علی علیه السلام :آن که مخالفان را اصلاح کند ، به مقصود رسد .

ص: ۷۸

عنه عليه السلام: كَمَالِ الْحَزْمِ اسْتِصْلَاحِ الْأَضْدَادِ، وَمُدَارَاهِ الْأَعْدَاءِ . (۱)

عنه عليه السلام: الْإِسْتِصْلَاحُ لِلْأَعْدَاءِ بِحُسْنِ الْمَقَالِ وَجَمِيلِ الْأَفْعَالِ أَهْوَنُ مِنْ مُلَاقَاتِهِمْ وَمُغَالَبَتِهِمْ بِمَضِيضِ الْقِتَالِ . (۲)

عنه عليه السلام: الْإِحْسَانُ إِلَى الْمُسِيِّ يَسْتَصْلِحُ الْعَدُوَّ . (۳)

عنه عليه السلام: فِي الْحِكْمِ الْمَنْسُوبِ إِلَيْهِ : إِذَا صَافَاكَ عَدُوُّكَ رِيَاءً مِنْهُ فَتَلَقَّ ذَلِكَ بِأَوْكِدِ مَوَدَّةٍ ، فَإِنَّهُ إِنْ أَلْفَ ذَلِكَ وَاعْتَادَهُ خُلِصَتْ لَكَ مَوَدَّتُهُ . (۴)

۲ / ۲ الحذر والحيطة إزاء العدو رسول الله صلى الله عليه وآله: النَّصِيحَةُ مِنَ الْعَدُوِّ مُحَالٌ . (۵)

الإمام علي عليه السلام: مَنْ نَامَ لَمْ يَنْمَ عَنْهُ . (۶)

عنه عليه السلام: جِمَاعُ الْغُرُورِ فِي الْإِسْتِنَامَةِ إِلَى الْعَدُوِّ . (۷)

عنه عليه السلام: مَنْ نَامَ عَنِ عَدُوِّهِ أَنْبَهَتْهُ الْمَكَايِدُ . (۸)

۱- غرر الحكم: ۷۲۳۲

۲- غرر الحكم: ۱۹۲۶

۳- غرر الحكم: ۱۵۱۷

۴- شرح نهج البلاغه: ۲۰ / ۳۲۱ / ۶۸۰

۵- معدن الجواهر: ۴۹

۶- نهج البلاغه: الكتاب ۶۲

۷- غرر الحكم: ۴۷۷۵

۸- غرر الحكم: ۸۶۷۲

ص: ۷۹

۲ / ۲ هشیاری در برابر دشمن

امام علی علیه السلام: کمال دوران‌دیشی، اصلاح مخالفان و مدارا با دشمنان است.

امام علی علیه السلام: اصلاح دشمنان با سخن نیک و رفتار زیبا، آسان تر است از رویارویی و پیکار با آنان با [تحمل] رنج نبرد.

امام علی علیه السلام: نیکی به بدکار (آن که در حق ما بدی کرده)، دشمن را اصلاح می کند.

امام علی علیه السلام: در حکمتهای منسوب به ایشان: اگر دشمن با تو تظاهر به دوستی و یکرنگی کند، آن را به گرمی بپذیر؛ چرا که اگر این را ادامه دهد و بدان خو گیرد، دوستی اش خالص گردد.

۲ / ۲ هشیاری در برابر دشمنیامبر خدا صلی الله علیه و آله: خیرخواهی از سوی دشمن، محال است.

امام علی علیه السلام: آن که به خواب رود، [بداند که] دشمن او نخواهد است.

امام علی علیه السلام: فریب خوردن کامل، در غافل ماندن از دشمن است.

امام علی علیه السلام: آن که در برابر دشمنش به خواب غفلت فرو رود، نیرنگها او را بیدار می کند.

ص: ۸۰

عنه عليه السلام: كُنْ مِنْ عَدُوِّكَ عَلَى أَشَدِّ الْحَدَرِ . (۱)

عنه عليه السلام: لَا تَأْمَنْ عَدُوًّا وَإِنْ شَكَرَ . (۲)

عنه عليه السلام: قَدْ جَهَلَ مَنْ اسْتَنْصَحَ أَعْدَاءَهُ . (۳)

عنه عليه السلام: لَا تُشَاوِرْ عَدُوَّكَ وَاسْتِرْهُ خَبْرَكَ . (۴)

عنه عليه السلام: لَا تَغْتَرَنَّ بِمُجَامَلَةِ الْعَدُوِّ ؛ فَإِنَّهُ كَالْمَاءِ وَإِنْ أُطِيلَ إِسْحَابُهُ بِالنَّارِ لَا يَمْتَنِعُ مِنْ إِطْفَائِهَا . (۵)

الإمام الصادق عليه السلام: الشَّفَقَةُ مِنَ الْعَدُوِّ مُحَالٌ . (۶)

۲ / ۸ عدم الاستعانة بالعدو الإمام علي عليه السلام: مَنْ اسْتَعَانَ بِعَدُوِّهِ عَلَى حَاجَتِهِ از داد بُعْدًا مِنْهَا . (۷)

السنن الكبرى عن خبيب بن عبدالرحمن عن أبيه عن جدّه: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فِي بَعْضِ غَزَوَاتِهِ فَأَتَيْتُهُ أَنَا وَرَجُلٌ قَبْلَ أَنْ نُسَلِّمَ فَقُلْنَا: إِنَّا نَسْتَحْيِي أَنْ يَشْهَدَ قَوْمُنَا مَشْهَدًا فَلَا نَشْهَدُهُ. قَالَ: أَسَلِمْتُمَا؟ قُلْنَا: لَا ، قَالَ: فَإِنَّا لَأَنْسَتَعِينَ بِالْمُشْرِكِينَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ .

(۸)

۱- غرر الحكم : ۱۰۳۰۱ .

۲- غرر الحكم : ۱۰۱۹۷ .

۳- غرر الحكم : ۶۶۶۳ .

۴- غرر الحكم : ۱۰۱۹۸ .

۵- غرر الحكم : ۱۰۲۹۸ .

۶- الخصال : ۲۶۹ / ۵ .

۷- غرر الحكم : ۸۹۸۴ .

۸- السنن الكبرى : ۹ / ۶۴ / ۱۷۸۷۹ .

ص: ۸۱

۲ / ۸ کمک نخواستن از دشمن

امام علی علیه السلام: از دشمنیت به شدت برحذر باش.

امام علی علیه السلام: از دشمن آسوده خاطر مباش ، هرچند [تو را] سپاس گوید.

امام علی علیه السلام: کسی که از دشمنانش انتظار خیرخواهی داشته باشد ، نادان است.

امام علی علیه السلام: با دشمنت مشورت مکن و خیرت را پنهان دار.

امام علی علیه السلام: از مدارای دشمن ، فریب مخور که او چون آب است ؛ اگرچه داغ شدنش با آتش طول می کشد ، اما از خاموش کردنش دریغ ندارد.

امام صادق علیه السلام: مهربانی از سوی دشمن ، محال است.

۲ / ۸ کمک نخواستن از دشمن امام علی علیه السلام: آن که برای انجام یافتن خواسته خود از دشمن خویش ، کمک خواهد ، از آن دورتر می شود.

السنن الکبری به نقل از خیب بن عبدالرحمان ، از جدش: پیامبر خدا به یکی از جنگهایش می رفت که من و مرد دیگری که هنوز مسلمان نشده بودیم ، به حضورش رسیدیم و گفتیم: ما حیا می کنیم که قوممان به سوی جنگی برود و ما حضور نیابیم. پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «آیا اسلام آورده اید؟». گفتیم: نه. فرمود: «ما برای پیکار با مشرکان ، از مشرکان کمک نمی گیریم».

ص: ۸۲

۲ / ۹ عدم الاستخفاف بالعدو والإمام علی علیه السلام: لا تَسْتَصْغِرَنَّ عَدُوًّا وَإِنْ ضَعُفَ . (۱)

عنه علیه السلام فی الحِکْمِ الْمَنْسُوبِ إِلَيْهِ: احْذَرِ اسْتِصْغَارَ الْخَصْمِ؛ فَإِنَّهُ يَمْنَعُ مِنَ التَّحْفُظِ، وَرَبِّ صَغِيرٍ غَلَبَ كَبِيرًا . (۲)

عنه علیه السلام فی الحِکْمِ الْمَنْسُوبِ إِلَيْهِ: لا تَسْتَصْغِرَنَّ أَمْرَ عَدُوِّكَ إِذَا حَارَبْتَهُ؛ فَإِنَّكَ إِنْ ظَهَرْتَ بِهِ لَمْ تُحْمَدْ وَإِنْ ظَفِرَ بِكَ لَمْ تُعَذَّرْ، وَالضَّعِيفُ الْمُحْتَرَسُ مِنَ الْعَدُوِّ الْقَوِيُّ أَقْرَبُ إِلَى السَّلَامَةِ مِنَ الْقَوِيِّ الْمُعْتَرِّ بِالضَّعِيفِ . (۳)

۲ / ۱۰ سیاسته الحقّ وسیاسه الباطل للإمام علی علیه السلام: الْكَيْسُ صَدِيقَةُ الْحَقِّ، وَعَدُوَّةُ الْبَاطِلِ . (۴)

۱- غرر الحکم: ۱۰۲۱۶.

۲- شرح نهج البلاغه: ۲۰ / ۲۸۲ / ۲۳۱.

۳- شرح نهج البلاغه: ۲۰ / ۳۰۹ / ۵۴۳.

۴- غرر الحکم: ۱۵۲۴.

۹۲ / ۲ کوچک نشمردن دشمن**۱۰۲ / ۲ سیاست حق و سیاست باطل**

۹۲ / ۲ کوچک نشمردن دشمنامام علی علیه السلام: هیچ دشمنی را کوچک مشمار ، گرچه ناتوان باشد.

امام علی علیه السلام در حکمتهای منسوب به ایشان :پرهیز از کوچک شمردن دشمن ؛ چرا که از مراقبت ، باز می دارد؛ و چه بسیار کوچکی که بر بزرگ پیروز شد!

امام علی علیه السلام در حکمتهای منسوب به ایشان :کارِ دشمن را به هنگامی که با او نبرد می کنی ، کوچک مشمار؛ چرا که اگر پیروز شدی ، ستایش نشوی ، و اگر او بر تو پیروز گشت ، معذورت ندارند. ناتوانی که مراقب دشمن نیرومند است، به سلامت نزدیک تر است از نیرومندی که فریفته ناتوانی دشمن است.

۱۰۲ / ۲ سیاست حق و سیاست باطلامام علی علیه السلام :دوستِ زیرک ، حقیقت است و دشمنش، باطل.

ص: ۸۴

عنه عليه السلام: لقد أصبحنا في زمانٍ قد اتخذ أهل الغدر كيساً ونسبهم أهل الجهل فيه إلى حسن الحيلة . ما لهم قاتلهم الله؟! قد يرى الحول القلب وجه الحيلة ودونها ما نبع من أمر الله ونهيه فيدعها رأى عين بعد قدره عليها ، ويتتهز فرصتها من لا حريجه له في الدين . (۱)

۲ / ۱۱ منهج التعامل مع الأصدقاء الإمام علي عليه السلام: ابذل لصديقك كحل المودّة ، ولا تبذل له كل الطمأنينه . وأعطه كل المواساه ، ولا تفض إليه بكل الأسرار؛ توف الحكمة حقها ، والصديق واجبه . (۲)

عنه عليه السلام: احتمل زله وليك لوقت وثبه عدوك . (۳)

عنه عليه السلام: من نام عن نصره وليه انتبه بوطاه عدوه . (۴)

عنه عليه السلام في الحكم المنسوبة إليه: ليس يضرك أن ترى صديقك عند عدوك ؛ فإنه إن لم ينفكك لم يضرك . (۵)

۱- نهج البلاغه : الخطبه ۴۱.

۲- كنز الفوائد : ۱ / ۹۳.

۳- الارشاد : ۱ / ۲۹۹.

۴- غرر الحكم : ۸۶۷۳.

۵- شرح نهج البلاغه : ۲۰ / ۳۳۶ / ۸۵۲.

۲ / ۱۱ سیاست رفتار با دوستان

امام علی علیه السلام: ما در روزگاری به سر می‌بریم که بیشتر مردم آن بی‌وفایی را زیرکی می‌دانند و نادانان، آنان را سیاستمدار می‌خوانند. آنها را چه می‌شود؟ خدا آنها را بکشد! شخص زیرک، از نیرنگ در کار، آگاه است؛ اما امر و نهی خدا، مانع اوست و با اینکه قدرت دارد، آن را به کار نمی‌بندد. اما آن که پروای دین ندارد، فرصت طلبی می‌کند و سودجویی می‌نماید.

۲ / ۱۱ سیاست رفتار با دوستان امام علی علیه السلام: تمام دوستی‌ات را درباره دوست نثار کن؛ اما به وی اطمینان تمام ننما. با او کمال همراهی را داشته باش؛ اما تمام رازها را به وی مگو، تا آنکه [از یک سو] حق خردمندی را به جا آورده باشی و [از دگر سو] وظایف دوستی را.

امام علی علیه السلام: لغزشهای دوست را تحمل کن، برای هنگامه هجوم دشمن.

امام علی علیه السلام: هرکس از یاری رسانی به دوستش غفلت ورزد، با گامهای دشمنش، هشیار می‌گردد.

امام علی علیه السلام در حکمتهای منسوب به ایشان: اینکه دوست را نزد دشمنت بینی به تو آسیبی نمی‌رساند، که اگر به تو سود ندهد، ضرر نمی‌زند.

ص: ۸۶

عنه عليه السلام في الحِكمِ المنسوبِ إليه: إذا كان لك صديقٌ ولم تحمد إياهُ ومودتهُ فلا تُظهر ذلك للناس؛ فإنما هو بمنزلة السيف الكليل في منزل الرجل، يرهب به عدوه ولا يعلم العدو أصارم هو أم كليل. (۱)

عنه عليه السلام في الحِكمِ المنسوبِ إليه: إذا صادقت إنساناً وجب عليك أن تكون صديق صديقهِ ، وليس يجب عليك أن تكون عدو عدوه؛ لأن هذا إنما يجب على خادمه وليس يجب على مُمائل له. (۲)

عنه عليه السلام: في الحِكمِ المنسوبِ إليه: إذا أحسن أحد من أصحابك فلا تخرج إليه بغايه بركك، ولكن اترك منه شيئاً تزيد إياه عند تبئتك منه الزيادة في نصيحتهِ. (۳)

۱۲۲ / ۲ منهج التعامل مع الأعداء الإمام علي عليه السلام: استشير أعداءك تعرف من رأيهم مقدار عداوتهم ومواضع مقاصدهم. (۴)

۱- شرح نهج البلاغه: ۲۰ / ۳۰۹ / ۵۵۰.

۲- شرح نهج البلاغه: ۲۰ / ۳۳۱ / ۷۹۲.

۳- شرح نهج البلاغه: ۲۰ / ۳۳۱ / ۷۹۸.

۴- غرر الحکم: ۲۴۶۲.

ص: ۸۷

۱۲۲ / ۲ سیاست رفتار با دشمنان

امام علی علیه السلام در حکمتهای منسوب به ایشان: چون دوستی داری که برادری و محبتش را نمی پسندی، آن را برای مردم، آشکار مساز که مانند شمشیر کُند در خانه انسان است، که دشمن را می ترساند و نمی داند که کُند است یا تیز.

امام علی علیه السلام در حکمتهای منسوب به ایشان: چون با انسانی دوست شدی، بر تو لازم است که دوست دوست او نیز باشی؛ ولی لازم نیست که با دشمن او دشمن باشی، چون این بر خدمتگزار او لازم است، نه بر کسی همانند او.

امام علی علیه السلام در حکمتهای منسوب به ایشان: هرگاه یکی از یارانت به تو نیکی روا داشت، نهایت خوبی را در حق او روا مدار و قدری از آن را واگذار که به هنگام آشکار شدن خیرخواهی فراوان او، بر آن بیفزایی.

۱۲۲ / ۲ سیاست رفتار با دشمنان امام علی علیه السلام: با دشمنانت مشورت کن تا اندازه دشمنی و اهداف و مقصودشان را از نظرشان دریابی.

ص: ۸۸

عنه عليه السلام: استَعْمِل مَعَ عَدُوِّكَ مُرَاقِبَةَ الْإِمْكَانِ وَإِنْ تَهَارَزَ الْفُرْصَةَ ؛ تَظْفَر . (۱)

عنه عليه السلام: لَا تُوقِع بِالْعَدُوِّ قَبْلَ الْقُدْرَةِ . (۲)

عنه عليه السلام: لَا تَعْرِضْ لِعَدُوِّكَ وَهُوَ مُقْبِلٌ؛ فَإِنَّ إِقْبَالَه يُعِينُهُ عَلَيْكَ ، وَلَا تَعْرِضْ لَهُ وَهُوَ مُدْبِرٌ؛ فَإِنَّ إِدْبَارَهُ يَكْفِيكَ أَمْرَهُ . (۳)

عنه عليه السلام فِي الْحِكْمِ الْمَنْسُوبِ إِلَيْهِ: أَقْتُلْ الْأَشْيَاءَ لِعَدُوِّكَ أَلَّا تُعْرِفَهُ أَتَّخَذَتْهُ عَدُوًّا . (۴)

عنه عليه السلام: صَافِحْ عَدُوِّكَ وَإِنْ كَرِهَ؛ فَإِنَّهُ مِمَّا أَمَرَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهِ عِبَادَهُ يَقُولُ: «ادْفَعْ بِالتِّي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الذِّي يَبِينُكَ وَبَيْنَهُ عَدُوٌّ وَكَأَنَّهُ وَلِيُّ حَمِيمٍ* وَ مَا يُلْقَاهَا إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَ مَا يُلْقَاهَا إِلَّا ذُو حِظٍّ عَظِيمٍ (۵)» . (۶)

عنه عليه السلام: كَانَتْ الْحُكَمَاءُ فِيمَا مَضَى مِنَ الدَّهْرِ تَقُولُ: يَتَبَغَى أَنْ يَكُونَ الْإِخْتِلَافُ إِلَى الْأَبْوَابِ لِعَشْرَةِ أَوْجِهٍ: أَوْلَاهَا بَيْتُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ جَلَلِ قَضَاءِ نُسْبِكِهِ وَالْقِيَامِ بِحَقِّهِ وَأَدَاءِ فَرِيضِهِ ... وَالتَّسَاعُجُ أَبْوَابُ الْأَعْدَاءِ الَّتِي تَسْكُنُ بِالْمِيدَارِ غَوَائِلُهُمْ وَيُدْفَعُ بِالْحِيَلِ وَالرَّفْقِ وَاللُّطْفِ وَالزِّيَارَةِ عَدَاوَتُهُمْ . (۷)

۱- غرر الحکم : ۲۳۴۷.

۲- غرر الحکم : ۱۰۲۵۸.

۳- غرر الحکم : ۱۰۳۰۶.

۴- شرح نهج البلاغه : ۲۰ / ۲۸۳ / ۲۴۴.

۵- فصلت: ۳۴ و ۳۵.

۶- بحار الأنوار : ۷۱ / ۴۲۱ / ۵۸.

۷- الخصال : ۳ / ۴۲۶.

ص: ۸۹

امام علی علیه السلام: در برخورد با دشمن، مراقب توان و فرصت مناسب باش تا پیروز شوی.

امام علی علیه السلام: پیش از توانمندی، بر دشمن یورش مبر.

امام علی علیه السلام: به هنگام روی کردن دشمن، متعرض او مشو؛ چرا که روی کردنش او را بر تو یاری دهد، و به هنگام روی گرداندن دشمن، متعرض او مشو؛ چرا که روی گرداندنش تو را از کار او کفایت کند.

امام علی علیه السلام در حکمتهای منسوب به ایشان: کُشنده ترین چیزها برای دشمن آن است که به وی نفهمانی که او را دشمن گرفته‌ای.

امام علی علیه السلام: با دشمنت مصافحه کن، هرچند ناپسند دارد، که این از فرمانهای خدای عز و جل به بندگانش است. او می‌فرماید: «بدی را با بهترین روش، دفع کن. ناگاه، [خواهی دید] همان کس که میان تو و او دشمنی است، گویی دوستی گرم و صمیمی است. اما جز کسانی که دارای صبر و استقامت اند به این مقام نمی‌رسند، و جز کسانی که بهره‌بزرگی [از ایمان و تقوا] دارند، بدان نایل نمی‌گردند.

امام علی علیه السلام: حکیمان پیشین چنین می‌گفتند: شایسته است که آمد و شد به خانه‌ها برای ده منظور باشد: نخستین آن، خانه خدای عز و جل برای انجام دادن عبادت خدا و برپا داشتن حقش و ادای فریضه حجش... و نهمین آن، خانه‌های دشمنانی که مدارای با آنها، [آتش] شرارتشان را خاموش می‌کند و با چاره‌جویی و لطف و مدارا و دیدارشان، دشمنی‌شان از بین می‌رود.

ص: ۹۰

عنه عليه السلام في الحكيم المنسوبه إليه: قارب عدوك بعض المقاربه تنل حاجتك ، ولا تفرط في مقاربه فتذلل نفسك وناصرك ، وتأمل حال الخشب المنسوبه في الشمس التي إن أملتها زاد ظلها ، وإن أفرطت في إماله نقص الظل . (۱)

الإمام الباقر عليه السلام: صابروا على عدوكم ورابطوا عدوكم . (۲)

الإمام الصادق عليه السلام: كان فيما أوصى به لقمان ابنه ناتان أن قال له: يا بني ليكن مما تسألح به على عدوك فتصرعه المماسحه وإعلان الرضى عنه ولا تزاوله بالمجانبه فيبدو له ما في نفسك فيتأهب لك . (۳)

۲ / ۱۳۲ منهج التعامل مع الجميع بالإمام علي عليه السلام: زن الرجال بموازينهم . (۴)

۱- شرح نهج البلاغه : ۲۰ / ۳۴۲ / ۹۲۳.

۲- بحار الأنوار : ۲۴ / ۲۱۶ / ۶.

۳- الأمالي للصدوق : ۷۶۶ / ۱۰۳۱.

۴- المواعظ العددية : ۵۷.

ص: ۹۱

۲ / ۱۳۲ سیاست رفتار با همگان

امام علی علیه السلام در حکمتهای منسوب به ایشان: اندکی به دشمنت نزدیک شو تا خواسته ات تأمین شود؛ اما در نزدیکی با او، افراط مکن که خود و یاورت را خوار می کنی، و در چوب آویخته شده در برابر خورشید بنگر که چون کجش کنی، سایه اش زیاد می شود و چون در این کار، زیاده روی کنی، سایه کم می گردد.

امام باقر علیه السلام: بر [گزند] دشمنان صبر کنید و آنان را بپایید.

امام صادق علیه السلام از سفارشهای لقمان به پسرش، ناتان: پسرکم! از جمله سلاحهایی که می توانی دشمنت را با آن از پای درآوری، مدارا و ابراز خشنودی از اوست، و از وی دوری مکن که نهان خودت را برایش آشکار کرده ای و او را آماده رویارویی ساخته ای.

۲ / ۱۳۲ سیاست رفتار با همگان امام علی علیه السلام: مردمان را با معیار [ویژه] خودشان ارزیابی کن.

ص: ۹۲

عنه عليه السلام: مِنْ الْحِكْمَةِ طَاعَتُكَ لِمَنْ فَوْقَكَ ، وَإِجْلَالُكَ مَنْ فِي طَبَقَتِكَ ، وَإِنْصَافُكَ لِمَنْ دُونَكَ . (۱)

عنه عليه السلام: مِنْ الْحِكْمَةِ أَنْ لَا تُتَارَعَ مِنْ فَوْقَكَ ، وَلَا تَسْتَدِلَّ مَنْ دُونَكَ ، وَلَا تَتَعَاطَى مَا لَيْسَ فِي قُدْرَتِكَ ، وَلَا يُخَالِفَ لِسَانُكَ قَلْبَكَ ، وَلَا قَوْلُكَ فِعْلَكَ ، وَلَا تَتَكَلَّمُ فِيمَا لَا تَعْلَمُ ، وَلَا تَتْرَكَ الْأَمْرَ عِنْدَ الْإِقْبَالِ وَتَطْلُبُهُ عِنْدَ الْإِدْبَارِ . (۲)

عنه عليه السلام: فِي الْحِكْمِ الْمَنْسُوبِ إِلَيْهِ : عَامِلُوا الْأَحْرَارَ بِالْكَرَامَةِ الْمَحْضَةِ ، وَالْأَوْسَاطَ بِالرَّغْبَةِ وَالرَّهْبَةِ ، وَالسَّفَلَهِ بِالْهَوَانِ . (۳)

عنه عليه السلام: أَقِمِ النَّاسَ عَلَى سُنَّتِهِمْ وَدِينِهِمْ ، وَلِيَأْمَنَكَ بَرِيئُهُمْ وَلِيَخْفَكَ مُرِيئُهُمْ ، وَتَعَاهَدُ تُغَوَّرُهُمْ وَأَطْرَافُهُمْ . (۴)

عنه عليه السلام: إِيَّاكَ وَكُلَّ عَمَلٍ يُنْفَرُ عَنْكَ حُرًّا ، أَوْ يُدُلُّ لَكَ قَدْرًا ، أَوْ يَجْلِبُ عَلَيْكَ شَرًّا ، أَوْ تَحْمِلُ بِهِ إِلَى الْقِيَامَةِ وَزْرًا . (۵)

عنه عليه السلام فِي الْحِكْمِ الْمَنْسُوبِ إِلَيْهِ : مِنَ النَّاسِ مَنْ يَنْقُضُكَ إِذَا زِدْتَهُ ، وَيَهُونُ عَلَيْكَ إِذَا خَاصَصْتَهُ ، لَيْسَ لِرِضَاؤِهِ مَوْضِعٌ تَعْرِفُهُ ، وَلَا لِسُخْطِهِ مَكَانٌ تَحْذَرُهُ ، فَإِذَا لَقَيْتَ أَوْلِيَّكَ فَابْدِلْ لَهُمْ مَوْضِعَ الْمَوَدَّةِ الْعَامَّةِ ، وَاحْرِمْهُمْ مَوْضِعَ الْخَاصَّةِ؛ لِيَكُونَ مَا بَدَلْتَ لَهُمْ مِنْ ذَلِكَ حَائِلًا دُونَ شَرِّهِمْ ، وَمَا حَرَمْتَهُمْ مِنْ هَذَا قَاطِعًا لِحُرْمَتِهِمْ . (۶)

۱- غرر الحکم : ۹۴۲۲.

۲- غرر الحکم : ۹۴۵۰.

۳- شرح نهج البلاغه : ۲۰ / ۳۱۱ / ۵۷۴.

۴- غرر الحکم : ۲۴۱۹.

۵- غرر الحکم : ۲۷۲۷.

۶- شرح نهج البلاغه : ۲۰ / ۳۲۰ / ۶۷۳.

امام علی علیه السلام: از نشانه های حکمت ، فرمانبرداری از بالا دست و گرامی داشتن هم‌تایان و انصاف با زیردستان است.

امام علی علیه السلام: [نمونه ای] از رفتار حکیمانه این است که : با بالا دستِ خود ، جدال نکنی و زیردستان را خوار نسازی و به کاری که در توان تو نیست، نپردازی و زبانت با دلت، و گفتارت با رفتارت مخالفت نکند و در آنچه نمی دانی ، سخن نگویی و کارها را به هنگام روی آوردن (فراهم شدن زمینه انجام دادن آن) رها نسازی و به هنگام پشت کردن، پیگیری نکنی.

امام علی علیه السلام در حکمتهای منسوب به ایشان : با آزاد مردان ، تنها با بزرگواری رفتار کنید ، با مردمان متوسط ، با میل و هراس ، و با مردمان پست ، با خواری.

امام علی علیه السلام : مردم را بر سنتها و آیینشان برپای دار و [چنان کن] که بی گناهان ، از تو احساس امنیت کنند و بدکاران ، از تو بترسند؛ و به مرزها و کناره های شهرها رسیدگی کن.

امام علی علیه السلام : پرهیز از هر کاری که آزاده ای را از تو بَرماند، یا جایگاه تو را خوار سازد ، یا بدی را به سویت سرازیر کند ، و یا عقوبتی را بدان عمل در رستاخیز ، به دوش کشی!

امام علی علیه السلام در حکمتهای منسوب به ایشان : برخی از مردمان اند که اگر بر نیکی شان بیفزایی ، تو را کوچک کنند و اگر آنان را دوست ویژه قلمداد کنی ، تو را سبک سازند . خشنودی شان را جایگاهی نیست که آن را بشناسی، و خشمشان مکانی ندارد که از آن پرهیزی . اگر با اینان برخورد داشتی ، دوستی های عمومی را با آنان به کار بند و آنان را از دوستی خصوصی، محروم ساز ، تا آنچه به آنان روا داشتی ، مانعی باشد در برابر آسیبهای آنان ، و آنچه را از آنان دریغ داشتی ، بردارنده احترام آنان شود.

ص: ۹۴

- ۲ / ۱۳ الأخلاق الحسنه ۲ / ۳ الإخلاص القرآن: «قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ * إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلِصِينَ» . (۱)
- الحديث: رسول الله صلى الله عليه و آله: يا أبا ذرٍّ ، لِيُكُنْ لَكَ فِي كُلِّ شَيْءٍ نِيَّةٌ صَالِحَةٌ ، حَتَّى فِي النَّوْمِ وَالْأَكْلِ . (۲)
- عنه صلى الله عليه و آله: ما أَخْلَصَ عَبْدٌ لِلَّهِ عِزٌّ وَ جَلَّ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا إِلَّا جَزَتْ يَنَابِيعُ الْحِكْمَةِ مِنْ قَلْبِهِ عَلَى لِسَانِهِ . (۳)

۱- ص: ۸۲ و ۸۳.

۲- مكارم الأخلاق: ۲ / ۳۷۰ / ۲۶۶۱ .

۳- عيون أخبار الرضا: ۲ / ۶۹ / ۳۲۱ .

ص: ۹۵

۲ / ۳ اخلاق شایسته

۲ / ۳ اخلاص

۲ / ۳ اخلاق شایسته ۲ / ۳ اخلاصقرآن: گفت: به عزتت سوگند که همه آنان را گمراه خواهم کرد، مگر بندگان خالص تو از میان آنان را.

حدیث: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: ای ابوذر! باید در هر کاری انگیزه ای نیکو داشته باشی، حتی در خوابیدن و خوردن.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هیچ بنده ای چهل بامداد برای خدا اخلاص نوزید، مگر آنکه چشمه های حکمت از دلش به زبانش جاری شد.

الإمام علي عليه السلام: أفضل المؤمنين إيماناً من كان لله أخذُه وعطاهُ وسُخطُه ورضاهُ . (۱)

المناقب: لما أدرك [أمير المؤمنين عليه السلام] عمرو بن عبد ود لم يضربه، فوقعوا في علي عليه السلام، فرد عنه حديفه، فقال النبي صلى الله عليه وآله: مه يا حديفه! فإن علينا عليه السلام يذكر سبب وفقته. ثم إنه ضربته، فلما جاء سأله النبي صلى الله عليه وآله عن ذلك، فقال: قد كان شتم أُمي ونفل في وجهي، فخشيت أن أضربه لحظ نفسي، فتركته حتى سكن ما بي، ثم قتلتُه في الله . (۲)

فاطمه عليها السلام: من أصدد إلى الله خالص عبادته أهبط الله عز وجل إليه أفضل مصلحته . (۳)

الإمام الصادق عليه السلام: العمل الخالص الذي لا تريد أن يحمداك عليه أحد إلا الله عز وجل . (۴)

بحار الأنوار في قصه موسى وشعيب عليهما السلام: فلما دخل على شعيب إذا هو بالعشاء مهياً، فقال له شعيب: اجلس يا شاب فتعش، فقال له موسى: أعود بالله! قال شعيب: ولم ذاك؟ ألسنت بجائع؟ قال: بلى، ولكن أخاف أن يكون هذا عوضاً لما سقيت لهما، وأنا من أهل بيت لا نبيع شيئاً من عميل الآخره بملء الأرض ذهباً، فقال له شعيب: لا والله يا شاب، ولكنها عادتي وعادة آبائي: نقرى الضيف ونطعم الطعام. قال: فجلس موسى يأكل . (۵)

۱- غرر الحكم: ۳۲۷۸.

۲- المناقب لابن شهر آشوب: ۱۱۵ / ۲.

۳- عده الداعي: ۲۱۸.

۴- الكافي: ۴ / ۱۶ / ۲.

۵- بحار الأنوار: ۲۱ / ۱۳.

ص: ۹۷

امام علی علیه السلام: ارزشمندترین مؤمنان از نظر باورهای دینی کسی است که داد و ستد و خشم و خشنودی اش برای خدا باشد.

المناقب: زمانی که امیر مؤمنان، عمرو بن عبد وُد را در چنگ خود، گرفتار کرد، او را نکشت. جمعی، زبان به نکوهش علی علیه السلام گشودند. حذیفه به دفاع از او برخاست. پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «آرام باش ای حذیفه! به زودی علی عَلیت درنگ خود را خواهد گفت». آن گاه، علی علیه السلام عمرو را کُشت. وقتی برگشت، پیامبر صلی الله علیه و آله عَلیت درنگش را جویا شد. گفت: «او مادرم را دشنام داد و به صورتم آب دهان انداخت و من ترسیدم اگر او را بکشم، برای دلخوشی خودم باشد. از این رو، رهایش کردم تا خشمم فرونشیند. سپس او را به خاطر خدا کُشتم».

فاطمه علیها السلام: هر که عبادت ناب و خالصانه خود را به درگاه خدا فرابرد، خداوند عز و جل، بهترین کاری را که به صلاح اوست، برایش فرو فرستد.

امام صادق علیه السلام: عمل خالص، آن است که نخواهی کسی جز خدای عز و جل، تو را بر انجام دادن آن بستاید.

بحار الأنوار: در داستان موسی و شعیب علیهما السلام آمده است: زمانی که موسی نزد شعیب رفت، شعیب، آماده خوردن شام بود. پس به موسی گفت: ای جوان! بنشین شام بخور. موسی گفت: پناه بر خدا! شعیب گفت: چرا؟ مگر گرسنه نیستی؟ موسی گفت: چرا؛ اما می ترسم این پاداشِ آبی باشد که به دخترانت دادم. من از خاندانی هستم که اگر همه زمین پُر از طلا شود، کمترین کار آخرت را به آن نمی فروشیم. شعیب گفت: ای جوان! به خدا این پاداش آن کار تو نیست؛ بلکه عادت ما و پدران ما، میهمان نوازی و اطعام است. در این هنگام، موسی نشست و شام خورد.

ص: ٩٨

٢ / ٣ التوکل القرآن: «وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا * وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ » . (١)

الحديث: رسول الله صلى الله عليه و آله: مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَكُونَ أَقْوَى النَّاسِ فَلْيَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ . (٢)

عنه صلى الله عليه و آله: مَنْ تَوَكَّلَ عَلَى اللَّهِ كَفَاهُ مُؤْنَتَهُ وَرَزَقَهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ . (٣)

جبرئیل علیه السلام لما سأله النبي صلى الله عليه و آله عن التَّوَكُّلِ عَلَى اللَّهِ: الْعِلْمُ بِأَنَّ الْمَخْلُوقَ لَا يَضُرُّ وَلَا يَنْفَعُ ، وَلَا يُعْطَى وَلَا يَمْنَعُ ، وَاسْتِعْمَالُ الْيَأْسِ مِنَ الْخَلْقِ ، فَإِذَا كَانَ الْعَبْدُ كَذَلِكَ لَمْ يَعْمَلْ لِأَخِي سِوَى اللَّهِ ، وَلَمْ يَرْجُ وَلَمْ يَخَفْ سِوَى اللَّهِ ، وَلَمْ يَطْمَعْ فِي أَحَدٍ سِوَى اللَّهِ ، فَهَذَا هُوَ التَّوَكُّلُ . (٤)

١- .الطلاق : ٣٢ .

٢- .تحف العقول : ٢٧ .

٣- .كنز العمال : ٣ / ١٠٣ / ٥٦٩٣ .

٤- .معاني الأخبار : ١ / ٢٦١ .

ص: ۹۹

۲ / ۳ / توکل

۲ / ۳ / توکلقرآن: کسی که تقوا (و پارسایی) پیشه کند، خداوند راهی برای بیرون شدن [از گرفتاریها] برایش فراهم کند و او را از راهی که گمان نمی برد، روزی دهد؛ و کسی که بر خدا توکل نماید، او برایش بس است.

حدیث: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر که دوست دارد نیرومندترین مردم باشد، باید به خدا توکل کند.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر که به خدا توکل کند، خداوند، هزینه او را کارسازی می کند و از جایی که گمان نمی برد، به او روزی می رساند.

جبرئیل علیه السلام در پاسخ به سؤال پیامبر صلی الله علیه و آله از او درباره تفسیر توکل بر خداوند: دانستن این مطلب است که مخلوق، نه زیانی می زند و نه سودی می رساند، نه می دهد و نه جلوگیری می کند، و ناامیدی از خلق است. هرگاه بنده چنین باشد، دیگر برای احدی جز خداوند، کار نمی کند و امید و بیمش از کسی جز خداوند نیست، و چشم طمع به هیچ کس جز خدا ندارد. این است معنای توکل.

ص: ۱۰۰

الإمام علي عليه السلام: أصل قُوهِ الْقَلْبِ التَّوَكُّلُ عَلَى اللَّهِ . (۱)

الإمام الجواد عليه السلام:الثِّقَةُ بِاللَّهِ تَعَالَى تَمَنَّ لِكُلِّ غَالٍ ، وَسَلَّمَ إِلَى كُلِّ عَالٍ . (۲)

۲ / ۳ / الإيثار القرآن: «وَيُؤْتِرُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوقِ شَحْنَفِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ» (۳) .

الحديث:الإمام علي عليه السلام:أفضل المؤمنين أفضلهم تقدمه من نفسه وأهله وماله . (۴)

الكافي عن علي بن سويد السائي عن أبي الحسن عليه السلام: قلت له : أوصني فقال: آمُرُكَ بِتَقْوَى اللَّهِ ، ثُمَّ سَكَتَ . فَشَكَوْتُ إِلَيْهِ قَلَّةَ ذَاتِ يَدَيَّ ، وَقَلَّتْ : وَاللَّهِ ، لَقَدْ عَرَيْتُ حَتَّى بَلَغَ مِنْ عُرْيَتِي أَنَّ أَبَا فُلَايْنٍ نَزَعَ ثَوْبِي كَانَا عَلَيْهِ وَكَسَانِيهِمَا ! فَقَالَ : صُمْ وَتَصَدَّقْ ، قُلْتُ : أَتَصَدَّقُ مِمَّا وَصَلَنِي بِهِ إِخْوَانِي وَإِنْ كَانَ قَلِيلًا ؟ قَالَ : تَصَدَّقْ بِمَا رَزَقَكَ اللَّهُ وَلَوْ آثَرَتْ عَلَى نَفْسِكَ . (۵)

۱- غرر الحكم : ۳۰۸۲ .

۲- بحار الأنوار : ۷۸ / ۳۶۴ / ۵ .

۳- الحشر : ۹ .

۴- شرح نهج البلاغه : ۱۸ / ۴۱ .

۵- الكافي : ۴ / ۱۸ / ۲ .

ص: ۱۰۱

۲ / ۳ / ۳ ایتار

امام علی علیه السلام: ریشه نیرومندی دل، توکل به خداست.

امام جواد علیه السلام: اعتماد به خداوند متعال، بهای هر چیز گرانی است و نردبان رسیدن به هر بلندایی.

۲ / ۳ / ۳ ایتار قرآن: و [آنها را] بر خود مقدم می دارند ، هر چند خودشان نیازمند باشند، و کسانی که از آزمندی نفس خود در امان مانند ، آنان اند که رستگاران اند.

حدیث: امام علی علیه السلام: بهترین مؤمنان، آن کسی است که از جان و خانواده و دارایی خود، [در راه خدا] بیشتر مایه بگذارد.

الکافی به نقل از علی بن سويد سائی ، از امام کاظم علیه السلام: به او (امام کاظم علیه السلام) گفتم : مرا اندرز ده فرمود: «تو را به پروای الهی سفارش می کنم». سپس سکوت کرد. من از تنگدستی ام به او شکوه کردم و گفتم: به خدا سوگند ، لباس بر تن نداشتم ، به طوری که ابو فلان ، دو جامه ای را که بر تن خود داشت ، در آورد و به من پوشاند! حضرت فرمود: «روزه بگیر و صدقه بده». گفتم : از همان اندک کمکی که برادرانم به من می کنند ، صدقه بدهم؟ فرمود: «آنچه را که خداوند به تو روزی کرده است، صدقه بده، هر چند خودت بدان محتاج باشی».

ص: ۱۰۲

۲ / ۳ / ۴ الزهد الإمام علي عليه السلام: الزُّهُدُ أَقْلٌ مَا يُوجَدُ وَأَجَلٌ مَا يُعْهَدُ ، وَيَمْدَحُهُ الْكُلُّ ، وَيَتْرُكُهُ الْجُلُّ . (۱)

عنه عليه السلام: الزُّهُدُ شِمَهُ الْمُتَّقِينَ وَسَجِيَّةُ الْأَوَابِينَ . (۲)

عنه عليه السلام: ازهد في الدنيا يُبْصِرَكَ اللَّهُ عَوْرَاتِهَا ، وَلَا تَغْفَلُ فَلَسْتَ بِمَغْفُولٍ عَنْكَ . (۳)

عنه عليه السلام: كُلَّمَا فَاتَكَ مِنَ الدُّنْيَا شَيْءٌ فَهُوَ غَنِيمَةٌ . (۴)

الإمام الباقر عليه السلام: إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامَاتِي بِخَبِيصٍ ، فَأَبَى أَنْ يَأْكُلَهُ ، فَقَالُوا لَهُ : أُنْحَرِّمُهُ ؟ قَالَ : لَا ، وَلَكِنِّي أَخْشَى أَنْ تَتَوَقَّ إِلَيْهِ نَفْسِي فَأَطْلُبُهُ ، ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ : «أَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا» . (۵)

۱- غرر الحكم : ۲۰۲۱ .

۲- غرر الحكم : ۱۷۱۳ .

۳- نهج البلاغه : الحكمه ۳۹۱ .

۴- غرر الحكم : ۷۲۰۷ .

۵- الأمالی للمفيد : ۱۳۴ / ۲ .

ص: ۱۰۳

۲ / ۳ زهد

۲ / ۳ زهد امام علی علیه السلام: زهد، کمیاب‌ترین چیزها و ارزشمندترین چیزی است که آدمی می‌شناسد. همگان آن را می‌ستایند؛ ولی بیشتر مردم، آن را وا می‌نهند.

امام علی علیه السلام: زهد، خوی پرهیزگاران است و سرشتِ توبه‌کنندگان.

امام علی علیه السلام: دل از دنیا برکن، تا خداوند تو را به عیبها و زشتیهای آن بینا کند، و غافل مباش؛ زیرا که توبی مراقب نیستی.

امام علی علیه السلام: هرچه در دنیا از دست دهی، غنیمتی برای توست.

امام باقر علیه السلام: حلوایی از آرد و خرما خدمت امیر مؤمنان علی بن ابی طالب علیه السلام آورده شد. حضرت از خوردن آن خودداری ورزید. گفتند: آیا آن را حرام می‌دانی؟ فرمود: «نه؛ اما می‌ترسم نفسم به آن علاقه مند شود و به دنبال آن بروم». سپس این آیه را تلاوت کرد: «شما بهره‌های پاکیزه خود را در زندگی دنیایتان بردید و از آنها بهره مند شدید».

ص: ۱۰۴

الإمام الصادق عليه السلام: جُعِلَ الْخَيْرُ كُلُّهُ فِي بَيْتٍ ، وَجُعِلَ مِفْتَاحُهُ الزُّهْدَ فِي الدُّنْيَا . (۱)

بحار الأنوار عن سويد بن غفلة: دَخَلْتُ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَبْعُودًا بُوَيْعَ بِالْخِلَافَةِ وَهُوَ جَالِسٌ عَلَى حَصِيرٍ صَغِيرٍ وَلَيْسَ فِي الْبَيْتِ غَيْرُهُ ، فَقُلْتُ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، بَيْدِكَ بَيْتُ الْمَالِ وَلَسْتُ أَرَى فِي بَيْتِكَ شَيْئًا مِمَّا يَحْتَاجُ إِلَيْهِ الْبَيْتُ ؟! فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : يَا بَنَ غَفَلَةَ ، إِنَّ اللَّيْبَ لَا يَتَأْتُّ فِي دَارِ الثَّقَلِ ، وَلَنَا دَارٌ أَمِنٌ قَدْ نَقَلْنَا إِلَيْهَا خَيْرَ مَتَاعِنَا ، وَإِنَّا عَنْ قَلِيلٍ إِلَيْهَا صَائِرُونَ . (۲)

۲ / ۳ / ۵ الهمة العالیها الإمام علی علیه السلام : خیر الهمم أعلاها . (۳)

عنه عليه السلام : كُنْ بَعِيدَ الْهَمِّ إِذَا طَلَبْتَ . (۴)

۱- .الكافی : ۲ / ۱۲۸ / ۲ .

۲- .بحار الأنوار : ۷۰ / ۳۲۱ / ۳۸ .

۳- .غرر الحكم : ۴۹۷۷ .

۴- .غرر الحكم : ۷۱۶۱ .

ص: ۱۰۵

۲ / ۳ همت بلند

امام صادق علیه السلام: همه خیر در یک خانه نهاده شده و کلید آن، بی اعتنایی به دنیا قرار داده شده است .

بحار الأنوار به نقل از سوید بن غفله: بعد از آنکه با امیر مؤمنان ، بیعت خلافت بسته شد ، خدمت ایشان رسیدم. تنها در اتاق خود بر بوریایی کوچک نشسته بود . گفتم : ای امیر مؤمنان! بیت المال در اختیار توست و من در اتاق تو اثاثی که برای هر خانه ای لازم است ، نمی بینم؟ حضرت فرمود : «ای پسر غفله! آدم خردمند برای خانه ای که باید ترکش نماید ، اثاث فراهم نمی کند . ما را سرای امنی است که بهترین متاع خود را به آن منتقل کرده ایم و خود نیز به زودی آن جا می رویم» .

۲ / ۳ همت بلند امام علی علیه السلام: بهترین همت ها، بلندترین آنهاست.

امام علی علیه السلام: هرگاه در طلب چیزی بر می آیی، بلند همت باش.

ص: ۱۰۶

عنه عليه السلام: الْجِلْمُ وَالْأَنَاةُ تَوْأَمَانِ يُتَّبِعُهُمَا عُلُوُّ الْهَمِّهِ . (۱)

الإمامُ زَيْنُ الْعَابِدِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: أَسْأَلُكَ مِنَ الشَّهَادَةِ أَقْسَطَهَا، وَمِنَ الْعِبَادَةِ أَنْشَطَهَا .. وَمِنَ الْهَمِّمْ أَعْلَاهَا . (۲)

۲ / ۳ المروءة للإمام علي عليه السلام: المروءة اسم جامع لسائر الفضائل والمحسنين . (۳)

الإمامُ الْحَسَنُ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَمَّا سُئِلَ عَنِ الْمُرُوءَةِ: حِفْظُ الدِّينِ ، وَإِعْزَازُ النَّفْسِ ، وَلِينُ الْكَنْفِ ، وَتَعَهُدُ الصَّنِيعَةِ ، وَأَدَاءُ الْحُقُوقِ ، وَالتَّحَبُّبُ إِلَى النَّاسِ . (۴)

۲ / ۳ الشجاعها القرآن: «الَّذِينَ يُبْلَغُونَ رِسَالَتِ اللَّهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ» . (۵)

۱- نهج البلاغه : الحكمة ۴۶۰ .

۲- بحار الأنوار : ۹۴ / ۱۵۵ / ۲۲ .

۳- غرر الحكم : ۲۱۷۸ .

۴- تحف العقول : ۲۲۵ .

۵- الاحزاب : ۳۹ .

ص: ۱۰۷

۲ / ۳ مروت

۲ / ۳ شجاعت

امام علی علیه السلام: بردباری و وقار، دو همزادند که مولود بلند همتی اند.

امام سجّاد علیه السلام: [خدایا!] از شهادت دادن، عادلانه ترین آن را و از عبادت، با نشاط ترین آن را... و از همت، عالی ترین آن را از تو می خواهم.

۲ / ۳ مروت امام علی علیه السلام: مردانگی، نامی است که همه فضایل و محاسن را در بر می گیرد.

امام حسن علیه السلام در پاسخ به سؤال درباره معنای جوانمردی: حفظ دین و عزت نفس و نرمش و مداومت بر نیکی و احسان و گزاردن حقوق و دوستی نمودن با مردم است.

۲ / ۳ شجاعتقرآن: [پیامبران الهی] همان کسانی هستند که پیامهای خدا را ابلاغ می کنند و از هیچ کس جز خدا بیم ندارند.

ص: ١٠٨

الحديث: رسول الله صلى الله عليه وآله: «وَاعْلَمَ أَنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْبَصِيرَ النَّافِذَ عِنْدَ مَجِيءِ الشَّهَوَاتِ ، وَالْعَقْلَ الْكَامِلَ عِنْدَ نُزُولِ الشُّبُهَاتِ ، وَيُحِبُّ السَّمَاخَةَ وَلَوْ عَلَى تَمْرَاتٍ ، وَيُحِبُّ الشَّجَاعَةَ وَلَوْ عَلَى قَتْلِ حَيِّهِ . (١)

الإمام علي: شجاعه الرّجلِ على قدرِ همّته، وغيّرتُه على قدرِ حميّه . (٢)

الإمام الحسن عليه السلام وقد سُئلَ عن الشّجاعه: «مُؤَافَقَةُ الْأَقْرَانِ ، وَالصَّبْرُ عِنْدَ الطَّعَانِ . (٣)

٢ / ٣ القوه رسول الله صلى الله عليه وآله: «إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لِيُبْغِضَ الْمُؤْمِنَ الضَّعِيفَ الَّذِي لَا زَبْرَ لَهُ ، وَقَالَ : هُوَ الَّذِي لَا يَنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ . (٤)

عنه صلى الله عليه وآله: «الْمُؤْمِنُ الْقَوِيُّ خَيْرٌ وَأَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِ الضَّعِيفِ ، وَفِي كُلِّ خَيْرٍ . إِحْرَصْ عَلَى مَا يَنْفَعُكَ ، وَاسْتَعِنْ بِاللَّهِ ، وَلَا تَعْجِزْ . وَإِنْ أَصَابَكَ شَيْءٌ فَلَا تَقُلْ : «لَوْ أَنِّي فَعَلْتُ كَانَ كَذَا وَكَذَا» ، وَلَكِنْ قُلْ : «قَدَّرَ اللَّهُ ، وَمَا شَاءَ فَعَلَ» ؛ فَإِنَّ «لَوْ» تَفْتَحُ عَمَلَ الشَّيْطَانِ . (٥)

١- .مسند الشهاب: ٢ / ١٥٢ / ١٠٨٠ .

٢- .غرر الحكم : ٥٧٦٣ .

٣- .تحف العقول : ٢٢٦ .

٤- .معاني الأخبار : ١ / ٣٤٤ .

٥- .صحيح مسلم : ٤ / ٢٠٥٢ / ٣٤ .

ص: ۱۰۹

۲ / ۳ قوت

حدیث: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: بدان که خداوند، دیده تیزبین به هنگام در رسیدن شهوتها و عقل کامل به هنگام فرود آمدن شبهات را دوست دارد. همچنین خداوند، بخشش را گرچه به چند دانه خرما باشد و دلاوری را گرچه به کشتن ماری باشد دوست دارد.

امام علی: شجاعت مرد، به قدر همت اوست و غیرتش، به قدر تن ندادن او به ذلت.

امام حسن علیه السلام در پاسخ به این سؤال که شجاعت چیست؟: ایستادگی در برابر هماوردان و پایداری در نبرد است.

۲ / ۳ قوت پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: تبارک و تعالی «خداوند مؤمن ضعیفی را که هیبت و صلابت ندارد، دشمن می دارد». [سپس] فرمود: «او (مؤمن ضعیف)، کسی است که نهی از منکر نمی کند».

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: مؤمن نیرومند، بهتر و نزد خدا محبوب تر از مؤمن ناتوان است؛ گرچه در هر یک، خیری است. برای به دست آوردن آنچه برای سودمند است، سرسختانه بکوش و از خدا یاری بخواه و ناتوان مباش، و اگر دچار مشکلی شدی، مگو: «اگر چنین می کردم، چنین و چنان می شد»؛ بلکه بگو: «این، تقدیر خدا بود و هرچه خدا بخواهد، همان می شود»؛ زیرا «اگر» گفتن، راه را برای کار شیطان می گشاید.

ص: ۱۱۰

الإمام علي عليه السلام: مَنْ يَعْمَلْ يَزِدَّ قُوَّةً ، مَنْ يُقْصِرْ فِي الْعَمَلِ يَزِدَّ فَتْرَةً . (۱)

الإمام الصادق عليه السلام: إِنَّ قُوَّةَ الْمُؤْمِنِ فِي قَلْبِهِ ، أَلَا تَرَوْنَ أَنَّكُمْ تَجِدُونَهُ ضَعِيفَ الْبَدَنِ نَحِيفَ الْجِسْمِ وَهُوَ يَقُومُ اللَّيْلَ وَيَصُومُ النَّهَارَ ؟! (۲)

۲ / ۳ الحزمالإمام علي عليه السلام: لا يُقِيمُ أَمْرَ اللَّهِ سُبْحَانَهُ إِلَّا مَنْ لَا يُصَانِعُ ، وَلَا يُضَارِعُ ، وَلَا يَتَّبِعُ الْمَطَامِعَ . (۳)

عنه عليه السلام: وَلَعَمْرِي مَا عَلَيَّ مِنْ قِتَالٍ مَنْ خَالَفَ الْحَقَّ ، وَخَابَطَ الْغَيَّ ، مِنْ إِدْهَانٍ وَلَا إِيْهَانٍ . (۴)

الإمام الصادق عليه السلام: إِيَّاكُمْ وَالتَّهَاؤُنَّ بِأَمْرِ اللَّهِ ؛ فَإِنَّ مَنْ تَهَاوَنَ بِأَمْرِ اللَّهِ أَهَانَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . (۵)

۱- غرر الحكم : ۷۹۹۰ و ۷۹۹۱ .

۲- من لا يحضره الفقيه : ۳ / ۵۶۰ / ۴۹۲۴ .

۳- نهج البلاغه : الحكمه ۱۱۰ .

۴- نهج البلاغه : الخطبه ۲۴ .

۵- المحاسن : ۱ / ۱۸۱ / ۲۸۶ .

ص: ۱۱۱

۲ / ۹۳ قاطعیت

امام علی علیه السلام: هر که کار کند ، نیرومندتر شود و هر که در کار کوتاهی ورزد، بر ضعف و سستی او [در کارها] افزوده شود.

امام صادق علیه السلام: همانا نیروی مؤمن، در دل اوست. مگر نه این است که می بینید بدنی ضعیف و پیکری نحیف دارد و با این حال ، شب را به عبادت می گذراند و روز را روزه می گیرد؟

۲ / ۳ قاطعیت امام علی علیه السلام: فرمان خدای پاک را تنها کسی می تواند اجرا کند که سازشکار نباشد و نیرنگ نزند و آزمندیها او را نفریبد.

امام علی علیه السلام: به جان خودم سوگند که در جنگیدن با کسی که در برابر حق بایستد و در گمراهی فرو رود ، هرگز مسامحه و سستی روا نمی دارم .

امام صادق علیه السلام: مبدا در اجرای فرمان خدا سستی کنید که هر کس در اجرای فرمان خداوند ، سستی روا دارد ، خداوند در روز رستاخیز ، او را خوار گرداند .

ص: ۱۱۲

۲ / ۳۱۰ الاستقامه القرآن: «فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ» . (۱)

«وَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ» . (۲)

«إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَمُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشُرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ * نَحْنُ أَوْلِيَآؤُكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهُ أَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدْعُونَ» . (۳)

الحديث: الإمام علي عليه السلام: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَوْصِنِي . قَالَ: قُلْ «رَبِّيَ اللَّهُ» ثُمَّ اسْتَقِمْ، قَالَ: قُلْتُ: رَبِّيَ اللَّهُ وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ، عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ . فَقَالَ: لِيَهْنِكَ الْعِلْمُ يَا أَبَا الْحَسَنِ، لَقَدْ شَرِبْتَ الْعِلْمَ شُرْبًا وَنَهَلْتَهُ نَهْلًا . (۴)

۱- هود: ۱۱۲ .

۲- الشورى: ۱۵ .

۳- فصلت: ۳۰ و ۳۱ .

۴- المناقب لابن شهر آشوب: ۲ / ۳۵۵ .

ص: ۱۱۳

۲ / ۳ استقامت

۲ / ۳ استقامتقرآن: پس همان گونه که فرمان یافته ای ، استقامت بورز ، و نیز هر کس با تو روی به سوی خداوند آورده است [، استقامت ورزد] .

استقامت کن ، همان گونه که فرمان یافته ای ، و از هوسهای آنان پیروی مکن .

بی گمان ، کسانی که گفتند : پروردگار ما الله است ، سپس پایداری نمودند ، فرشتگان بر آنها فرود آیند [و گویند] که مترسید و اندوهگین نشوید ، و شما را مژده باد به بهشتی که [در دنیا] به شما وعده داده می شد . ما دوستان و یاران شما در زندگی دنیا و آخرت هستیم و هر چه دلهایتان بخواهد ، [در بهشت] برای شماست ، و هر چه خواستار باشید ، در آنجا خواهید داشت .

حدیث: امام علی علیه السلام : گفتم : ای پیامبر خدا ! مرا سفارشی فرما . فرمود : « بگو : پروردگار من خداست و آن گاه [بر این گفته] ، ایستادگی کن . » من گفتم : پروردگار من خداست و توفیق ، جز از خدا نخواهم ، به او توکل می کنم و به سوی او باز می گردم . پیامبر خدا فرمود : « علم ، گوارایت باد ، ای ابو الحسن ، که دانش را خوب نوشیدی و از آن ، نیکو سیراب گشتی ! » .

ص: ۱۱۴

عنه عليه السلام: اَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يُبْغِضُ مِنْ عِبَادِهِ الْمُتَلَوِّنَ ؛ فَلَا تَزُولُوا عَنِ الْحَقِّ ، وَوَلَايَةِ أَهْلِ الْحَقِّ ؛ فَإِنَّ مَنْ اسْتَبَدَلَ بِنَا هَلَكَ . (۱)

عنه عليه السلام: مَنْ لَزِمَ الْإِسْتِقَامَةَ لَزِمَتْهُ السَّلَامَةُ . (۲)

الإمام الصادق عليه السلام: المؤمن له قوة في دين ... وبر في استقامته . (۳)

۱۱۳ / ۲ الصبر على الصعاب بالإمام علي عليه السلام: أفضل الأعمال ما أكرهت عليه نفسك . (۴)

عنه عليه السلام: ثواب العمل على قدر المشقة فيه . (۵)

عنه عليه السلام: بالتعب الشديد تُدرِكُ الدَّرَجَاتُ الرَّفِيعَةَ وَالرَّاحَةُ الدَّائِمَةُ . (۶)

عنه عليه السلام: الْقَلْبُ الْمُحِبُّ لِلَّهِ يُحِبُّ كَثِيرًا النَّصَبَ لِلَّهِ ، وَالْقَلْبُ اللَّاهِي عَنِ اللَّهِ يُحِبُّ الرِّاحَةَ ، فَلَا تَطْنَنَّ يَا بَنَ آدَمَ أَنَّكَ تُدْرِكُ رِفْعَهُ الْبَرِّ بغيرِ مَشَقَّةٍ ؛ فَإِنَّ الْحَقَّ ثَقِيلٌ مُرٌّ ، وَالْبَاطِلَ خَفِيفٌ حُلْوٌ وَنَيِّ . (۷)

۱- بحار الأنوار : ۱۰ / ۱۰۵ / ۱ .

۲- بحار الأنوار : ۷۸ / ۹۱ / ۹۵ .

۳- الكافي : ۲ / ۲۳۱ / ۴ .

۴- بحار الأنوار : ۷۸ / ۶۹ / ۲۰ .

۵- غرر الحكم : ۴۶۹۰ .

۶- غرر الحكم : ۴۳۴۵ .

۷- تنبيه الخواطر : ۲ / ۸۷ .

ص: ۱۱۵

۲ / ۱۱۳ تحمل سختی

امام علی علیه السلام: بدانید، که خدای تبارک و تعالی از بندگان بی ثبات و دَمَدَمی مزاج خود، نفرت دارد. پس، از حق و ولایت اهل حق (ائمه اطهار علیهم السلام) دور نشوید؛ زیرا کسی که دیگران را به جای ما برگزیند، هلاک می شود.

امام علی علیه السلام: هر کس با استقامت همراه باشد، سلامتی از او جدا نخواهد شد .

امام صادق علیه السلام: مؤمن در دین، نیرومند است... نیک رفتاری در استقامت و پایداری.

۲ / ۱۱۳ تحمل سختی امام علی علیه السلام: برترین کارها، کاری است که خود را بر انجام دادن آن به سختی وا داری.

امام علی علیه السلام: پاداش کار، به اندازه رنج و زحمتی است که دارد.

امام علی علیه السلام: با رنج بسیار است که درجات رفیع و آسایش همیشگی به دست می آید.

امام علی علیه السلام: قلب دوستدار خدا، خستگی برای خدا را بسیار دوست دارد و قلب بی خبر از یاد خدا، آسایش را دوست دارد. پس ای آدمیزاد! گمان مبر که مقام والای نیکی را بی سختی به دست می آوری؛ زیرا حق، سنگین و تلخ است و باطل، سبک، شیرین و سست .

ص: ۱۱۶

عنه عليه السلام: الْمَكَارِمُ بِالْمَكَارِهِ ، الثَّوَابُ بِالْمَشَقَّةِ . (۱)

۱۲۳ / ۲ السكينة القرآن: «هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزِدُوا إِيمَانًا مَعَ إِيْمَانِهِمْ وَ لِلَّهِ جُنُودُ السَّمَوَاتِ وَ الْأَرْضِ وَ كَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا» . (۲)

الحديث: الإمام الباقر عليه السلام في قوله تعالى : «هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ » : هُوَ الْإِيمَانُ . (۳)

رسول الله صلى الله عليه و آله: أَحْسَنُ زِينَةِ الرَّجُلِ السَّكِينَةُ مَعَ الْإِيمَانِ . (۴)

۱۳۳ / ۲ الاعتدال رسول الله صلى الله عليه و آله: ما ازداد عبداً قطُّ فقهاً في دينه إلا ازداد قسداً في عمله . (۵)

۱- غرر الحكم : ۴۳ و ۴۴ .

۲- الفتح : ۴ .

۳- الكافي: ۲ / ۱۵ / ۱ .

۴- من لا يحضره الفقيه : ۴ / ۴۰۳ / ۵۸۶۸ .

۵- كنز العمال : ۳ / ۴۵ / ۵۴۰۴ .

ص: ۱۱۷

۲ / ۱۲۳ آرامش

۲ / ۱۳۳ میانه روی

امام علی علیه السلام: بزرگواریه‌ها با دشواری به دست می‌آیند، و مزد و ثواب، با رنج.

۲ / ۱۲۳ آرامش قرآن: اوست که اطمینان و آرامش را در دل‌های مؤمنان، فرو فرستاد تا ایمانی بر ایمانشان بیفزایند، و سپاهیان آسمانها و زمین، از آن خداوند است؛ و خداوند، همواره دانا و حکیم است.

حدیث: امام باقر علیه السلام در تفسیر سخن خدای تعالی: «اوست که اطمینان و آرامش را در دل‌های مؤمنان فرو فرستاد ..»: آن آرامش، ایمان است.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: نیکوترین زیور مرد، آرامش همراه با ایمان است.

۲ / ۱۳۳ میانه روی پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هیچ‌گاه بنده‌ای بر شناخت خود از دینش نیفزود، مگر اینکه بر میانه روی او در عملش افزوده گشت.

ص: ۱۱۸

عنه صلى الله عليه و آله: إِنَّ هَذَا الدِّينَ مَتِينٌ فَأَوْغِلُوا فِيهِ بِرَفِيقٍ ، وَلَا تَكْرَهُوا عِبَادَةَ اللَّهِ إِلَى عِبَادِ اللَّهِ فَتَكُونُوا كَالرَّاكِبِ الْمُتَبَتِّ الَّذِي لَا سَفْرًا قَطَعَ وَلَا ظَهْرًا أَبْقَى . (۱)

الإمام الصادق عليه السلام: إِنَّ الْقَصْدَ أَمْرٌ يُجِبُّهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ . (۲)

راجع: التطرف / ص ۱۶۰

۲ / ۱۴۳ الأمانها القرآن: «وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمْتِنَتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ» . (۳)

الحديث: رسول الله صلى الله عليه و آله: لَا تَنْظُرُوا إِلَى كَثْرَةِ صِيَلَاتِهِمْ وَصَوْمِهِمْ ، وَكَثْرَةِ حَيْجِّهِ ، وَالْمَعْرُوفِ ، وَطَنْطِنَتِهِمْ بِاللَّيْلِ ، وَلَكِنْ انظُرُوا إِلَى صِدْقِ الْحَدِيثِ وَأَدَاءِ الْأَمَانَةِ . (۴)

۱- الكافي: ۲ / ۸۶ / ۱ .

۲- الكافي: ۴ / ۵۲ / ۲ .

۳- المؤمنون: ۸ .

۴- بحار الأنوار: ۷۵ / ۱۱۴ / ۵ .

ص: ۱۱۹

۲ / ۱۴۳ امانتداری

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: همانا این دین، استوار است. پس با ملایمت در آن وارد شوید و عبادت خدا را بر بندگان خدا تحمیل نکنید که در آن صورت، به سوارِ درمانده ای می مانند که نه سفری را پیموده و نه مَر کبی [با نشاط] به جا گذاشته است.

امام صادق علیه السلام: خداوند عز و جل، میانه روی را دوست دارد.

ر.ک: افراطیگری، ص ۱۶۱

۲ / ۱۴۳ امانت داریقرآن: [از ویژگیهای اهل ایمان این است که] آنان امانتها و پیمان خود را مراعات می کنند.

حدیث: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: به نماز و روزه و حج و بخشش و ناله های شبانه زیاد آنها نگاه نکنید؛ بلکه به راستگویی و امانتداری آنها بنگرید.

ص: ۱۲۰

الإمامُ عليُّ عليه السلام: لا تُخَنِّمَنَّ مِنْ اِثْمِنِكَ وَإِنْ خَانَكَ ، وَلَا تُدْعِ سِرَّهُ وَإِنْ أَدَاعَ سِرَّكَ . (۱)

الإمامُ الباقرُ عليه السلام: ثلاثٌ لم يَجْعَلِ اللهُ عز و جَلِّلاً حِدٍ فِيهِنَّ رُحْصَةً : أداءُ الأمانه إلى البِرِّ وَالْفاجِرِ ، وَالوَفَاءُ بِالْعَهْدِ لِلبِرِّ وَالْفاجِرِ ، وَبِرُّ الوالِدَيْنِ بَرِّينِ كانا أو فاجِرَيْنِ . (۲)

الإمامُ الصادقُ عليه السلام: أنظر ما بَلَغَ به عليُّ عليه السلام عِنْدَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فَالزَمَهُ ؛ فَإِنَّ عَلِيًّا عَلَيْهِ السَّلَامُ إِنَّمَا بَلَغَ ما بَلَغَ بِهِ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ بِصِدْقِ الْحَدِيثِ وَأداءِ الأمانه . (۳)

عنه عليه السلام: إِنَّ ضارِبَ عَلِيٍّ بِالسَّيْفِ وَقَاتِلَهُ لَوْ اِثْمَنَنِي وَاسْتَنْصَحَنِي وَاسْتَشَارَنِي ثُمَّ قَبِلْتُ ذَلِكَ مِنْهُ لَأَدَّيْتُ إِلَيْهِ الأمانه . (۴)

۲ / ۱۵۳ التولّي والتبرير رسول الله صلى الله عليه وآله: أوثق عَزَى الإيمانِ : الحُبُّ فِي اللهِ وَالبُغْضُ فِي اللهِ . (۵)

۱- بحار الأنوار : ۷۷ / ۲۰۸ / ۱ .

۲- الكافي : ۲ / ۱۶۲ / ۱۵ .

۳- الكافي : ۲ / ۱۰۴ / ۵ .

۴- الكافي : ۵ / ۱۳۳ / ۵ .

۵- من لا يحضره الفقيه : ۴ / ۳۶۲ / ۵۷۶۲ .

ص: ۱۲۱

۲ / ۱۵۳ تولا و تبرا

امام علی علیه السلام: به کسی که تو را امین قرار داده است ، خیانت مکن ، هرچند او به تو خیانت کرده باشد و راز او را فاش مساز ، اگرچه او راز تو را فاش ساخته باشد.

امام باقر علیه السلام: سه چیز است که خداوند عز و جل ، دست هیچ کس را در آنها باز نگذاشته است : برگرداندن امانت به نیکوکار و بدکار ؛ وفا کردن به عهد با نیکوکار و بدکار؛ و نیکی کردن به پدر و مادر، خوب باشند یا بد.

امام صادق علیه السلام: بین علی علیه السلام به سبب چه چیز ، آن منزلت را نزد پیامبر خدا پیدا کرد ، از همان پیروی کن . همانا علی علیه السلام با راستگویی و امانتداری ، آن مقام را نزد پیامبر خدا یافت.

امام صادق علیه السلام: اگر ضارب و قاتل علی علیه السلام [هم] مرا امین بشمارد و از من خیرخواهی کرده و با من مشورت کند و من امانتش را بپذیرم ، آن را به او باز خواهم گرداند.

۲ / ۱۵۳ تولا و تبرا پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : استوارترین دستاویز ایمان ، دوستی در راه خدا و دشمنی در راه خداست .

ص: ۱۲۲

عنه صلى الله عليه و آله: [سَأَلَ اللَّهَ سُبْحَانَهُ: أَيُّ عِبَادِكَ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟] قَالَ: الَّذِينَ يَتَحَابُّونَ فِيَّ، وَيَغْضَبُونَ لِمَحَارِمِي كَمَا يَغْضَبُ النَّمْرُ إِذَا حَزَنَ. (۱)

عنه صلى الله عليه و آله: أَفْضَلُ الْإِيمَانِ أَنْ تُحِبَّ لِلَّهِ، وَتُبْغِضَ لِلَّهِ، وَتُعْمَلَ لِسَانَكَ فِي ذِكْرِ اللَّهِ عِزُّ وَجَلُّ وَأَنْ تُحِبَّ لِلنَّاسِ مَا تُحِبُّ لِنَفْسِكَ، وَتَكْرَهُ لَهُمْ مَا تَكْرَهُ لِنَفْسِكَ، وَأَنْ تَقُولَ خَيْرًا أَوْ تَصْمُتَ. (۲)

الإمام علي عليه السلام: إِنَّ الدِّينَ لَشَجَرَةٌ أَصْلُهَا التَّيْقِينُ بِاللَّهِ، وَثَمَرُهَا المُوَالَاةُ فِي اللَّهِ، وَالمُعَادَاةُ فِي اللَّهِ سُبْحَانَهُ. (۳)

عنه عليه السلام: كُلُّ مَنْ لَمْ يُحِبَّ عَلِيَّ الدِّينِ وَلَمْ يُبْغِضْ عَلِيَّ الدِّينِ، فَلَا دِينَ لَهُ. (۴)

۲ / ۱۶۳ الصِّدْقُ قَالَ قُرْآنًا: «يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ». (۵)

۱- المتحابين في الله: ۳۴.

۲- كنز العمال: ۱ / ۳۷ / ۶۷.

۳- غرر الحكم: ۳۵۴۱.

۴- الكافي: ۲ / ۱۲۷ / ۱۶.

۵- التوبة: ۱۱۹.

ص: ۱۲۳

۲ / ۱۶ راستگویی

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله [هنگامی که از خداوند متعال پرسید: [پروردگارا! کدام یک از بندگان نزدت محبوب ترند؟] فرمود: «کسانی که در راه من با یکدیگر دوستی می کنند و چنان برای [شکستن] حرمت‌هایم خشمگین می شوند که پلنگ سرکش، خشمگین می شود».

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: بالاترین ایمان، این است که دوستی و دشمنی ات برای خدا باشد و زبانت را در ذکر خدا به کارگیری و آنچه برای خود دوست داری، برای مردم نیز دوست داشته باشی و آنچه را بر خود نمی پسندی، بر مردم نیز نپسندی و به نیکی سخن گویی یا خاموش بمانی.

امام علی علیه السلام: دین، درختی است که ریشه آن، یقین به خداست و میوه اش، دوستی کردن و دشمنی ورزیدن برای خدا.

امام صادق علیه السلام: هر کس دوستی و دشمنی اش برای دین نباشد، دین ندارد.

۲ / ۱۶ راستگویی قرآن: ای کسانی که ایمان آورده اید! از خدا پروا کنید و با راستگویان باشید.

ص: ۱۲۴

الحدیث: الإمام علی علیه السلام: الصّدقُ أقوى دَعائمِ الإيمانِ . (۱)

الإمامُ الصّادقُ علیه السلام: لا تَغْتَرُوا بِصِيّلاتِهِمْ وَلَا بِصِيّامِهِمْ؛ فَإِنَّ الرَّجُلَ رُبَّمَا لَهَيْجَ بِالصَّلَاةِ وَالصَّوْمِ حَتَّى لَوْ تَرَكَهُ اسْتَوْحَشَ ، وَلَكِنْ اخْتَبَرُواهُمْ عِنْدَ صِدْقِ الْحَدِيثِ وَأَدَاءِ الْأَمَانَةِ . (۲)

۱۷۳ / ۲ قول الحقرسول الله صلى الله عليه و آله: أَلَا لَا يَمْنَعَنَّ رَجُلًا مَهَابَةُ النَّاسِ أَنْ يَتَكَلَّمَ بِالْحَقِّ إِذَا عَلِمَهُ . أَلَا إِنَّ أَفْضَلَ الْجِهَادِ كَلِمَةُ حَقٍّ عِنْدَ سُلْطَانٍ جَائِرٍ . (۳)

عنه صلى الله عليه و آله: مَا مِنْ صَدَقَةٍ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ قَوْلِ الْحَقِّ . (۴)

الإمامُ علی علیه السلام: أَقْرَبُ الْعِبَادِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى أَقْوَلُهُمْ لِلْحَقِّ وَإِنْ كَانَ عَلَيْهِ ، وَأَعْمَلُهُمْ بِالْحَقِّ وَإِنْ كَانَ فِيهِ كُرْهُهُ . (۵)

۱- غرر الحکم : ۱۵۷۹ .

۲- الکافی : ۲ / ۱۰۴ / ۲ .

۳- مسند ابن حنبل : ۴ / ۳۹ / ۱۱۱۴۳ .

۴- شعب الإيمان : ۶ / ۱۲۵ / ۷۶۸۵ .

۵- غرر الحکم : ۳۲۴۳ .

ص: ۱۲۵

۱۷۳ / ۲ حقگویی

حدیث: امام علی علیه السلام: راستی ، محکم ترین ستون ایمان است.

امام صادق علیه السلام: فریب نماز و روزه مردم را نخورید؛ زیرا آدمی ، گاه چنان به نماز و روزه خو می کند که اگر آنها را ترک گوید ، احساس ترس می کند ؛ بلکه آنان را به راستگویی و امانتداری بیازماید.

۱۷۳ / ۲ حقگویی پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هان! مبادا ترس از مردم ، مانع از آن شود که کسی حق را بداند و نگوید. بدانید که برترین جهاد ، سخن حقی است که در برابر فرمانروای ستمگر گفته شود.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هیچ صدقه ای نزد خداوند عز و جل ، محبوب تر از گفتن حق نیست .

امام علی علیه السلام: نزدیک ترین بندگان به خدای متعال، حقگوترین آنهاست، هر چند به زیانش باشد ، و عمل کننده ترین آنهاست به حق، هر چند برخلاف میلش باشد.

ص: ۱۲۶

۲ / ۱۸۳ الکتمان رسول الله صلى الله عليه و آله: إفشاء سِرِّ أخيك خيانه، فاجتنب ذلك. (۱)

الإمام عثى عليه السلام: الظفر بالحزم، والحزم بإجاله الرأي، والرأى بتحصين الأسرار. (۲)

عنه عليه السلام: صدر العاقل صندوق سِرِّه. (۳)

عنه عليه السلام: أنجح الأمور ما أحاط به الکتمان. (۴)

الإمام الصادق عليه السلام: سِرُّك من دمك فلا يجرين من غير أوداجك. (۵)

عنه عليه السلام: لا تطلع صديقك من سِرِّك إلا على ما لو أطلعت عليه عِدوك لم يضرك؛ فإنَّ الصديق قد يكون عدوًّا يوماً ما.

(۶)

الإمام الجواد عليه السلام: إظهار الشئ قبل أن يستحكَمَ مفسده له. (۷)

۱- مكارم الأخلاق: ۲ / ۳۷۹ / ۲۶۶۱.

۲- نهج البلاغه: الحكمة ۴۸.

۳- نهج البلاغه: الحكمة ۶.

۴- غرر الحكم: ۳۲۸۴.

۵- بحار الأنوار: ۷۵ / ۷۱ / ۱۵.

۶- مشكاة الأنوار: ۵۵۷ / ۱۸۸۶.

۷- بحار الأنوار: ۷۵ / ۷۱ / ۱۳.

ص: ۱۲۷

۲ / ۳ / ۱۸ رازداری

۲ / ۳ / ۱۸ رازداری پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: فاش کردن راز برادرت ، خیانت است. پس ، از این کار دوری کن.

امام علی علیه السلام: پیروزی با دوراندیشی به دست می آید و دوراندیشی ، با رایزنی و رایزنی ، با رازداری.

امام علی علیه السلام: سینه خردمند، صندوقچه راز اوست.

امام علی علیه السلام: موفق ترین کارها، کاری است که با رازداری کامل انجام شود.

امام صادق علیه السلام: راز تو جزئی از خون توست . پس نباید که در رگهای غیر تو جریان یابد.

امام صادق علیه السلام: دوست را از راز خود ، آگاه مکن ، مگر بر رازی که اگر دشمن از آن آگاه شود ، نتواند به تو زیانی رساند؛ زیرا دوست نیز ممکن است که روزی دشمن شود.

امام جواد علیه السلام: آشکار کردن چیزی پیش از آنکه استوار گردد ، موجب تباهی آن می شود.

ص: ۱۲۸

۲ / ۳ / ۱۱۹ انصاف رسول الله صلى الله عليه و آله في وصيته لابن مسعود: يابن مسعود، أنصف الناس من نفسك، وأنصح الأمة وأرحمهم، فإذا كنت كذلك وغضب الله على أهل بلده أنت فيها وأراد أن ينزل عليهم العذاب نظر إليك فرحمهم بك، يقول الله تعالى: «وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقَرْيَ بِظُلْمٍ وَأَهْلِهَا مُصْلِحُونَ». (۱)

الإمام علي عليه السلام: الإنصاف أفضل الفضائل. (۲)

عنه عليه السلام: المؤمن لا يحيف على من يغيض، ولا ياتم فيمن يحب. (۳)

عنه عليه السلام: إن أعظم المثوبه مثوبه الإنصاف. (۴)

عنه عليه السلام: نظام الدين خصلتان: إنصافك من نفسك، ومواساة إخوانك. (۵)

الإمام الصادق عليه السلام: ليس من الإنصاف مطالبه الإخوان بالإنصاف. (۶)

۱- مكارم الأخلاق: ۲ / ۳۶۰ / ۲۶۶۰.

۲- غرر الحكم: ۸۰۵.

۳- الأمالي للطوسي: ۵۸۰/۱۱۹۹.

۴- غرر الحكم: ۳۳۸۷.

۵- غرر الحكم: ۹۹۸۳.

۶- الأمالي الطوسي: ۵۳۷ / ۲۸۰.

ص: ۱۲۹

۲ / ۱۹۳ انصاف

۲ / ۱۹۳ انصاف پیامبر خدا صلی الله علیه و آله در سفارش به ابن مسعود: از جانب خود به مردم، حق بده و با انصاف باش و نسبت به آنان، خیرخواه و مهربان باش؛ زیرا اگر چنین بودی و خداوند بر مردم سرزمینی که تو در آن به سر می‌بری، خشم گرفت و خواست بر آنان عذاب فرو فرستد، به تو نگاه می‌کند و به خاطر توبه آن مردم، رحم می‌کند. خدای متعال می‌فرماید: «و پروردگار تو [هرگز] بر آن نبوده است که شهرهایی را که مردمش اصلاح‌گرند، به ستمی هلاک کند».

امام علی علیه السلام: انصاف، برترین فضایل است.

امام علی علیه السلام: مؤمن، بر آن که با او دشمنی می‌ورزد، ستم نمی‌کند و در راه آن که دوستش دارد، دست به گناه نمی‌زند.

امام علی علیه السلام: بزرگ‌ترین ثواب، ثواب انصاف و دادگری است.

امام علی علیه السلام: نظام و رشته دین، دو خصلت است: انصاف داشتن، و یکسانی و یکرنگی با برادران.

امام صادق علیه السلام: دعوت کردن برادران به رعایت انصاف، از انصاف به دور است.

ص: ۱۳۰

۲ / ۳۰۳ اظهار المودهرسول لله صلى الله عليه و آله :رأس العقل بعد الإيمان بالله عز و جلالته تحبب إلى الناس . (۱)

الإمام على عليه السلام :بالتؤدّد تكون المحبّة . (۲)

عنه عليه السلام :من تألف الناس أحبوه ، من عاند الناس مقتوه . (۳)

الإمام الباقر عليه السلام :إن أعرابياً من بنى تميم أتى النبي صلى الله عليه و آله فقال له : أوصني . فكان مما أوصاه : تحبب إلى الناس يُحبوك . (۴)

۲ / ۳۱۳ حسن الخلق رسول الله صلى الله عليه و آله :أفضل المؤمنين أحسنهم خلقاً . (۵)

عنه صلى الله عليه و آله :الإسلام حسن الخلق . (۶)

عنه صلى الله عليه و آله :جعل الله سبحانه مكارم الأخلاق صلته بينه وبين عباده ؛ فحسب أحدكم أن يتمسك بخلق متصل بالله . (۷)

۱- الخصال : ۱۵ / ۵۵.

۲- غرر الحكم : ۴۱۹۴.

۳- غرر الحكم : ۷۸۹۵ و ۷۷۹۶.

۴- الكافي : ۲ / ۶۴۲ / ۱.

۵- كنز العمال : ۱ / ۱۴۴ / ۷۰۳.

۶- كنز العمال : ۳ / ۱۷ / ۵۲۲۵.

۷- تنبيه الخواطر : ۲ / ۱۲۲.

ص: ۱۳۱

۲ / ۳ ۲۰ اظهار دوستی**۲ / ۳ ۲۱ حُسن خلق**

۲ / ۳ ۲۰ اظهار دوستی پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: اساس عقل، پس از ایمان به خدای عز و جل، دوستی با مردم است.

امام علی علیه السلام: با اظهار دوستی، دوستی پدید می آید.

امام علی علیه السلام: هر که با مردم الفت بگیرد، دوستش خواهند داشت و هر که با مردم دشمنی ورزد، منفور آنان می شود.

امام باقر علیه السلام: بادیه نشینی از قبیله بنی تمیم نزد پیامبر صلی الله علیه و آله آمد و به ایشان گفت: سفارشی به من کن. از جمله سفارش های حضرت به او این بود: «با مردم، اظهار دوستی کن، تا دوستت بدارند».

۲ / ۳ ۲۱ حُسن خلق پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: بهترین مؤمنان، خوشخوترین آنهاست.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: اسلام، خوشخویی است.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: خدای سبحان، مکارم اخلاق را سبب پیوند میان خود و بندگانش قرار داده است. پس، هر یک از شما را همین بس که به خویی که متصل به خداست، چنگ آویزد.

ص: ۱۳۲

عنه صلى الله عليه و آله: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ ، وَيُحِبُّ مَعَالَى الْأَخْلَاقِ ، وَيَكْرَهُ سَفْسَافَهَا . (۱)

عنه صلى الله عليه و آله: إِنَّ حُسْنَ الْخُلُقِ ذَهَبٌ بِخَيْرِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ . (۲)

الإمامُ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: يَا كَمِيلُ ، مُرْ أَهْلَكَ أَنْ يَرَوْحُوا فِي كَسْبِ الْمَكَارِمِ ، وَيُدَلِّجُوا فِي حَاجِهِ مَنْ هُوَ نَائِمٌ . (۳)

عنه عليه السلام: لَوْ كُنَّا لَا نَرْجُو جَنَّةً ، وَلَا نَخْشَى نَارًا وَلَا ثَوَابًا وَلَا عِقَابًا لَكَانَ يَتَّبِعُنَا لَنَا أَنْ نَطْلُبَ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ ؛ فَإِنَّهَا مِمَّا تَدُلُّ عَلَى سَبِيلِ النَّجَاحِ . (۴)

الإمامُ الْحَسَنُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِنَّ أَحْسَنَ الْحَسَنِ الْخُلُقُ الْحَسَنُ . (۵)

الإمامُ الْبَاقِرُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِنَّ أَكْمَلَ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا . (۶)

الإمامُ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَمَّا سُئِلَ عَنْ حَدِّ حُسَنِ الْخُلُقِ: تُلِينُ جَانِبَكَ ، وَتُطَيِّبُ كَلَامَكَ ، وَتَلْقَى أَخَاكَ بِبِشْرِ حَسَنِ . (۷)

۱- . كنز العمال : ۶ / ۶۴۰ / ۱۷۱۶۸ .

۲- . كنز العمال : ۶ / ۶۴۰ / ۱۷۱۶۸ .

۳- . نهج البلاغه : الحكمة ۲۵۷ .

۴- . مستدرک الوسائل : ۱۱ / ۱۹۳ / ۱۲۷۲۱ .

۵- . الخصال : ۲۹ / ۱۰۲ .

۶- . الكافي : ۲ / ۹۹ / ۱ .

۷- . معانی الأخبار : ۲۵۳ / ۱ .

ص: ۱۳۳

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: خداوند متعال، زییاست و زیبایی را دوست می دارد، خوبیهای والا را دوست دارد و خصلتهای پست را ناخوش می دارد.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: نیک خوئی، خیر دنیا و آخرت را از آن خود کرده است.

امام علی علیه السلام: ای کمیل! به خانواده خود فرمان ده که در روز، در پی کسب مکارم اخلاق باشند و در شب، نیاز کسی را که خفته است، بر آورند.

امام علی علیه السلام: اگر هم به بهشت، امید [و باور] نمی داشتیم و از دوزخ، نمی هراسیدیم و پاداش و کیفری در میان نمی بود، باز شایسته بود که در طلب مکارم اخلاق بر آییم؛ زیرا که راه پیروزی را می نمایاند.

امام حسن علیه السلام: همانا نیک ترین نیکویی، خوی نیکوست.

امام باقر علیه السلام: کامل ترین مؤمنان، خوشخوترین آنهاست.

امام صادق علیه السلام در پاسخ به پرسش از حدّ و معنای حُسن خُلق: حُسن خلق این است که نرمخو و مهربان باشی، گفتارت را پاکیزه نمایی و با برادرت با خوشرویی برخورد کنی.

ص: ۱۳۴

الكافی عن ابن محبوب عن بعض أصحابه عن أبي عبد الله عليه السلام: قلت له: ما حدُّ حُسنِ الخُلُقِ؟ قال: تُلِينُ جَنَاحَكَ، وَ تَطْيِبُ كَلَامَكَ، وَ تَلْقَى أَخَاكَ بِبِشْرٍ حَسَنٍ. (۱)

۲ / ۳ / ۲۲۳ التواضع القرآن: «يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا مَنْ يَزْتَدُّ مِنْكُمْ عَن دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكُفْرِينَ». (۲)

الحديث: رسول الله صلى الله عليه وآله طوبى لمن تواضع لله في غير منقصة، وأذل نفسه في غير مسكنة. (۳)

الإمام علي عليه السلام: في صفة الملائكة: جعلهم الله فيما هنالك أهل الأمانة على وحيه، وحملهم إلى المرسلين ودائع أمره ونهيه... وأشعر قلوبهم تواضع إخبار السكينة. (۴)

۱- الكافي: ۲ / ۱۰۳ / ۴.

۲- المائدة: ۵۴.

۳- بحار الأنوار: ۷۷ / ۹۰ / ۳.

۴- نهج البلاغه: الخطبه ۹۱.

ص: ۱۳۵

۲ / ۳ / ۲۲ فروتنی

الکافی به نقل از ابن محبوب ، از یکی از یاران امام صادق علیه السلام : به ایشان (امام صادق علیه السلام) گفتم : حدّ خوشخویی چیست ؟ فرمود : «در رفتار افتادگی کنی ، سخت را شیرین نمایی ، و برادرت را با روی گشاده دیدار کنی» .

۲ / ۳ / ۲۲ فروتنیقرآن:ای مؤمنان! هرکس از شما از دین خود (اسلام) برگردد، [بداند که] خداوند ، به زودی گروهی را خواهد آورد که آنان را دوست دارد و آنان نیز او را دوست دارند . [اینان] با مؤمنان ، مهربان و فروتن اند و با کافران ، سختگیرند .

حدیث:پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :خوشا به حال کسی که برای خدای متعال فروتنی کند ، بی آنکه او را کاستی ای باشد ، و خود را ذلیل گرداند ، بی آنکه او را خواری ای باشد!

امام علی علیه السلام در توصیف فرشتگان :خداوند ، آنها را در جای خود ،امین وحی خویش گردانید و آنان را وا داشت تا امانتهای امر و نهی خود را به رسولان برسانند ... و دلهایشان را در پوششی از تواضع، خشوع و آرامش درآورد.

ص: ١٣٦

عنه عليه السلام: عَلَيْكَ بِالتَّوَّاضِعِ؛ فَإِنَّهُ مِنْ أَعْظَمِ الْعِبَادَةِ . (١)

الإمام الرضا عليه السلام لما سأله ابن الجهم ما حدُّ التَّوَّاضِعِ الَّذِي إِذَا فَعَلَهُ الْعَبْدُ كَانَ مُتَوَّاضِعًا؟: التَّوَّاضِعُ دَرَجَاتٌ: مِنْهَا أَنْ يَعْرِفَ الْمَرْءُ قَدْرَ نَفْسِهِ فَيُنْزِلَهَا مَنْزِلَتَهَا بِقَلْبِ سَلِيمٍ، لَا يُحِبُّ أَنْ يَأْتِيَ إِلَى أَحَدٍ إِلَّا مِثْلَ مَا يُؤْتَى إِلَيْهِ؛ إِنْ رَأَى سَيِّئَةً دَرَأَهَا بِالْحَسَنِ، كَاطْمِ الْعَيْطِ، عَافٍ عَنِ النَّاسِ، وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ . (٢)

٢ / ١٢٣٣ الإباء رسول الله صلى الله عليه وآله: مَنْ أَتَى ذَا مَيْسَرَةٍ فَتَخَشَّعَ لَهُ طَلَبَ مَا فِي يَدَيْهِ، ذَهَبَ ثُلُثَا دِينِهِ. ثُمَّ قَالَ: وَلَا تَعْجَلْ، وَلَا يَكُونُ الرَّجُلُ يَنَالُ مِنَ الرَّجُلِ الْمَرْفَقَ فَيَجْلُهُ وَيُوقِّرُهُ فَصَدَّ يَجِبُ ذَلِكَ لَهُ عَلَيْهِ، وَلَكِنْ تَرَاهُ أَنَّهُ يُرِيدُ بِتَخَشُّعِهِ مَا عِنْدَ اللَّهِ، أَوْ يُرِيدُ أَنْ يَخْتَلَهُ عَمَّا فِي يَدَيْهِ . (٣)

الإمام علي عليه السلام: مَا أَحْسَنَ تَوَّاضِعَ الْأَغْنِيَاءِ لِلْفُقَرَاءِ طَلَبًا لِمَا عِنْدَ اللَّهِ! وَأَحْسَنُ مِنْهُ تِيَةُ الْفُقَرَاءِ عَلَى الْأَغْنِيَاءِ اتِّكَالًا عَلَى اللَّهِ . (٤)

١- بحار الأنوار: ٧٥ / ١١٩ / ٥.

٢- الكافي: ٢ / ١٢٤ / ١٣.

٣- بحار الأنوار: ٧٣ / ١٦٩ / ٥.

٤- نهج البلاغه: الحكمة ٤٠٦.

ص: ۱۳۷

۲ / ۳ / ۲۳ سرفرازی

امام علی علیه السلام: بر تو باد فروتنی؛ زیرا که آن، از بزرگ‌ترین عبادتهاست.

امام رضا علیه السلام در پاسخ ابن جهم که پرسید: حدّ و مرز تواضع که هرگاه بنده آن را به کار بندد، فروتن است، چیست؟: فروتنی درجاتی دارد: یکی از آنها این است که انسان، اندازه خود را بشناسد و با سلامتِ نفس، خود را در آن جایگاه قرار دهد. دوست داشته باشد با مردم همان‌گونه رفتار کند که انتظار دارد با او رفتار کنند. اگر بدی دید، آن را با خوبی جواب دهد، خشم خود را فرو خورد و از مردم، درگذرد که خداوند، نیکوکاران را دوست دارد.

۲ / ۳ / ۲۳ سرفرازی پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: «هر که نزد توانگری رود و از سرِ چشمداشت به آنچه او دارد، در برابرش گرنش کند، دو سوم دینش از بین برود». سپس فرمود: «سراسیمه نشو! چنین نیست که هرکس از شخص خدمتگزاری به چیزی برسد و بدین سبب، او را احترام و تجلیل کند، لزوماً دو سوم دینش از بین می‌رود؛ بلکه بین که آیا قصدش از این گرنش، پاداش الهی است یا می‌خواهد برای به دست آوردن چیزی از دارایی اش او را فریب دهد».

امام علی علیه السلام: چه نیکوست فروتنی توانگران در برابر تهیدستان، به قصد رسیدن به اجر خداوند، و نیکوتر از آن، بی‌اعتنایی و سرفرازی درویشان است در برابر توانگران، از سرِ اعتماد به خداوند.

ص: ۱۳۸

۲ / ۳ / ۲۴۳ عدم خشیه ما سوى الله القرآن: «الَّذِينَ يُبْلِغُونَ رِسَالَاتِ اللَّهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ» . (۱)

«الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ» . (۲)

الحديث: رسول الله صلى الله عليه وآله: طوبى لمن شغلته خوف الله عن خوف الناس . (۳)

الإمام على عليه السلام: إعلموا أن الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر لم يقربا أجلا، ولم يقطع رزقا . (۴)

۲ / ۳ / ۲۵ عدم خشیه لؤم الناس القرآن: «يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا مِنْ يَزْتَدُّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ» . (۵)

۱- الاحزاب : ۳۹ .

۲- آل عمران : ۱۷۳ .

۳- بحار الأنوار : ۷۷ / ۱۲۶ / ۳۲ .

۴- الكافي : ۵ / ۵۷ / ۶ .

۵- المائدة : ۵۴ .

ص: ۱۳۹

۲ / ۳ بیب نداشتن از غیر خدا**۲ / ۳ بیب نداشتن از ملامت مردم**

۲ / ۳ بیب نداشتن از غیر خداقرآن: [پیامبران الهی] همان کسانی هستند که پیامهای خدا را ابلاغ می کنند و از هیچ کس جز خدا بیب ندارند.

همان کسانی که بعضی به ایشان گفتند که مردم [مشرک مکه] برای [نبرد با] شما گرد آمده اند، از آنان بترسید ؛ اما [این خیر] بر ایمان آنان افزود و گفتند : خدا ما را بس است و او خوب کارسازی است.

حدیث: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :خوشا بر آن که ترس از خدا ، او را از ترس از مردم ، بازداشته باشد!

امام علی علیه السلام: بدانید که امر به معروف و نهی از منکر، اجل کسی رانزدیک نکرده و روزی کسی را نبریده است.

۲ / ۳ بیب نداشتن از ملامت مردمقرآن: ای مؤمنان ! هرکس از شما از دین خود (اسلام) برگردد ، [بداند که] خداوند ، به زودی گروهی را خواهد آورد که آنان را دوست دارد و آنان نیز او را دوست دارند . [اینان] با مؤمنان ، مهربان و فروتن اند و با کافران ، سختگیرند. در راه خدا جهاد می کنند و از سرزنش هیچ ملامتگری نمی هراسند .

ص: ١٤٠

الحديث: الإمام علي عليه السلام: لا تخافوا في الله لومة لائم، يكفيكم من أرادكم وبغى عليكم . (١)

الإمام زين العابدين عليه السلام وقد كتب إليه رجل من أهل الكوفة يستخبره عن خير الدنيا والآخرة، فكتب: بسم الله الرحمن الرحيم، أميا بعد، فإن من طلب رضى الله بسخط الناس كفاه الله أمور الناس، ومن طلب رضى الناس بسخط الله وكله الله إلى الناس، والسلام . (٢)

الإمام الهادي عليه السلام: من أطاع الخالق لم يبال بسخط المخلوق . (٣)

الخصال عن أبي ذر: أوصاني [رسول الله صلى الله عليه وآله] أن لا أخاف في الله لومة لائم . (٤)

٢ / ٢٦٣ عدم الخشية من قله السالكين للإمام علي عليه السلام: أيها الناس! لا تستوحشوا في طريق الهدى لقله أهله؛ فإن الناس اجتمعوا على مائده شبعها قصير، وجوعها طويل . (٥)

١- تحف العقول: ١٩٩ .

٢- الاختصاص: ٢٢٥ .

٣- بحار الأنوار: ٧٨ / ٣٦٦ / ٢ .

٤- الخصال: ٣٤٥ / ١٢ .

٥- بحار الأنوار: ٦٧ / ١٥٨ / ١ .

ص: ۱۴۱

۲ / ۳ / ۲۶ هراس نداشتن از کمی همراهان

حدیث: امام علی علیه السلام: در راه خدا از سرزنش هیچ نکوهشگری مترسید که او شما را در برابر هر کس که بخواهد به شما گزندی برساند و ستمی روا دارد ، محافظت می کند.

امام سجّاد علیه السلام در پاسخ مردی کوفی که نامه ای به ایشان نوشت و درباره خیر دنیا و آخرت جویا شد ، نوشت : به نام خداوند بخشنده مهربان! اما بعد ؛ کسی که در راه خشنود کردن خدا از خشم مردم ، پروایی نداشته باشد ، خداوند او را از کارهای مردم ، بی نیاز گرداند و خود کفایتش کند و هر که برای جلب خشنودی مردم ، خدا را به خشم آورد ، خداوند او را به مردم وا گذارد . والسلام!

امام هادی علیه السلام : هر که آفریدگار را فرمان برد ، از خشم و ناخشنودی آفریده ، پروایی به دل راه ندهد .

الخصال به نقل از ابوذر : پیامبر خدا به من سفارش فرمود که در راه خدا ، از سرزنش هیچ سرزنشگری نهراسم .

۲ / ۳ / ۲۶ هراس نداشتن از کمی همراهان امام علی علیه السلام: ای مردم! در راه راست، به دلیل شمار اندک رهروان آن، احساس تنهایی و ترس نکنید؛ زیرا مردم بر سفره ای گرد آمده اند که سیری آن ، کوتاه و گرسنگی اش طولانی است.

ص: ۱۴۲

۲ / ۳ / ۲۷ الإحساس بالتقصير الإمام علي عليه السلام: الحمد لله الذي لا يبلغ مدحتَه القائلون، ولا يُحصي نِعْماءَه العادُّون، ولا يُؤدِّي حَقَّه المُجتهدون. (۱)

عنه عليه السلام في الدعاء: الحمد لله الذي لم يخل من فضله المُقيمون على معصيته، ولم يُجازره لأصغر نِعْمه المُجتهدون في طاعته. (۲)

عنه عليه السلام: وإن اشتدَّ على رضى الله حرصُه وطال في العملِ اجتهادُه لیس أحدٌ بِبالغِ حقيقه ما الله سُبْحانُه أهله من الطاعه له، ولكن من واجبِ حقوقِ الله على عبادِه النَّصيحه بِمبلغِ جهدِهِم والتعاونُ على إقامه الحقِّ بينهم. (۳)

الإمام الكاظم عليه السلام: عَلَيْكَ بِالْجِدِّ، لا تُخْرِجَنَّ نَفْسَكَ مِنْ حِدِّ التَّقْصِيرِ فِي عِبَادَةِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَطَاعَتِهِ؛ فَإِنَّ اللَّهَ لا يُعْبِدُ حَقَّ عِبَادَتِهِ. (۴)

۱- نهج البلاغه: الخطبه ۱.

۲- مهج الدعوات: ۱۴۴.

۳- نهج البلاغه: الخطبه ۲۱۶.

۴- الكافي: ۱ / ۷۲ / ۲.

ص: ۱۴۳

۲ / ۳ / ۲۷ احساس تقصیر

۲ / ۳ / ۲۷ احساس تقصیر امام علی علیه السلام: سپاس خدایی را که سخنوران از ستایش وی ناتوان اند و حسابگران، شمارش نعمت هایش را نتوانند و تلاشگران، از عهده ادای حق او برنمایند.

امام علی علیه السلام: سپاس خدایی را که گنهکاران نیز از بخشش او بهره می برند و فرمانبرداران کوشا نیز نمی توانند کوچک ترین نعمتش را پاس بگذارند.

امام علی علیه السلام: گرچه در به دست آوردن رضای حق، حریص باشد و در این راه تا جایی که می تواند بکوشد هیچ کس نمی تواند طاعتی را که شایسته مقام خداوند سبحان است، به جای آورد؛ ولی از حقوق واجب خداوند بر بندگانش این است که به اندازه توانایی خویش، در خیرخواهی و نصیحت بندگانش بکوشند و برای برقراری حق در میان خودشان همیاری کنند.

امام کاظم علیه السلام: همواره بکوش و زنهار که خود را در پرستش خدای عز و جل بی تقصیر مدانی؛ زیرا خداوند، آن گونه که شایسته پرستش است، پرستش نمی شود.

ص: ۱۴۴

۲ / ۴ مجانبه الخصال المذمومه ۲ / ۴ سوء الخلق رسول الله صلى الله عليه وآله: سوء الخلق ذنب لا يغفر . (۱)

عنه صلى الله عليه وآله وقد قيل له : إن فلانه تصوم النهار وتقوم الليل ، وهى سيئه الخلق تؤذى جيرانها بلسانها : لا خير فيها ، هى من أهل النار . (۲)

۲ / ۴ الانفعال رسول الله صلى الله عليه وآله : ليس الشديد بالصرع ، إنما الشديد الذى يملك نفسه عند الغضب . (۳)

عنه صلى الله عليه وآله لما استوصاه رجل : «لا تغضب» ، قال الرجل : ففكرت حين قال النبى صلى الله عليه وآله ما قال ، فإذا الغضب يجمع الشر كله . (۴)

۱- . كنز العمال : ۳ / ۴۴۳ / ۷۳۶۳ .

۲- . بحار الأنوار : ۷۱ / ۳۹۴ / ۶۳ .

۳- . تحف العقول : ۴۷ .

۴- . مسند ابن حنبل : ۹ / ۵۷ / ۲۳۲۳۱ .

ص: ۱۴۵

۲ / ۴ دوری از اخلاق نکوهیده**۲ / ۴ بداخلاقی****۲ / ۴ عصبانیت**

۲ / ۴ دوری از اخلاق نکوهیده ۲ / ۴ بداخلاقی پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: بدخویی، گناهی نابخشودنی است.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله وقتی به ایشان گفته شد که فلان زن، روزها را روزه می‌گیرد و شبها را به عبادت می‌گذراند؛ اما بداخلاقی است و همسایگانش را با زبان خود می‌آزارد: خیری در آن زن نیست. او اهل دوزخ است.

۲ / ۴ عصبانیت پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: پهلوانی، به زمین زدن حریف نیست؛ بلکه پهلوان کسی است که در هنگام خشم، خویشتندار باشد.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله در پاسخ به مردی که از آن حضرت، اندرزی خواست: «خشمگین مشو». آن مرد می‌گوید: من در سخن پیامبر خدا اندیشه کردم. دیدم که خشم، فراهم آورنده همه بدیهاست.

ص: ۱۴۶

عنه صلى الله عليه و آله: وَجَبَتْ مَحَبَّةُ اللَّهِ عَلَى مَنْ غَضِبَ فَحَلَمَ . (۱)

الإمام الصادق عليه السلام: إِنَّمَا الْمُؤْمِنُ الَّذِي إِذَا غَضِبَ لَمْ يُخْرِجْهُ غَضَبُهُ مِنْ حَقٍّ، وَإِذَا رَضِيَ لَمْ يُدْخِلْهُ رِضَاهُ فِي بَاطِلٍ، إِذَا قَدَرَ لَمْ يَأْخُذْ أَكْثَرَ مِمَّا لَهُ . (۲)

عنه عليه السلام: الغضب مفتاح كل شر . (۳)

المسيح عليه السلام لما سُئِلَ عن بدء الغضب: الكبر، والتجبر، ومحقره الناس . (۴)

۲ / ۴ الطمع القرآن: «إِنَّ الْأَنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا * إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا» . (۵)

الحديث: الإمام علي عليه السلام: مَنْ أَرَادَ أَنْ يَعِيشَ حُرًّا أَيَّامَ حَيَاتِهِ فَلَا يُسْكِنِ الطَّمَعُ قَلْبَهُ . (۶)

۱- تاریخ دمشق: ۱۴ / ۴۰۴ / ۳۶۲۲ .

۲- الكافي: ۲ / ۲۳۳ / ۱۱ .

۳- الكافي: ۲ / ۳۰۳ / ۳ .

۴- مشكاة الأنوار: ۳۸۳ / ۱۲۶۷ .

۵- المعارج: ۱۹ و ۲۰ .

۶- تنبيه الخواطر: ۱ / ۴۹ .

ص: ۱۴۷

۲ / ۳۴ آزمندی

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله دوستی خدا برای آن که خشمگین شود و آن گاه بردباری کند، قطعی است.

امام صادق علیه السلام: همانا مؤمن کسی است که هرگاه خشمگین شود، خشمش او را از جاده حق بیرون نمی برد و هرگاه خشنود شود، خشنودی اش [از کسی]، او را به باطل نمی کشاند و کسی است که چون قدرت پیدا کند، بیشتر از آنچه حق اوست، نمی گیرد.

امام صادق علیه السلام: خشم، کلید همه بدیهاست.

مسیح علیه السلام در پاسخ به سؤال از ریشه خشم: خود بزرگ بینی و گردنفرازی و حقیر شمردن مردم [ریشه خشم] است.

۲ / ۳۴ آزمندیقرآن: به راستی که انسان، حریص و کم طاقت آفریده شده است. هنگامی که به او آسیبی رسد، سخت بی تابی می کند.

حدیث: امام علی علیه السلام: هر که می خواهد ایام عمر خود را آزاد زندگی کند، طمع را در دل خویش جای ندهد.

ص: ۱۴۸

عنه عليه السلام: ما أحسنَ بالإنسانِ أن لا يشتَهَى ما لا يَتَّبَعِي! . (۱)

عنه عليه السلام وَقَدْ سُئِلَ عَنِ الْحَرِصِ : ما هُوَ؟ : هُوَ طَلَبُ الْقَلِيلِ بِإِضَاعِهِ الْكَثِيرِ . (۲)

الإمامُ الباقرُ عليه السلام: مَثَلُ الْحَرِصِ عَلَى الدُّنْيَا مَثَلُ دَوْدَةَ الْقَرْزِ : كُلَّمَا أَزْدَادَتْ مِنْ الْقَرْزِ عَلَى نَفْسِهَا لَفًّا كَانَ أَبْعَدَ لَهَا مِنَ الْخُرُوجِ ، حَتَّى تَمُوتَ غَمًّا . (۳)

الإمامُ الصادقُ عليه السلام: ما أَقْبَحَ بِالْمُؤْمِنِ أَنْ تَكُونَ لَهُ رَغْبَةٌ تُذَلُّهُ . (۴)

۲ / ۴۴ التعصبا للقرآن: «إِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ» . (۵)

الحديث: رسولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: مَنْ تَعَصَّبَ أَوْ تُعَصَّبَ لَهُ فَقَدْ خَلَعَ رَبِقَ الْإِيمَانِ مِنْ عُنُقِهِ . (۶) وَفِي نَقْلِ : فَقَدْ خَلَعَ رَبِقَهُ الْإِسْلَامِ مِنْ عُنُقِهِ . (۷)

۱- غرر الحكم : ۹۶۴۹ .

۲- بحار الأنوار : ۷۳ / ۱۶۷ / ۳۱ .

۳- الكافي : ۲ / ۳۱۶ / ۷ .

۴- الكافي : ۲ / ۳۲۰ / ۱ .

۵- الفتح : ۲۶ .

۶- الكافي : ۲ / ۳۰۸ / ۲ .

۷- ثواب الأعمال : ۲۶۳ / ۱ .

ص: ۱۴۹

۲ / ۴ تصعب

امام علی علیه السلام: چه زبیده است که انسان، آنچه را شایسته نیست، نخواهد!

امام علی علیه السلام در پاسخ به این پرسش که: آزمندی چیست؟: به دست آوردن کم، با از دست دادن زیاد است.

امام باقر علیه السلام: حکایت آزمند به دنیا، حکایت کرم ابریشم است. هرچه بیشتر ابریشم بر خود می تند، با بیرون آمدن از پيله بیشتر فاصله می گیرد تا آنکه سرانجام، از غصه می میرد.

امام صادق علیه السلام: چه زشت است برای مؤمن که خواسته ای خوارکننده داشته باشد!

۲ / ۴ تصعبقرآن: [به یاد آرید] هنگامی را که کافران در دل‌های خود، خشم و تعصب جاهلیت داشتند.

حدیث: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: کسی که تعصب بورزد یا برایش تعصب ورزیده شود، حلقه ایمان را از گردن خویش، باز کرده است. (در نقلی دیگر از این حدیث آمده است: حلقه اسلام را از گردن خویش، باز کرده است).

ص: ۱۵۰

عنه صلى الله عليه و آله: مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ حَبَّةٌ مِنْ خَرْدَلٍ مِنْ عَصَبِيَّةٍ بَعَثَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَعَ أَعْرَابِ الْجَاهِلِيَّةِ . (۱)

الإمام علي عليه السلام: إِنْ كُنْتُمْ لَا مَحَالَةَ مُتَعَصِّبِينَ فَتَعَصَّبُوا لِنُصْرَةِ الْحَقِّ وَإِغَاثَةِ الْمَلْهُوفِ . (۲)

۲ / ۴ الكسلسر سول الله صلى الله عليه و آله: يَا عَلِيُّ، ...إِيَّاكَ وَخَصَلْتَيْنِ: الضَّجْرَ وَالْكَسَلَ؛ فَإِنَّكَ إِنْ ضَجِرْتَ لَمْ تَصْبِرْ عَلَى حَقٍّ، وَإِنْ كَسِلْتَ لَمْ تُؤَدِّ حَقًّا . (۳)

الإمام علي عليه السلام: إِنَّ الْأَشْيَاءَ لَمَّا ازْدَوَجَتْ ازْدَوَجَ الْكَسَلُ وَالْعَجْزُ فَتَنَجَا بَيْنَهُمَا الْفَقْرُ (۴) .

عنه عليه السلام: إِنْ مِنْ أَبْغَضِ الرِّجَالِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى لَعَبْدًا وَكَلَهُ إِلَى نَفْسِهِ، جَائِرًا عَنِ قَصْدِ السَّبِيلِ، سَائِرًا بِغَيْرِ دَلِيلٍ، إِنْ دُعِيَ إِلَى حَرْثِ الدُّنْيَا عَمِلَ، وَإِنْ دُعِيَ إِلَى حَرْثِ الْآخِرَةِ كَسِلَ (۵) .

۱- الكافي: ۲ / ۳۰۸ / ۳.

۲- غرر الحكم: ۳۷۳۸.

۳- من لا يحضره الفقيه: ۴ / ۳۵۵ / ۵۷۶۲.

۴- الكافي: ۵ / ۸۶ / ۸.

۵- نهج البلاغه: الخطبه ۱۰۳ .

ص: ۱۵۱

۲ / ۴ تنبلی

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله هر کس در دلش به اندازه دانه خردلی عصبیت باشد، خداوند در روز قیامت، او را با اعراب جاهلیت برانگیزد.

امام علی علیه السلام: اگر ناگزیر از داشتن تعصب هستید، پس، در راه یاری رساندن به حق و کمک به ستمدیده، تعصب نشان دهید.

۲ / ۴ تنبلی پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: ای علی! از دو خصلت پرهیز: بی تابی و تبلی؛ زیرا اگر بی تاب و کم حوصله باشی، بر حق شکیبایی نکنی و اگر سست و تبیل باشی، حقی را نپردازی.

امام علی علیه السلام: آن گاه که اشیا با یکدیگر جفت شدند، تبلی و ناتوانی با هم ازدواج کردند و از آنها فقر متولد شد.

امام علی علیه السلام: از منفورترین مردان نزد خدای متعال، بنده ای است که خداوند او را به خودش وا گذاشته است، به نحوی که از راه راست منحرف شده، بی رهنما راه می سپرد. اگر به گذشته دنیایش بخوانند، کار می کند و اگر به گذشته آخرت (عمل صالح و پاداش اخروی) فرایش خوانند، تبلی نشان می دهد.

ص: ۱۵۲

الإمام علي عليه السلام: الْمُؤْمِنُ يَرَعِبُ فِيمَا يَبْقَى ، وَيَزْهَدُ فِيمَا يَفْنَى ... بَعِيدٌ كَسَلُهُ ، دَائِمٌ نَشَاطُهُ (۱) .

الإمام الباقر عليه السلام : أَوْ أَبْغِضُ لِلرَّجُلِ إِنْ لِي أَبْغِضُ الرَّجُلَ أَنْ يَكُونَ كَسَلَانًا عَنْ أَمْرِ دُنْيَاهُ ، وَمَنْ كَسَلَ عَنْ أَمْرِ دُنْيَاهُ فَهُوَ عَنْ أَمْرِ آخِرَتِهِ أَكْسَلُ (۲) .

۲ / ۴ الكبررسول الله صلى الله عليه وآله: إِيَّاكُمْ وَالْكِبْرَ ؛ فَإِنَّ الْكِبْرَ يَكُونُ فِي الرَّجُلِ وَأَنْ عَلَيْهِ الْعِبَاءَ . (۳)

الإمام علي عليه السلام: فاعْتَبِرُوا بِمَا كَانَ مِنْ فِعْلِ اللَّهِ بِإِبْلِيسَ ؛ إِذْ أَحْبَطَ عَمَلَهُ الطَّوِيلَ وَجَهْدَهُ الْجَهِيدَ ، وَكَانَ قَدْ عَبَدَ اللَّهَ سِتِّتَةَ آلَافِ سَنَةٍ ، لَا يُدْرِي أَمِنْ سِنَى الدُّنْيَا أَمْ مِنْ سِنَى الآخِرَةِ عَنْ كِبَرِ سَاعِهِ وَاحِدِهِ . (۴)

۱- بحار الأنوار : ۷۸ / ۲۶ / ۹۲ .

۲- الكافي : ۵ / ۸۵ / ۴ .

۳- المعجم الاوسط : ۱ / ۱۷۳ / ۵۴۳ .

۴- نهج البلاغه : الخطبه ۱۹۲ .

ص: ۱۵۳

۲ / ۴ خود بزرگ بینی

امام علی علیه السلام: مؤمن به آنچه ماندنی است ، تمایل دارد و از آنچه رفتنی است ، رویگردان ... از تنبلی به دور است و پیوسته سرزنده و با نشاط است .

امام باقر علیه السلام: من نفرت دارم از کسی که در کار دنیايش تنبل باشد. هر که در کار دنیايش تنبل باشد ، در کار آخرتش تنبل تر است.

۲ / ۴ خود بزرگ بین پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: از تکبر پرهیزید؛ زیرا گاهی با پوشیدن ردایی هم به انسان ، غرور دست می دهد.

امام علی علیه السلام: از کاری که خدا با ابلیس کرد ، درس بگیرید ؛ چه ، کار دراز مدت و کوششهای توانفرسای او را به سبب لحظه ای تکبر ، باطل ساخت . او شش هزار سال خدا را پرستش کرده بود که معلوم نیست آیا از سالهای دنیا است یا از سالهای آخرت .

ص: ۱۵۴

۲ / ۴ الإعجاب بالنفس للإمام علي عليه السلام من كتابه لِلاشترِ لَمَّا وُلَّاهُ مِصرَ: إِيّاكَ وَالإعجابَ بِنَفْسِكَ ، وَالثَّقَّةَ بِما يُعجِبُكَ مِنها ، وَحُبَّ الإِطراءِ؛ فَإِنَّ ذلِكَ مِن أوثقِ فُرُصِ الشَّيطانِ فِي نَفْسِهِ ، لِيَمَحَقَ ما يَكُونُ مِن إِحسانِ المُحسِنينَ . (۱)

عنه عليه السلام: سَيِّئَةٌ تَسوؤُكَ خَيْرٌ عِنْدَ اللَّهِ مِن حَسَنَةٍ تُعجِبُكَ . (۲)

الإمامُ الصّادقُ عليه السلام: قالَ اللهُ عز و جل لِداوودَ عليه السلام: يا داوودُ ... أَنْذِرِ الصّادِقينَ أَلّا يُعجَبوا بِأعمالِهِم؛ فَإِنَّهُ لَيْسَ عَبْدٌ أَنْصَبُهُ لِلِحِسابِ إِلاَّ هَلَكَ . (۳)

۲ / ۴ حُبُّ الظُّهُورِ الْقُرآن: «فَلّا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُم هُوَ أَغْلَمَ بِمَنِ اتَّقَى» . (۴)

«يُرَأَوْنَ النَّاسَ وَلا يَذْكُرُونَ اللَّهَ إِلاَّ قَليلًا» . (۵)

۱- نهج البلاغه : الكتاب ۵۳.

۲- نهج البلاغه : الحكمه ۴۶.

۳- الكافي : ۲ / ۳۱۴ / ۸.

۴- النجم : ۳۲.

۵- النساء : ۱۴۲.

ص: ۱۵۵

۷۴ / ۲ خودپسندی**۸۴ / ۲ خودنمایی**

۷۴ / ۲ خودپسندی امام علی علیه السلام در عهد نامه اش به مالک اشتر، هنگامی که او را به حکومت مصر گمارد: زنهار از خودپسندی و تکیه کردن به آنچه که تو را به خودپسندی می کشاند، و از شیفتگی به ستوده شدن؛ زیرا اینها از مناسب ترین فرصتهای شیطان است تا نیکی نیکوکاران را بر باد دهد.

امام علی علیه السلام: گناهی که بر اثر آن ناراحت شوی، نزد خدا بهتر از کار نیکی است که تو را دچار خودپسندی کند.

امام صادق علیه السلام: خداوند عز و جل به داوود علیه السلام فرمود: «ای داوود! مؤمنان راستین را هشدار ده که به اعمال خود، مغرور نشوند؛ زیرا بنده ای نیست که به پای حسابش کشم، مگر اینکه هلاک شود».

۸۴ / ۲ خودنمایی قرآن: پس خودستایی نکنید. او به کسی که تقوا ورزیده، داناتر است. با مردم ریاکاری می کنند، و خدا را جز اندکی به یاد نمی آورند. و همانند کسانی باشید که از سرزمینشان با سرمستی و نمایشگری در چشم مردم، بیرون شدند، و [مردمان را] از راه خدا باز داشتند؛ و خداوند به آنچه می کنند، احاطه دارد و آگاه است.

ص: ١٥٦

«وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَرِهِمْ بَطْرًا وَرِثَاءَ النَّاسِ وَيَصُدُّونَ عَنِ سَبِيلِ اللَّهِ وَاللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ». (١)

الحديث: رسول الله صلى الله عليه و آله : يا أباذرٍّ ، اتق الله ولا تر الناس أنك تخشى الله فيكرموك وقلبك فاجرٌ . (٢)

الإمام علي عليه السلام : المرائي ظاهره جميل وباطنه عليل . (٣)

عنه عليه السلام : ما أقبح بالإنسان باطناً عليلاً وظاهراً جميلاً . (٤)

عنه عليه السلام : اللهم ، إني أعوذ بك من أن تحسن في لامعه العيون علايتي ، وتقبیح فيما أبطن لك سيريرتي ، مُحافظاً على رثاء الناس من نفسي بجمع ما أنت مُطلع عليه مني ، فأبدي للناس حُسن ظاهري وأفضي إليك بسوء عملي ، تقرباً إلى عبادك وتباعداً من مرصاتك . (٥)

الإمام الصادق عليه السلام لما سُئل عن قول الله عز و جل : «فلا تزكوا...» (٦) : قول الإنسان : صَلَّيْتُ الْبَارِحَةَ وَصُمْتُ أَمْسٍ وَنَحُوْ هَذَا . ثُمَّ قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : إِنَّ قَوْمًا كَانُوا يُصْبِحُونَ فَيَقُولُونَ : صَلَّيْنَا الْبَارِحَةَ وَصَّيْنَا أَمْسٍ ، فَقَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : لَكِنِّي أَنَامُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ ، وَلَوْ أَجِدُ بَيْنَهُمَا شَيْئًا لَنَمْتُهُ ! (٧)

١- .الانفال : ٤٧.

٢- .الأمالي الطوسي : ٥٣٢ / ١١٦٢.

٣- .غرر الحكم : ١٥٧٧.

٤- .غرر الحكم : ٩٦٦١.

٥- .نهج البلاغه : الحكمه ٢٧٦.

٦- .النجم : ٣٢ .

٧- .معاني الأخبار : ٢٤٣ / ١ .

ص: ۱۵۷

حدیث: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: ای ابوذر! از خدا بترس و در حالی که دلی تبه‌کار داری، برای جلب احترام مردم، نزد آنان خود را خداترس وانمود مکن.

امام علی علیه السلام: ریاکار، ظاهرش زیبا و باطنش بیمار است.

امام علی علیه السلام: چه زشت است که آدمی، باطنی بیمار و ظاهری زیبا داشته باشد!

امام علی علیه السلام: خداوندا! به تو پناه می برم از اینکه ظاهرم در نگاه مردم، نیکو باشد و باطنم که بر تو آشکار است، زشت! خود را ریاکارانه نزد مردم به چیزی بیارایم که تو بهتر از من بدان دانایی. آن گاه، ظاهر نکویم را برای مردم، آشکار دارم و بدی کردارم را نزد تو آورم و بدین سان، به بندگان تو نزدیک شوم و از خشنودی تو به دور مانم.

امام صادق علیه السلام در پاسخ به سؤال از سخن خدای تعالی: «پس خود ستایی نکنید»: «مانند اینکه انسان بگوید: دیشب نماز خواندم، دیروز روزه گرفتم و امثال این سخنان». سپس فرمود: «عده ای بودند که چون صبح می شد، می گفتند: ما دیشب نماز خواندیم و دیروز، روزه گرفتیم. علی علیه السلام فرمود: امّا من، شب و روز را می خوابم و اگر بین شب و روز نیز فرصتی بیابم، در آن هم می خوابم».

ص: ۱۵۸

۲ / ۹۴ تعارض القول والعمل للقرآن: «يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ * كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ» . (۱)

الحديث: رسول الله صلى الله عليه و آله: يَابَنَ مَسْعُودٍ ، لَا تَكُنْ مِمَّنْ يُشَدُّ عَلَى النَّاسِ وَيُخَفِّفُ عَن نَفْسِهِ ، يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى : «لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ» ! (۲)

الإمام علي عليه السلام: لَعَنَ اللَّهُ الْآمِرِينَ بِالْمَعْرُوفِ التَّارِكِينَ لَهُ ، وَالنَّاهِيْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ الْعَامِلِينَ بِهِ . (۳)

الإمام الصادق عليه السلام: إِيَّاكَ أَنْ تَكُونَ مِمَّنْ يَخَافُ عَلَى الْعِبَادِ مِنْ ذُنُوبِهِمْ وَيَأْمَنُ الْعُقُوبَةَ مِنْ ذَنْبِهِ ؛ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَا يُخَدِّعُ عَن جَنَّتِهِ ، وَلَا يُنَالُ مَا عِنْدَهُ إِلَّا بِطَاعَتِهِ ، إِنْ شَاءَ اللَّهُ . (۴)

۱- .الصف : ۲ و ۳.

۲- .مكارم الأخلاق: ۲ / ۳۶۱ / ۲۶۶۰.

۳- .نهج البلاغه : الخطبه ۱۲۹.

۴- .الكافي : ۸ / ۴۹ / ۹.

ص: ۱۵۹

۲ / ۹۴ ناهماهنگی رفتار و گفتار

۲ / ۹۴ ناهماهنگی رفتار و گفتار قرآن: ای کسانی که ایمان آورده اید! چرا چیزی را می گوئید که بدان عمل نمی کنید؟! در نزد خدا بسیار مبغوض است که چیزی را بگوئید که انجام نمی دهید.

حدیث: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: ای پسر مسعود! از آنان مباش که بر مردم سخت می گیرند و بر خود، آسان. خدای تعالی می فرماید: «چرا چیزی را می گوئید که بدان عمل نمی کنید?!».

امام علی علیه السلام: نفرین خدا بر کسانی که به خوبی فرمان می دهند و خود، آن را فرو می گذارند، و بر کسانی که از زشتی باز می دارند و خود، مرتکب آن می شوند!

امام صادق علیه السلام: از آنان مباش که برای بندگان، نگران کیفر گناهانشان هستند؛ اما خویشان را از کیفر گناهان خویش، ایمن می شمارند؛ زیرا خدای عز و جل بهشت خود را به نیرنگ نمی دهد و جز با فرمانبری خداوند به آنچه نزد اوست، نتوان رسید، این شاء الله!

ص: ۱۶۰

۲ / ۱۰۴ التظرف رسول الله صلى الله عليه و آله: إِيَّاكُمْ وَالتَّعَمَّقَ فِي الدِّينِ ؛ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَدْ جَعَلَهُ سَهْلًا ، فَخُذُوا مِنْهُ مَا تُطِيقُونَ ؛ فَإِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ مَا دَامَ مِنْ عَمَلٍ صَالِحٍ ، وَإِنْ كَانَ يَسِيرًا . (۱)

عنه صلى الله عليه و آله: إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ أَنْ تُؤْتَى رُخْصَةً ، كَمَا يُحِبُّ أَنْ تُؤْتَى عَزَائِمُهُ . (۲)

الإمام علي عليه السلام: لَا تَرَى الْجَاهِلَ إِلَّا مُفْرِطًا أَوْ مُفْرَطًا . (۳)

عنه عليه السلام: مَنْ تَعَمَّقَ لَمْ يُنِبْ إِلَى الْحَقِّ . (۴)

۲ / ۱۱۴ المداهنه والاستسلام للإمام علي عليه السلام: لَا تُدَاهِنُوا فِي الْحَقِّ إِذَا وَرَدَ عَلَيْكُمْ وَعَرَفْتُمُوهُ فَتَخَسَّرُوا خُسْرَانًا مُبِينًا . (۵)

۱- . كنز العمال : ۳ / ۳۵ / ۵۳۴۸ .

۲- . صحيح ابن حبان : ۲/۶۹/۳۵۴ .

۳- . نهج البلاغه : الحكمة ۷۰ .

۴- . الخصال : ۲۳۳ / ۷۴ .

۵- . تحف العقول : ۱۵۰ .

ص: ۱۶۱

۲ / ۱۰۴ افراط‌گیری**۲ / ۱۱۴ سازشکاری**

۲ / ۱۰۴ افراطی گری پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: از افراط در دین بپرهیزید؛ زیرا خداوند، آن را آسان قرار داده است. پس، از دین آنچه توانش را دارید، برگزید [و بدان عمل کنید]؛ چه اینکه خداوند، کار خوب اما مستمر را، هر چند اندک باشد، دوست دارد.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: خداوند، دوست دارد رخصتها و مباحاتش به جای آورده شود، همان گونه که دوست دارد واجباتش به جای آورده شود.

امام علی علیه السلام: نادان را نبینی، مگر افراطگر یا تفریطگر.

امام علی علیه السلام: هر کس افراط ورزد، به حق نرسد. * برای آشنایی بیشتر با خطر افراط‌گیری مراجعه کنید به: موسوعه الإمام علی بن ابي طالب علیه السلام، جلد ششم: جنگ نهروان / درآمد.

۲ / ۱۱۴ سازشکاری امام علی علیه السلام: هر گاه با حق روبه رو شدید و دانستید که حق است، درباره آن مسامحه نکنید که به سختی زیان خواهید دید.

ص: ۱۶۲

عنه عليه السلام: اعلموا رحمكم الله أنكم في زمانٍ القائل فيه بالحقّ قليلٌ، واللّسانُ عن الصّدقِ كليلٌ، واللّازمُ للحقّ ذليلٌ، أهله مُعتكفونٌ على العِصيانِ، مُصطَلِحونٌ على الإدهانِ. (۱)

۲ / ۱۲۴ المزاحمه كنز العمال عن أنس: كان النبي صلى الله عليه وآله إذا قام من الليل يقرأ زمزم في قراءته، فقيل: يا رسول الله، لم لا ترفع صوتك بالقرآن؟ قال: أكره أن أودي رفيقي وأهل بيتي. (۲)

۲ / ۱۳۴ التحقير رسول الله صلى الله عليه وآله: لا يزرأ أن أحدكم بأحدٍ من خلق الله؛ فإنه لا يدرى أيهم ولي الله. (۳)

عنه صلى الله عليه وآله: لا تحقرن أحدا من المسلمين؛ فإن صغير المسلمين عند الله كبير. (۴)

۱- نهج البلاغه: الخطبه ۲۳۳.

۲- كنز العمال: ۲ / ۳۱۹ / ۴۱۲۳.

۳- بحار الأنوار: ۷۵ / ۱۴۷ / ۲۱.

۴- كنز العمال: ۱۶ / ۲۳۷ / ۴۴۲۹۷.

ص: ۱۶۳

۲ / ۱۲۴ مزاحمت

۲ / ۱۳۴ تحقیر

امام علی علیه السلام: رحمت خدا بر شما باد! بدانید که شما در روزگاری به سر می‌برید که حقگویان، اندک اند و زبان از راستگویی کُند است و پیرو حق، خوار و بی‌مقدار. مردمان این زمانه به نافرمانی خو گرفته‌اند و بر سازشکاری، با یکدیگر همدستان شده‌اند.

۲ / ۱۲۴ مزاحمتکنز العمّال به نقل از انس: هرگاه پیامبر صلی الله علیه و آله شبانه برای قرائت قرآن برمی‌خاست، آیات را بسیار آهسته تلاوت می‌کرد. پرسیدند: ای پیامبر خدا! به قرآن خواندن، صدایت را بلند نمی‌کنی؟ فرمود: «خوش ندارم دوستانم و خانواده ام را بیزارم».

۲ / ۱۳۴ تحقیر پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هیچ‌یک از شما نباید احدی از بندگان خدا را خوار و بی‌مقدار شمرد؛ زیرا نمی‌داند که کدام‌یک از آنها دوست خداست.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هیچ مسلمانی را خوار مشمار؛ زیرا کوچک آنان هم نزد خداوند، بزرگ است.

ص: ۱۶۴

لقمان علیه السلام لا يَبْنِيَّ لا تُحَقِّرَنَّ أَحَدًا بِخُلُقَانِ نِيَابِهِ؛ فَإِنَّ رَبَّكَ وَرَبَّهُ وَاحِدٌ . (۱)

۲ / ۱۴۴ التَّنْبِيهُ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: مَنْ عَيَّرَ أَخَاهُ بِذَنْبٍ قَدْ تَابَ مِنْهُ لَمْ يَمُتْ حَتَّى يَعْمَلَهُ . (۲)

الإمامُ الصادقُ عليه السلام: مَنْ عَيَّرَ مُؤْمِنًا بِذَنْبٍ لَمْ يَمُتْ حَتَّى يَرْكَبَهُ . (۳)

الخصمُ عليه السلام في وصيته لِموسى عليه السلام: يَا بَنَ عِمْرَانَ ، لا تُعَيِّرَنَّ أَحَدًا بِخَطِيئَتِهِ ، وَابِكِ عَلَى خَطِيئَتِكَ . (۴)

۲ / ۱۵۴ تتبع العيوبر رسول الله صلى الله عليه وآله: يُبْصِرُ أَحَدُكُمْ الْقَدَى فِي عَيْنِ أَخِيهِ ، وَيَنْسَى الْجِدْعَ أَوْ قَالَ : الْجِدْلَ فِي عَيْنِهِ ؟ ! (۵)

۱- روضه الواعظين : ۴۹۸.

۲- تنبيه الخواطر : ۱ / ۱۱۳.

۳- الكافي : ۲ / ۳۵۶ / ۳.

۴- قصص الأنبياء : ۱۵۷ / ۱۷۱.

۵- كنز العمال : ۱۶ / ۱۲۲ / ۴۴۱۴۱.

ص: ۱۶۵

۲ / ۱۴۴ سرزنش

۲ / ۱۵۴ عیجوبی

لقمان علیه السلام به فرزندش: پسر کم! هیچ کس را به سبب کهنه بودن جامه اش حقیر مشمار؛ زیرا که پروردگار تو و او یکی است.

۲ / ۱۴۴ سرزنش پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر کس برادر خود را برای گناهی که از آن توبه کرده است، سرزنش کند، نمیرد تا خود آن گناه را مرتکب شود.

امام صادق علیه السلام: هر کس مؤمنی را برای گناهی سرزنش کند، نمیرد تا خودش آن گناه را مرتکب شود.

خضر علیه السلام در سفارش خود به موسی علیه السلام: ای پسر عمران! هیچ کس را به واسطه گناهی سرزنش مکن و بر گناه خویش، گریه کن.

۲ / ۱۵۴ عیجوبی پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: [چگونه است که] هر یک از شما خاشاک را در چشم برادرش می بیند و تنه درخت را (و یا فرمود: چیز بزرگی را) در چشم خود نمی بیند؟! .

ص: ۱۶۶

عنه صلى الله عليه و آله: لا تسألوا الفاجرة: مَنْ فَجَرَ بِكَ؟ فَكَمَا هَانَ عَلَيْهَا الْفُجُورُ، يَهُونُ عَلَيْهَا أَنْ تَرْمِيَ الْبِرَّ إِلَى الْمُسْلِمِ. (۱)

الإمام علي عليه السلام: مَنْ نَظَرَ فِي عَيْبِ نَفْسِهِ اشْتَغَلَ عَنِ عَيْبِ غَيْرِهِ. (۲)

عنه عليه السلام: مَنْ تَتَبَعَ خَفِيَّاتِ الْعُيُوبِ حَرَمَهُ اللَّهُ مَوَدَّاتِ الْقُلُوبِ. (۳)

عنه عليه السلام: مَنْ اسْتَقْصَى عَلَى صَدِيقِهِ انْقَطَعَتْ مَوَدَّتُهُ. (۴)

الإمام الصادق عليه السلام: لا تُفْتَشِ النَّاسَ؛ فَتَبْقَى بِإِلَى صَدِيقٍ. (۵)

۲ / ۱۶۴ التطفلمكارم الأخلاق: ذُكِرَ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ رَجُلٌ فَقِيلَ لَهُ: خَيْرٌ، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، خَرَجَ مَعَنَا حَاجًا فَإِذَا نَزَلْنَا لَمْ يَزَلْ يَهْلُلُ حَتَّى نَرْتَجِلَ، فَإِذَا ارْتَحَلْنَا لَمْ يَزَلْ يَذُكُرُ اللَّهَ حَتَّى نَنْزِلَ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: فَمَنْ كَانَ يَكْفِيهِ عِلْفَ نَاقَتِهِ، وَضَنَّ طَعَامِهِ؟ قَالُوا: كُنَّا، فَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: كُلكُمْ خَيْرٌ مِنْهُ. (۶)

۱- تهذيب الأحكام: ۱۰ / ۴۸ / ۱۷۷.

۲- نهج البلاغه: الحكمة ۳۴۹.

۳- غرر الحكم: ۸۸۰۰.

۴- غرر الحكم: ۸۵۸۲.

۵- الكافي: ۲ / ۶۵۲ / ۲.

۶- مكارم الأخلاق: ۱ / ۵۶۴ / ۱۹۵۵.

ص: ۱۶۷

۲ / ۱۶ سزبار دیگران بودن

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: از زن بدکاره نپرسید چه کسی با تو فسق کرد؛ زیرا همان گونه که به راحتی مرتکب فحشا می شود ، به راحتی هم مسلمان بی گناهی را بدنام می کند .

امام علی علیه السلام: هر که عیب خود را ببیند، از پرداختن به عیب دیگران ، باز ایستد.

امام علی علیه السلام: هر که عیبهای نهانی را بکاود ، خداوند از دوستی دلها محرومش کند .

امام علی علیه السلام: هر که بر دوستش خُرده گیری کند، دوستی اش گسسته می شود .

امام صادق علیه السلام: نهان مردم را مکاو ، که بی دوست می مانی .

۲ / ۱۶ سزبار دیگران بودنمکارم الأخلاق: در حضور پیامبر صلی الله علیه و آله از مردی سخن به میان آمد و گفته شد : او آدم خوبی است . گفتند : ای پیامبر خدا! آن مرد ، همسفر حج ما بود . هرگاه در منزلی فرود می آمدیم ، پیوسته زبانش به ذکر «لا اله الا-الله» گویا بود تا آنکه کوچ می کردیم و در بین راه نیز همواره ذکر خدا می گفت تا دوباره اتراق می کردیم . پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود : «پس چه کسی شترش را علوفه می داد و غذایش را درست می کرد؟». گفتند : همه ما . حضرت فرمود : «همه شما از او بهترید» .

ص: ۱۶۸

مكارم الأخلاق: رُوِيَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ أَنَّهُ أَمَرَ أَصْحَابَهُ بِذَبْحِ شَاهٍ فِي سَيْفٍ، فَقَالَ رَجُلٌ مِّنَ الْقَوْمِ: عَلَيَّ ذَبْحُهَا، وَقَالَ الْآخَرُ: عَلَيَّ سَلْخُهَا، وَقَالَ الْآخَرُ: عَلَيَّ فَطَعْمُهَا، وَقَالَ الْآخَرُ: عَلَيَّ طَبْخُهَا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: أَنَا أَلْقُطُ لَكُمْ الْحَطَبَ! فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَا تَتَعَبَنَّ بِآبَائِنَا وَأُمَّهَاتِنَا أَنْتَ! نَحْنُ نَكْفِيكَ. قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: عَرَفْتُ أَنَّكُمْ تَكْفُونِي، وَلَكِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ إِذَا كَانَ مَعَ أَصْحَابِهِ أَنْ يَنْفَرِدَ مِنْ بَيْنِهِمْ، فَقَامَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ لِيَلْقُطَ الْحَطَبَ لَهُمْ. (۱)

الإمام علي عليه السلام لِقَوْمٍ أَصْحَاءَ جَالِسِينَ فِي زَاوِيَةِ الْمَسْجِدِ: مَنْ أَنْتُمْ؟ قَالُوا: نَحْنُ الْمُتَوَكِّلُونَ. قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: لَا، بَلْ أَنْتُمْ الْمُتَأَكِّلَةُ، فَإِنْ كُنْتُمْ مُتَوَكِّلِينَ فَمَا بَلَغَ بِكُمْ تَوَكُّلُكُمْ؟ قَالُوا: إِذَا وَجَدْنَا أَكَلْنَا، وَإِذَا فَقَدْنَا صَبَرْنَا. قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: هَكَذَا تَفْعَلُ الْكِلَابُ عِنْدَنَا! قَالُوا: فَمَا نَفْعَلُ؟ قَالَ: كَمَا نَفْعَلُ. قَالُوا: كَيْفَ تَفْعَلُ؟ قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِذَا وَجَدْنَا بَدَلْنَا، وَإِذَا فَقَدْنَا شَكَرْنَا. (۲)

۱- مكارم الأخلاق: ۱ / ۵۳۶ / ۱۸۶۷.

۲- مستدرک الوسائل: ۱۱ / ۲۲۰ / ۱۲۷۹۸.

ص: ۱۶۹

مکارم الأخلاق: نقل شده که پیامبر خدا در سفری به یاران خود دستور داد گوسفندی ذبح کنند. یکی از آنها گفت: من ذبح می‌کنم. دیگری گفت: من پوست می‌کنم. سومی گفت: من گوشتش را خُرد می‌کنم. چهارمی گفت: من آن را می‌پزم. پیامبر خدا فرمود: «من هم برای شما هیزم جمع می‌کنم». یارانش گفتند: نباید به زحمت بیفتی، پدران و مادرانمان فدایت! مابه جای شما کار می‌کنیم. پیامبر خدا فرمود: «می‌دانم که شما به جای من کار می‌کنید، اما خداوند عز و جل خوش ندارد که بنده اش با عده ای از دوستان و همسفران خود باشد و گوشه ای بنشیند و کار نکند». پس، آن حضرت برخاست و شروع به جمع آوری هیزم کرد.

امام علی علیه السلام ایشان عده ای را دید که با آنکه سالم و تندرست اند، در گوشه مسجد نشسته اند. فرمود: «شما کیستید؟». گفتند: ما توکل کنندگانیم. حضرت فرمود: «نه، بلکه شما مفتخورانید. اگر به راستی توکل کننده اید، توکلتان شما را به کجا رسانده است؟». گفتند: اگر چیزی بیابیم، می‌خوریم و اگر هم نیابیم، صبر می‌کنیم. فرمود: «سگهای ما نیز همین کار را می‌کنند!». گفتند: پس چه کنیم؟ فرمود: «همان کاری که ما می‌کنیم». گفتند: شما چه می‌کنید؟ فرمود: «اگر چیزی بیابیم، می‌بخشیم و اگر نیابیم، شکر می‌گوییم».

ص: ۱۷۰

المسیح علیه السلام لِرَجُلٍ: مَا تَصْنَعُ؟ قَالَ: أَتَعْبُدُ. قَالَ: فَمَنْ يَعْبُدُ عَلَيْكَ؟ قَالَ: أَخِي. قَالَ: أَخَوَكَ أَعْبُدُ مِنْكَ. (۱)

۱- تنبيه الخواطر: ۱ / ۶۵.

ص: ۱۷۱

مسیح علیه السلام او به مردی فرمود: «چه کار می کنی؟» گفت: عبادت پیشه کرده ام. فرمود: «پس چه کسی مخارج تو را تأمین می کند؟». گفت: برادرم. فرمود: «برادرت از تو عابدتر است».

ص: ۱۷۲

الفصل الثالث : وظائف التبعوی ۳ / ۱ الوظائف الفردیة ۳ / ۱ أداء الواجبات رسول الله صلى الله عليه و آله: إعمل بفرائض الله تكن أتقى الناس . (۱)

الإمام علي عليه السلام: لا قربة بالنوافل إذا أضرت بالفرائض . (۲)

عنه عليه السلام: خادع نفسك في عبادته ، وارفق بها ولا تقهرها ، وخذ عفوها ونشاطها ، إلا ما كان مكتوبا عليك من الفريضة ؛ فإنه لا بُد من قضائها وتعاهدتها عند محلها . (۳)

۱- الكافي : ۲ / ۸۲ / ۴ .

۲- نهج البلاغه : الحكمة ۳۹ .

۳- نهج البلاغه : الكتاب ۶۹ .

ص: ۱۷۳

فصل سوم : مسئولیت‌های بسیجی**۳ / ۱ مسئولیت‌های فردی****۳ / ۱۱ انجام دادن واجبات**

فصل سوم : مسئولیت‌های بسیجی ۳ / ۱ / ۱ مسئولیت‌های فردی ۳ / ۱۱ انجام دادن واجبات الهی عمل کن، تا پرهیزگارترین مردم باشی.

امام علی علیه السلام: هرگاه مستحبات، باعث لطمه خوردن به واجبات شوند، مایه نزدیکی به خدا نگردند.

امام علی علیه السلام: نفس خود را با لطایف الحیل، به عبادت وادار و با آن، مدارا کن و به آن، زور مگو و به هنگام آرامش و نشاطش به عبادت پرداز، مگر در آن چیزهایی که بر تو واجب شده است، که در این موارد باید آنها را به جای آوری و به موقع، ادا کنی.

ص: ۱۷۴

۳ / ۱ ترک المحرماتالقرآن: «الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبِيثَاتِ». (۱)

«قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّي الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَالْإِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَأَنْ تُشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ شُلْطَنًا وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ». (۲)

الحديث: الإمام علي عليه السلام: لو لم يته الله سبحانه عن محارمه لوجب أن يجتنبها العاقل. (۳)

عنه عليه السلام: ما نهى الله سبحانه عن شيء إلا وأغنى عنه. (۴)

الإمام الباقر عن آبائه عليهم السلام: إن رسول الله صلى الله عليه وآله كان يأتي أهل الصفه وكانوا ضيفان رسول الله صلى الله عليه وآله ، كانوا هاجروا من أهاليهم وأموالهم إلى المدينة فأسكنهم رسول الله صلى الله عليه وآله ضيفه المسجد ، وهم أربع مائة رجل ، يسألهم عليهم بالعمد والعتى ، فأتاهم ذات يوم فممنهم من يخصف نعله ، ومنهم من يرفع ثوبه ، ومنهم من يتفلى ، وكان رسول الله صلى الله عليه وآله وأهله أيرزقهم مئداً من تمر في كل يوم. فقام رجل منهم فقال : يا رسول الله ، التمر الذي ترزقنا قد أحرق بطوننا! فقال رسول الله صلى الله عليه وآله : أما إني لو استطعت أن أطعمكم الدنيا لأطعمتكم ، ولكن من عاش منكم من بعدى فسئدى عليه بالجفان ويرأخ عليه بالجفان ، ويغدو أجدكم في قميصه ويروح في أخرى ، وتجدون بيوتكم كما تجد الكعبه. فقام رجل فقال : يا رسول الله ، إنا على ذلك الزمان بالأشواق! فمتى هو؟! قال صلى الله عليه وآله : زمانكم هذا خير من ذلك الزمان ، إنكم إن ملأتم بطونكم من الحلال توشكون أن تملؤوها من الحرام. (۵)

۱- الاعراف : ۱۵۷.

۲- الاعراف : ۳۳.

۳- غرر الحكم : ۷۵۹۵.

۴- غرر الحكم : ۹۵۷۳.

۵- النوادر للراوندى : ۱۵۲ / ۲۲۳.

ص: ۱۷۵

۲۱ / ۳ ترک محرمات

۳ / ۱ ترک محرمانقرآن: کسانی که از فرستاده و پیامبر امّی پیروی می کنند که نام (و نشان) او را در تورات و انجیل که در نزدشان است ، نوشته می یابند ؛ [همو] که آنان را به نیکی فرمان می دهد و از زشتی باز می دارد و پاکیزه ها را بر آنان حلال ، و پلیدها را حرام می دارد .

بگو : همانا پروردگرم کارهای زشت را ، چه آشکار باشد چه پنهان ، حرام کرده است ، و نیز گناه و سرکشی به ناحق را و اینکه برای خداوند ، همتا بینگارید که در این باره هیچ گونه برهانی بر آن نفرستاده است و نیز اینکه آن چه را نمی دانید به دروغ به خداوند نسبت دهید .

حدیث: امام علی علیه السلام : اگر خدای سبحان [هم] از نارواها نهی نمی کرد ، بر خردمند لازم بود که از آنها دوری کند .

امام علی علیه السلام : خدای سبحان ، انسان را از هیچ چیزی نهی نفرموده ، جز آنکه او را از آن ، بی نیاز کرده است .

امام باقر علیه السلام از پدرانش علیهم السلام : پیامبر خدا نزد اهل صفّه می آمد و آنان ، میهمان پیامبر خدا بودند . آنها خانمان خود را رها کرده ، به مدینه هجرت کرده بودند . پیامبر خدا آنان را که چهارصد مرد بودند ، در صفّه مسجد ، اسکان داد . آن حضرت ، هر صبح و شام نزد ایشان می رفت و بر آنان سلام می داد . روزی بر صفّه نشینان وارد شد ، دید یکی کفش خود را پینه می کند ، دیگری لباسش را وصله می زند و عدّه ای هم جامه های خود را از شپش ، پاک می کنند . پیامبر خدا ، هر روز یک مُدّ (تقریباً یک سیر) خرما به آنها می داد . مردی از میان آنها برخاست و گفت : ای پیامبر خدا! خرمایی که به ما می دهی ، معده های ما را سوزاند . پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود : «بدانید که اگر می توانستم دنیا را خوراک شما کنم ، این کار را می کردم ؛ اما کسانی از شما که پس از من زنده بمانند ، صبح و شام ، غذای سیر خواهند خورد . هر کدام ، صبح یک پیراهن خواهید پوشید و شب ، پیراهنی دیگر و خانه هایتان را ، همانند کعبه ، برافراشته و آراسته خواهید کرد .» مردی برخاست و گفت : ای پیامبر خدا! من مشتاق چنان روزی هستم ! کی فراخواهد رسید؟! فرمود صلی الله علیه و آله : «این زمان شما بهتر از آن زمان است . اگر شکمهای خود را از حلال پُر کنید ، هیچ بعید نیست که از حرام نیز آن را پُر نمایید .»

ص: ۱۷۶

۳ / ۱ / ۳ المحافظه علی الصلاها لقرآن: «حَفِظُوا عَلَي الصَّلَاةِ وَالصَّلَاةِ الْوَسْطَى وَفُؤُوا لِلَّهِ قَتِينًا». (۱)

۱- البقره : ۲۳۸.

ص: ۱۷۷

۳ / ۱ مواظبت بر نماز

۳ / ۱ مواظبت بر نماز قرآن: بر نمازها [ی پنجگانه] مواظبت کنید ، [بویژه] نماز میانه ، و فروتنانه در برابر خدا [به نماز] بایستید .

ص: ۱۷۸

«وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ» . (۱)

الحديث: رسول الله صلى الله عليه وآله: لِكُلِّ شَيْءٍ وَجْهٌ ، وَوَجْهُ دِينِكُمُ الصَّلَاةُ . (۲)

عنه صلى الله عليه وآله: جَعَلَ اللَّهُ حَيْلَ ثَنَاؤُهُ قُرَّةَ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ ، وَحَبَبَ إِلَيَّ الصَّلَاةَ كَمَا حَبَبَ إِلَى الْجَائِعِ الطَّعَامَ ، وَإِلَى الظَّمآنِ الْمَاءَ ، وَإِنَّ الْجَائِعَ إِذَا أَكَلَ شَبِعَ ، وَإِنَّ الظَّمآنَ إِذَا شَرِبَ رَوِيَ ، وَأَنَا لَا أَشْبِعُ مِنَ الصَّلَاةِ . (۳)

الإمام علي عليه السلام من كتابه لمحمد بن أبي بكر: وَاعْلَمْ أَنَّ كُلَّ شَيْءٍ مِنْ عَمَلِكَ تَبِعَ لِصِيْلَاتِكَ ؛ فَمَنْ ضَيَّعَ الصَّلَاةَ فَإِنَّهُ لِيَغِيْرَهَا أَضْيَعُ . (۴)

عنه عليه السلام من كتابه لمحمد بن أبي بكر: ارْتَقِبْ وَقْتَ الصَّلَاةِ فَصِيْلُهَا لَوْقَتِهَا ، وَلَا تَعْجَلْ بِهَا قَبْلَهُ لِفَرَاغٍ ، وَلَا تُؤَخِّرْهَا عَنْهُ لِشُغْلٍ . (۵)

عنه عليه السلام: لَيْسَ عَمَلٌ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنَ الصَّلَاةِ ؛ فَلَا يَشْغَلَنَّكُمْ عَنْ أَوْقَاتِهَا شَيْءٌ مِنْ أُمُورِ الدُّنْيَا ؛ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ دَمَّ أَقْوَامًا فَقَالَ : «الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ» (۶) يَعْنِي أَنَّهُمْ غَافِلُونَ اسْتَهَانُوا بِأَوْقَاتِهَا . (۷)

۱- المؤمنون : ۹.

۲- دعائم الإسلام : ۱ / ۱۳۳.

۳- مكارم الأخلاق : ۲ / ۳۶۶ / ۲۶۶۱.

۴- الامالي للمفيد : ۲۶۷ / ۳.

۵- الامالي للمفيد : ۲۶۷ / ۳.

۶- الماعون : ۵.

۷- الخصال : ۶۲۱ / ۱۰.

ص: ۱۷۹

و آنان که بر نمازهایشان مواظبت دارند.

حدیث: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر چیزی چهره ای دارد و چهره دین شما نماز است.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: جَلَّ ثَنَاؤُهُ خداوند نور دیده مرا در نماز قرار داد و نماز را محبوب من گردانید، همچنان که غذا را محبوبِ گرسنه، و آب را محبوبِ تشنه گردانید، [با این تفاوت که] گرسنه هرگاه غذا بخورد، سیر می شود و تشنه هرگاه آب بنوشد، سیراب می شود؛ اما من از نماز، سیر نمی شوم.

امام علی علیه السلام در نامه خود به محمد بن ابی بکر: بدان ای محمد که همه چیز، تابع نماز توست و بدان که هر کس نماز را ضایع گرداند، دیگر کارها را بیشتر ضایع می کند.

امام علی علیه السلام در نامه خود به محمد بن ابی بکر: منتظر وقت نماز باش و آن را به هنگام بخوان. نه به دلیل بیکاری آن را پیش از موقع بخوان، و نه به سبب کاری آن را از وقتش به تأخیر انداز.

امام علی علیه السلام: هیچ کاری نزد خدای عز و جل محبوب تر از نماز نیست. پس مبادا چیزی از امور دنیا شما را از اوقات نماز بازدارد؛ زیرا خدای عز و جل مردمانی را نکوهیده و فرموده است: «همانان که از نمازشان غافل اند»؛ یعنی از اوقات نماز غافل اند و به آن، اهمیتی نمی دهند.

ص: ۱۸۰

الإمام الصادق عليه السلام لما سُئِلَ عن أفضل الأعمال بعد المعرفة: ما من شيء بعد المعرفة يعدل هذه الصلاة. (۱)

۳ / ۱ الاحتياط في مواضع الشبهه رسول الله صلى الله عليه وآله: دع ما يريئك إلى ما لا يريئك؛ فمن رعى حول الحمى يوشك أن يقع فيه. (۲)

عنه صلى الله عليه وآله: دع ما يريئك إلى ما لا يريئك؛ فإنك لن تجد فقد شيء تركته لله عز وجل. (۳)

الإمام علي عليه السلام: أمسك عن طريق إذا خفت ضلاله؛ فإن الكف عن حيره الضلاله خير من ركوب الأهوال. (۴)

الإمام الباقر عليه السلام: الوقوف عند الشبهه خير من الإقتحام في الهلكه. (۵)

۱- الأمالى للطوسى: ۶۹۴ / ۱۴۷۸.

۲- تنبيه الخواطر: ۵۲ / ۱.

۳- بحار الأنوار: ۲ / ۲۶۰ / ۱۶.

۴- تحف العقول: ۶۹.

۵- أعلام الدين: ۳۰۱.

ص: ۱۸۱

۳ / ۱ احتیاط در امور شبهه ناک

امام صادق علیه السلام در پاسخ به سؤال از بهترین اعمال بعد از معرفت [خدا]: بعد از شناخت [مبانی دین]، هیچ چیزی با نماز، برابری نمی کند.

۳ / ۱ احتیاط در امور شبهه ناک پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: آنچه را که به شبهه ات می اندازد، ترک کن و آنی را به کار بند که برایت شبهه انگیز نیست؛ زیرا کسی که پیرامون منطقه قُرُق شده بچراند، در آستان وارد شدن به فرقگاه قرار دارد.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: آنچه را که به شبهه ات می اندازد، فرو گذار و آنچه را موجب شبهه برایت نمی شود، به کار بند؛ زیرا فقدان چیزی را که برای خدای عز و جل فرو گذاشته ای، هرگز حس نخواهی کرد.

امام علی علیه السلام: از پیمودن راهی که بیم گمراه شدن در آن را داری، خودداری کن؛ زیرا باز ایستادن از سرگشتگی گمراهی، بهتر از مواجه شدن با هول و هراسهاست.

امام باقر علیه السلام: درنگ کردن به هنگام پیش آمدن شبهه، بهتر از فرو رفتن در گرداب هلاکت است.

ص: ۱۸۲

۳ / ۱ / ۵ التقوی والعمل الصالح‌الإمام علی علیه السلام: أَيْسُرُكَ أَنْ تَكُونَ مِنْ حِزْبِ اللَّهِ الْغَالِبِينَ؟ أَتَقِي اللَّهَ سُبْحَانَهُ وَأَحْسِنَ فِي كُلِّ أَمْرِكَ؛ فَإِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ. (۱)

۳ / ۱ / ۶ مجاهده النفس‌الإمام علی علیه السلام: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ بَعَثَ سَرِيَّةً، فَلَمَّا رَجَعُوا قَالَ: مَرَّحَبًا بِقَوْمٍ قَضَوْا الْجِهَادَ الْأَصْغَرَ وَبَقِيَ عَلَيْهِمُ الْجِهَادُ الْأَكْبَرُ. قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَمَا الْجِهَادُ الْأَكْبَرُ؟ قَالَ: جِهَادُ النَّفْسِ. وَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: أَفْضَلُ الْجِهَادِ مَنْ جَاهَدَ نَفْسَهُ الَّتِي بَيْنَ جَنْبَيْهِ. (۲)

عنه عليه السلام: أَوَّلُ مَا تُنْكِرُونَ مِنَ الْجِهَادِ جِهَادُ أَنْفُسِكُمْ، آخِرُ مَا تَفْقِدُونَ مُجَاهَدَةَ أَهْوَائِكُمْ وَطَاعَةَ أُولَى الْأَمْرِ مِنْكُمْ. (۳)

۱- غرر الحکم: ۲۸۲۸.

۲- معانی الاخبار: ۱ / ۱۶۰.

۳- غرر الحکم: ۳۳۳۱ ۳۳۳۲.

ص: ۱۸۳

۳ / ۱ تقوا و نیکوکاری**۳ / ۱ مبارزه با نفس**

۳ / ۱ تقوا و نیکوکاری امام علی علیه السلام: آیا خوش داری که از حزبِ ظفرمند خداوند باشی؟ از خدای سبحان، پروا دار و در همه کارهایت نیکو عمل کن؛ زیرا خداوند با کسانی است که پرهیزگاری پیشه کرده اند و آنانی که نیکوکارند.

۳ / ۱ مبارزه با نفس امام علی علیه السلام: پیامبر خدا سپاهی را به جنگ اعزام کرد. وقتی برگشتند، فرمود: «خوشامد می گویم به مردمانی که جهاد اصغر را گذارند، ولی جهاد اکبر، همچنان بر عهده آنان باقی مانده است». گفتند: ای پیامبر خدا! جهاد اکبر چیست؟ فرمود: «جهاد بانفس». [آن گاه امام علیه السلام] فرمود: «برترین جهاد، جهادی است که انسان با نفس خود می کند».

امام علی علیه السلام: نخستین جهادی را که انکار می کنید، جهاد با نفسهایتان است. آخرین چیزی را که نخواهید یافت، مبارزه با هوسها و اطاعت از فرمانروایان (اهل بیت علیهم السلام) است.

ص: ۱۸۴

۳ / ۱ محاسبه النفس رسول الله صلى الله عليه و آله: حاسبوا أنفسكم قبل أن تُحاسَبوا، وَزِنُوهَا قَبْلَ أَنْ تُوزَنُوا، وَتَجَهَّزُوا لِلْعَرْضِ الْأَكْبَرِ .
(۱)

الإمام زين العابدين عليه السلام: ابن آدم! إِنَّكَ لَا تَزَالُ بِخَيْرٍ مَا كَانَ لَكَ وَعِظٌ مِنْ نَفْسِكَ ، وَمَا كَانَتِ الْمُحَاسَبَةُ مِنْ هَمِّكَ . (۲)
الإمام الكاظم عليه السلام: لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يُحَاسِبْ نَفْسَهُ فِي كُلِّ يَوْمٍ ؛ فَإِنْ عَمِلَ خَيْرًا اسْتَرَادَ اللَّهُ مِنْهُ وَحَمِدَ اللَّهُ عَلَيْهِ ، وَإِنْ عَمِلَ شَيْئًا شَرًّا اسْتَغْفَرَ اللَّهُ وَتَابَ إِلَيْهِ . (۳)

۳ / ۱ ذکر الله القرآن: «الَّذِينَ ءَامَنُوا وَ تَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ». (۴)

۱- .بحار الأنوار : ۷۰ / ۷۳ / ۲۶ .

۲- .تحف العقول : ۲۸۰ .

۳- .الاختصاص : ۲۶ .

۴- .الرعد : ۲۸ .

ص: ۱۸۵

۳ / ۱ / ۷ محاسبه نفس

۳ / ۱ / ۸ یاد خدا

۳ / ۱ / ۷ محاسبه نفس پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: پیش از آنکه مورد حسابرسی قرار گیرید، خود به حساب خویش برسید و پیش از آنکه سنجیده شوید، خویشتن را در ترازوی سنجش بگذارید و برای آن حسابرسی بزرگ، آماده شوید.

امام سجاد علیه السلام: ای فرزند آدم! تا زمانی که خود واعظ خویش باشی و به محاسبه [کردار] خویش بپرداز، پیوسته در خوبی به سر خواهی برد.

امام کاظم علیه السلام: از ما نیست کسی که هر روز به حساب خود، رسیدگی نکند و ببیند که اگر کار نیکی انجام داده است، از خداوند توفیق انجام دادن بیشتر آن را بخواهد و خدا را بر آن سپاس گوید، و اگر کار بدی انجام داده است، از خدا آمرزش بخواهد و توبه کند.

۳ / ۱ / ۸ یاد خدا قرآن: همان کسانی که ایمان آورده اند و دل‌هایشان به یاد خدا آرام می‌گیرد؛ بدانید که دل‌ها تنها به یاد خدا آرامش می‌یابد!

ص: ۱۸۶

«وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ» . (۱)

الحديث: رسول الله صلى الله عليه و آله : لا تَخْتَرِ عَلَى ذِكْرِ اللَّهِ شَيْئًا فَإِنَّ اللَّهَ يَقُولُ : «لَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ» . (۲)

عنه صلى الله عليه و آله : أَكْثَرُوا ذِكْرَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى كُلِّ حَالٍ؛ فَإِنَّهُ لَيْسَ عَمَلٌ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى وَلَا أَنْجَى لِعَبْدٍ مِنْ كُلِّ سَيِّئَةٍ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ . قِيلَ : وَلَا الْقِتَالَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ؟ قَالَ : لَوْلَا ذِكْرُ اللَّهِ لَمْ يُؤْمَرْ بِالْقِتَالِ . (۳)

الإمام علي عليه السلام : إِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى جَعَلَ الذِّكْرَ جِلَاءً لِلْقُلُوبِ ، تَسْمَعُ بِهِ بَعْدَ الْوَقْرِه ، وَتُبْصِرُ بِهِ بَعْدَ الْعَشْوَه ، وَتَنْفَادُ بِهِ بَعْدَ الْمُعَانَدَه ... وَإِنَّ لِلذِّكْرِ لَأَهْلًا أَخَذُوهُ مِنَ الدُّنْيَا يَدَلًّا ، فَلَمْ تَشْغَلْهُمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْهُ ، يَقْطَعُونَ بِهِ أَيَّامَ الْحَيَاةِ ، وَيَهْتَفُونَ بِالزَّوْاجِرِ عَنِ مَحَارِمِ اللَّهِ ، فِي أَسْمَاعِ الْغَافِلِينَ ، وَيَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ وَيَأْتِمِرُونَ بِهِ ، وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيَتَنَاهَوْنَ عَنْهُ ، فَكَأَنَّمَا قَطَعُوا الدُّنْيَا إِلَى الْآخِرَةِ وَهُمْ فِيهَا . (۴)

۱- العنكبوت : ۴۵.

۲- مكارم الأخلاق : ۲ / ۳۵۸ / ۲۶۶۰.

۳- كنز العمال : ۲ / ۲۴۳ / ۳۹۳۱.

۴- نهج البلاغه : الخطبه ۲۲۲.

ص: ۱۸۷

قطعا یاد خدا بزرگ تر است؛ و خدا می داند چه می کنید.

حدیث: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هیچ چیزی را بر یاد خدا ترجیح مده؛ چه ، او می فرماید: «و قطعا یاد خدا ، بزرگ تر است» .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: «در همه حال ، خدا را فراوان یاد کنید که هیچ عملی نزد خدای متعال ، محبوب تر و هیچ عاملی در نجات بنده از هر بدی در دنیا و آخرت ، مؤثرتر از ذکر خدا نیست». گفته شد: حتی پیکار در راه خدا؟! فرمود: «اگر یاد خدا در میان نبود ، فرمان جنگ داده نمی شد».

امام علی علیه السلام: خداوند سبحان ، یاد خویش را روشنی بخش دلها کرد ، تا پس از ناشنوایی با آن بشنوند ، و پس از نابینایی ، بینند ، و پس از ستیزه جویی ، رام گردند .. یاد خدا ، اهلی دارد که آن را به جای زرق و برق این دنیا گرفته اندند. نه بازرگانی سرگرمشان ساخته ، و نه خرید و فروش ، یاد خدا را از دلشان انداخته است. روزهای زندگی را با یاد خدا به سر می برند و با سخنانی بازدارنده ، از آنچه خدای بزرگ باز داشته ، در گوشه‌های بی خبران ، فریاد برمی دارند و به عدل و راستی ، امر می کنند و خود نیز به جا می آورند و مردم را از کارهای ناپسند ، باز می دارند و خود نیز آن را به جا نمی آورند . گویی دنیا را به پایان رسانیده و به آخرت درآمده اند و در آنجا هستند .

ص: ۱۸۸

۳ / ۱۹ الدعاء والنصر القرآن: «قُلْ مَا يَعْجُبُكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ». (۱)

«وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ». (۲)

الحديث: رسول الله صلى الله عليه وآله: الدعاء سلاح المؤمن وعمود الدين ونور السماوات والأرض. (۳)

عنه صلى الله عليه وآله: ألا أدلكم على سلاح ينجيكم من أعدائكم، ويدير أرزاقكم؟ قالوا: بلى يا رسول الله. قال: تدعون ربكم بالليل والنهار؛ فإن سلاح المؤمن الدعاء. (۴)

عنه صلى الله عليه وآله لما سئل عن الدعاء الأفضل: تسأل ربك العفو والعافية في الدنيا والآخرة. ثم أتاه من الغد فقال: يا رسول الله، أي الدعاء أفضل؟ قال: تسأل ربك العفو والعافية في الدنيا والآخرة. ثم أتاه اليوم الثالث فقال: يا رسول الله، أي الدعاء أفضل؟ قال: تسأل ربك العفو والعافية في الدنيا والآخرة؛ فإنك إذا أعطيتهما في الدنيا ثم أعطيتهما في الآخرة فقد أفلحت. (۵)

۱- الفرقان: ۷۷.

۲- غافر: ۶۰.

۳- الكافي: ۲ / ۴۶۸ / ۱.

۴- مكارم الأخلاق: ۲ / ۸ / ۱۹۸۰.

۵- مسند ابن حنبل: ۴ / ۲۵۶ / ۱۲۲۹۳.

ص: ۱۸۹

۹۱ / ۳ نیایش

۹۱ / ۳ نیایشقرآن: بگو: اگر دعای شما نباشد، پروردگارم اعتنایی به شما ندارد.

و پروردگارتان گفت: مرا بخوانید تا [دعای] شما را اجابت کنم. بی گمان، کسانی که از عبادت من تکبر می‌ورزند، به زودی خوار و سرافکنده، وارد جهنم می‌شوند.

حدیث: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: دعا، سلاح مؤمن، ستون دین، و نور آسمانها و زمین است.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: «آیا سلاحی را به شما نشان دهم که از دشمنان نجاتتان می‌دهد و روزی تان را زیاد می‌کند؟». گفتند: آری، ای پیامبر خدا. فرمود: «شب و روز، پروردگارتان را بخوانید؛ زیرا که سلاح مؤمن، دعاست».

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله در پاسخ به این سؤال که: بهترین دعا چیست، فرمود: «این است که از پروردگارت بخشایش و عافیت در دنیا و آخرت را طلب کنی». روز بعد، همان پرسنده آمد و پرسید: ای پیامبر خدا! بهترین دعا چیست؟ فرمود: «اینکه از پروردگارت بخشایش و عافیت در دین و دنیا و آخرت را طلب کنی». روز سوم آمد و پرسید: ای پیامبر خدا! بهترین دعا چیست؟ فرمود: «اینکه از پروردگارت بخشایش و عافیت بخواهی؛ زیرا اگر بخشایش و عافیت در دنیا به تو داده شود و در آخرت نیز این دو به تو عطا گردد، بی گمان، رستگار شده‌ای».

ص: ۱۹۰

الكافی عن زراره عن أبي جعفر عليه السلام: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ: «إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ» (۱) قَالَ: هُوَ الدُّعَاءُ، وَأَفْضَلُ الْعِبَادَةِ الدُّعَاءُ. قُلْتُ: «إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَأَوَّهٌ حَلِيمٌ» (۲)؟ قَالَ: الْأَوَّاهُ هُوَ الدُّعَاءُ. (۳)

كمال الدين عن عبد الله بن سنان: قال أبو عبد الله عليه السلام: سَتُصِيبُكُمْ شُبُهَةٌ فَتَبْقُونَ بِلاَ عِلْمٍ يُرَى وَلَا إِمَامٍ هَدَى، وَلَا يَنْجُو مِنْهَا إِلَّا مَنْ دَعَا بِدُعَاءِ الْغَرِيقِ. قُلْتُ: كَيْفَ دُعَاءِ الْغَرِيقِ؟ قَالَ: يَقُولُ: «يَا اللَّهُ يَا رَحْمَانُ يَا رَحِيمُ يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ». (۴)

۱- غافر: ۶۰.

۲- التوبه: ۱۱۴.

۳- الكافي: ۲ / ۴۶۶ / ۱.

۴- كمال الدين: ۳۵۲ / ۴۹.

ص: ۱۹۱

الکافی به نقل از زراره از امام باقر علیه السلام: خداوند عز و جلمی فرماید: «آنان که از عبادت من تکبر می ورزند، به زودی خوار و سرافکنده، وارد جهنم می شوند». حضرت فرمود: «منظور از عبادت، دعاست. دعا برترین عبادت است». گفتم: مقصود از «اواه» در آیه «همانا ابراهیم، اوآه و شکبیا بود»، چیست؟ حضرت فرمود: «اواه، یعنی کسی که بسیار دعا کند».

کمال الدین به نقل از عبدالله بن سنان: امام صادق علیه السلام فرمود: «به زودی به شبهه ای گرفتار خواهید شد که نه نشانه ای برای پیدا کردن راه خواهید دید و نه پیشوایی که هدایتان کند. از آن شبهه، تنها آن کس رهایی یابد که دعای غریق را بخواند». گفتم: دعای غریق چگونه است؟ فرمود: «می گویی: خدایا! بخشایشگرا! مهربانا! ای دگرگون کننده دلها! دل مرا بر دینت استوار و پابرجا بدار».

ص: ١٩٢

٣ / ١٠١ الخشوع القرآن: «إِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهِ إِذَا يُتْلَى عَلَيْهِمْ يَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ سُجَّدًا * وَيَقُولُونَ سُبْحَانَ رَبِّنَا إِنْ كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولًا * وَيَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ يَبْكُونَ وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعًا» . (١)

الحديث: الإمام عثي عليه السلام في صفة شيعته: فَمِنْ عَلَامَةِ أَحَدِهِمْ أَنَّكَ تَرَى لَهُ قُوَّةَ فِي دِينٍ وَحَزْمًا فِي لِينٍ ... وَخُشُوعًا فِي عِبَادِهِ . (٢)

عنه عليه السلام في صفة المؤمنين: هَيْئَتُهُمُ الْخُشُوعُ . (٣)

عده الداعي فيما أوحى الله تعالى إلى موسى وهارون عليهما السلام: إِنَّمَا يَتَزَيَّنُّ لِي أَوْلِيَائِي بِالذُّلِّ وَالْخُشُوعِ وَالْخَوْفِ الَّذِي يَثْبُتُ فِي قُلُوبِهِمْ فَيُظَهِّرُ مِنْ قُلُوبِهِمْ عَلَى أَجْسَادِهِمْ ، فَهَوَّ شِعَارُهُمْ وَدَثَارُهُمُ الَّذِي يَسْتَشْعِرُونَ . (٤)

١- الأسراء : ١٠٧ ١٠٩ .

٢- نهج البلاغه : الخطبه ١٩٣ .

٣- مطالب السؤل : ٥٣ .

٤- عده الداعي : ١٤٧ .

ص: ۱۹۳

۳ / ۱۰۱ خشوع

۳ / ۱۰۱ خشوعقرآن: کسانی که پیش از آن به آنان دانش داده شده ، هنگامی که [آیات الهی] بر آنان خوانده می شود ، سجده کنان به رو در می افتند و می گویند : منزّه است پروردگار ما . به راستی وعده پروردگار ما انجام یافتنی است ، و به رو در می افتند و می گریند ، و بر خشوع آنان افزوده می شود.

حدیث: امام علی علیه السلام در توصیف پیروان خود : از نشانه های هر یک از آنان این است که او را در دین ، نیرومند می بینی و در عین نرمی ، دوراندیش است .. و در عبادت ، خاشع .

امام علی علیه السلام در توصیف مؤمنان : [بر] چهره آنان خشوع [نمایان] است.

عده الداعی خدای تعالی به موسی و هارون وحی فرمود : «دوستان من ، خود را به زیور خاکساری و خشوع و ترس می آریند که در دلهایشان استوار می شود. پس ، از دلهای آنان بر پیکرهایشان نمودار می گردد و این زیور ، لباس زیرین و روین آنهاست که به تن می کنند .

ص: ١٩٤

٣ / ١١ / التهجد وقيام الليلا لقرآن: «كَانُوا قَلِيلًا مِّنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ * وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ». (١)

الحديث: رسول الله صلى الله عليه و آله: أشرف أمتي حملة القرآن وأصحاب الليل. (٢)

عنه صلى الله عليه و آله: إِنَّ اللَّهَ جَلَّ جَلَالُهُ أَوْحَى إِلَى الدُّنْيَا: أَتَعْبِي مَن خَدَمَكَ وَاخْدُمِي مَن رَفَضَكَ، وَإِنَّ الْعَبْدَ إِذَا تَخَلَّى بِسَيِّدِهِ فِي جَوْفِ اللَّيْلِ الْمُظْلِمِ وَنَاجَاهُ أَثْبَتَ اللَّهُ النُّورَ فِي قَلْبِهِ، فَإِذَا قَالَ: يَا رَبِّ، نَادَاهُ الْجَلِيلُ جَلَّ جَلَالُهُ: لَيْبِكَ عَبْدِي سَلِمَنِي أُعْطِكَ، وَتَوَكَّلْ عَلَيَّ أَكْفِكَ. ثُمَّ يَقُولُ جَلَّ جَلَالُهُ لِلْمَلَائِكَةِ: مَلَائِكَتِي، انظُرُوا إِلَى عَبْدِي قَدْ تَخَلَّى بِي فِي جَوْفِ هَذَا اللَّيْلِ الْمُظْلِمِ، وَالْبَطَالُونَ لَاهُونَ، وَالْغَافِلُونَ يَنَامُونَ، اشْهَدُوا أَنِّي قَدْ عَفَرْتُ لَهُ. (٣)

الإمام علي عليه السلام في صفة المتقين: أميا الليل فصافون أقدامهم، تالين لأجزاء القرآن يترتلونها ترتيلا، يحزنون به أنفسهم، ويستشيرون به دواء دائهم. (٤)

١- الذاريات: ١٧ و ١٨.

٢- الخصال: ٧ / ٢١.

٣- مشكاة الأنوار: ٤٥٠ / ١٥٠٩.

٤- نهج البلاغه: الخطبه ١٩٣.

ص: ۱۹۵

۳ / ۱۱ شب زنده داری

۳ / ۱۱ شب زنده داریقرآن: آنها اندکی از شب را می خوابیدند، و سحرگاهان [از خداوند] طلب آمرزش می کردند.

حدیث: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: بزرگان امت من، حاملان قرآن اند و شب زنده داران.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: جَلَّ جلاله خداوند به دنیا وحی فرمود: «آن را که در خدمت توست، به رنج افکن و آن کس که تو را دور افکنید، خدمت کن». و بنده هرگاه در دل شب تار با مولای خویش خلوت گزیند و با او به راز و نیاز پردازد، خداوند، روشنایی را در دل او استوار گرداند، به طوری که هرگاه بگوید: «ای آقای من!»، آن ربّ جلیل، ندایش دهد: «لیبک، بنده من! از من بخواه تا عطايت کنم و به من توکل کن تا کارت را سامان دهم». آن گاه خداوند به فرشتگان گوید: «ای فرشتگان من! بنگرید به این بنده من که در دل شب تار با من خلوت کرده است، در حالی که هرزگان به کارهای بیهوده سرگرم اند و غافلان، خفته اند. گواه باشید که من او را آمرزیدم».

امام علی علیه السلام در توصیف پرهیزگاران: شب هنگام به پا می خیزند و آیات قرآن را با تأمل و شمرده می خوانند و جانهایشان را با خواندن آن، اندوهناک می سازند و داروی درد خود را در آن می جویند.

ص: ۱۹۶

عنه عليه السلام: أسهروا عيونكم ، وأضمروا بطونكم ، واستعملوا أقدامكم ، وأنفقوا أموالكم ، وخذوا من أجسادكم فجدوا بها على أنفسكم ، ولا تبخلوا بها عنها . (۱)

الإمام علي عليه السلام: طوبى لِنَفْسٍ أَدَّتْ إِلَى رَبِّهَا فَرَضَهَا وَعَرَكَتْ بِجَنِبِهَا بُؤْسَهَا. وَهَجَرَتْ فِي اللَّيْلِ غُمَضَهَا حَتَّى إِذَا غَلَبَ الْكَرَى عَلَيْهَا افْتَرَشَتْ أَرْضَهَا وَتَوَسَّدَتْ كَفِّهَا فِي مَعْشَرِ أَسْهَرِ عَيْونِهِمْ خَوْفُ مَعَادِهِمْ ، وَتَجَافَتْ عَن مَضَاجِعِهِمْ جُنُوبُهُمْ ، وَهَمَّهَتْ بِذِكْرِ رَبِّهِمْ شِفَاهُهُمْ ، وَتَقَشَّعَتْ بِطُولِ اسْتِغْفَارِهِمْ ذُنُوبُهُمْ ، أَوْلَيْتَكَ حِزْبُ اللَّهِ ، أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ . (۲)

عنه عليه السلام: مَنْ اشْتاقَ أَدْلَجَ . (۳)

عنه عليه السلام: ما تَرَكَتْ صِيْلَةَ اللَّيْلِ مُنْذُ سَمِعْتُ قَوْلَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : صِيْلَةُ اللَّيْلِ نُورٌ . فَقَالَ ابْنُ الْكَوَّاءِ : وَلَا لَيْلَةَ الْهَرِيرِ؟ قَالَ : وَلَا لَيْلَةَ الْهَرِيرِ . (۴)

۱- نهج البلاغه : الخطبه ۱۸۳ .

۲- نهج البلاغه : الكتاب ۴۵ .

۳- غرر الحكم : ۹۱۵۹ .

۴- بحار الأنوار : ۴۱ / ۱۷ / ۱۰ .

ص: ۱۹۷

امام علی علیه السلام: چشمانتان را شبها بیدار دارید و شکمهایتان را [در روز] گرسنه و لاغر؛ و گامهایتان را به کار گیرید و [از] اموال خود ببخشید و از جسمهایتان بگیرید و به جانهایتان ببخشید و در این راه، بخل نورزید.

امام علی علیه السلام: خوشا بر کسی که آنچه پروردگارش بر عهده وی نهاده، پرداخته است و در سختی اش با شکیبایی ساخته است، و به شب، دیده بر هم نهاده و چون خواب بر او چیره شده، بر زمین خفته و کف دست، بالین قرار داده در جمعی که از بیم روز بازگشت، دیده هاشان به شب بیدار است و پهلوهانشان از خوابگاه برکنار، و لبهانشان به یاد پروردگار، و گناهانشان زدوده است از آموزش خواهی بسیار. «آنان حزب کردگارند و بدانید که حزب کردگار، رستگارند».

امام علی علیه السلام: کسی که مشتاق باشد، شب راهپیمایی می کند (پاس آخر شب یا همه شب را به عبادت می گذرانند).

امام علی علیه السلام: «از آن زمان که این سخن پیامبر صلی الله علیه و آله را شنیدم که: نماز شب، نور است، نماز شب را ترک نکردم». ابن کوّاء پرسید: حتی در لیله الّهیر ۱؟ فرمود: «حتی در لیله الّهیر».

ص: ۱۹۸

الإمام الباقر عليه السلام: تَعَرَّضَ لِلرَّحْمَةِ وَعَفَوِ اللَّهِ بِحُسْنِ الْمُرَاجَعَةِ ، وَاسْتَعْنَى عَلَى حُسْنِ الْمُرَاجَعَةِ بِخَالِصِ الدُّعَاءِ وَالْمُنَاجَاةِ فِي الظُّلَمِ .
(۱)

الإمام الصادق عليه السلام: كَانَ فِيما نَاجَى اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ بِهِ مُوسَى بْنُ عِمْرَانَ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ لَهُ: يَا بَنَ عِمْرَانَ ، كَذَبَ مَنْ زَعَمَ أَنَّهُ يُجِيبُنِي فَإِذَا جَنَّهُ اللَّيْلُ نَامَ عَنِّي ؛ أَلَيْسَ كُلُّ مُحِبِّ يُحِبُّ خَلْوَةَ حَبِيبِهِ ؟! هَا أَنَا ذَا يَا بَنَ عِمْرَانَ مُطَّلِعٌ عَلَى أَجْبَائِي ، إِذَا جَنَّهُمُ اللَّيْلُ حَوَّلَتْ أَبْصَارُهُمْ مِنْ قُلُوبِهِمْ ، وَمَثَلَتْ عُقُوبَتِي بَيْنَ أَعْيُنِهِمْ ، يُخَاطِبُونِي عَنِ الْمَشَاهِدَةِ ، وَيُكَلِّمُونِي عَنِ الْحُضُورِ . يَا بَنَ عِمْرَانَ ، هَبْ لِي مِنْ قَلْبِكَ الْخُشُوعَ ، وَمِنْ بَدَنِكَ الْخُضُوعَ ، وَمِنْ عَيْنَيْكَ الدُّمُوعَ فِي ظُلْمِ اللَّيْلِ ، وَادْعُنِي ؛ فَإِنَّكَ تَجِدُنِي قَرِيبًا مُجِيبًا . (۲)

عنه عليه السلام: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ صَلَّى بِالنَّاسِ الصُّبْحَ ، فَنَظَرَ إِلَى شَابٍّ فِي الْمَسْجِدِ وَهُوَ يَخْفِقُ وَيَهْوِي بِرَأْسِهِ ، مُصَفَّرًا لَوْنُهُ ، قَدْ نَحَفَ جِسْمُهُ وَغَارَتْ عَيْنَاهُ فِي رَأْسِهِ ، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: كَيْفَ أَصْبَحْتَ يَا فُلَانُ ؟ قَالَ: أَصْبَحْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مُوقِنًا ، فَعَجِبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِمْ قَوْلَهُ وَقَالَ: إِنَّ لِكُلِّ يَقِينٍ حَقِيقَةً ، فَمَا حَقِيقَةُ يَقِينِكَ ؟ فَقَالَ: إِنَّ يَقِينِي يَا رَسُولَ اللَّهِ هُوَ الَّذِي أَحْزَنَنِي وَأَسْهَرَ لَيْلِي وَأَظْمَأَ هَوَاجِرِي ، فَعَزَفَتْ نَفْسِي عَنِ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا ، حَتَّى كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى عَرْشِ رَبِّي وَقَدْ نُصِبَ لِلْحِسَابِ ، وَحُشِرَ الْخَلَائِقُ لِذَلِكَ وَأَنَا فِيهِمْ ... فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ لِأَصْحَابِهِ: هَذَا عَبْدٌ نَوَّرَ اللَّهُ قَلْبَهُ بِالْإِيمَانِ . ثُمَّ قَالَ لَهُ: الزَّمْ مَا أَنْتَ عَلَيْهِ . فَقَالَ الشَّابُّ: أَدْعُ اللَّهَ لِي يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنْ أُرْزَقَ الشَّهَادَةَ مَعَكَ ، فَدَعَا لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ ، فَلَمْ يَلْبَثْ أَنْ خَرَجَ فِي بَعْضِ غَزَوَاتِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فَاسْتَشْهَدَ بَعْدَ تَسْعَةِ نَفَرٍ وَكَانَ هُوَ الْعَاشِرَ . (۳)

۱- تحف العقول: ۲۸۵.

۲- الأمالی للصدوق: ۴۳۸ / ۵۷۷.

۳- الكافی: ۲ / ۵۳ / ۲.

ص: ۱۹۹

امام باقر علیه السلام: با بازگشت (توبه) راستین، خود را در معرض رحمت و بخشش خدا قرار ده و برای بازگشت راستین، از دعای خالصانه و مناجات در دل تاریکیها کمک بگیر.

امام صادق علیه السلام: از جمله رازگویی های خداوند عز و جل با موسی بن عمران علیه السلام آن بود که به او فرمود: «ای پور عمران! دروغ می گوید آن که می پندارد دوستم می دارد و چون شب درآید، از من غفلت کند و بخوابد. مگر هر دوستداری، خلوت با محبوبش را دوست ندارد؟ ای پور عمران! اینک این منم که بر دوستانم آگاهم و چون شب، آنان را فرو پوشد، دیده دلشان بگردد و کیفرم پیش چشمانشان پدیدار شود و چنان با من سخن می گویند که گویی مرا می بینند و چنان مرا مخاطب می سازند که گویی در حضورم هستند. ای فرزند عمران! از قلبت شکستگی، از تنت افتادگی و از چشمانت اشکها را در تاریکی شب، نثار من کن و مرا بخوان که مرا نزدیک و اجابت کننده خواهی یافت.

امام صادق علیه السلام: روزی پیامبر خدا نماز صبح را با مردم خواند. بعد از نماز، چشمش به جوانی در مسجد افتاد که چرت می زد و سرش پایین می افتاد، رنگی زرد و بدنی نحیف و چشمانی گود افتاده داشت. پیامبر خدا به او فرمود: «فلانی! حالت چه طور است؟». گفت: ای پیامبر خدا! من به یقین رسیده ام. پیامبر خدا از گفته او تعجب کرد و فرمود: «هر یقینی را حقیقتی است. حقیقت یقین تو چیست؟». گفت: ای پیامبر خدا! یقین من به راستی اندوه به جانم افکننده و شبم را به شب زنده داری (و عبادت) و روزهای گرمم را به تشنگی کشیدن (و روزه داری) کشانده است و جان من به دنیا و آنچه در آن است، بی رغبت شده، تا آنجا که گویی عرش پروردگارم را می بینم که برای رسیدگی به حساب، بر پا شده و مردم برای حساب، گرد آمده اند و من نیز در میان آنها هستم... پیامبر خدا به یاران خود فرمود: «این، بنده ای است که خداوند، دلش را به نور ایمان روشن ساخته است». سپس به او فرمود: «بر این حال خود، پایدار باش». جوان گفت: ای پیامبر خدا! دعا کن خداوند شهادت در رکاب تو را روزی من فرماید. پیامبر خدا برای او دعا کرد. مدتی نگذشت که در جنگی همراه پیامبر خدا بیرون رفت و بعد از نه نفر به شهادت رسید و دهمین شهید بود.

ص: ۲۰۰

الإمام العسکری علیه السلام: إِنَّ الْوُصُولَ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ لَا يُدْرِكُ إِلَّا بِامْتِطَاءِ اللَّيْلِ . (۱)

۳ / ۱۲۱ التَّوَلَّه بِاللَّهِ الْقُرْآن: «وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ» . (۲)

۱- بحار الأنوار : ۷۸ / ۳۸۰ / ۴ .

۲- البقره : ۱۶۵ .

ص: ۲۰۱

۳ / ۱۲۱ عشق به خدا

امام عسکری علیه السلام: رسیدن به خدای عز و جل، سفری است که جز با نشستن بر مرکب شب، پیموده نمی شود .

۳ / ۱۲۱ عشق به خدا قرآن: اهل ایمان، خداوند را بیشتر دوست دارند .

ص: ۲۰۲

الحديث: الإمام الصادق عليه السلام فى قوله تعالى: «ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ بإِذْنِ اللَّهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ» (۱): الظالم يحوم حوم نفسه، والمقتصد يد يحوم حوم قلبه، والسابق يحوم حوم ربه عز وجل. (۲)

عنه عليه السلام فى قوله تعالى: «إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ»: القلب السليم الذى يلقى ربه، وليس فيه أحد سواه، وكل قلب فيه شرك أو شك فهو ساقط. (۳)

رسول الله صلى الله عليه وآله: الدنيا حرام على أهل الآخرة، والآخرة حرام على أهل الدنيا، والدنيا والآخرة حرام على أهل الله عز وجل. (۴)

عنه صلى الله عليه وآله: القلب ثلاثه أنواع: قلب مشغول بالدنيا، وقلب مشغول بالعقبى، وقلب مشغول بالمولى. أما القلب المشغول بالدنيا فله الشده والبلاء، وأما القلب المشغول بالعقبى فله الدرجات العلى، وأما القلب المشغول بالمولى فله الدنيا والعقبى والمولى. (۵)

۱- فاطر: ۳۲.

۲- معانى الأخبار: ۱۰۴ / ۱.

۳- الكافى: ۱۶ / ۲ / ۵.

۴- الفردوس: ۲ / ۲۳۰ / ۳۱۱۰.

۵- المواعظ العددية: ۱۴۶.

ص: ۲۰۳

حدیث: امام صادق علیه السلام درباره سخن خداوند متعال: «سپس کتاب آسمانی را به بندگان خود که برگزیده بودیمشان، به میراث دادیم. پس برخی آنان بر خود ستمکارند و برخی از ایشان، میانه رو، و برخی از آنان در کارهای نیک، به فرمان خدا پیشتازند. این، همانا فضل بزرگ است»: ستمگر بر گرد [هوای] نفس خویش می چرخد و میانه رو، بر گرد دل خویش و پیشتاز، بر محور پروردگار عز و جل خود.

امام صادق علیه السلام درباره سخن خداوند متعال: «مگر کسی که دلی سالم به سوی خدا بیاورد»: دل سالم، دلی است که پروردگارش را دیدار کند، در حالی که احدی جز او در خود نداشته باشد و هر دلی که در آن شرک یا شک باشد، ساقط است.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: دنیا بر اهل آخرت، حرام است و آخرت، بر اهل دنیا حرام است و هر دو بر اهل خدای عز و جل، حرام اند.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: دل، سه گونه است: دل دنیا طلب، دل آخرت طلب و دل خدا خواه. دلی که دنیا طلب باشد، سختی و رنج نصیب اوست و دلی که آخرت طلب باشد، درجات بلند نصیبش شود و دلی که خدا خواه باشد، هم دنیا دارد و هم آخرت دارد و هم خدا.

ص: ٢٠٤

الإمامُ زين العابدين عليه السلام في دُعائه: اللَّهُمَّ وَإِنِّي أَتُوبُ إِلَيْكَ مِنْ كُلِّ مَا خَالَفَ إِرَادَتَكَ ، أَوْ زَالَ عَن مَحَبَّتِكَ ؛ مِنْ خَطَرَاتِ قَلْبِي ، وَلَحَظَاتِ عَيْنِي ، وَحِكَايَاتِ لِسَانِي . (١)

عنه عليه السلام في الدعاء: أَسْتَغْفِرُكَ مِنْ كُلِّ لَذَّةٍ بَغَيْرِ ذِكْرِكَ ، وَمِنْ كُلِّ رَاحَةٍ بَغَيْرِ أَنْسِكَ ، وَمِنْ كُلِّ سُورٍ بَغَيْرِ قُرْبِكَ ، وَمِنْ كُلِّ شُغْلٍ بَغَيْرِ طَاعَتِكَ . (٢)

الإمامُ الصَّادِقُ عليه السلام: الْقَلْبُ حَرَمٌ لِلَّهِ ، فَلَا تُسْكِنُ حَرَمَ اللَّهِ غَيْرَ اللَّهِ . (٣)

عنه عليه السلام: مَا أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَى عَبْدٍ أَجَلَ مِنْ أَنْ لَا يَكُونَ فِي قَلْبِهِ مَعَ اللَّهِ عِزٌّ وَجَلْغِيرَةٌ . (٤)

عنه عليه السلام: لَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِي فَضْلِ مَعْرِفَةِ اللَّهِ عِزٍّ وَجَلٍّ مَا مَدَّوْا أَعْيُنَهُمْ إِلَى مَا مَتَّعَ اللَّهُ بِهِ الْأَعْدَاءَ مِنْ زَهْرَةِ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَنَعِيمِهَا ، وَكَانَتْ دُنْيَاهُمْ أَقْلَ عِنْدَهُمْ مِمَّا يَطْوُونَهُ بِأَرْجُلِهِمْ ، وَلَنْعَمُوا بِمَعْرِفَةِ اللَّهِ جَلٍّ وَعِزٍّ ، وَتَلَذُّوْا بِهَا تَلَذُّدًا مَنْ لَمْ يَزَلْ فِي رَوْضَاتِ الْجَنَانِ مَعَ أَوْلِيَاءِ اللَّهِ . إِنْ مَعْرِفَةَ اللَّهِ عِزٌّ وَجَلٌّ آتَسُّ مِنْ كُلِّ وَحْشَةٍ ، وَصَاحِبٌ مِنْ كُلِّ وَحْدَةٍ ، وَنُورٌ مِنْ كُلِّ ظُلْمَةٍ ، وَقُوَّةٌ مِنْ كُلِّ ضَعْفٍ ، وَشِفَاءٌ مِنْ كُلِّ سُقْمٍ . (٥)

١- .الصحيحه السجادية : ١٢٦ الدعاء ٣١ .

٢- .بحار الأنوار : ٩٤ / ١٥١ / ٢١ .

٣- .جامع الأخبار : ٥١٨ / ١٤٦٨ .

٤- .بحار الأنوار : ٧٠ / ٢٤٩ / ٢٥ .

٥- .الكافي : ٨ / ٢٤٧ / ٣٤٧ .

ص: ۲۰۵

امام سجّاد علیه السلام در دعایش: بارالها! من از هر چه با اراده تو مخالفت دارد و یا از محبت تو به دور است، به سویت توبه می‌کنم؛ از آنچه در دلم می‌گذرد، نگاه‌های چشمم و گفته‌های زبانه‌م.

امام سجّاد علیه السلام در دعایش: از هر لذتی، جز [لذت] یاد تو و از هر آسایشی، جز [آسایش] انس با تو و از هر شادی‌ای، جز [شادی] قرب تو و از هر کاری، جز طاعت تو، از تو آمرزش می‌طلبم.

امام صادق علیه السلام: دل، حرم خداست. پس در حرم خدا، جز خدا را جای مده.

امام صادق علیه السلام: خداوند به هیچ بنده‌ای نعمتی بزرگ‌تر و ارزنده‌تر از این نداده است که در دل او همراه با خدای عز و جل غیر او نباشد.

امام صادق علیه السلام: اگر مردم ارزش شناخت خدای عز و جل را می‌دانستند، به نعمتها و خوشیهای زندگی دنیوی که خداوند، دشمنان را از آن برخوردار ساخته است، چشم نمی‌دوختند و دنیایشان از آنچه با گامهایشان بر آن پای می‌نهند نیز کمتر می‌شد و با نعمت شناخت خدا، متنعم می‌شدند و از آن، لذت می‌بردند؛ لذت بردن کسی که همواره در باغهای بهشت، در کنار اولیای خداست. در حقیقت خداشناسی، مونس در برابر هر بی‌کسی، دوستی در برابر هر تنهایی، نوری در برابر هر تاریکی، نیرویی در برابر هر ناتوانی، و درمانی برای هر بیماری است.

ص: ۲۰۶

۳ / ۱۱۳ الانضباطالإمام علی علیه السلام : فی وصیته للحسن والحسین علیهما السلام لما ضربه ابن ملجم : أوصیکما وجميع ولدی وأهلی ومن بلغه کتابی، بتقوی الله ونظم أمرکم . (۱)

عنه علیه السلام فی عهده إلى مالک الأشر: وَأَمْضِ لِكُلِّ يَوْمٍ عَمَلَهُ؛ فَإِنَّ لِكُلِّ يَوْمٍ مَا فِيهِ ... وَإِيَّاكَ وَالْعَجَلَةَ بِالْأُمُورِ قَبْلَ أَوَانِهَا ، أَوْ التَّسْفِطَ فِيهَا عِنْدَ إِمْكَانِهَا ، أَوْ اللَّجَاجَةَ فِيهَا إِذَا تَنَكَّرْتَ، أَوْ الْوَهْنَ عَنْهَا إِذَا اسْتَوْضَحْتَ . فَضَعْ كُلَّ أَمْرٍ مَوْضِعَهُ ، وَأَوْقِعْ كُلَّ أَمْرٍ مَوْقِعَهُ . (۲)

۳ / ۱۱۴ الاقتصادرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : الْمُؤْمِنُ يَسِيرُ الْمُؤْمِنَةَ . (۳)

۱- نهج البلاغه : الكتاب ۴۷.

۲- نهج البلاغه : الكتاب ۵۳.

۳- بحار الأنوار: ۶۷ / ۳۰۷ / ۳۹.

ص: ۲۰۷

۱۳۱ / ۳ انضباط

۱۴۱ / ۳ کم خرجی

۳ / ۱۳۱ انضباط امام علی علیه السلام در سفارش به حسن و حسین علیهما السلام، هنگامی که ابن مُلَجم، او را ضربت زده بود: سفارش می‌کنم شما را و همه فرزندان و بستگانم و هر آن که را نامه ام به وی رسد، به پرهیزگاری و نظم در کارها.

امام علی علیه السلام در عهدنامه اش به مالک اشتر: ... کار هر روز را در همان روز انجام بده؛ چرا که هر روز، کار خود را دارد... و پرهیز از شتاب در کارهایی که هنگام انجام دادن آن نرسیده، یا سستی در آن، چون انجام گرفتنش ممکن گردیده، یا ستیزیدن در کارهایی که راه راست در آن ناپدیدار است، یا سستی ورزیدن، آن گاه که آشکار است. پس هر چیز را در جای آن بدار و هر کاری را به هنگام آن بگذار.

۳ / ۱۴۱ کم خرجی پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: مؤمن، کم خرج و زحمت است.

ص: ۲۰۸

الإمام الصادق عليه السلام: لَمَّا صُورَ زَيْدُ بْنُ صَوْحَانَ ۱ رَحِمَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ يَوْمَ الْجَمَلِ جَاءَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ حِينَ جَلَسَ عِنْدَ رَأْسِهِ ، فَقَالَ : يَرْحَمُكَ اللَّهُ يَا زَيْدُ ، قَدْ كُنْتَ خَفِيفَ الْمُؤْتُونَهِ عَظِيمِ الْمَعُونِهِ . (۱)

الغارات عن الأسود بن قيس: جَاءَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَعَائِدًا صَعَصَيْعَةً ۳ فَدَخَلَ عَلَيْهِ فَقَالَ لَهُ يَا صَعَصَيْعَةُ ، لَا تَجْعَلَنَّ عِيَادَتِي إِلَيْكَ أَبْهَةً عَلَى قَوْمِكَ . ۴ فَقَالَ : لَا وَاللَّهِ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، وَلَكِنْ نِعْمَةً وَشُكْرًا . فَقَالَ لَهُ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : إِنْ كُنْتَ لِمَا عَلِمْتُ لَخَفِيفُ الْمُؤْتُونَهِ عَظِيمِ الْمَعُونِهِ . (۲)

۱- رجال الكشي : ۱ / ۲۸۴ / ۱۱۹ .

۲- الغارات : ۲ / ۵۲۴ .

ص: ۲۰۹

امام صادق علیه السلام: رحمت خدا بر او باد چون در جنگ جمل، زید بن صوحان ۱ از پای درآمد، امیرمؤمنان آمد و بالای سرش نشست و فرمود: ای زید، خدایت بیامرزد! یاری کم هزینه و پُر کار بودی.

الغارات به نقل از اسود بن قیس: علی بن ابی طالب علیه السلام به عیادت صعصعه آمد و بر او وارد شد و به وی فرمود: «ای صعصعه! ۲ عیادت مرا مایه فخر فروشی بر قومت قرار ندهی». ۳ صعصعه گفت: نه به خدا قسم، ای امیرمؤمنان! بلکه آن را نعمتی شایسته شکر می دانم. علی علیه السلام فرمود: «تا آنجا که من می دانم، تو کم هزینه و پُر کمک کننده بودی».

ص: ۲۱۰

..

ص: ۲۱۱

..

ص: ۲۱۲

۳ / ۱ / ۱۵ النظافه القرآن: «إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ». (۱)

الحديث: رسول الله صلى الله عليه وآله: النَّظَافَةُ مِنَ الْإِيمَانِ. (۲)

عنه صلى الله عليه وآله: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُحِبُّ النَّاسِكَ النَّظِيفَ. (۳)

عنه صلى الله عليه وآله: تَنْظِفُوا بِكُلِّ مَا اسْتَطَعْتُمْ؛ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى بَنَى الْإِسْلَامَ عَلَى النَّظَافَةِ، وَلَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلَّا كُلُّ نَظِيفٍ. (۴)

عنه صلى الله عليه وآله: إِنَّ اللَّهَ طَيِّبٌ يُحِبُّ الطَّيِّبَ، نَظِيفٌ يُحِبُّ النَّظَافَةَ. (۵)

عنه صلى الله عليه وآله: طَهَّرُوا هَذِهِ الْأَجْسَادَ طَهَّرَكُمُ اللَّهُ؛ فَإِنَّهُ لَيْسَ عَبْدٌ يَبِيتُ طَاهِرًا إِلَّا بَاتَ مَعَهُ مَلَكٌ فِي شِعَارِهِ، وَلَا يَتَقَلَّبُ سَاعَةً مِنَ اللَّيْلِ إِلَّا قَالَ: اللَّهُمَّ، اغْفِرْ لِعَبْدِكَ فَإِنَّهُ بَاتَ طَاهِرًا. (۶)

۱- البقره: ۲۲۲.

۲- بحار الأنوار: ۶۲ / ۲۹۱.

۳- تاريخ بغداد: ۱۰ / ۱۲.

۴- كنز العمال: ۹ / ۲۷۷ / ۲۶۰۰۲.

۵- سنن الترمذى: ۵ / ۱۱۲ / ۲۷۹۹.

۶- كنز العمال: ۹ / ۲۷۷ / ۲۶۰۰۳.

ص: ۲۱۳

۱۵۱/۳ پاکیزگی

۱۵۱/۳ پاکیزگی قرآن: خداوند، توبه کاران و پاکیزگان را دوست دارد.

حدیث: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: پاکیزگی از ایمان است.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: خداوند، عبادت پیشه پاکیزه را دوست دارد.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: با هر چه می توانید خود را پاکیزه کنید که خداوند متعال، اسلام را بر پاکیزگی بنیان نهاده است و جز افراد پاکیزه به بهشت وارد نمی شوند.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: خداوند، پاک است و پاکان را دوست دارد؛ پاکیزه است و پاکیزگان را دوست دارد.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: این بدنها را پاکیزه سازید، خداوند، شما را پاکیزه می گرداند؛ زیرا هیچ بنده ای نیست که شب با بدنی پاکیزه بخوابد، مگر اینکه فرشته ای در میان جامه او با وی می خوابد و هیچ ساعتی از شب از این پهلو به آن پهلو نمی چرخد، مگر اینکه آن فرشته گوید: خدایا! بنده ات را بیمارز؛ زیرا که با بدنی پاکیزه خوابیده است.

ص: ۲۱۴

۳ / ۲ الوظائف الاجتماعیه ۳ / ۲ المبادره فی العمل للإمام علی علیه السلام: مَنْ نَصَبَ نَفْسَهُ لِلنَّاسِ إِمَامًا فَلْيَبْدَأْ بِتَعْلِيمِ نَفْسِهِ قَبْلَ تَعْلِيمِ غَيْرِهِ ، وَلْيَكُنْ تَأْدِيبُهُ بِسِيرَتِهِ قَبْلَ تَأْدِيبِهِ بِلِسَانِهِ ، وَمُعَلِّمٌ نَفْسِهِ وَمُؤَدِّبُهَا أَحَقُّ بِالْإِجْلَالِ مِنْ مُعَلِّمِ النَّاسِ وَمُؤَدِّبِهِمْ . (۱)

۳ / ۲ الاهتمام بأمور المسلمين رسول الله صلى الله عليه وآله: مَنْ أَصْبَحَ لَا يَهْتَمُّ بِأُمُورِ الْمُسْلِمِينَ فَلَيْسَ بِمُسْلِمٍ . (۲)

عنه صلى الله عليه وآله: مَنْ لَا يَهْتَمُّ بِأَمْرِ الْمُسْلِمِينَ فَلَيْسَ مِنْهُمْ ، وَمَنْ لَمْ يُصْبِحْ وَيُمَسِّ نَاصِحًا لِلَّهِ وَرَسُولِهِ وَلِكِتَابِهِ وَلِإِمَامِهِ وَلِعَامَّةِ الْمُسْلِمِينَ فَلَيْسَ مِنْهُمْ . (۳)

۱- نهج البلاغه : الحکمه ۷۳.

۲- الکافی : ۲ / ۱۶۳ / ۱.

۳- کنز العمال : ۹ / ۴۰ / ۲۴۸۳۶.

ص: ۲۱۵

۲ / ۳ مسئولیتهای اجتماعی**۱۲ / ۳ پیشگامی در عمل****۲۲ / ۳ اهتمام به امور مسلمانان**

۲ / ۳ مسئولیتهای اجتماعی ۲ / ۳ پیشگامی در عمل: هر که خود را در مقام پیشوایی مردم قرار دهد ، باید پیش از تعلیم دیگران، به تعلیم خود پردازد و پیش از آنکه با زبانش تربیت کند، با رفتار خود ، تربیت نماید و کسی که آموزگار و مربی خود باشد ، بیشتر سزاوار بزرگداشت است تا کسی که [پیش از خودسازی] آموزگار و مربی دیگران باشد.

۲۲ / ۳ اهتمام به امور مسلمانان: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: کسی که روز خود را آغاز کند و به امور مسلمانان اهتمام نرزد ، مسلمان نیست .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر که به کار مسلمانان اهتمام نرزد ، از آنان نیست و هر که صبح و شام ، خیرخواه خدا و پیامبر او و کتاب و امامش و توده مسلمانان نباشد، از آنان نیست.

ص: ۲۱۶

عنه صلى الله عليه و آله: تَرَى الْمُؤْمِنِينَ فِي تَرَاحِمِهِمْ وَتَوَادُّهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ كَمَثَلِ الْجَسَدِ؛ إِذَا اشْتَكَى عُضْوًا تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ جَسَدِهِ بِالسَّهْرِ وَالْحُمَى . (۱)

عنه صلى الله عليه و آله: دَخَلَ عَبْدُ الْجَنَّةِ بَعْضِنِ مِنْ شَوْكٍ كَانَ عَلَى طَرِيقِ الْمُسْلِمِينَ فَأَمَاطَهُ عَنْهُ . (۲)

الإمام الصادق عليه السلام: الْمُؤْمِنُ أَخُو الْمُؤْمِنِ كَالْجَسَدِ الْوَاحِدِ؛ إِنْ اشْتَكَى شَيْئًا مِنْهُ وَجَدَ أَلَمَ ذَلِكَ فِي سَائِرِ جَسَدِهِ . وَأُرَوَّحُهُمَا مِنْ رُوحٍ وَاحِدَةٍ ، وَإِنَّ رُوحَ الْمُؤْمِنِ لَأَشَدُّ اتِّصَالًا بِرُوحِ اللَّهِ مِنْ اتِّصَالِ شُعَاعِ الشَّمْسِ بِهَا . (۳)

۳ / ۲ / ۳ حَسَنُ الْعَشْرِهِ الْقُرْآنُ: «وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِّنْكُمْ وَأَنتُمْ مُّعْرِضُونَ» . (۴)

۱- صحیح البخاری : ۵ / ۲۲۳۸ / ۵۶۶۵ .

۲- الخصال : ۳۲ / ۱۱۱ .

۳- الکافی : ۲ / ۱۶۶ / ۴ .

۴- البقره : ۸۳ .

ص: ۲۱۷

۳ / ۲ / ۳ حسن معاشرت

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: مؤمنان را در مهربانی ورزیدن به یکدیگر، دوستی با یکدیگر و ملامت با یکدیگر، چونان یک پیکر می بینی که چون عضوی [به درد آید و] شکایت کند، دیگر اعضا با بی خوابی و تب با او همصدا می شوند و یکدیگر را فرا می خوانند.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: بنده ای به سبب برداشتن شاخه خاری از سر راه مسلمانان به بهشت رفت.

امام صادق علیه السلام: مؤمن، برادر مؤمن است؛ همچون یک پیکر که اگر عضوی از آن بنالد، [شخص دردمند] درد آن را در سایر اعضای خود می بیند، و روحهایشان از یک روح است. روح مؤمن به روح خدا پیوسته تر از پرتو خورشید به خورشید است.

۳ / ۲ / ۳ حسن معاشرت قرآن: و یاد کنید هنگامی را که از بنی اسرائیل پیمان گرفتیم که جز خدا را نپرستید و به پدر و مادر و خویشاوندان و یتیمان و بینوایان، نیکی کنید، و با مردم به زبان خوش سخن گویند و نماز را برپا دارید و زکات را بپردازید. سپس جز اندکی از شما، سر برتافته، رویگردان شدید.

ص: ۲۱۹

و خدا را بپرستید و چیزی را شریک او قرار ندهید و به پدر و مادر و به خویشان و یتیمان و بینوایان و همسایه نزدیک و همسایه دور و همنشین نزدیک و در راه مانده و بردگان خود نیکی کنید، [و بدانید] که خداوند، کسی را که متکبر و فخر فروش است، دوست ندارد.

و بندگان [واقعی خدای] رحمان کسانی اند که بر [روی] زمین با آرامش و فروتنی راه می روند؛ و چون نادانان، آنها را [به گفتار ناروا] طرف خطاب قرار دهند، آنها سلام می گویند.

حدیث: امام علی علیه السلام در سفارش به فرزندان خود، به هنگام احتضار: فرزندان من! با مردم چنان معاشرت کنید که اگر شما را ندیدند، مشتاق دیدنتان باشند و هرگاه مُردید، برای شما بگیرند.

امام علی علیه السلام در سفارش به پسرش محمد بن حنفیه: خود را پایبند دوستی با مردم کن، جان خود را بر دشواریهای مردم، صبوری ده، جان و مال را برای دوست، عطا کن، و حضورت را برای آشنایان، گشاده رویی و دوستی ات را برای عموم مردم، و عدالت و انصاف را برای دشمنت ببخش، و دین و ناموس خود را از هر کس دریغ دار که این کار، برای دین و دنیایت ایمنی بخش تر است.

امام علی علیه السلام: بهترین چیزی که مردم با آن، دل‌های دوستانشان را به دست می آورند و کینه‌ها را از دل‌های دشمنانشان می زدایند، خوشرویی به هنگام دیدارشان است، پرسش حالشان در هنگام نبودشان، و گشاده رویی در حضورشان.

ص: ۲۲۰

عنه عليه السلام: طَلَاقُ الْوَجْهِ بِالْبِشْرِ، وَالْعَطِيَّةُ، وَفِعْلُ الْبِرِّ، وَبَدَلِ التَّحِيَّةِ، دَاعٍ إِلَى مَحَبَّةِ الْبَرِيَّةِ. (۱)

الإمام الصادق عليه السلام: صَانِعُ الْمُنَافِقِ بِلِسَانِكَ، وَأَخْلِصْ وُدَّكَ لِلْمُؤْمِنِ، وَإِنْ جَالَسَكَ يَهُودِيٌّ فَأَحْسِنْ مُجَالَسَتَهُ. (۲)

المحاسن عن أبي بكر الحضرمي: قَالَ عَلَّقَمَةُ أَخِي لِأَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِنَّ أَبَا بَكْرٍ قَالَ: يُقَاتِلُ النَّاسُ فِي عَلِيٍّ. فَقَالَ لِي أَبُو جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِنِّي أَرَاكَ لَوْ سَجَعْتَ إِنْسَانًا يَشْتُمُ عَلِيًّا فَاسْتَطَعْتَ أَنْ تَقْطَعَ أَنْفَهُ فَعَلْتَ؟ قُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ: فَلَا تَفْعَلْ! ثُمَّ قَالَ: إِنِّي لَأَسْمَعُ الرَّجُلَ يَسُبُّ عَلِيًّا وَأَسْتَبْرَهُ مِنْهُ بِالسَّارِيَةِ، فَإِذَا فَرَّغَ أَتَيْتُهُ فَصَافَحْتُهُ. (۳)

۴۲ / ۳ حُبُّ الْخَيْرِ لِلْجَمِيعِ لِإِمَامِ عَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: النَّصِيحَةُ مِنْ أَخْلَاقِ الْكِرَامِ. (۴)

۱- غرر الحكم: ۶۰۳۲.

۲- من لا يحضره الفقيه: ۴ / ۴۰۴ / ۵۸۷۲.

۳- المحاسن: ۱ / ۴۰۵ / ۹۱۸.

۴- غرر الحكم: ۱۲۹۸.

ص: ۲۲۱

۴۲ / ۳ خیرخواهی برای همه

امام علی علیه السلام: گشاده رویی و خوشرویی، بخشش، نیکوکاری و آغاز کردن به سلام، دوستی مردم را فراچنگ می آورد. امام صادق علیه السلام: با منافق به زبان اظهار دوستی کن و با مؤمن، دوست یکرنگ باش و اگر فردی یهودی با تو همنشینی کرد، با او خوشرفتار باش.

المحاسن به نقل از ابوبکر حضرمی: برادرم علقمه به امام باقر علیه السلام گفت: ابوبکر می گوید: برای علی علیه السلام با مردم باید جنگید. امام باقر علیه السلام به من فرمود: «اگر بشنوی که کسی علی علیه السلام را دشنام می دهد و تو بتوانی بینی او را قطع کنی، این کار را می کنی؟». گفتم: آری. حضرت فرمود: «این کار را مکن». سپس فرمود: «من اگر بشنوم کسی به علی ناسزا می گوید، در پناه ستونی از او پنهان می شوم و چون ناسزاگوییهایش تمام شد، پیش او می روم و با وی دست می دهم» (۱).

۴۲ / ۳ خیرخواهی برای همهامام علی علیه السلام: خیرخواهی [ویکرنگی] از خصلتهای بزرگواران است.

۱- حکمت این گونه برخوردها، جذب و آگاه سازی و هدایت افراد جاهل و غیر معاند است.

ص: ۲۲۲

عنه علیه السلام: وَأُتِيَ كَلِمَهُ حُكْمٍ جَامِعَةٍ : أَنْ تُحِبَّ لِلنَّاسِ مَا تُحِبُّ لِنَفْسِكَ ، وَتَكْرَهُ لَهُمْ مَا تَكْرَهُ لَهَا ؟ ! (۱)

الإمام الصادق عليه السلام: عَلَيْكُمْ بِالنُّصْحِ لَلَّهِ فِي خَلْقِهِ ، فَلَنْ تَلْقَاهُ بِعَمَلٍ أَفْضَلَ مِنْهُ . (۲)

۳ / ۲ الإحسان إلى الناس جميعا رسول الله صلى الله عليه وآله: رَأْسُ الْعَقْلِ بَعْدَ الْإِيمَانِ بِاللَّهِ التَّوَدُّدُ إِلَى النَّاسِ ، وَاصْطِنَاعُ الْخَيْرِ إِلَى كُلِّ بَرٍّ وَفَاجِرٍ . (۳)

عنه صلى الله عليه وآله: الْخَلْقُ عِيَالُ اللَّهِ ، فَأَحَبُّ الْخَلْقِ إِلَى اللَّهِ مَنْ نَفَعَ عِيَالَ اللَّهِ ، وَأَدْخَلَ عَلَى أَهْلِ بَيْتِ سُورَا . (۴)

عنه صلى الله عليه وآله: الْإِيمَانُ بَضْعٌ وَسَبْعُونَ شُعْبَةً ، فَأَفْضَلُهَا قَوْلُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَأَدْنَاهَا إِمَاطَةُ الْأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ . (۵)

عنه صلى الله عليه وآله: مَنْ بَنَى عَلَى ظَهْرِ الطَّرِيقِ مَا يَأْوِي عَابِرَ سَبِيلٍ بَعَثَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى نَجِيبٍ مِنْ دُرٍّ ، وَوَجْهُهُ يُضِيءُ لِأَهْلِ الْجَنَّةِ نَوْرًا حَتَّى يُزَاحِمَ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلَ الرَّحْمَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي قَبْتِهِ . (۶)

۱- تحف العقول : ۸۱ .

۲- الكافي : ۲ / ۲۰۸ / ۶ .

۳- عيون أخبار الرضا : ۲ / ۳۵ / ۷۷ .

۴- الكافي : ۲ / ۱۶۴ / ۶ .

۵- كنز العمال : ۱ / ۳۵ / ۵۲ .

۶- ثواب الأعمال : ۱ / ۳۴۳ .

ص: ۲۲۳

۳ / ۲ / ۵ نیکی به همه مردم

امام علی علیه السلام: چه سخن حکیمانه و جامعی است این سخن که آنچه را بر خود می پسندی ، برای مردم نیز پسندی و آنچه را بر خود نمی پسندی ، بر آنها نیز پسندی .

امام صادق علیه السلام: بر شما باد خیرخواهی برای خدا نسبت به خلق او؛ زیرا هرگز خداوند را با عملی بهتر از این کار ، ملاقات نخواهی کرد.

۳ / ۲ / ۵ نیکی به همه مردم پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: اوج خرد ، پس از ایمان به خدا، دوستی با مردم و خوبی کردن به هر آدم نیک و بدی است.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: خلق ، نانخور خدایند . لذا محبوب ترین خلق نزد خدا ، کسی است که به نانخوران خدا سودی رساند و خانواده ای را شادمان کند .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: ایمان ، هفتاد و اندی شاخه دارد. برترین آنها گفته «لا اله الا الله» است و کمترین آنها برداشتن چیزهای آزارنده از سر راه مردم است.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر کس در کنار راه ، سرپناهی برای رهگذران بسازد، خداوند در روز قیامت ، او را سوار بر شتر راهواری از مروارید ، محشور فرماید ، در حالی که چهره اش برای بهشتیان ، نورافشانی می کند تا آنکه همنشین ابراهیم خلیل الرحمان در بارگاهش شود .

ص: ۲۲۴

الإمامُ عليُّ عليه السلام: لقد ضَمَمْتُ إِلَيَّ سِلَاحَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فَوَجَدْتُ فِي قَائِمِ سَيْفِهِ مُعَلَّقَةً فِيهَا ثَلَاثَةُ أَحْرُفٍ: صِلَ مَنْ قَطَعَكَ، وَأَحْسِنَ إِلَى مَنْ أَسَاءَ إِلَيْكَ، وَقُلِّ الْحَقَّ وَلَوْ عَلَى نَفْسِكَ . (۱)

عنه عليه السلام: إِنَّ اللَّهَ شَبَّحَهُ يُحِبُّ أَنْ تَكُونَ نَبِيَّهُ الْإِنْسَانِ لِلنَّاسِ جَمِيلَةً، كَمَا يُحِبُّ أَنْ تَكُونَ نَبِيَّتُهُ فِي طَاعَتِهِ قَوِيَّةً غَيْرَ مَدْخُولَةٍ . (۲)

عنه عليه السلام: صَنَائِعُ الْإِحْسَانِ مِنْ فَضَائِلِ الْإِنْسَانِ . (۳)

الإمامُ الصَّادِقُ عليه السلام في قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنْتُ» (۴): نَفَاعًا . (۵)

۳ / ۲ / ۱۶ الوَسْطَاءُ فِي الْخَيْرِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: الدَّالُّ عَلَى الْخَيْرِ كَفَاعِلِهِ . (۶)

۱- كنز العمال : ۱۶ / ۲۳۸ / ۴۴۲۹۸ .

۲- غرر الحكم : ۳۷۰۳ .

۳- غرر الحكم : ۵۸۳۴ .

۴- مريم : ۳۱ .

۵- معاني الأخبار : ۲۱۲ / ۱ .

۶- الكافي : ۴ / ۲۷ / ۴ .

ص: ۲۲۵

۳ / ۲ / وساطت در نیکی

امام علی علیه السلام: اسلحه پیامبر خدا را برداشتم ، دیدم به قبضه شمشیر وی سه جمله آویخته است : به کسی که از تو بُریده است ، بپیوند ؛ به کسی که به تو بدی کرده است ، خوبی کن ؛ و حق را بگو ، هر چند به زیان خودت باشد .

امام علی علیه السلام : خداوند سبحان ، دوست دارد که نیت انسان نسبت به مردم ، زیبا باشد، همچنان که دوست دارد نیت او در اطاعت از وی نیز نیرومند و خالص باشد.

امام علی علیه السلام : نیکوکاری از فضایل انسان است.

امام صادق علیه السلام درباره سخن خداوند [از زبان حضرت عیسی علیه السلام که] : «و مرا هر جا که باشم ، مبارک قرار داد» : مقصود از مبارک ، بسیار سودمند بودن برای مردم است .

۳ / ۲ / وساطت در نیکوییامبر خدا صلی الله علیه و آله : کسی که به کار خوب راهنمایی کند، مانند کسی است که آن را انجام داده است .

ص: ۲۲۶

الإمام الصادق عليه السلام: لو جرى المعروف على ثمانين كفا لأجروا كلهم فيه ، من غير أن ينقص صاحبه من أجره شيئا . (۱)

۳ / ۲ / إمانه المظلوم رسول الله صلى الله عليه و آله في ذكر ما خاطب الله تعالى به داود عليه السلام : يا داود ، إنه ليس من عبد يُعِينُ مَظْلُوماً أو يَمْشِي مَعَهُ فِي مَظْلَمَتِهِ إِلَّا أُتِّبَتْ قَدَمِيهِ يَوْمَ تَزُلُّ الْأَقْدَامُ . (۲)

عنه صلى الله عليه و آله: مَنْ أَخَذَ لِلْمَظْلُومِ مِنَ الظَّالِمِ كَانَ مَعِيَ فِي الْجَنَّةِ مُصَاحِبًا . (۳)

الإمام علي عليه السلام للحسنين عليهما السلام: قولا بالحق ، و أعمالا للأجر ، و كونا للظالم خصما و للمظلوم عونا . (۴)

۳ / ۲ / مساعده المتضررين رسول الله صلى الله عليه و آله: مَنْ رَدَّ عَنْ قَوْمٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ عَادِيَهُ مَاءٍ أَوْ نَارٍ وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ . (۵)

۱- الكافي : ۴ / ۱۸ / ۲ .

۲- كنز العمال : ۱۵ / ۸۷۲ / ۴۳۴۶۷ .

۳- بحار الأنوار : ۷۵ / ۳۵۹ / ۷۵ .

۴- نهج البلاغه : الكتاب ۴۷ .

۵- الكافي : ۵ / ۵۵ / ۳ .

ص: ۲۲۷

۳ / ۲ یاری ستمدیده**۳ / ۲ کمک به آسیب دیدگان**

امام صادق علیه السلام: اگر احسان و کمک، هشتاد دست بگردد، همه آنها به سبب آن پاداش می یابند، بی آنکه از اجر صاحبش چیزی کم شود.

۳ / ۲ یاری ستمدیده پیامبر خدا صلی الله علیه و آله خدای تعالی به داوود وحی فرمود که: «ای داوود! هیچ بنده ای نیست که ستمدیده ای را یاری رساند یا در ستمی که بر او رفته، با وی همدردی کند، مگر اینکه گامهای او را در آن روزی که گامها می لغزد، استوار نگه می دارم».

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر که داد ستمدیده را از ستمگر بگیرد، در بهشت یار و همنشین من باشد.

امام علی علیه السلام به حسنین علیهما السلام: حق بگویند و برای ثواب، کار کنید و خصم ستمگر باشید و یار ستمدیده.

۳ / ۲ کمک به آسیب دیدگان پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر کس از آسیب رساندن آب یا آتش به گروهی از مسلمانان جلوگیری کند، بهشت بر او واجب می گردد.

ص: ۲۲۸

عنه صلى الله عليه و آله: مَنْ قَادَ ضَرِيرًا أَرْبَعِينَ حُطْوَةً عَلَى أَرْضٍ سَهْلَةٍ ، لَا يَفِي بِقَدْرِ إِبْرِهِ مِنْ جَمِيعِهِ طِلَاحِ الْأَرْضِ ذَهَبًا ، فَإِنْ كَانَ فِيهَا قَادَهُ مَهْلَكَةً جَوَزَهُ عَنْهَا وَجَدَ ذَلِكَ فِي مِيزَانِ حَسَنَاتِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَوْسَعَ مِنَ الدُّنْيَا مِائَةَ أَلْفِ مَرَّةٍ . (۱)

الإمام علي عليه السلام: مَنْ رَدَّ عَنِ الْمُسْلِمِينَ عَادِيَةَ مَاءٍ ، أَوْ عَادِيَةَ نَارٍ أَوْ عَادِيَةَ عَدُوِّ مُكَابِرٍ لِلْمُسْلِمِينَ ، غَفَرَ اللَّهُ لَهُ ذَنْبَهُ . (۲)

۳ / ۲ غرض النظر الإمام علي عليه السلام: مَنْ النُّبْلِ أَنْ تَتَّقِظَ لِإِيجَابِ حَقِّ الرَّعِيَّةِ عَلَيْكَ ، وَتَتَغَابَى عَنِ الْجِنَايَةِ عَلَيْكَ . (۳)

الإمام الباقر عليه السلام: صَلَاحُ شَأْنِ النَّاسِ التَّعَايُشُ وَالتَّعَاشُرُ مِلْءُ مِكْيَالٍ : ثُلَاثُ فِطْنٍ ، وَثُلْثُ تَغَافُلٍ . (۴)

۱- بحار الأنوار : ۷۵ / ۱۵ / ۸ .

۲- بحار الأنوار : ۷۵ / ۲۰ / ۱۴ .

۳- عيون الحكم المواعظ : ۴۷۰ / ۸۵۹۷ .

۴- بحار الأنوار: ۷۴ / ۱۶۷ / ۳۴ .

ص: ۲۲۹

۳ / ۹۲ چشم پوشی

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر کس نابینایی را در دشتی چهل قدم راه برد، اگر همه زمین پُر از طلا گردد [و به او داده شود]، به اندازه سوزنی پاداش این کار او داده نشده است و چنانچه او را از خطری که بر سر راهش قرار داشته باشد، بگذرانند، روز قیامت، این کار در ترازوی حسنات او صد هزار بار بزرگ تر از دنیا باشد.

امام علی علیه السلام: هر کس جلو آسیب رساندن آبی یا آتشی یا دشمنی زورگو به مسلمانان را بگیرد، خداوند گناهانش را بیامرزد.

۳ / ۹۲ چشم پوشی امام علی علیه السلام: از زیرکی است: بیداری ات برای ادای حقوق شهروندان و تغافل از ستم آنان بر تو.

امام باقر علیه السلام: سامان یافتن کار مردم به این است که طوری با هم معاشرت کنند که مانند پیمان‌ه ای باشند که دو سومش هوشیاری است و یک سومش نادیده گرفتن و چشم پوشی.

ص: ۲۳۰

۳ / ۳ / ۱۱ الدعوه إلى القيما القرآن: «وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ». (۱)

الحديث: رسول الله صلى الله عليه وآله: مَنْ أَمَرَ بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَى عَنِ الْمُنْكَرِ هُوَ خَلِيفَةُ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ ، وَخَلِيفَةُ كِتَابِهِ ، وَخَلِيفَةُ رَسُولِهِ . (۲)

عنه صلى الله عليه وآله: سَيِّدُ الشُّهَدَاءِ : حَمْرُهُ بَنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ ، وَرَجُلٌ قَامَ إِلَى إِمَامٍ جَائِرٍ فَأَمَرَهُ وَنَهَاةً فَقَتَلَهُ . (۳)

عنه صلى الله عليه وآله لِعَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَمَّا بَعَثَهُ إِلَى الْبَيْتِ : يَا عَلِيُّ ، لَا تُقَاتِلَنَّ أَحَدًا حَتَّى تَدْعُوهُ ، وَيَأْمُرَ اللَّهُ لَأَنْ يَهْدِيَ اللَّهُ عَلَى يَدَيْكَ رَجُلًا خَيْرٌ لَكَ مِمَّا طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ وَغَرَبَتْ ، وَلَكَ وَلَاؤُهُ يَا عَلِيُّ . (۴)

۱- آل عمران : ۱۰۴ .

۲- كنز العمال: ۳ / ۷۵ / ۵۵۶۴ .

۳- المستدرک علی الصحیحین : ۳ / ۲۱۵ / ۴۸۸۴ .

۴- الکافی : ۴ / ۲۸ / ۵ .

ص: ۲۳۱

۳ / ۳ مسئولیت‌های فرهنگی**۳ / ۳ دعوت به ارزشها**

۳ / ۳ مسئولیت‌های فرهنگی ۳ / ۳ دعوت به ارزشها قرآن: و باید از شما گروهی دعوتگر به خیر باشند که به نیکی فرمان دهند و از زشتی باز دارند و آنان، همان رستگاران اند.

حدیث: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: کسی که امر به معروف و نهی از منکر کند، جانشین خدا در روی زمین و جانشین کتاب او و جانشین پیامبر اوست.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: سرور شهیدان، حمزه بن عبد المطلب است و نیز مردی که در برابر پیشوایی ستمگر برخیزد و او را امر و نهی کند و آن پیشوا، او را بکشد.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله به علی علیه السلام، هنگامی که او را به یمن فرستاد: ای علی! هرگز با کسی جنگ مکن تا اینکه قبل از آن او را [به اسلام] دعوت کنی. به خدا سوگند که اگر خداوند، مردی را به دست تو هدایت کند، برایت بهتر است از حکومت بر آنچه آفتاب بر آن طلوع و غروب کند، ای علی!

ص: ۲۳۲

الإمام علي عليه السلام: قوامُ الشريعة الأمرُ بالمعروفِ، والنهي عن المنكرِ، وإقامته الحدودِ . (۱)

عنه عليه السلام: وما أعمال البر كلها والجهاد في سبيل الله عند الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر، إلا كنفته في بحر لجي . (۲)

الإمام الصادق عليه السلام لما سئل عن قول الله عز وجل: «مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا وَلَقَدْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُنَا بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ إِنَّ كَثِيرًا مِّنْهُمْ بَعْدَ ذَلِكَ لِيَك فِي الْأَرْضِ لَمُسْرِفُونَ» (۳): مَنْ أَخْرَجَهَا مِنْ ضَلَالٍ إِلَى هُدًى فَكَأَنَّمَا أَحْيَاهَا، وَمَنْ أَخْرَجَهَا مِنْ هُدًى إِلَى ضَلَالٍ فَقَدْ قَتَلَهَا . (۴)

بحار الأنوار: رَوَى أَنَّ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ خَرَجَ مُصْحِرًا مُنْفَرِدًا، فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ: يَا دَاوُدُ، مَا لِي أُرَاكَ وَحَدَائِبًا؟ فَقَالَ: إِلَهِي اشْتَدَّ الشَّوْقُ مِنِّي إِلَى لِقَائِكَ، وَحَالَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ خَلْقُكَ، فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ: ارْجِعْ إِلَيْهِمْ؛ فَإِنَّكَ إِنْ تَأْتَيْتَنِي بَعْدَ آتِيقِ اثْبَتِكَ فِي اللُّوحِ حَمِيدًا . (۵)

۱- غرر الحكم: ۶۸۱۷.

۲- نهج البلاغه: الحكمة ۳۷۴.

۳- المائدة: ۳۲.

۴- الكافي: ۲ / ۲۱۰ / ۱.

۵- بحار الأنوار: ۱۴ / ۴۰ / ۲۶.

ص: ۲۳۳

امام علی علیه السلام: استواری شریعت به امر به معروف و نهی از منکر و بر پا داشتن حدود [الهی] بستگی دارد.

امام علی علیه السلام: همه کارهای نیک و جهاد در راه خدا، در مقایسه با امر به معروف و نهی از منکر، چون دمیدنی است به دریای پر موج پهناور.

امام صادق علیه السلام در پاسخ به سؤال از این فرموده خداوند عز و جل: «هر کس، کسی را جز به قصاص قتل یا [به کیفر] فسادی در زمین بکشد، چنان است که گویی همه مردم را کشته است، و هر کس کسی را زنده بدارد، چنان است که گویی تمام مردم را زنده نگه داشته است»: یعنی کسی که دیگری را از گمراهی به راه راست درآورد، مانند این است که او را زنده کرده است، و کسی که دیگری را از راه راست به گمراهی کشاند، او را کشته است.

بحار الأنوار: روایت شده است که داوود علیه السلام تنها به صحرا رفت. خداوند به او وحی فرمود: «ای داوود! چه شده است که تو را تنها می بینم؟». گفت: خدایا! شوق دیدار تو در جانم شدت گرفته و خلق تو، میان من و تو حائل گشته اند. خداوند به او وحی فرمود: «به میان آنان برگرد؛ زیرا اگر تو یک بنده گریز پا را نزد من بیاوری، تو را در لوح، با صفت ستوده ثبت می کنم».

ص: ۲۳۴

۳ / ۳ الدعوه إلى وحده الكلمهالقرآن: «إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ». (۱)

«وَأَعْتَصِمَتْ مُؤَا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا وَكُنْتُمْ عَلَى شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ». (۲)

«وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَتَزَعَوْا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَاصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ». (۳)

الحديث: رسول الله صلى الله عليه و آله ما اختلفت أمة بعد نبيها إلا ظهر أهل باطلها على أهل حقها. (۴)

الامام علي عليه السلام: وايم الله، ما اختلفت أمة بعد نبيها إلا ظهر باطلها على حقها، إلا ما شاء الله. (۵)

۱- الأنبياء : ۹۲.

۲- آل عمران : ۱۰۳.

۳- الانفال : ۴۶.

۴- المعجم الاوسط : ۷ / ۳۷۰ / ۷۷۵۴.

۵- الأمالي للمفيد : ۲۳۵ / ۵.

ص: ۲۳۵

۳ / ۳ دعوت به وحدت کلمه

۳ / ۳ دعوت به وحدت کلمه قرآن: این است امت شما که امتی یگانه است ، و منم پروردگار شما. پس [تنها] مرا پرستید .

و همگی به ریسمان خدا جنگ زنید و پراکنده نشوید ، و نعمت خدا را درباره خود به یاد آرید: آن گاه که [با هم] دشمن بودید ، پس میان دل‌های شما الفت افکنند، تا به لطف او برادر یکدیگر شدید . و شما در کنار پرتگاهی از آتش بودید، که شما را از آن رهانید . خداوند ، بدین سان ، آیات خود را برای شما روشن می کند ، باشد که هدایت یابید.

و از خدا و پیامبرش فرمان برید و با هم نزاع نکنید که سست می گردید و مهابت شما از میان می رود [و نسیم پیروزی بر شما نمی وزد] ، و شکیبایی کنید ، که همانا خدا با شکیبایان است.

حدیث: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : هیچ امتی پس از پیامبرش ، دچار اختلاف نشدند ، جز آنکه باطلگرایان بر رهروان حقیقت ، غلبه کردند.

امام علی علیه السلام : به خدا سوگند ، هیچ امتی ، پس از پیامبرشان اختلاف نکردند ، جز آنکه اهل باطل بر اهل حق مسلط شدند ، جز آنجا که خدا نخواست.

ص: ۲۳۶

عنه عليه السلام: احذروا ما نزل بالأمم قبلكم من المثالات بسوء الأفعال وذميم الأعمال، فتذكروا في الخير والشر أحوالهم، واحذروا أن تكونوا أمثالهم. فإذا تفكرتم في تفاوت حالهم فالزموا كل أمر لزم العزة به شأنهم (حالهم)، وزاحت الأعداء له عنهم، وميدت العافية به عليهم، وانقادت النعمة له معهم، ووصيت الكرامة عليه حبهم: من الاجتناب للفرقة، واللزوم للألفة، والتحاض عليها، والتواصي بها. واجتنبوا كل أمر كسير فقرتهم، وأوهن منتهم؛ من تضاعن القلوب، وتشاحن الصدور، وتدابير النفوس، وتخاذل الأيدي. وتدبروا أحوال الماضين من المؤمنين قبلكم... فانظروا كيف كانوا حيث كانت الأملاء مجتمعاً، والأهواء مؤتلفه، والقلوب معتدلة، والأيدي مترادفة، والسيوف متناصرة، والبصائر نافذة، والعزائم واجدة. ألم يكونوا أرباباً في أقطار الأرضين، وملوكاً على رقاب العالمين؟! فانظروا إلى ما صاروا إليه في آخر أمورهم، حين وقعت الفرقة، وتشئت الألفة، واختلفت الكلمه والأفئدة، وتشعبوا مختلفين، وتفرقوا متحاربين، قد خلع الله عنهم لباس كرامته، وسلبهم غصارة نعمته، وبقي قصص أخبارهم فيكم عبراً للمعتبرين.

(۱)

ص: ۲۳۷

امام علی علیه السلام: بپرهیزید از آنچه فرود آمد بر اُمتهای پیشین، از کیفیهایی که بر اثر کردارهای ناپسند دیدند. پس نیک و بد احوالشان را به یاد آورید و خود را از همانند شدن به آنها برحذر دارید. و چون در دگرگونی حال آنها تفکر کردید، کارهایی را اختیار کنید که آنان را ارجمند داشت و دشمنان را از آنان دور ساخت و زمان بی گزندگی شان را به درازا کشاند، و با عافیت از نعمت برخوردار و پیوند رشته بزرگواری با آنان استوار. و آن از پراکندگی دوری نمودن بود و به سازواری روی آوردن، و یکدیگر را بدان برانگیختن و سفارش کردن؛ و بپرهیزید از هر کار که پشتِ آنان را شکست و نیروشان را گسست، چون: کینه هم در دل داشتن و تخم نفاق در سینه کاشتن و از هم بریدن، و دست از یاری یکدیگر کشیدن. و در احوال گذشتگان پیش از خود بنگرید، مردمی که با ایمان بودند... پس بنگرید چه سان می نمودند، آن گاه که گروهها فراهم بودند، و همگان راه یک آرزو را می پیمودند، و دلها راست بود و با هم سازوار و دستها یکدیگر را مدد کار، شمشیرها به یاری هم آخته، و دیده ها به یکسو دوخته، و اراده ها در پی یک چیز تاخته. آیا مهتران سراسر زمین نبودند و بر جهانیان پادشاهی نمی نمودند؟ پس بنگرید که پایان کارشان به کجا کشید، چون میانشان جدایی افتاد، و الفت به پراکندگی انجامید، و سخنها و دلهاشان گونه گون گردید. از هم جدا شدند، و به حزبها گراییدند، و خدا لباس کرامت خود را از تنشان برون آورد، و نعمت فراخ خویش را از دستشان به در کرد و داستانِ آنان، میان شما ماند، و آن را برای پند گیرنده عبرت گرداند.

ص: ۲۳۸

عنه عليه السلام: إِنَّمَا أَنْتُمْ إِخْوَانٌ عَلَى دِينِ اللَّهِ ، مَا فَرَّقَ بَيْنَكُمْ إِلَّا- حُبُّ السَّرَائِرِ ، وَسَوْءُ الضَّمَائِرِ؛ فَلَا- تَوَازَرُونَ وَلَا تَنَاصِيحُونَ ، وَلَا تَبَادُلُونَ ، وَلَا تَوَادُّونَ . (۱)

۳ / ۳ اجتذاب الشباب بالإمام الصيادق عليه السلام لِلأَحْوَالِ: أَتَيْتَ البَصْرَةَ؟ قَالَ: نَعَمْ . قَالَ: كَيْفَ رَأَيْتَ مُسَارَعَةَ النَّاسِ فِي هَذَا الأَمْرِ وَدُخُولَهُمْ فِيهِ؟ فَقَالَ: وَاللَّهِ إِنَّهُمْ لَلْقَلِيلُ ، وَقَدْ فَعَلُوا وَإِنَّ ذَلِكَ لَلْقَلِيلُ . فَقَالَ: عَلَيْكَ بِالأَحْدَاثِ؛ فَإِنَّهُمْ أَسْرَعُ إِلَى كُلِّ خَيْرٍ . (۲)

۳ / ۴ حراسه الدين رسول الله صلى الله عليه و آله: إِنْ عَرَضَ لِمَكَ بَلَاءٌ فَاجْعَلْ مَالَكَ دُونَ دَمِكَ ، فَإِنْ تَجَاوَزَكَ البَلَاءُ فَاجْعَلْ مَالَكَ وَدَمَكَ دُونَ دِينِكَ ، فَإِنَّ المَسْلُوبَ مَن سُلِبَ دِينُهُ ، وَالمَخْرُوبَ مَن خَرِبَ دِينُهُ . (۳)

۱- نهج البلاغه : الخطبه ۱۱۳ .

۲- قرب الإسناد : ۱۲۸ / ۴۵۰ .

۳- كنز العمال : ۱۵ / ۹۳۳ / ۴۳۶۰۱ .

ص: ۲۳۹

۳ / ۳ / ۳ جذب جوانها**۳ / ۳ / ۴ پاسداری از دین**

امام علی علیه السلام: شما برادران دینی یکدیگرید ، چیزی شما را از هم جدا نکرده ، جز درونِ پلید و نهادِ بد [که با آن به سر می برید] . نه هم را یاری می کنید ، نه خیر خواهِ همید ، نه به یکدیگر چیزی می بخشید ، و نه با هم دوستی می ورزید .

۳ / ۳ / ۳ جذب جوانها امام صادق علیه السلام در گفتگو با اَحْوَل: «به بصره رفتی؟». گفت : آری . فرمود : «شوق مردم به این امر (ولایت و امامت ما) و پذیرش آنها را چگونه دیدی؟». گفت : به خدا سوگند ، اندک اند . کارهایی کرده اند ؛ اما کم است . حضرت فرمود : «بر تو باد [جذب] نوجوانان؛ زیرا آنان ، در پذیرش هر نوع خوبی ، شتاب بیشتری نشان می دهند».

۳ / ۳ / ۴ پاسداری از دین پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: اگر بلایی برایت پیش آمد ، مالت را فدای جانت کن و اگر بلا از تو فراتر رفت ، مال و جانت را فدای دینت کن ؛ زیرا غارت شده کسی است که دینش به غارت رفته باشد و خانه خراب ، کسی است که دینش ویران شده باشد .

ص: ۲۴۰

عنه صلى الله عليه و آله: إِذَا ظَهَرَتِ الْبِدْعُ فِي أُمَّتِي فَلْيُظْهِرِ الْعَالِمُ عِلْمَهُ ؛ فَمَنْ لَمْ يَفْعَلْ فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ . (۱)

الغيبه عن يونس بن عبد الرحمن: رَوَيْنَا عَنْ الصِّادِقِينَ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ أَنَّهُمْ قَالُوا: إِذَا ظَهَرَتِ الْبِدْعُ فَاعْلَمِ الْعَالِمُ أَنَّ يُظْهِرَ عِلْمَهُ ، فَإِنْ لَمْ يَفْعَلْ سَلِبَ نَوْرَ الْإِيمَانِ . (۲)

۳ / ۳ خطر ترك المسؤوليها لإمام علي عليه السلام من وصية النبي للحسين عليهما السلام بعد أن ضربته ابن ملجم: لا تتركوا الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر فيؤلى عليكم شراركم ثم تدعون فلا يستجاب لكم . (۳)

الإمام الباقر عليه السلام: أوحى الله تعالى إلى شُعَيْبِ النَّبِيِّ: إِنِّي مُعَذِّبُ مِنْ قَوْمِكَ مِائَةَ أَلْفٍ: أَرْبَعِينَ أَلْفًا مِنْ شَرَارِهِمْ وَسِتِّينَ أَلْفًا مِنْ خِيَارِهِمْ . فَقَالَ: يَا رَبِّ ، هُوَلاءِ الْأَشْرَارُ ، فَمَا بِالْأَخْيَارِ! فَأَوْحَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَيْهِ: دَاهَنُوا أَهْلَ الْمَعَاصِي فَلَمْ يَغْضَبُوا لِعُصْبِي . (۴)

۱- الكافي: ۱ / ۵۴ / ۲، المحاسن: ۱ / ۳۶۱ / ۷۷۶ .

۲- الغيبة للطوسي: ۶۴ / ۶۶ .

۳- نهج البلاغه: الكتاب ۴۷ .

۴- مشكاة الأنوار: ۱۰۴ / ۲۳۸ .

ص: ۲۴۱

۳ / ۵ خطر ترک مسئولیت

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هرگاه در امت من بدعتها آشکار شدند، بر دانشمند است که دانش خود را آشکار سازد و هر که این کار را نکند، نفرین خدا بر او باد!

الغیبه به نقل از یونس بن عبدالرحمان: از امامان راستگو برای ما روایت شده است که فرموده اند: «هرگاه بدعتها سر بردارند، عالم باید دانش خود را آشکار سازد و اگر چنین نکند، نور ایمان از او سلب می شود».

۳ / ۵ خطر ترک مسئولیت امام علی علیه السلام از سفارش ایشان به حسین علیهما السلام پس از ضربت خوردن توسط ابن ملجم: امر به معروف و نهی از منکر را رها مکنید که در این صورت، یدان شما زمام امورتان را به دست می گیرند و آن گاه، هر چه دعا کنید، مستجاب نخواهد شد.

امام باقر علیه السلام: خدای تعالی به شعیب پیامبر وحی فرمود: «صد هزار نفر از مردم تو را عذاب خواهم کرد: چهل هزار نفر از بدکاران و شصت هزار نفر از نیکانشان را». شعیب گفت: پروردگارا! بدکاران سزاوارند؛ اما نیکان چرا؟ خدای عز و جل به او وحی فرمود: «آنان با گنهکاران سازش کردند و به خاطر خشم من، به خشم نیامدند».

ص: ۲۴۲

۳ / ۳ مراتب النهوض بالمسؤولیة الإمام علیؑ علیه السلام: أئمة المؤمنون ! إِنَّهُ مَنْ رَأَىٰ عُذْوَانَا يُعْمَلُ بِهِ وَمُنْكَرًا يُدْعَىٰ إِلَيْهِ فَأَنْكَرَهُ بِقَلْبِهِ فَقَدْ سَلِمَ وَبَرِيَ ، وَمَنْ أَنْكَرَهُ بِلِسَانِهِ فَقَدْ أُجِرَ وَهُوَ أَفْضَلُ مِنْ صَاحِبِهِ ، وَمَنْ أَنْكَرَهُ بِالسَّيْفِ لِتَكُونَ كَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا ، وَكَلِمَةُ الظَّالِمِينَ هِيَ السُّفْلَىٰ فَذَلِكَ الَّذِي أَصَابَ سَبِيلَ الْهُدَىٰ وَقَامَ عَلَىٰ الطَّرِيقِ وَنَوَّرَ فِي قَلْبِهِ الْيَقِينَ . (۱)

عنه عليه السلام لِرَجُلٍ قَطَعَ خُطْبَتَهُ وَقَالَ: حَدَّثَنَا عَنْ مَيِّتِ الْأَحْيَاءِ : مُنْكَرٌ لِلْمُنْكَرِ بِقَلْبِهِ وَلِسَانِهِ وَيَدَيْهِ فَخِلَالُ الْخَيْرِ حَصَلَهَا كُلُّهَا ، وَمُنْكَرٌ لِلْمُنْكَرِ بِقَلْبِهِ وَلِسَانِهِ وَتَارِكٌ لَهُ يَدَيْهِ فَخَصَلَتَانِ مِنْ خِصَالِ الْخَيْرِ ، وَمُنْكَرٌ لِلْمُنْكَرِ بِقَلْبِهِ وَتَارِكٌ بِلِسَانِهِ وَيَدَيْهِ فَخَلَّتْ مِنْ خِلَالِ الْخَيْرِ حَازَ ، وَتَارِكٌ لِلْمُنْكَرِ بِقَلْبِهِ وَلِسَانِهِ وَيَدَيْهِ فَذَلِكَ مَيِّتُ الْأَحْيَاءِ . (۲)

۱- نهج البلاغه : الحکمه ۳۷۳.

۲- بحار الأنوار : ۱۰۰ / ۸۲ / ۴۳ .

ص: ۲۴۳

۳ / ۳ مراتب انجام مسئولیت

۳ / ۳ مراتب انجام مسئولیت امام علی علیه السلام: ای مؤمنان! آن که بیند ستمی می رانند یا مردم را به منکری می خوانند و او به دل خود، آن را بپسندد، سالم مانده و گناه نورزیده؛ آن که آن را به زبان انکار کرد، مزد یافت و از آن که به دل انکار کرد، برتر است؛ آن که با شمشیر به انکار برخاست تا کلام خدا بلند، و گفتار ستمگران پست گردد، او کسی است که راه رستگاری را یافت و بر آن ایستاد و نور یقین در دلش تافت.

امام علی علیه السلام به مردی که سخنانی امام را قطع کرد و پرسید: از مرده در میان زندگان برای ما سخن بگو: کسی که با قلب و زبان و دست با زشتکاری مبارزه کند، همه خصلتهای نیک را تحصیل نموده است و کسی که با قلب و زبانش با زشتکاری مبارزه کند، اما با دست، مبارزه ننماید، دو خصلت نیک را به دست آورده است و کسی که با دل با زشتکاری مبارزه کند، اما با زبان و دست به آن کاری نداشته باشد، یکی از خصلتهای نیک را به دست آورده است و کسی که مبارزه با زشتکاری را با قلب و با زبان و با دست ترک کند، او مُرده ای است در میان زندگان!

ص: ٢٤٤

٣ / ٤ الوظائف العسكرية هالف . القيادة والطاعة العسكرية ٣ / ٤ الحقوق المتبادله بين القائد والتعبؤنالإمام علي عليه السلام :أيها الناس ! إن لي عليكم حقاً ، ولکم علي حق : فأما حقکم علي فالنصيحه لكم ، وتوفير فيئکم عليکم ، وتعليمکم كي لا تجهلوا ، وتأديکم كيما تعلموا ، وأما حقى عليكم فالوفاء بالبيعه ، والنصيحه فى المشهد والمغيب ، والإجابة حين أذعوکم ، والطاعة حين أمرکم . (١)

عنه عليه السلام فى كتابه إلى أمرائه على الجيش : من عبد الله على ابن أبى طالب أمير المؤمنين إلى أصحاب المسالحي : أما بعد ، فإن حقاً على الوالى ألا يعيره على رعيته فضل ناله ، ولا طول خص به . وأن يزيد ما قسم الله له من نعمة دئوا من عباده ، وعظفاً على إخوانه . ألا وإن لكم عندي ألا أحتجز دؤنكم سترًا إلا فى حرب ، ولا أطوى دؤنكم أمراً إلا فى حكم ، ولا أؤخر لكم حقاً عن محلّه ، ولا أقف به دؤن مقطعه ، وأن تكونوا عندي فى الحق سيواء ، فإذا فعلت ذلك وجبت لله عليكم النعمة ، ولي عليكم الطاعة ، والألا تنكصوا عن دعوه ، ولا تفرطوا فى صلاح ، وأن تخوضوا الغمرات إلى الحق ، فإن أنتم لم تستقيموا لى على ذلك لم يكن أحد أهون على ممن اعوج منكم ، ثم أعظم له العقوبه ، ولا يجد عندي فيها رخصه ، فخذوا هذا من أمرائكم ، وأعطوهم من أنفسكم ما يصلح الله به أمركم . (٢)

١- نهج البلاغه : الخطبه ٣٤.

٢- نهج البلاغه : الكتاب ٥٠.

ص: ۲۴۵

۳ / ۴ مسئولیتهای نظامی**الف . فرماندهی و فرمانبری نظامی****۳ / ۴ ا حقوق متقابل فرمانده و بسیجی**

۳ / ۴ مسئولیتهای نظامیالف . فرماندهی و فرمانبری نظامی ۳ / ۴ ا حقوق متقابل فرمانده و بسیجیامام علی علیه السلام: مردم! مرا بر شما حقی است، و شما را بر من حقی . بر من است که خیرخواهی از شما دریغ ندارم و حقی را که از بیت المال دارید، بگذارم، شما را تعلیم دهم، تا نادان ننماید و آداب آموزم تا بدانید . اما حق من بر شما این است که به بیعت، وفا کنید و در نهان و آشکارا حق خیرخواهی ادا کنید . چون شما را بخوانم، بیایید و چون فرمان دهم بپذیرید، و از عهده بر آید.

امام علی علیه السلام در نامه به فرماندهان سپاهش: از بنده خدا علی امیرمؤمنان به مرزبانان. اما بعد؛ بر زمامدار است که اگر به زیادتی [از اموال] رسید یا به نعمتی مخصوص گشت، رفتارش را بازیردستان خود، تغییر ندهد؛ و بر اوست که با نعمتهایی که خداوند نصیب او فرموده است، به بندگان خدا بیشتر نزدیک شود و نسبت به برادران خود، بیشتر مهرورزی کند . بدانید که حق شما بر من این است که چیزی را از شما پوشیده ندارم، مگر راز جنگ را، و کاری را بی رایزنی با شما انجام ندهم، مگر در امر حکومت، و در رسانیدن حق شما به شما کوتاهی نکنم و تا آن حق به شما نرسد، از کوشش باز نایستم، و اینکه شما در نظر من یکسان باشید؛ و اگر چنین کردم، بر خداوند واجب شود که بر شما نعمت فرستد و بر شما واجب شود که از من اطاعت کنید . و هرگاه شما را فرا خوانم، درنگ نکنید و در اجرای کار درست، کوتاهی نکنید و در راه حق، در گرداب سختیها فرو روید . اگر چنین پایدار نباشید، کسی نزد من خوارتر از کج رفتار شما نخواهد بود؛ و کیفر او را سخت گردانم و او از کیفر من رهایی نخواهد یافت . اینک، از فرماندهان خود این دستورها را بپذیرید و فرمان آنان را چندان که خدا کارتان را بدان سازوار می دارد بپذیرید!

ص: ۲۴۶

۳ / ۴ اهتمام القائد بالتعليم العسكري بتاريخ دمشق عن ابن عباس: عَقِمَ النساءُ أَنْ يَأْتِينَ بِمِثْلِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، وَاللَّهِ مَا رَأَيْتُ وَلَا سَمِعْتُ رَئِيساً يوزنُ بِهِ، لَرَأَيْتُهُ يَوْمَ صِفِّينَ وَعَلَى رَأْسِهِ عِمَامَةٌ قَدْ أَرخَى طَرْفَيْهَا، كَأَنَّ عَيْنَيْهِ سِرَاجَا سَلِيطِ، وَهُوَ يَقِفُ عَلَى شِرْذِمِهِ يَحْضُرُهُمْ، حَتَّى انْتَهَى إِلَيَّ وَأَنَا فِي كَنَفِ مِنَ النَّاسِ فَقَالَ: مَعَاشِرَ الْمُسْلِمِينَ اسْتَشْعِرُوا الْحَشِيَّةَ، وَغَضُّوا الْأَصْوَاتَ، وَتَجَلَّبَبُوا السَّكِينَةَ، وَأَعْمَلُوا الْأَسِنَّةَ، وَأَقْلَقُوا السُّيُوفَ قَبْلَ السِّلَهِ، وَأَطَعُوا الشَّرَّ (۱)، وَنَافِحُوا بِالطُّبَا، وَصَلَمُوا السُّيُوفَ بِالْحُطَا، وَالنَّبَالَ بِالرَّمَا حِ؛ فَإِنَّكُمْ بَعِينِ اللَّهِ وَمَعَ ابْنِ عَمِّ نَبِيِّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ. عَاوِدُوا الْكَرَّ، وَاسْتَحْيُوا مِنَ الْفَرِّ؛ فَإِنَّهُ عَارٌّ بَاقٍ فِي الْأَعْقَابِ وَالْأَعْنَاقِ، وَنَارٌ يَوْمَ الْحِسَابِ. وَطَيَّبُوا عَن أَنْفُسِكُمْ أَنْفُساً، وَامشوا إِلَى الْمَوْتِ مَشْيَا سَيْجِجَا (۲). وَعَلَيْكُمْ بِهَذَا السَّوَادِ الْأَعْظَمِ، وَالرُّوَاقِ الْمُطَنَّبِ. (۳)، فَاضْرِبُوا تَبَجَّهُ؛ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ رَاكِبٌ صَبْعَهُ، وَمُفْرَشٌ ذِرَاعِيهِ، قَدْ قَدَّمَ لِلْوُثْبَةِ يَدًا، وَأَخَّرَ لِلنُّكُوصِ رِجْلًا، فَصَمَدًا صَمَدًا حَتَّى يَتَجَلَّى لَكُمْ عَمُودُ الدِّينِ: «وَأَنْتُمْ الْأَعْلُونَ وَاللَّهُ مَعَكُمْ وَلَنْ يَبْرِكُمْ أَعْمَلُكُمْ» (۴). ۵

- ۱- این واژه در متن مورد استناد ما به گونه ای دیگرند و ما نقل صحیح تر آنها را از نهج البلاغه آوردیم .
- ۲- این واژه ها در متن مورد استناد ما به گونه ای دیگرند و ما نقل صحیح تر آنها را از نهج البلاغه آوردیم .
- ۳- محمد : ۳۵.
- ۴- تاریخ دمشق : ۴۲ / ۴۶۰.

۳ / ۲۴ اهتمام فرمانده به آموزش نظامی

۳ / ۲۴ اهتمام فرمانده به آموزش نظامی تاریخ دمشق: به نقل از ابن عباس: زنان عقیم شدند از اینکه مانند امیرمؤمنان، علی بن ابی طالب بزایند. به خدا سوگند، ندیدم و نشنیدم که رئیسی با وی مقایسه شود. او را به هنگام نبرد صِفِّین دیدم که عمامه ای بر سر داشت که دو طرفش را رها کرده بود. دو چشمانش گویا به سان دو چراغ درشت بودند. او بر گروهی اندک ایستاده بود و آنان را به نبرد و می داشت تا به من که در لابه لای مردم بودم، رسید. سپس فرمود: «ای گروه مسلمانان! خوف [از خدا] را احساس کنید، صداها را پایین آورید، آرامش را بر تن کنید، نیزه ها را به کار گیرید (آشکار سازید) و پیش از کشیدن شمشیر، آن را به حرکت آورید و از چپ و راست، شمشیر زنید و با تیزی اش ضربه زنید، و شمشیرها را به کامها و تیرها را به نیزه ها نزدیک سازید. به درستی که در دید خداوند قرار گرفته اید و همراه پسرعموی پیامبر اوید. با یورش و حمله خو گیرید و از فرار، شرم کنید؛ چرا که آن، ننگی است که در نسلها و گروهها باقی می ماند، و آتشی است در روز رستاخیز. خود را خرم و شاد دارید و با آسانی و سُبُک جانی به سوی مرگ، گام بردارید. لشکر انبوه [دشمن] و خیمه های طناب افکنده را هدف قرار دهید و قلب آن را نشانه بگیرید؛ چرا که شیطان، شتر سرکش را سوار شده و بازوانش را گسترانیده است؛ دستی را برای حمله، پیش دارد و پای را برای فرار، به عقب گذارد. پس استوار باشید و پایدار، تا پایه های دین بر شما آشکار گردد، که شما برترید و خدا با شماست و از پاداش کردارتان نخواهد کاست.»

ص: ۲۴۸

الإمام علي عليه السلام: عَصُوا عَلَي النَّوَاجِدِ؛ فَإِنَّهُ أَنْبَى لِلْسُّيُوفِ عَنِ الْهَامِ وَأَكْمَلُوا اللَّأَمَةَ. (۱)

۳ / ۴ / ۳ رعایه القائد للقوات الإمام علي عليه السلام من عهده للأشتر: وَلِيَكُنْ آثَرُ رُؤُوسِ جُنْدِكَ عِنْدَكَ مَنْ وَاسَاهُمْ فِي مَعُونَتِهِ .. .
فَافْسَحْ فِي آمَالِهِمْ ، وَوَاصِلْ فِي حُسْنِ الثَّنَاءِ عَلَيْهِمْ ، وَتَعَدِيدِ مَا أَبْلَى ذَوُو الْبَلَاءِ مِنْهُمْ ؛ فَإِنَّ كَثْرَةَ الذِّكْرِ لِحُسْنِ أفعالِهِمْ تَهْزُ الشُّجَاعَ ،
وَتَحَرِّضُ التَّاكِلَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ . (۲)

۱- نهج البلاغه : الخطبه ۶۶.

۲- نهج البلاغه : الكتاب ۵۳.

ص: ۲۴۹

۳ / ۴ / توجه فرمانده به نیروها

امام علی علیه السلام: در میدان کارزار، دندانها را سخت بر هم بفشارید، که شمشیرها را از رسیدن به کاسه سر باز می دارد. و زره کامل بپوشید.

۳ / ۴ / توجه فرمانده به نیروها امام علی علیه السلام باید گزیده ترین سران سپاه نزد تو آن بود که با سپاهیان یار باشد و آنان را کمک کار... پس امیدشان را بر آر، و ستودنشان را به نیکی پیوسته دار، و رنج کسانی را که کوششی کرده اند، بر زبان آر، که فراوان کار نیکوی آنان را یاد کردن، دلیر را برانگیزاند، و ترسان بد دل را به کوشش مایل گرداند، **إن شاء الله!**

ص: ۲۵۰

۳ / ۴ اطاعه القائد الإمام علي عليه السلام: أطع من فوقك يُطعك من دونك ، وأصلح سريرتك يُصلح الله علايتك . (۱)

عنه عليه السلام لعبدالله بن عباس ، وقد أشار عليه في شيء لم يُوافق رأيه : لك أن تُشير علي وأرى ، فإن عصيتك فأطعني . (۲)

عنه عليه السلام إلى أميرين من أمراء جيشه : قد أمرت عليكما وعلى من في حيزكما مالك بن الحارث الأشر ، فاسمعا له وأطعيا ، واجعلاه درعا ومجنأ ؛ فإنه ممن لا يخاف وهنه ولا سقطته ولا بطؤه عما الإسراع إليه أحزم ، ولا إسراعه إلى ما البطء عنه أمثل . (۳)

۳ / ۴ حدود الطاعه العسكريه الإمام علي عليه السلام : من كتاب له إلى أهل مصر لما ولي عليهم الأشر : أما بعد ، فقد بعثت إليكم عبداً من عباد الله ، لا ينأى أيام الخوف .. فاسمعوا له وأطيعوا أمره فيما طابق الحق ؛ فإنه سيف من سيوف الله . (۴)

۱- غرر الحكم : ۲۴۷۵.

۲- نهج البلاغه : الحكمه ۳۲۱.

۳- نهج البلاغه : الكتاب ۱۳.

۴- نهج البلاغه : الكتاب ۳۸.

ص: ۲۵۱

۳ / ۴۴ اطاعت از فرمانده**۳ / ۵۴ مرز فرمانبری نظامی**

۳ / ۴۴ اطاعت از فرمانده امام علی علیه السلام: از مافوق خود اطاعت کن ، تا زیردستت از تو اطاعت کند و باطنت را اصلاح کن ، تا خداوند ظاهرت را اصلاح کند.

امام علی علیه السلام به عبد الله بن عباس ، درباره نظری که داده بود و امام موافق آن نبود: حقّ توست که به من نظر دهی و من در آن می اندیشم ؛ اما اگر نپذیرفتم، تو باید از من اطاعت کنی.

امام علی علیه السلام در نامه ای به دو تن از فرماندهان سپاهش: من، مالک اشتر ، پسر حارث را بر شما و سپاهیان زیردست شما ، امیر کردم . پس گفته او را بشنوید و از او فرمان برید . او را چون زره و سپر، نگهبان خود کنید که او را سستی و لغزشی نیست . نه آنجا که شتاب لازم است، کندی می کند و نه آنجا که درنگ لازم است، عجله می نماید.

۳ / ۵۴ مرز فرمانبری نظامی امام علی علیه السلام پس از سپردن حکومت مصر به مالک اشتر، در نامه اش به مردم آنجا: اما بعد ؛ من بنده ای از بندگان خدا را سوی شما فرستادم که به روزگار ترس ، خواب به دیده اش نمی رود ... پس ، از او حرف شنوی داشته باشید و فرمانش را، تا جایی که با حق سازگار است ، اطاعت کنید؛ زیرا که او یکی از شمشیرهای خداست.

ص: ۲۵۲

عنه عليه السلام: بَعَثَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ جَيْشًا وَأَمَرَ عَلَيْهِمْ رَجُلًا وَأَمَرَهُمْ أَنْ يَسْتَمِعُوا لَهُ وَيُطِيعُوا، فَأَجَجَ نَارًا وَأَمَرَهُمْ أَنْ يَقْتَحِمُوا فِيهَا، فَأَبَى قَوْمٌ أَنْ يَدْخُلُوهَا وَقَالُوا: إِنَّا فَرَرْنَا مِنَ النَّارِ. وَأَرَادَ قَوْمٌ أَنْ يَدْخُلُوهَا، فَبَلَغَ ذَلِكَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فَقَالَ: لَوْ دَخَلُوهَا لَمْ يَزَالُوا فِيهَا، وَقَالَ: لَا طَاعَةَ فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ، إِنَّمَا الطَّاعَةُ فِي الْمَعْرُوفِ. (۱)

ب. الجاهزيه العسكريه ۳ / ۴ / ۶ اهميه التدريب العسكري بالقرآن: «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ». (۲)

الحديث: رسول الله صلى الله عليه وآله في تفسير قوله تعالى: «وَأَعِدُّوا لَهُمْ...»: أَلَا إِنَّ الْقُوَّةَ الرَّمِيَّ، أَلَا إِنَّ الْقُوَّةَ الرَّمِيَّ، أَلَا إِنَّ الْقُوَّةَ الرَّمِيَّ. (۳)

۱- تنبيه الخواطر: ۱ / ۵۱.

۲- الانفال: ۶۰.

۳- صحيح مسلم: ۳ / ۱۵۲۲ / ۱۶۷.

ص: ۲۵۳

ب. رزم آوری**۳ / ۴ اهمیت آموزش نظامی**

امام علی علیه السلام: پیامبر صلی الله علیه و آله سپاهی را گسیل داشت و مردی را فرمانده آنان کرد و به سپاهیان فرمود تا دستورهای او را بشنوند و اطاعت کنند. او آتشی بیفروخت و به سپاهیان دستور داد خود را در آن بیندازند. گروهی از وارد شدن به آتش، سر باز زده، گفتند: «ما از آتش گریزانیم» و گروهی تصمیم گرفتند وارد آتش شوند. خبر به پیامبر صلی الله علیه و آله رسید. فرمود: «اگر به درون آتش می رفتند، برای همیشه در آتش بودند». آن گاه فرمود: «در معصیت خدا نباید از کسی اطاعت کرد؛ بلکه در خوبیها باید فرمان بُرد».

ب: رزم آوری ۳ / ۴ اهمیت آموزش نظامیقرآن: و در برابر آنها هر چه می توانید، از نیرو [های انسانی و سلاح]، آماده بسیج سازید.

حدیث: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله در تفسیر سخن خداوند متعال: «و در برابر آنها هر چه می توانید... آماده بسیج سازید»: بدانید که [منظور از] نیرو، تیراندازی است؛ بدانید که نیرو، تیراندازی است؛ بدانید که نیرو، تیراندازی است.

ص: ۲۵۴

عنه صلى الله عليه و آله : اركبوا وارموا ، وأن ترموا أحب إلي من أن تركبوا .. ألا- إن الله عز وجل يدخلكم في السهم الواحد الثلاثة الجنة : عامل الخشب ، والمقوى به في سبيل الله ، والرامي به في سبيل الله . (۱)

۳ / ۴ / ۷ استعداد المقاتل دعائم الإسلام : إنه [أى علياً عليه السلام] كره أن يلقي الرجل سلاحه عند القتال؛ وقد قال الله عز وجل عند ذكر صلاه الخوف : «وَلْيَأْخُذُوا أَسْلِحَتَهُمْ» ، وَقَالَ : «وَدَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ تَغْلِبُونَ عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ وَأَمْنِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ مَيْلَهُ وَحَدَهُ» . (۲) ، فَأَفْضَلُ الْأُمُورِ لِمَنْ كَانَ فِي الْجِهَادِ أَنْ لَا يُفَارِقَهُ السَّلَاحُ عَلَى كُلِّ الْأَحْوَالِ . (۳)

الإمام علي عليه السلام لما قتل محمد بن أبي بكر : رَحِمَ اللَّهُ مُحَمَّدًا ! كَانَ غُلَامًا حَدَّثَنَا أَمَا وَاللَّهِ لَقَدْ كُنْتُ أَرَدْتُ أَنْ أُولِيَ الْمِرْقَالَ هَاشِمَ ابْنَ عْتَبَةَ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ مِصْرَ ، وَاللَّهِ لَوْ أَنَّهُ وَلِيَهَا لَمَا خَلَّى لِعَمْرٍو ابْنَ الْعَاصِ وَأَعْوَانِهِ الْعَرَصَةَ ، وَلَمَا قُتِلَ إِلَّا وَسَيْفُهُ فِي يَدِهِ . (۴)

۱- الكافي : ۵ / ۵۰ / ۱۳ .

۲- النساء : ۱۰۲ .

۳- دعائم الإسلام : ۱ / ۳۷۱ .

۴- الغارات : ۱ / ۳۰۱ .

ص: ۲۵۵

۳ / ۷۴ آمادگی رزمنده

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: سوارکاری و تیراندازی کنید، و تیراندازی شما را از سوارکاری خوش تر می دارم ... بدانید که خدای عز و جل، به سبب یک تیر، سه نفر را به بهشت می برد: کسی که آن را بسازد، و کسی که آن را برای مجاهدان تدارک کند، و کسی که آن را در راه خدا پرتاب نماید.

۳ / ۷۴ آمادگی رزمنده عائم الإسلام: به درستی که [علی علیه السلام] نمی پسندید که مردی به هنگام نبرد، سلاحش را بیفکند. خداوند عز و جل به هنگام یادکرد نماز خوف فرموده است: «و سلاحهایشان را برگیرند» و فرموده است: «آنان که کفر ورزیدند، دوست می دارند که شما از سلاحها و وسایلتان غفلت ورزید که ناگهان به شما هجوم آورند». پس برترین کار برای آنان که در جهاد به سر می برند، این است که سلاح را به هیچ روی، از خود جدا مسازند.

امام علی علیه السلام به هنگام به شهادت رسیدن محمد بن ابی بکر: خدا رحمت کند محمد را! جوان بود. من تصمیم داشتم مرقال هاشم بن عتبه را فرماندار مصر کنم. به خدا سوگند، اگر او فرماندار آنجا می شد، میدان را برای پسر عاص و دار و دسته او خالی نمی گذاشت و جز شمشیر به دست، کشته نمی شد.

ص: ۲۵۶

۳ / ۴ / ۸ مکانه المجاهدینا لقرآن: «لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولَى الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَى وَفَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا». (۱)

الحديث: رسول الله صلى الله عليه وآله: ما أعمال العباد كلهم عند المجاهدين في سبيل الله إلا كمثل خُطافٍ أخذ بمنقاره من ماء البحر. (۲)

عنه صلى الله عليه وآله: لِلجَنَّةِ بَابٌ يُقَالُ لَهُ: بَابُ «المجاهدين» يَمْضُونَ إِلَيْهِ فَإِذَا هُوَ مَفْتُوحٌ وَهُمْ مُتَقَلِّدُونَ شَيْوَفَهُمْ ، وَالْجَمْعُ فِي الْمَوْقِفِ وَالْمَلَائِكَةُ تُرْحَبُ بِهِمْ. (۳)

عنه صلى الله عليه وآله في فضل الغزاه: وَيُشَفِّعُ الرَّجُلُ مِنْهُمْ فِي سَبْعِينَ أَلْفًا مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ وَجِيرَتِهِ، حَتَّىٰ إِنْ الْجَارِينَ يَخْتَصِمَانِ أَيُّهُمَا أَقْرَبُ، فَيَقْعُدُونَ مَعِيَ وَمَعَ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَلَى مَائِدَةِ الْخُلْدِ، فَيَنْظُرُونَ إِلَى اللَّهِ تَعَالَىٰ فِي كُلِّ بُكْرَةٍ وَعَشِيَّةٍ. (۴)

۱- النساء: ۹۵.

۲- كنز العمال: ۴ / ۳۱۶ / ۱۰۶۸۰.

۳- الأمالي للصدوق: ۶۷۳ / ۹۰۶.

۴- صحيفه الإمام الرضا عليه السلام: ۲۶۹ / ۱.

ص: ۲۵۷

۳ / ۱۴ ارزش رزمندگان

۳ / ۱۴ ارزش رزمندگانقرآن: مؤمنان خانه نشین که زیان دیده نیستند ، هرگز با مجاهدانی که در راه خدا به مالها و جانهایشان جهاد می کنند ، یکسان نیستند. خداوند ، جهادکنندگان به مالها و جانهایشان را بر خانه نشینان به رتبه ای [بلند] برتری بخشیده است ؛ و خداوند ، هریک را وعده پاداش نیک [بر ایمان و عملش] داده ، و جهادگران را بر خانه نشینان ، به پاداشی بزرگ ، برتری بخشیده است .

حدیث: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: اعمال همه بندگان در برابر [عمل] مجاهدان در راه خدا ، نیست مگر به مانند پرستوی دریایی که با منقار خود ، مقداری آب از دریا برداشته است.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: بهشت ، دروازه ای دارد به نام «دروازه مجاهدان». مجاهدان با شمشیرهای حمایل شده خود به سوی این دروازه که به رویشان باز است پیش می روند ، و خلاق در محشرند ، در حالی که فرشتگان به مجاهدان خوشامد می گویند.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله در فضیلت رزمندگان : یک نفر از آنان برای هفتاد هزار نفر از خاندان و همسایگان خود شفاعت می کند ، چندان که دوهمسایه بر سر اینکه کدام یک به او نزدیک ترند ، با هم دعوا می کنند. رزمندگان در کنار من و ابراهیم علیه السلام بر سر سفره جاودانگی می نشینند و هر بام و شام ، به خدای تعالی نظر دارند.

ص: ۲۵۸

الإمام عليّ عليه السلام: إنَّ الجهادَ بابٌ من أبوابِ الجنَّةِ، فَتَحَهُ اللهُ لِخاصَّةِ أوليائه، وَهُوَ لِياسُ التَّقوى، وَدَرَعُ اللهِ الحَصِيَّةَ، وَجَنَّتَهُ الوَثِيْقَةُ. (۱)

فاطمه عليها السلام في دُعائها عَقِيبَ فَرِيضَةِ الظُّهرِ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ قَوْلَ التَّوَابِينِ وَعَمَلَهُمْ، وَنَجَاةَ المُجَاهِدِينَ وَثَوَابَهُمْ. (۲)

الإمامُ الصَّادِقُ عليه السلام في الدعاء: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ قَوْلَ التَّوَابِينِ وَعَمَلَهُمْ، وَنورَ الأنبياءِ وَصِدْقَهُمْ، وَنَجَاةَ المُجَاهِدِينَ وَثَوَابَهُمْ. (۳)

۳ / ۹ حُبُّ الشَّهادَةِ رسولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ: لَوَدِدْتُ أَنِّي أَغْزَوُ فِي سَبِيلِ اللهِ فَأُقْتَلَ، ثُمَّ أَغْزُو فَأُقْتَلَ، ثُمَّ أَغْزُو فَأُقْتَلَ. (۴)

الإمامُ عليّ عليه السلام: لَمَّا أَخْبَرَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ عَمَّا تَقَعُ مِنَ الفِتَنِ بَعْدَهُ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، أَوَلَيْسَ قَدْ قُلْتَ لِي يَوْمَ أُحُدٍ حَيْثُ اسْتُشْهِدَ مَنْ اسْتُشْهِدَ مِنَ المُسْلِمِينَ، وَحِيْرَتِ عَنِّي الشَّهادَةُ، فَشَقَّ ذَلِكَ عَلَيَّ فَقُلْتَ لِي: أَبْشِرْ؛ فَإِنَّ الشَّهادَةَ مِنْ وَرَائِكَ؟ فَقَالَ لِي: إِنَّ ذَلِكَ لَكَذَلِكَ، فَكَيْفَ صَبْرُكَ إِذَا؟ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، لَيْسَ هَذَا مِنْ مَواطِنِ الصَّبْرِ، وَلَكِنْ مِنْ مَواطِنِ البُشْرى وَالشُّكْرِ! (۵)

۱- نهج البلاغه: الخطبه ۲۷.

۲- فلاح السائل: ۲۱۲ / ۳۱۲.

۳- الكافي: ۲ / ۵۹۳ / ۳۳.

۴- صحيح مسلم: ۳ / ۱۴۹۶ / ۱۰۳.

۵- نهج البلاغه: الخطبه ۱۵۶.

ص: ۲۵۹

۳ / ۹۴ عشق به شهادت

امام علی علیه السلام: جهاد، دری از درهای بهشت است که خداوند، آن را برای دوستان ویژه خود، برگزیده است. جهاد، جامه تقواست و زره محکم خداوند و سپر مطمئن او.

فاطمه علیها السلام در دعایش پس از نماز ظهر: خدایا! گفتار و کردارِ توبه کاران، و رستگاری و پاداشِ مجاهدان را از تو می طلبم.

امام صادق علیه السلام در دعایش: خدایا! من از تو، گفتار و کردارِ توبه کاران، و نور و درستی پیامبران، و رستگاری و پاداشِ مجاهدان را می طلبم.

۳ / ۹۴ عشق به شهادت پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: سوگند به آن که جان محمّد در دست اوست، دوست دارم که در راه خدا بجنگم و کشته شوم، و باز بجنگم و کشته شوم، و باز هم بجنگم و کشته شوم.

امام علی علیه السلام هنگامی که پیامبر صلی الله علیه و آله از فتنه‌هایی که پس از وفات ایشان در جامعه اسلامی پدید می آید، خبر داد، گفت: ای پیامبر خدا! مگر در روز اُحد که تعدادی از مسلمانان شهید شدند و من از شهادت محروم ماندم و این امر بر من گران آمد، به من فرمودی: «مژده بادا تو را که در آینده به شهادت خواهی رسید؟!». پیامبر خدا به من فرمود: «همین طور است. در آن صورت، صبر تو چگونه خواهد بود؟». گفتم: ای پیامبر خدا! اینجا، جای صبر نیست؛ بلکه جای شادی و شکر است!

ص: ۲۶۰

۳ / ۴ طلب الشهاده رسول الله صلى الله عليه وآله: مَنْ سَأَلَ اللَّهَ الشَّهَادَةَ بِصِدْقٍ بَلَغَهُ اللَّهُ مَنَازِلَ الشُّهَدَاءِ وَإِنْ مَاتَ عَلَى فِرَاشِهِ . (۱)

عنه صلى الله عليه وآله: مَنْ جُرِحَ جَرْحًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَوْنُهُ لَوْنُ الزَّعْفَرَانِ وَرِيحُهُ رِيحُ الْمِسْكِ ، عَلَيْهِ طَائِعُ الشُّهَدَاءِ وَمَنْ سَأَلَ اللَّهَ الشَّهَادَةَ مُخْلِصًا أَعْطَاهُ اللَّهُ أَجْرَ شَهِيدٍ وَإِنْ مَاتَ عَلَى فِرَاشِهِ . (۲)

الإمام علي عليه السلام في ختام عهده للأشتر لما ولاه مصر: وَأَنَا أَسْأَلُ اللَّهَ بِسَعَةِ رَحْمَتِهِ وَعَظِيمِ قُدْرَتِهِ عَلَى إِعْطَاءِ كُلِّ رَغْبَةٍ... أَنْ يَخْتِمَ لِي وَلكَ بِالسَّعَادَةِ وَالشَّهَادَةِ . (۳)

۱- صحیح مسلم : ۳ / ۱۵۱۷ / ۱۵۷.

۲- مسند ابن حنبل : ۸ / ۲۵۹ / ۲۲۱۷۱.

۳- نهج البلاغه : الكتاب ۵۳.

ص: ۲۶۱

۳ / ۱۰۴ درخواست شهادت

۳ / ۱۰۴ درخواست شهادت پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر که صادقانه از خداوند ، شهادت را مسئلت کند ، خداوند او را به جایگاه شهیدان برساند ، هر چند در بستر خود بمیرد .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : هر کس در راه خدا زخمی شود ، روز قیامت با رنگ زعفران و بوی خوش مُشک می آید و بر او مُهر شهیدان ، نقش بسته است و هر کس شهادت را مخلصانه از خدا بطلبد ، خداوند ، پاداش شهید را به او عطا می کند ، هر چند در بستر بمیرد.

امام علی علیه السلام در پایان عهدنامه خود به مالک اشتر : من از خدا می خواهم با رحمتی فراگیر و قدرت بزرگش بر انجام گرفتن هر گونه درخواست ، که ... کار من و تو را به سعادت به پایان رساند و شهادت نصیبمان گرداند .

ص: ۲۶۲

الإمام زين العابدين عليه السلام في الدعاء: ثُمَّ لَهُ الْحَمْدُ . . . حَمْدًا نَسَعُدُ بِهِ فِي السُّعْدَاءِ مِنْ أَوْلِيائِهِ ، وَنَصِيرٌ بِهِ فِي نَظْمِ الشُّهَدَاءِ بِسُيُوفِ أَعْدَائِهِ . (۱)

۳ / ۱۱۴ قيمه الشهاده رسول الله صلى الله عليه وآله: فَوْقَ كُلِّ ذِي بَرٍّ حَتَّى يُقْتَلَ الرَّجُلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، فَإِذَا قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَلَيْسَ فَوْقَهُ بَرٌّ . (۲)

عنه صلى الله عليه وآله: مَا مِنْ قَطْرَةٍ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنْ قَطْرَتَيْنِ: قَطْرَةٍ دَمٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ، وَقَطْرَةٍ دَمِعٍ فِي سَوَادِ اللَّيْلِ مِنْ حَشْيِهِ اللَّهِ . (۳)

الإمام الصادق عليه السلام: مَنْ قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَمْ يُعْرِفْهُ اللَّهُ شَيْئًا مِنْ سَيِّئَاتِهِ . (۴)

۱- .الصحيحه السجاديّه : ۲۳ الدعاء ۱.

۲- .الكافي : ۲ / ۳۴۸ / ۴ .

۳- .الأمالي للمفيد : ۸ / ۱۱ .

۴- .الكافي : ۵ / ۵۴ / ۶ .

ص: ۲۶۳

۳ / ۱۴ ارزش شهادت

امام سجاد علیه السلام در دعایش: آن گاه ، ستایش از آن اوست ... ستایشی که به واسطه آن ، در زمره اولیای نیکبخت او و به واسطه شمشیرهای دشمنان وی ، در سلک شهیدان در آییم .

۳ / ۱۴ ارزش شهادت پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: بالاتر از هر نیکوکاری ، نیکوکاری است تا آن گاه که مرد در راه خدا کشته شود . پس ، چون در راه خدا کشته شد ، بالاتر از او ، نیکوکاری نیست .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : هیچ قطره ای نزد خداوند ، محبوب تر از دو قطره نیست : قطره خون [ریخته شده] در راه خدا و قطره اشک [ریخته شده] در سیاهی شب از ترس خدا .

امام صادق علیه السلام: هر که در راه خدا کشته شود ، خداوند چیزی از گناهانش را به او یاد آور نمی شود .

ص: ۲۶۴

الفصلُ الرَّابِعُ : سِتْرُ مَوْفِقِيهِ التَّعْبُؤِي ۴ / ۱ اکتساب المهارات الضرورية رسول الله صلى الله عليه و آله: لا يَأْمُرُ بِالْمَعْرُوفِ وَلَا يَنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ إِلَّا- مَنْ كَانَ فِيهِ ثَلَاثُ خِصَالٍ : رَفِيقٌ بِمَا يَأْمُرُ بِهِ رَفِيقٌ فِيمَا يَنْهَى عَنْهُ ، عَدِلٌ فِيمَا يَأْمُرُ بِهِ عَدِلٌ فِيمَا يَنْهَى عَنْهُ، عَالِمٌ بِمَا يَأْمُرُ بِهِ عَالِمٌ بِمَا يَنْهَى عَنْهُ . (۱)

۴ / ۲ رعايه أهليه المخاطبر رسول الله صلى الله عليه و آله: إِنَّا مَعَاشِرَ الْأَنْبِيَاءِ أُمِرْنَا أَنْ نَكَلَّمَ النَّاسَ عَلَى قَدْرِ عُقُولِهِمْ . (۲)

۱- النوادر للراوندي : ۱۴۳ / ۱۹۵.

۲- الكافي : ۱ / ۲۳ / ۱۵.

ص: ۲۶۵

فصل چهارم : راز موفقیت بسیجی**۴ / ۱ کسب شایستگی های لازم****۴ / ۲ رعایت ظرفیت مخاطب**

فصل چهارم : راز موفقیت بسیجی ۴ / ۱ کسب شایستگی های لازم پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: امر به معروف و نهی از منکر نکند ، مگر کسی که سه خصلت در او باشد: در امر و نهی خود، طریق مدارا پیش گیرد ، در امر و نهی خود، به عدالت رفتار کند ، و به آنچه امر و نهی می کند، دانا باشد.

۴ / ۲ رعایت ظرفیت مخاطب پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: ما پیامبران فرمان داریم که با مردم به اندازه فهمشان سخن بگوییم.

ص: ۲۶۶

عنه صلى الله عليه و آله : لا تُحَدِّثُوا أُمَّتِي مِنْ أَحَادِيثِي إِلَّا بِمَا تَحْمِلُهُ عُقُولُهُمْ . (۱)

عنه صلى الله عليه و آله : يا بَنَ عَبَّاسٍ ، لا تُحَدِّثْ حَدِيثًا لا تَحْمِلُهُ عُقُولُهُمْ ، فَيَكُونَ فِتْنَةً عَلَيْهِمْ . (۲)

عنه صلى الله عليه و آله : لا تُحَدِّثُوا النَّاسَ بِمَا لا يَعْرِفُونَ؛ أَتُحِبُّونَ أَنْ يُكَذَّبَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ؟! (۳)

الإمامُ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : أَتُحِبُّونَ أَنْ يُكَذَّبَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ؟! حَدِّثُوا النَّاسَ بِمَا يَعْرِفُونَ ، وَأَمْسِكُوا عَمَّا يُنْكِرُونَ . (۴)

الإمامُ الصِّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : حَدِّثُوا النَّاسَ بِمَا يَعْرِفُونَ ، وَدَعُوا مَا يُنْكِرُونَ ، أَتُحِبُّونَ أَنْ يُسَبَّ اللَّهُ وَرَسُولُهُ؟! قالوا : وَكَيْفَ يُسَبُّ اللَّهُ وَرَسُولُهُ؟! قال : يَقُولُونَ إِذَا حَدَّثْتُمُوهُمْ بِمَا يُنْكِرُونَ : «لَعَنَ اللَّهُ قَائِلَ هَذَا!» ، وَقَدْ قَالَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَرَسُولُهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ . (۵)

الكافي عن عبدالعزیز القراطيسي : قال لى أبو عبد الله عليه السلام : يا عبد العزيز ، إنَّ الإيمانَ عَشْرُ دَرَجَاتٍ؛ بِمَنْزِلَةِ السَّلْمِ ، يُصْعَدُ مِنْهُ مِرْقَاءٌ بَعْدَ مِرْقَاءٍ ، فَلَا يَقُولَنَّ صَاحِبُ الاثْنَيْنِ لِصَاحِبِ الواحِدِ : «لَسْتَ عَلَيَّ شَيْءٌ»، حَتَّى يَنْتَهِيَ إِلَى العاشِرِ؛ فَلَا تُسْقِطُ مَنْ هُوَ دُونَكَ فَيُسْقِطَكَ مَنْ هُوَ فَوْقَكَ . وَإِذَا رَأَيْتَ مَنْ هُوَ أَسْفَلَ مِنْكَ بِدَرَجَةٍ فَارْفَعَهُ إِلَيْكَ بِرَفِيقٍ ، وَلَا تَحْمِلَنَّ عَلَيْهِ ما لا يُطِيقُ فَتَكْسِرَهُ؛ فَإِنَّ مَنْ كَسَرَ مُؤْمِنًا فَعَلَيْهِ جَبْرَةٌ . (۶)

۱- .كنز العمال : ۱۰ / ۲۴۲ / ۲۹۲۸۴ .

۲- .الفرردوس : ۵ / ۳۵۹ / ۸۴۳۴ .

۳- .الغيبه للنعماني : ۲ / ۳۴ .

۴- .الغيبه للنعماني : ۱ / ۳۴ .

۵- .دعائم الإسلام: ۱ / ۶۰ .

۶- .الكافي : ۲ / ۴۵ .

ص: ۲۶۷

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: سخنانی از من برای امتم نقل کنید که اندیشه آنها تحمّل پذیرش آنها را داشته باشد.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: ای ابن عباس! حدیثی مگو که عقلهای ایشان ظرفیت پذیرش آن را ندارد که آنان را دچار فتنه می کند.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: برای مردم حدیثی مگویید که نمی پذیرند. آیا دوست دارید که خدا و پیامبرش را تکذیب کنند؟!

امام علی علیه السلام: آیا دوست دارید که خدا و پیامبرش تکذیب شوند؟! با مردم سخنی بگویید که پذیرند و از آنچه نمی پذیرند، دست بکشید.

امام صادق علیه السلام: «با مردم سخنی بگویید که بپذیرند و آنچه را نمی پذیرند و نهید. آیا دوست دارید که به خدا و پیامبرش ناسزا گفته شود؟!». گفتند: چگونه به خدا و پیامبرش ناسزا گفته می شود؟ فرمود: «چون چیزی به آنان بگویید که ردّ و انکار کنند ، می گویند: خداوند ، گوینده این [سخن] را لعنت کند! ، در حالی که خدای عز و جل و پیامبرش آن را گفته اند».

الکافی به نقل از عبدالعزیز قراطیسی: امام صادق علیه السلام به من فرمود: عبدالعزیز! ایمان را ده درجه است ، چون نردبانی که یکی پس از دیگری از پله های آن بالا روند . پس کسی که در پله دوم است ، نباید به آن که در پله اول است بگوید: «تو چیزی نیستی» ، تا اینکه به پله دهم برسد . پس کسی را که از تو پایین تر است ، پایین مینداز تا آن که از تو بالاتر است ، تو را پایین میندازد ، و چون دیدی رتبه کسی از تو پایین تر است ، او را با نرمی به سوی خود بالا- بیاور و چیزی را هم که تاب تحمّلش را ندارد ، بر او تحمیل مکن تا بدین وسیله او را بشکنی؛ زیرا که هر کس مؤمنی را بشکند ، باید جبران کند.

الكافي عن يعقوب بن الضحاك عن رجل من أصحابنا سراج وكان خادماً لأبي عبد الله عليه السلام: بعثني أبو عبد الله عليه السلام في حاجه وهو بالحيره أنا وجماعه من مواليه. قال: فانطلقنا فيها، ثم رجعنا مغمتمين. قال: وكان فراشي في الحائر الذي كنا فيه نزلوا، فجئت وأنا بحال، فرميت بنفسي، فبينما أنا كذلك إذا أنا بأبي عبد الله عليه السلام قد أقبل. قال: فقال: قد أتيناك أو قال: جئناك فاستويت جالساً، وجلس على صدر فراشي، فسألني عما بعثني له، فأخبرته، فحمد الله. ثم جرى ذكر قوم، فقلت: جعلت فداك! إنا نبرأ منهم؛ إنهم لا يقولون ما نقول. قال: فقال: يتولونا ولا يقولون ما تقولون؛ تبرؤون منهم؟ قال: قلت: نعم. قال: فهو ذا عندنا ما ليس عندكم، فيتبغى لنا أن نبرأ منكم؟ قال: قلت: لا، جعلت فداك! قال: وهو ذا عند الله ما ليس عندنا، أفتراه أطرحناء؟ قال: قلت: لا والله، جعلت فداك! ما نفعل؟ قال: فتولوهم، ولا تبرؤوا منهم؛ إن من المسلمين من له سهم، ومنهم من له سهمان، ومنهم من له ثلاثه أسهم، ومنهم من له أربعه أسهم، ومنهم من له خمسه أسهم، ومنهم من له سته أسهم، ومنهم من له سبعه أسهم؛ فليس يتبغى أن يحمل صاحب السهم على ما عليه صاحب السهمين، ولا صاحب السهمين على ما عليه صاحب الثلاثه، ولا صاحب الثلاثه على ما عليه صاحب الأربعه، ولا صاحب الأربعه على ما عليه صاحب الخمسه، ولا صاحب الخمسه على ما عليه صاحب السته، ولا صاحب السته على ما عليه صاحب السبعه. وسأضرب لك مثلاً: إن رجلاً كان له جار وكان نصرانياً فدعاه إلى الإسلام وزينته له، فأجابته، فأناءه سحيراً ففرغ عليه الباب، فقال له: من هذا؟ قال: أنا فلان. قال: وما حاجتك؟ فقال: توضاً والبس ثوبيك، ومُرِّ بنا إلى الصلاه. قال: فتوضاً ولبس ثوبيه وخرج معه. قال: فصلياً ما شاء الله، ثم صلياً الفجر، ثم مكثنا حتى أصبحنا. فقام الذي كان نصرانياً يريد منزله، فقال له الرجل: أين تذهب! النهار قصير، والذي بينك وبين الظهر قليل، قال: فجلس معه إلى أن صلى الظهر. ثم قال: وما بين الظهر والعصر قليل. فاحتبسه حتى صلياً العصر. قال: ثم قام وأراد أن ينصرف إلى منزله، فقال له: إن هذا آخر النهار، وأقل من أوله. فاحتبسه حتى صلياً المغرب. ثم أراد أن ينصرف إلى منزله، فقال له: إنما بقيت صلاه واحده. قال: فمكث حتى صلياً العشاء الآخرة، ثم تفرقا. فلما كان سحيراً، غدا عليه فضرَب عليه الباب. فقال: من هذا؟ قال: أنا فلان. قال: وما حاجتك؟ قال: توضاً والبس ثوبيك واخرج بنا فصل. قال: أطلب لهذا الدين من هو أفرغ مني، وأنا إنسان مسكين، وعلتي عيال. فقال أبو عبد الله عليه السلام: أدخله في شيء أخرجه منه! أو قال: أدخله من مثل ذه وأخرجه من مثل هذا. (۱)

ص: ۲۶۹

الکافی به نقل یعقوب بن ضحاک ، از یکی از شیعیان که شغلش سراجی و خدمتکار امام صادق علیه السلام بود : آن گاه که امام صادق علیه السلام در حیره بود ، من و جماعتی از دوستان خود را برای انجام دادن کاری روانه ساخت . [رفتیم و] هنگام غروب ، بازگشتیم . محلّ استراحت من در زمین گودی بود که در آنجا منزل کرده بودیم . با حال خستگی و ضعف آمدم و خود را [در بستر] انداختم . در همین حال بودم که به ناگاه ، امام صادق علیه السلام آمد و فرمود : «نزد تو آمدیم» . . . من [برخاستم و] راست نشستم . امام نیز بالا سر بسترم نشست و از کاری که مرا در پی آن فرستاده بود ، پرسید . من هم گزارش دادم و ایشان ، سپاس خدای را به جا آورد . سپس از گروهی سخن به میان آمد که من گفتم : فدایت شوم! ما از آنها بیزار می جویم؛ زیرا آنان به آنچه ما [درباره شما] عقیده داریم ، عقیده ندارند . فرمود : «آنها ما را دوست دارند ، و فقط چون عقیده شما را ندارند ، از آنها بیزارید؟!». گفتم : آری . امام فرمود : «ما هم چیزهایی (حقیقی) داریم که شما ندارید . پس آیا سزاوار است از شما بیزاری بجویم؟». گفتم : نه ، قربانت گردم . فرمود : «همچنین ، نزد خدا هم حقیقی است که نزد ما نیست . آیا می پنداری خداوند ، ما را به کناری می اندازد؟!». گفتم : نه به خدا ، فدایت شوم! دیگر [از آنها بیزاری نمی جویم و چنین کاری] انجام نمی دهیم . امام فرمود : «دوستشان بدارید و از آنان ، بیزاری مجوید؛ زیرا برخی مسلمانان ، یک سهم [از ایمان] دارند و برخی دو سهم و برخی سه سهم و برخی چهار سهم و برخی پنج سهم و برخی شش سهم و برخی هفت سهم . پس نه شایسته است که دارنده یک سهم را بر آنچه صاحب دو سهم دارد ، و نه دارنده دو سهم را بر آنچه صاحب سه سهم دارد ، و نه دارنده چهار سهم را بر آنچه صاحب پنج سهم دارد ، و نه دارنده پنج سهم را بر آنچه صاحب شش سهم دارد ، و نه دارنده شش سهم را بر آنچه صاحب هفت سهم دارد . اکنون برایت مثلی می زنم . مردی [از مسلمانان] بود که همسایه ای مسیحی داشت . او را به اسلام دعوت کرد و اسلام را در نظرش چنان جلوه داد تا وی پذیرفت . نزدیک سحر ، نزد تازه مسلمان رفت و در زد . گفت : کیست؟ گفت : منم ، فلانی . گفت : چه کار داری؟ گفت : وضو بساز و جامه هایت را در بر کن و همراه ما برای نماز بیا . تازه مسلمان ، وضو ساخت و جامه هایش را در بر کرد و همراه او [به سوی مسجد] روان شد . نماز بسیاری خواندند ، سپس نماز صبح را نیز خواندند و صبر کردند تا روز بر دمید . مسیحی (تازه مسلمان) برای رفتن به خانه خود از جای برخاست که آن مرد مسلمان به او گفت : کجا می روی؟ روز کوتاه است و چیزی تا ظهر نمانده است . آن مرد با او نشست تا نماز ظهر را نیز خواند . باز آن مرد گفت : بین ظهر و عصر ، زمان کوتاهی است ، و او را نگه داشت تا اینکه نماز عصر را هم خواند . پس از آن ، مرد [تازه مسلمان] برخاست تا به خانه اش برود که مرد مسلمان به او گفت : اکنون ، پایان روز و از اولش کوتاه تر است ، و [با این سخن] او را نگه داشت تا نماز مغرب را هم بگذارد . همین که آن مرد خواست به خانه خود رود ، به او گفت : تنها یک نماز دیگر باقی مانده است! و او ماند و نماز عشا را هم خواند . سپس از هم جدا شدند . چون فردا نزدیک سحر شد ، نزد او رفت و در زد . تازه مسلمان گفت : کیست؟ گفت : منم ، فلانی! گفت : چه می خواهی؟ گفت : وضو بگیر و لباسهات را بپوش و بیا با ما نماز بخوان . گفت : برای این دین ، فردی پیدا کن که از من بی کارتر باشد ! من مستمند و عیالوارم». سپس امام صادق علیه السلام فرمود : «آن شخص ، او را در [همان] دینی وارد کرد که از آن بیرونش آورده بود» یا آنکه فرمود : «او را به دینی مانند مسیحیت وارد کرد و از دینی مانند اسلام خارج نمود» .

ص: ۲۷۰

..

ص: ۲۷۱

..

ص: ۲۷۲

۴ / ۳ رعایه آداب الرساله رسول الله صلى الله عليه و آله: مَنْ كَانَ أَمِيرًا بِمَعْرُوفٍ فَلْيُكُنْ أَمْرُهُ ذَلِكَ بِمَعْرُوفٍ . (۱)

۱- .مسند الشهاب : ۱ / ۲۸۵ / ۴۶۵ .

ص: ۲۷۳

۴ / ۳ رعایت ادب رسالت

۴ / ۳ رعایت ادب رسالت پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: کسی که به کار خوبی فرمان می دهد، باید شیوه و روشِ فرمان دادن او خوب و درست باشد.

ص: ۲۷۴

۴ / ۴ الممداراهالقرآن: «فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ». (۱)

الحديث: رسول الله صلى الله عليه وآله: «إنا أمرنا معاشر الأنبياء بمداراه الناس كما أمرنا بإقامه الفرائض». (۲)

عنه صلى الله عليه وآله: الرِّفْقُ رَأْسُ الْحِكْمَةِ ، اللَّهُمَّ مَنْ وُلِّيَ شَيْئًا مِنْ أُمُورِ أُمَّتِي فَارْفُقْ بِهِمْ فَارْفُقْ بِهِ ، وَمَنْ شَقَّ عَلَيْهِمْ فَاشَقُّ عَلَيْهِ . (۳)

عنه صلى الله عليه وآله: إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الرِّفْقَ فِي الْأَمْرِ كُلِّهِ . (۴)

عنه صلى الله عليه وآله: إِنَّ اللَّهَ رَفِيقٌ يُحِبُّ الرِّفْقَ . (۵)

۱- آل عمران : ۱۵۹.

۲- الأمالی الطوسی : ۵۲۱ / ۱۱۵۰ .

۳- بحار الأنوار: ۷۵ / ۳۵۲ / ۶۲.

۴- صحیح البخاری: ۵۶۷۸/۵۲۴۲/۵.

۵- صحیح مسلم : ۴ / ۲۰۰۴ / ۷۷.

ص: ۲۷۵

۴ / ۴ مدارا

۴ / ۴ مدارا قرآن: پس به [برکت] رحمت الهی، با آنها نرمخو شدی، و اگر تندخو و سخت دل بودی، بی شک از پیرامون تو پراکنده می شدند. پس، از آنها در گذر و برایشان آموزش بخواه و در کار [ها] با آنان مشورت کن، و چون تصمیم گرفتی، بر خدا توکل کن، که بی تردید، خداوند توکل کنندگان را دوست دارد.

حدیث: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: ما جماعت انبیا به مدارا کردن با مردم فرمان داریم، همچنان که به بر پا داشتن فرایض مأموریم.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: نرمی، رأس حکمت است. خدایا! هر که کار گزار امری از امور امت من شود و با آنان نرمی کند، با او نرم باش و هر که بر آنان سخت گیرد، بر او سخت گیر.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: خداوند، ملایمت در همه چیز را دوست دارد.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: خداوند، ملایم است و ملایمت را دوست دارد.

ص: ۲۷۶

عنه صلى الله عليه و آله: الرَّفْقُ يُمْنٌ وَالْخُرْقُ سُؤْمٌ . (۱)

عنه صلى الله عليه و آله: إِنَّ الرَّفْقَ لَمْ يُوضَعْ عَلَى شَيْءٍ إِلَّا زَانَهُ ، وَلَا نُزِعَ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا شَانَهُ . (۲)

الإمامُ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: الرَّفْقُ يُبَسِّرُ الصَّعَابَ ، وَيُسَهِّلُ شَدِيدَ الْأَسْبَابِ . (۳)

الإمامُ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى «وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا» (۴): أَى لِلنَّاسِ كُلِّهِمْ مُؤْمِنِهِمْ وَمُخَالَفِهِمْ ، أَمَّا الْمُؤْمِنُونَ فَيَبْسُطُ لَهُمْ وَجْهَهُ ، وَأَمَّا الْمُخَالَفُونَ فَيَكَلِّمُهُم بِالْمَدَارَاهِ لِاجْتِنَابِهِمْ إِلَى الْإِيمَانِ ؛ فَإِنَّهُ بِأَيْسَرَ مِنْ ذَلِكَ يَكْفُفُ شُرُورَهُمْ عَنِ نَفْسِهِ ، وَعَنِ إِخْوَانِهِ الْمُؤْمِنِينَ . (۵)

۴ / ۱۵ اجتناب التشدد القرآن: «يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ» . (۶)

۱- الكافي : ۲ / ۱۱۹ / ۴ .

۲- الكافي : ۲ / ۱۱۹ / ۶ .

۳- غرر الحكم : ۱۷۷۸ .

۴- البقره : ۸۳ .

۵- بحار الأنوار : ۷۵ / ۴۰۱ / ۴۲ .

۶- البقره : ۱۸۵ .

ص: ۲۷۷

۴ / ۵ اجتناب از سختگیری

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله نرمی ، میمنت دارد و درشتی ، شوم است .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله نرمی با هیچ چیز همراه نشد ، جز اینکه آن را آراست و از هیچ چیز برداشته نشد ، مگر اینکه آن را زشت کرد .

امام علی علیه السلام: نرمی ، دشواریها را آسان ، و چاره های سخت را ساده می سازد .

امام صادق علیه السلام درباره سخن خداوند متعال : «و با مردم ، نیکو سخن گوئید» : مقصود ، همه مردمان ، اعم از مؤمن و کافر است . اما با مؤمنان باید گشاده رو بود ، و اما با کافران باید به نرمی و مدارا سخن گفت ، تا به سوی ایمان کشیده شوند ، و کمترین ثمرش این است که خود و برادران مؤمنش را از گزند آنان ، مصون می دارد .

۴ / ۵ اجتناب از سختگیری قرآن: خداوند برای شما آسانی می خواهد و دشواری نمی خواهد.

ص: ۲۷۸

الحديث: رسولُ الله صلى الله عليه وآله: أَيُّهَا النَّاسُ! إِنَّ دِينَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ يُسْرٌ. (۱)

عنه صلى الله عليه وآله: لَمْ يُرْسَلْنِي اللَّهُ تَعَالَى بِالرَّهْبَانِيَّةِ، وَلَكِنْ بَعَثَنِي بِالْحَنِيفِيَّةِ السَّهْلَةِ السَّمْحَةِ. (۲)

عنه صلى الله عليه وآله: بُعِثْتُ بِالْحَنِيفِيَّةِ السَّمْحَةِ، وَمَنْ خَالَفَ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي. (۳)

عنه صلى الله عليه وآله: إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَبْعَثْنِي بِالرَّهْبَانِيَّةِ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا وَإِنَّ خَيْرَ الدِّينِ عِنْدَ اللَّهِ الْحَنِيفِيَّةُ السَّمْحَةُ. (۴)

۴ / ۶ اجتناب العنف دون مبرر الإمام علی علیه السلام: إِذَا كَانَ الرَّفْقُ خُرْقًا كَانَ الْخُرْقُ رِفْقًا، رُبَّمَا كَانَ الدَّوَاءُ دَاءً وَالدَّاءُ دَوَاءً. (۵)

الإمام الصادق عليه السلام: إِنْ شِئْتَ أَنْ تُكْرَمَ فَلِنْ، وَإِنْ شِئْتَ أَنْ تُهَانَ فَاحْشُنْ. (۶)

۱- کنز العمال: ۳ / ۴۷ / ۵۴۱۸.

۲- الكافي: ۵ / ۴۹۴ / ۱.

۳- تاريخ بغداد: ۷ / ۲۰۹.

۴- الطبقات الكبرى: ۳ / ۳۹۵.

۵- نهج البلاغه: الكتاب ۳۱.

۶- الكافي: ۱ / ۲۷ / ۲۹.

ص: ۲۷۹

۴ / اجتناب از خشونت بدون ضرورت

حدیث: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: ای مردم! دین خدای عز و جل آسان است.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: خداوند متعال، مرا به رهبانیت و گوشه گیری برنمیگسخت؛ بلکه مرا با دینی پاک و آسان و روان برانگیخت.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: من برای آوردن دین آسانِ روان، برگزیده شده‌ام و هر که با سنت و روش من مخالفت کند، از من نیست.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: دو یا سه بار فرمود: خداوند، مرا به تبلیغ رهبانیت مبعوث نکرد، و همانا محبوب ترین دینها نزد خدا، آیین آسانِ روان است.

اجتناب از خشونت بدون ضرورت ۴ / ۶ امام علی علیه السلام: هر گاه به جای نرمی خشونت لازم باشد، خشونت، [عین] نرمی است. بسا دارویی که [باعث] بیماری باشد، و بسا درد و بیماری ای که خود داروست!

امام صادق علیه السلام: اگر می خواهی گرمی باشی، نرم باش و اگر می خواهی خوار شوی، خشن باش.

ص: ۲۸۰

۴ / ۱۷ الصبر علی مشاق الرسالهالقرآن: «يُنَبِّئُ أَقِمِ الصَّلَاةَ وَ أْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَ أَنْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَ اصْبِرْ عَلَى مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذَٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ». (۱)

الحديث: الإمام علي عليه السلام في قوله تعالى: «وَاصْبِرْ عَلَى مَا أَصَابَكَ»: مِنَ الْمَشَقَّةِ وَالْأَذَى فِي الْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ (۲).

۱- لقمان: ۱۷.

۲- تفسير مجمع البيان: ۸ / ۵۰۰.

ص: ۲۸۱

۴ / ۷ تحمل سختیهای رسالت

۴ / ۷ تحمل سختی های رسالتقرآن:پسرم! نماز را برپا دار و امر به معروف و نهی از منکر کن و بر آسیبی که به تو می رسد ، شکیا باش ، که این از کارهای سترک است .

حدیث:امام علی علیه السلام درباره سخن خداوند متعال : «و بر آسیبی که به تو می رسد ، شکیا باش» : مقصود ، سختیها و آزارهایی است که در راه امر به معروف و نهی از منکر به انسان می رسد.

ص: ۲۸۲

الفصلُ الخامسُ : قدواتُ تعبوتِهِ ۵ / اشرطه الخمیس (القوات الخاصه) الإمامُ الصادقُ علیه السلام : شَرَطَهُ الخَمِيسِ كانوا سِتَّةَ آلافٍ رَجُلٍ أنصارَه [أى على عليه السلام]. (۱)

الاختصاص عن علي بن الحكم: أصحابُ أميرِ المؤمنينَ عليه السلامَ الذينَ قالَ لَهُمُ: تَشَرَّطُوا، فَأَنَا أُشَارِطُكُمْ عَلَى الجَنَّةِ، وَلَسْتُ أُشَارِطُكُمْ عَلَى ذَهَبٍ وَلَا فِضَّةٍ؛ إِنَّ نَبِيَّنَا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِمَا مَضَى قَالَ لِأَصْحَابِهِ: تَشَرَّطُوا، فَإِنِّي لَسْتُ أُشَارِطُكُمْ إِلَّا عَلَى الجَنَّةِ وَهُمْ: سَيْلَمَانُ الفَارِسِيُّ، وَالْمِقْدَادُ، وَأَبُو ذَرِّ العِفَارِيُّ، وَعَمَّارُ بْنُ يَاسِرٍ، وَأَبُو سَاسَانَ، وَأَبُو عَمْرٍو الأَنْصَارِيُّ، وَسَهْلُ بَدْرِيُّ وَعُثْمَانُ ابْنَا حَنِيفِ الأَنْصَارِيِّ، وَجَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الأَنْصَارِيِّ. وَمِنْ أَصْفِيَاءِ أَصْحَابِهِ: عَمْرُو بْنُ الحَمِقِ الخُزَاعِيُّ عَرَبِيُّ، وَمَيْثَمُ التَّمَارُ وَهُوَ مَيْثَمُ بْنُ يَحْيَى، مَيُولِي، وَرَشِيدُ الهَجْرِيِّ، وَحَبِيبُ بْنُ مُظَهَّرِ الأَسَدِيِّ، وَمُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ. وَمِنْ أَوْلِيَائِهِ: العَلَمُ الأَزْدِيُّ، وَسُوَيْدُ بْنُ غَفَلَةَ الجُعْفِيُّ، وَالْحَارِثُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الأَعْوُرُ الهَمْدَانِيُّ، وَأَبُو عَبْدِ اللهِ الحَدِيدِيُّ، وَأَبُو يَحْيَى حَكِيمُ بْنُ سَعْدِ الحَنْفِيُّ. وَكَانَ مِنْ شَرَطِهِ الخَمِيسِ: أَبُو الرِّضِيِّ عَبْدِ اللهِ بْنُ يَحْيَى الحَضْرَمِيُّ، وَسُلَيْمُ بْنُ قَيْسِ الهَلَالِيِّ، وَعَبِيدَةُ السَّلْمَانِيُّ المُرَادِيُّ، عَرَبِيُّ. (۲)

۱- الاختصاص : ۲.

۲- الاختصاص : ۲.

ص: ۲۸۳

فصل پنجم : بسیجیان نمونه

۵ / ۱ شرطه الخمیس (سپاه ویژه)

فصل پنجم : بسیجیان نمونه ۵ / ۱ شرطه الخمیس (سپاه ویژه) امام صادق علیه السلام : سپاه ویژه ، شش هزار نفر از یاران علی علیه السلام بودند.

الاختصاص به نقل از علی بن حکم : یاران امیرمؤمنان، کسانی بودند که به آنان فرمود : «پیمان ببندید! من با شما بر بهشت پیمان می بندم ، نه بر طلا و نقره. پیامبر ما در گذشته به یارانش فرمود : پیمان ببندید که من با شما ، جز بر بهشت پیمان نبندم و آنان عبارت بودند از : سلمان فارسی، مقداد ، ابوذر غفاری ، عمار بن یاسر ، ابو ساسان ، ابو عمرو انصاری ، سهل [بدری] و عثمان ، پسران حنیف انصاری و جابر بن عبد الله انصاری» . و از برگزیدگان یاران او بودند : عمرو بن حُمق خزاعی عرب و میثم تمار (میثم بن یحیی ، برده آزاد شده)، رشید هجری ، حبیب بن مظهر اسدی و محمد بن ابی بکر. و از دوستان او بودند : عَلم ازدی، سَوید بن غفله جعفی ، حارث بن عبد الله اعور همدانی ، ابو عبدالله جدلی و ابو یحیی حکیم بن سعد حنفی. و از سپاه ویژه اش بودند : ابو رضی عبدالله بن یحیی حضرمی ، سلیم بن قیس هلالی و عبیده سلمانی مرادی عرب. و از نزدیکانش بودند : تمیم بن حذیم ناجی که در همراهی علی علیه السلام به شهادت رسید ، قنبر آزاد شده حضرت ، ابو فاخته آزاد شده بنی هاشم و عبید الله بن ابی رافع که منشی علی علیه السلام بود .

ص: ۲۸۴

رجال الکشی عن أبي الجارود: قُلْتُ لِلأَصْبَغِ بْنِ نَبَاتَةَ: مَا كَانَ مَنزِلُهُ هَذَا الرَّجُلِ [عَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَام] فِيكُمْ؟ قَالَ: مَا أَدْرِي مَا تَقُولُ! إِلَّا أَنْ سَيُوفِنَا كَانَتْ عَلَيَّ عَوَاتِقُنَا، فَمَنْ أُوْمِي إِلَيْهِ ضَرْبَانُهُ بِهَا. وَكَانَ يَقُولُ لَنَا: تَشَرَّطُوا، فَوَاللَّهِ مَا اشْتَرَاكُمْ إِلَّا بِمَنْزِلِهِ، وَمَا اشْتَرَاكُمْ إِلَّا لِلْمَوْتِ، إِنْ قَوْمًا مِنْ قَبْلِكُمْ مِنْ [بَنِي إِسْرَائِيلَ] اشْتَرَطُوا بَيْنَهُمْ، فَمَا مَاتَ أَحَدٌ مِنْهُمْ حَتَّى كَانَ نَبِيٌّ قَوْمِهِ، أَوْ نَبِيٌّ قَرَيْتِهِ، أَوْ نَبِيٌّ نَفْسِهِ، وَإِنَّكُمْ لَبِمَنْزِلَتِهِمْ، غَيْرَ أَنَّكُمْ لَسْتُمْ بِأَنْبِيَاءَ. (۱)

۱- رجال الکشی: ۱ / ۱۹ / ۸، بحار الأنوار: ۴۲ / ۱۵۰ / ۱۶.

ص: ۲۸۵

رجال الکشی به نقل از ابو جارود: به اصبع بن نباته گفتم: جایگاه این مرد (علی علیه السلام) در میان شما چیست؟ گفت: نمی‌دانم چه می‌گویی؛ اما شمشیرهای ما بر دشمنان بود و هر کس را که وی اشاره می‌کرد، با شمشیر می‌زدیم. علی علیه السلام به ما می‌گفت: «پیمان ببندید! به خدا سوگند که پیمان شما برای طلا و نقره نیست، و پیمان شما جز برای مرگ نیست. به درستی که گروهی از پیشینیان بنی اسرائیل، میان خود پیمان بستند. پس هیچ یک از آنان از دنیا نرفت، مگر آنکه پیامبر قومش یا روستایش و یا خودش بود، و شما به سان آنانید، جز آنکه پیامبر نیستید».

ص: ۲۸۶

۵ / ۲ انصار سید الشهداء الإمام زین العابدین علیه السلام : فی بیان وقائع یوم تاسوعاء حینما جمَعَ الحُسنُ علیہ السلام أصحابه عند قُرب المساء : فَدَنَوْتُ مِنْهُ لِأَسْمَعَ مَا يَقُولُ لَهُمْ ، وَأَنَا إِذْ ذَاكَ مَرِيضٌ ، فَسَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ لِأَصْحَابِهِ : أَتْنِي عَلَى اللَّهِ أَحْسَنَ الثَّنَاءِ ، وَأَحْمَدُ عَلَى السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَحْمَدُكَ عَلَى أَنْ أَكْرَمْتَنَا بِالنُّبُوَّةِ وَعَلَّمْتَنَا الْقُرْآنَ وَفَقَّهْتَنَا فِي الدِّينِ ، وَجَعَلْتَ لَنَا أَسْمَاعًا وَأَبْصَارًا وَأَفْنِدَةً ، فَاجْعَلْنَا مِنَ الشَّاكِرِينَ . أَمَّا بَعْدُ ، فَإِنِّي لَا أَعْلَمُ أَصْحَابًا أَوْفَى وَلَا خَيْرًا مِنْ أَصْحَابِي ، وَلَا أَهْلَ بَيْتٍ أَبْرَّ وَلَا أَوْصَلَ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي ، فَجَزَاكُمُ اللَّهُ عَنِّي خَيْرًا ، أَلَا - وَإِنِّي لَمَأْظُنُّ أَنَّهُ آخِرُ يَوْمٍ لَنَا مِنْ هَوْلَاءِ ، أَلَا وَإِنِّي قَدْ أَذِنْتُ لَكُمْ فَانْطَلِقُوا جَمِيعًا فِي حِلٍّ لَيْسَ عَلَيْكُمْ مِنْهُ ذِمَامٌ ، هَذَا اللَّيْلُ قَدْ غَشِيَكُمْ فَاتَّخِذُوهُ جَمَلًا . فَقَالَ لَهُ إِخْوَتُهُ وَأَبْنَاؤُهُ وَبَنُو أُخِيهِ وَابْنَا عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ : لِمَ نَفْعَلُ ذَلِكَ؟ لِنَبْقَى بَعْدَكَ؟! لَا أَرَانَا اللَّهُ ذَلِكَ أَبَدًا . يَدَأُهُمْ بِهَذَا الْقَوْلِ الْعَبَّاسُ بْنُ عَلِيٍّ رُضْوَانُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَأَتْبَعْتَهُ الْجَمَاعَةُ عَلَيْهِ فَتَكَلَّمُوا بِمِثْلِهِ وَنَحْوِهِ . فَقَالَ الْحُسَيْنُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : يَا بَنِي عَقِيلٍ ، حَسْبُكُمْ مِنَ الْقَتْلِ بِمُسْلِمٍ ، فَادْهَبُوا أَنْتُمْ فَقَدْ أَذِنْتُ لَكُمْ . قَالُوا : سُبْحَانَ اللَّهِ! فَمَا يَقُولُ النَّاسُ؟! يَقُولُونَ إِنَّا تَرَكْنَا شَيْخَنَا وَسَيِّدَنَا وَبَنِي عُمُومَتِنَا خَيْرَ الْأَعْمَامِ وَلَمْ نَرَمْ مَعَهُمْ بَسِيحًا ، وَلَمْ نَطْعَنْ مَعَهُمْ بِرُمْحٍ ، وَلَمْ نَضْرِبْ مَعَهُمْ بِسَيْفٍ ، وَلَا نَدْرِي مَا صَنَعُوا ، لَا وَاللَّهِ مَا نَفْعَلُ ذَلِكَ ، وَلَكِنْ (تَفْدِيكَ أَنْفُسِنَا وَأَمْوَالِنَا وَأَهْلُونَا) ، وَنُقَاتِلُ مَعَكَ حَتَّى نَرِدَ مَوْرِدَكَ ، فَقَبَّحَ اللَّهُ الْعَيْشَ بَعْدَكَ . وَقَامَ إِلَيْهِ مُسْلِمٌ بْنُ عَوْسَجَةَ فَقَالَ : أَنْخَلِي عَنْكَ وَلَمَّا نُعْذِرْ إِلَى اللَّهِ سُبْحَانَهُ فِي آدَاءِ حَقِّكَ! أَمَا وَاللَّهِ حَتَّى أَطْعَنَ فِي صُدُورِهِمْ بِرُمْحِي ، وَأَضْرِبُهُمْ بِسَيْفِي مَا ثَبَّتَ قَائِمُهُ فِي يَدِي ، وَلَوْ لَمْ يَكُنْ مَعِيَ سِلَاحٌ أَقَاتِلُهُمْ بِهِ لَقَدْفَتَّهُمْ بِالْحِجَارَةِ ، وَاللَّهِ لَا نُخَلِّيكَ حَتَّى يَعْلَمَ اللَّهُ أَنْ قَدْ حَفِظْنَا غَيْبَةَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فِيكَ ، وَاللَّهِ لَوْ عَلِمْتُ أَنَّي أَقْتَلُ ثُمَّ أَحْيَا ، ثُمَّ أَحْرَقُ ، ثُمَّ أَحْيَا ، ثُمَّ أُذْرَى ، يُفْعَلُ ذَلِكَ بِي سَبْعِينَ مَرَّةً مَا فَارَقْتُكَ حَتَّى أَلْقَى حِمَامِي دُونَكَ ، فَكَيْفَ لَا أَفْعَلُ ذَلِكَ وَإِنَّمَا هِيَ قَتْلُهُ وَاحِدَةً ، ثُمَّ هِيَ الْكِرَامَةُ الَّتِي لَا انْقِضَاءَ لَهَا أَبَدًا . وَقَامَ زُهَيْرُ بْنُ الْقَيْنِ الْبَجَلِيُّ رَحِمَهُمُ اللَّهُ فَقَالَ : وَاللَّهِ لَوَدِدْتُ أَنَّي قُتِلْتُ ، ثُمَّ نُسِّرْتُ ، ثُمَّ قُتِلْتُ حَتَّى أُقْتَلَ هَكَذَا أَلْفَ مَرَّةٍ ، وَأَنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَدْفَعُ بِذَلِكَ الْقَتْلِ عَن نَفْسِكَ ، وَعَن أَنْفُسِ هَوْلَاءِ الْفِتْيَانِ مِنْ أَهْلِ بَيْتِكَ . وَتَكَلَّمَ جَمَاعَةٌ مِنْ أَصْحَابِهِ بِكَلَامٍ يُشْبِهُ بَعْضَهُ بَعْضًا فِي وَجْهِ وَاحِدٍ ، فَجَزَاهُمْ الْحُسَيْنُ عَلَيْهِ السَّلَامُ خَيْرًا وَأَنْصَرَفَ إِلَى مَضْرَبِهِ . (۱)

ص: ۲۸۷

۵ / ۲ یاران سید الشهداء

۵ / ۲ یاران سید الشهداء امام سجاد علیه السلام در بیان وقایع روز تاسوعا، هنگامی که امام حسین علیه السلام یارانش را در نزدیکی غروب جمع کرد: به امام علیه السلام نزدیک شدم تا سخنانش را بشنوم. در حالی که آن زمان، بیمار بودم، شنیدم که به یارانش می‌گوید: «خدای را به بهترین ستایشها می‌ستایم و او را بر خوشی و سختی، سپاس می‌گوییم. خدایا! من تو را سپاس می‌گزارم؛ چون ما را با نبوت، گرمی داشتی و به ما قرآن آموختی و ما را فهم دین شناسی عنایت فرمودی و به ما گوش و چشم و دل دادی. پس ما را از سپاسگزاران قرار ده. اما بعد؛ من یارانی وفادارتر و بهتر از یاران خویش، سراغ ندارم و خاندانی نیکوکارتر و به هم نزدیک‌تر از خاندان خود نمی‌شناسم. خداوند از جانب من خیرتان دهد! بدانید که من گمان می‌برم امروز، آخرین روز مهلت ما و ایشان است، هان! من به شما اجازه دادم همگی بروید که گره بیعتم را از گردنتان گشودم. این شب، پوشش شماست. آن را مرکب خود سازید و بروید». برادران و پسران و برادرزادگان و نیز دو پسر عبدالله بن جعفر گفتند: چرا چنین کنیم؟! تا پس از تو بمانیم؟! خدا هرگز این را برای ما پیش نیاورد. عباس بن علی رضوان خدا بر او باد آغازگر این سخن بود و دیگران در پی او و چون او سخن گفتند. امام حسین علیه السلام فرمود: «ای پسران عقیل! کشته شدن مسلم برای شما کافی است. بروید که من به شما اجازه دادم». آنان گفتند: سبحان الله! آن گاه مردم چه می‌گویند؟ می‌گویند: ما بزرگ و سالار و پسران بهترین عموهایمان را و نهادیم و با آنان، نه تیری پرتاب کردیم و نه نیزه‌ای زدیم و نه شمشیری برکشیدیم و نمی‌دانیم چه کردند. نه، به خدا سوگند، چنین نکنیم؛ بلکه جان و مال و خاندانمان را فدای تو کنیم و همراه تو پیکار می‌کنیم تا هر جا که تو در آیی. خدا زندگی پس از تو را روسیاه بدارد. و مسلم بن عوسجه در برابر امام حسین علیه السلام برخاست و گفت: آیا تو را تنها گذاریم، در حالی که هنوز در برابر خدا حجتی در ادای حقت نداریم؟! هان! به خدا سوگند، [دست از تو برندارم] تا سینه‌هایشان را با نیزه‌ام بشکافم و تا آن گاه که دسته شمشیرم را به دست دارم، با آنان بجنگم و اگر سلاح جنگ نیز نداشته باشم، بر ایشان سنگ بیندازم. به خدا سوگند، دست از تو بر نداریم، تا آنکه خدا بداند ما پس از پیامبر صلی الله علیه و آله، حرمت تو را پاس داشتیم. به خدا سوگند، اگر می‌دانستم که کشته می‌شوم و سپس زنده می‌گردم و سوزانده می‌شوم، سپس دوباره زنده می‌شوم و [خاکستر] را به باد می‌دهند و هفتاد بار با من چنین کنند، از تو جدا نمی‌شدم تا مرگ خویش را در یاری تو ببینم. حال چگونه از تو جدا شوم با اینکه یک کشته شدن بیش نیست و پس از آن هم کرامت بی پایان ابدی است؟! و زهیر بن قین بجلی درود خدا بر او باد برخاست و گفت: به خدا سوگند، دوست داشتم که هزار بار کشته شوم و زنده گردم و خدای متعال، قتل را بدان وسیله از تو و این جوانان خاندانت دور سازد. دیگر یاران امام حسین علیه السلام نیز سخنانی مانند هم و برای ابراز فداکاری خود بیان داشتند و امام علیه السلام نیز برای آنان، پاداش خیرخواست و به خیمه خود بازگشت.

ص: ۲۸۸

..

ص: ۲۸۹

..

ص: ٢٩٠

٥ / ٣ / ٤ التعبوی النموذجی فی منظار الإمام علیاً علیه السلام : من خطبه له علیه السلام ما دارت الجمعه بعدها حتى ضربته ابن ملجم : الا- إنه قد أدبر من الدنيا ما كان مقبلاً ، وأقبل منها ما كان مديراً ، وأزعم الترحال عباد الله الأخيار ، وباعوا قليلاً من الدنيا لا يبقى بكثير من الآخرة لا يفتنى . ما ضرر إخواننا الذين سيفكت دماؤهم وهم بصفين أن لا يكونوا اليوم أحياء يسغون الغصص ويشربون الرنق . قد والله لقوا الله فوفاهم أجورهم ، وأحلهم دار الأيمن بعد خوفهم . أين إخواني الذين ركبوا الطريق ومضوا على الحق؟ أين عمارة؟ وأين ابن التيهان؟ وأين ذو الشهادتين؟ وأين نظراؤهم من إخوانهم الذين تعاهدوا على الميثه ، وأبرد برؤوسهم إلى الفجره؟ [قال: ثم ضرب بيده على لحيته الشريفه الكريمه فأطال البكاء، ثم قال عليه السلام]: أوه على إخواني الذين تلووا القرآن فأحكموه ، وتدبروا الفرض فأقاموه، أحيوا السنه وأماتوا البدعه ، دعوا للجهاد فأجابوا ، ووثقوا بالقائد فاتبعوه . (١)

١- نهج البلاغه : الخطبه ١٨٢.

۵ / ۳ بسیجیان نمونه از دیدگاه امام علی

۳ / ۵ بسیجیان نمونه از دیدگاه امام علیامام علی علیه السلام هان! بدانید که آنچه از دنیا روی آورده بود، پشت کرد، و آنچه پشت کرده بود، روی آورد. و بندگان گزیده خدا دل بر رخت بستن دوختند، و اندک این جهان را، که نباید، به بسیار آن جهان، که به سر نیاید، فروختند. برادران ما که خونشان در صفین ریخته شد، زیان نکردند که امروز زنده نیستند [و به که ندیدند اینان که مانده اند، کیستند] تا پیاپی ساغرِ غصه در گلو ریزند و شرنگ تیره [چنین زندگی را] بدان بیامیزند. به خدا سوگند، خدا را دیدار کردند و مزد آنان را به کمال پرداخت، و از پس آن که ترسان بودند، در خانه امانشان ساکن ساخت. کجایند برادران من که راه حق را سپردند، و با حق، رخت به خانه آخرت بردند؟ کجاست عمّار؟ کجاست پسر تیهان؟ و کجاست ذوالشهادتین؟ و کجایند همانندان ایشان از برادرانشان که با یکدیگر به مرگ پیمان بستند و سرهای آنان را به فاجران هدیه کردند؟ [پس دست به ریش مبارک خود گرفت و زمانی دراز گریست سپس فرمود:] دریغ از برادرانم که قرآن را خواندند و در حفظ آن کوشیدند؛ واجب را برپا کردند، پس از آن که در آن اندیشیدند؛ سنت را زنده کردند و بدعت را میراندند؛ به جهاد خوانده شدند و پذیرفتند؛ به پیشوای خود اعتماد کردند و در پی او رفتند.

ص: ۲۹۲

..

ص: ۲۹۳

اللهم ، إنا نشكو إليك فقد نبينا وغيبه ولينا وشده الفتن بنا وتظاهر الزمان علينا.

اللهم ، فافرج ذلك عنا بفتح منك تعجله ونصر منك تعزه وسلطان حق تظهره. واجعلنا من أعوانه وأنصاره والمستشهادين بين يديه وارزقنا رؤيته ورضاه. وتقبل منا بأحسن قبولك يا مبدل السيئات بالحسنات يا أرحم الراحمين.

شب نیمه شعبان ۱۴۲۳ ۲۹ مهر ماه ۱۳۸۱ مشهد الرضا علیه آلاف التحية والثناء

ص: ۲۹۴

..

ص: ۲۹۵

..

ص: ۲۹۶

..

ص: ۲۹۷

..

ص: ۲۹۸

..

ص: ۲۹۹

..

ص: ۳۰۰

..

ص: ۳۰۱

..

ص: ۳۰۲

..

ص: ۳۰۳

..

ص: ۳۰۴

..

فهرست منابع

فهرست منابع ۱. القرآن الکریم . ۲. الاختصاص ، المنسوب إلى أبي عبد الله محمد بن محمد بن النعمان العکبری البغدادی المعروف بالشیخ المفید (ت ۴۱۳ هـ) ، تحقیق : علی أكبر الغفاری ، مؤسسه النشر الإسلامی قم ، الطبعة الرابعة ۱۴۱۴ هـ . ۳. اختیار معرفه الرجال (رجال الکشی) ، أبو جعفر محمد بن الحسن المعروف بالشیخ الطوسی (ت ۴۶۰ هـ) ، تحقیق : مهدی الرجائی ، مؤسسه آل البيت عليهم السلام لإحياء التراث قم ، الطبعة الأولى ۱۴۰۴ هـ . ۴. الإرشاد فی معرفه حجج الله علی العباد ، أبو عبد الله محمد بن محمد بن النعمان العکبری البغدادی المعروف بالشیخ المفید (ت ۴۱۳ هـ) ، تحقیق ونشر : مؤسسه آل البيت عليهم السلام لإحياء التراث قم ، الطبعة الأولى ۱۴۱۳ هـ . ۵. أعلام الدين فی صفات المؤمنین ، أبو محمد الحسن بن محمد الديلمی (ت ۷۱۱ هـ) ، تحقیق ونشر : مؤسسه آل البيت عليهم السلام لإحياء التراث قم . ۶. الأمالی للصدوق ، أبو جعفر محمد بن علی بن الحسين بن بابويه القمّی المعروف بالشیخ الصدوق (ت ۳۸۱ هـ) ، تحقیق ونشر : مؤسسه البعثه قم ، الطبعة الأولى ۱۴۰۷ هـ .

ص: ۳۰۶

۷. الأمالی للطوسی ، أبو جعفر محمد بن الحسن المعروف بالشیخ الطوسی (ت ۴۶۰ هـ) ، تحقیق : مؤسسه البعثه ، دار الثقافه قم ، الطبعة الأولى ۱۴۱۴ هـ . ۸. الأمالی للمفید ، أبو عبد الله محمد بن النعمان العکبری البغدادی المعروف بالشیخ المفید (ت ۴۱۳ هـ) ، تحقیق : حسین أستاذ ولی وعلی أكبر الغفاری ، مؤسسه النشر الإسلامی قم ، الطبعة الثانية ۱۴۰۴ هـ . ۹. بحار الأنوار الجامعه لدرر أخبار الأئمة الأطهار علیهم السلام ، محمد باقر بن محمد تقی المجلسی (ت ۱۱۱۰ هـ) ، مؤسسه الوفاء بیروت ، الطبعة الثانية ۱۴۰۳ هـ . ۱۰. بصائر الدرجات ، أبو جعفر محمد بن الحسن الصفار القمّی المعروف بابن فزّوخ (ت ۲۹۰ هـ) ، مکتبه آیه الله المرعشی قم ، الطبعة الأولى ۱۴۰۴ هـ . ۱۱. تاریخ أصبهان ، أبو نعیم أحمد بن عبد الله الأصفهانی (ت ۴۳۰ هـ) ، تحقیق : سید کسروی حسن ، دار الکتب العلمیه بیروت . ۱۲. تاریخ بغداد أو مدینه السلام ، أبو بکر أحمد بن علی الخطیب البغدادی (ت ۴۶۳ هـ) ، المکتبه السلفیه المدینه المنوره . ۱۳. تاریخ دمشق = تاریخ مدینه دمشق «ترجمه الإمام علی علیه السلام» ، أبو القاسم علی بن الحسن بن هبه الله المعروف بابن عساکر الدمشقی (ت ۵۷۱ هـ) ، تحقیق : علی شیری ، دار الفکر بیروت ، الطبعة الأولى ۱۴۱۵ هـ . ۱۴. تحف العقول عن آل الرسول صلی الله علیه و آله ، أبو محمد الحسن بن علی الحرّانی المعروف بابن شعبه (ت ۳۸۱ هـ) ، تحقیق : علی أكبر الغفاری ، مؤسسه النشر الإسلامی قم ، الطبعة الثانية ۱۴۰۴ هـ .

ص: ۳۰۷

تفسیر الدرّ المنثور = الدرّ المنثور فی التفسیر بالمأثور . تفسیر الطبری = جامع البیان عن تأویل آی القرآن . ۱۵ . تفسیر العیاشی ، أبو النضر محمد بن مسعود السلمی السمرقندی المعروف بالعیاشی (ت ۳۲۰ هـ) ، تحقیق : هاشم الرسولی المحلّاتی ، المكتبة العلمیه طهران ، الطبعة الأولى ۱۳۸۰ هـ . ۱۶ . تفسیر القمّی ، أبو الحسن علی بن إبراهیم بن هاشم القمّی (ت ۳۰۷ هـ) ، إعداد : طیب الموسوی الجزائری ، مطبعة النجف الأشرف . تفسیر مجمع البیان = مجمع البیان فی تفسیر القرآن . ۱۷ . تنبیه الخواطر ونزهه النواظر (مجموعه ورام) ، أبو الحسین ورام بن أبی فراس (ت ۶۰۵ هـ) ، دار التعارف ودار صعب بیروت . ۱۸ . تهذیب الأحکام فی شرح المقنعه ، أبو جعفر محمد بن الحسن المعروف بالشیخ الطوسی (ت ۴۶۰ هـ) ، دار التعارف بیروت ، الطبعة الأولى ۱۴۰۱ هـ . ۱۹ . ثواب الأعمال وعقاب الأعمال ، أبو جعفر محمد بن علی القمّی المعروف بالصدوق (ت ۳۸۱ هـ) ، تحقیق : علی أكبر الغفّاری ، مكتبة الصدوق طهران . ۲۰ . جامع الأخبار أو معارج الیقین فی أصول الدین ، محمد بن محمد الشعیری السبزواری (ق ۷) ، تحقیق ونشر : مؤسسه آل البيت علیهم السلام لإحياء التراث قم ، الطبعة الأولى ۱۴۱۴ هـ . ۲۱ . جامع البیان عن تأویل آی القرآن (تفسیر الطبری) ، أبو جعفر محمد بن جریر الطبری (ت ۳۱۰ هـ) ، دار الفكر بیروت ، الطبعة الأولى ۱۴۰۸ هـ .

ص: ۳۰۸

۲۲. حلیه الأولیاء وطبقات الأصفیاء ، أبو نعیم أحمد بن عبد الله الأصبهانی (ت ۴۳۰ هـ) ، دار الكتاب العربی بیروت ، الطبعة الثانية ۱۳۸۷ هـ . ۲۳. الخرائج والجرائح ، أبو الحسین سعید بن عبد الله الراوندی المعروف بقطب الدین الراوندی (ت ۵۷۳ هـ) ، تحقیق ونشر : مؤسسه الإمام المهدي (عج) قم ، الطبعة الأولى ۱۴۰۹ هـ . ۲۴. الخصال ، أبو جعفر محمد بن علی بن الحسین بن بابویه القمّی المعروف بالشیخ الصدوق (ت ۳۸۱ هـ) ، مؤسسه النشر الإسلامی قم ، الطبعة الرابعة ۱۴۱۴ هـ . ۲۵. الدرّ الباهره من الأصداف الطاهره ، محمد ابن الشیخ جمال الدین مکی بن محمد بن حامد بن أحمد العاملی النبطی الجزینی الملقب بالشهید الأول ، مؤسسه طبع ونشر الآستانه الرضویه المقدّسه مشهد ، ۱۳۶۵ ش . ۲۶. الدرّ المنثور فی التفسیر المأثور ، جلال الدین عبد الرحمن بن أبی بکر السیوطی (ت ۹۱۱ هـ) ، دار الفکر بیروت ، الطبعة الأولى ۱۴۱۴ هـ . ۲۷. دعائم الإسلام و ذکر الحلال والحرام والقضایا والأحكام ، أبو حنیفه النعمان بن محمد بن منصور بن أحمد بن حیون التیمی المغربي (ت ۳۶۳ هـ) ، تحقیق : آصف بن علی أصغر فیضی ، دار المعارف مصر ، الطبعة الثالثة ۱۳۸۹ هـ . رجال الکشی = اختیار معرفه الرجال . ۲۸. روضه الواعظین ، محمد بن الحسن بن علی الفقیال النیسابوری (ت ۵۰۸ هـ) ، تحقیق : حسین الأعلمی ، مؤسسه الأعلمی بیروت ، الطبعة الأولى ۱۴۰۶ هـ .

ص: ۳۰۹

۲۹. سنن الترمذی (الجامع الصحیح)، أبو عیسی محمد بن عیسی بن سوره الترمذی (ت ۲۹۷ هـ)، تحقیق: أحمد محمد شاکر، دار إحياء التراث بیروت. ۳۰. السنن الكبرى، أبو بكر أحمد بن الحسين بن علي البيهقي (ت ۴۵۸ هـ)، تحقیق: محمد عبد القادر عطا، دار الكتب العلمیه بیروت، الطبعة الأولى ۱۴۱۴ هـ. ۳۱. السنن الكبرى، أبو عبد الرحمن أحمد بن شعيب النسائي، تحقیق: عبد الغفار سليمان البنداری، دار الكتب العلمیه بیروت، الطبعة الأولى ۱۴۱۱ هـ. ۳۲. شرح الأخبار فی فضائل الأئمة الأطهار، أبو حنیفه القاضي النعمان بن محمد المصری (ت ۳۶۳ هـ)، تحقیق: محمد الحسینی الجلالی، مؤسسه النشر الإسلامی قم، الطبعة الأولى ۱۴۱۲ هـ. ۳۳. شرح نهج البلاغه، عزّ الدین عبد الحمید بن محمد بن أبی الحدید المعتزلی المعروف بابن أبی الحدید (ت ۶۵۶ هـ)، تحقیق: محمد أبو الفضل إبراهيم، دار إحياء التراث بیروت، الطبعة الثانية ۱۳۸۷ هـ. ۳۴. شعب الإيمان، أبو بكر أحمد بن الحسين البيهقي (ت ۴۵۸ هـ)، تحقیق: محمد السعيد بسيوني زغلول، دار الكتب العلمیه بیروت، الطبعة الأولى ۱۴۱۰ هـ. ۳۵. صحیح ابن حبان بترتیب ابن بلبان، علاء الدین علی بن بلبان الفارسی (ت ۷۳۹ هـ)، تحقیق: شعيب الأرنؤوط، مؤسسه الرساله بیروت، الطبعة الثانية ۱۴۱۴ هـ.

ص: ۳۱۰

۳۶. صحیح البخاری، أبو عبد الله محمد بن إسماعيل البخاری (ت ۲۵۶ هـ)، تحقیق: مصطفی ديب البغا، دار ابن كثير بيروت، الطبعة الرابعة ۱۴۱۰ هـ. ۳۷. صحیح مسلم، أبو الحسين مسلم بن الحجاج القشيري النيسابوري (ت ۲۶۱ هـ)، تحقیق: محمد فؤاد عبد الباقي، دار الحديث القاهرة، الطبعة الأولى ۱۴۱۲ هـ. ۳۸. صحیفه الإمام الرضا عليه السلام، المنسوبة إلى الإمام الرضا عليه السلام، تحقیق ونشر: مؤسسه الإمام المهدي (عج) قم، الطبعة الأولى ۱۴۰۸ هـ. ۳۹. الصحیفه السجّادیه، المنسوبة إلى الإمام علی بن الحسين عليهما السلام، تصحيح: علی أنصاریان، المستشاریه الثقافیه للجمهوریه الإسلامیه ایرانیه دمشق، ۱۴۰۵ هـ. ۴۰. الطبقات الكبرى، محمد بن سعد كاتب الواقدي (ت ۲۳۰ هـ)، دار صادر بيروت. ۴۱. عدّه الداعی ونجاح الساعی، أبو العباس أحمد بن محمد بن فهد الحلّی الأسدی (ت ۸۴۱ هـ)، تحقیق: أحمد الموحّدی، مكتبه وجدانی طهران. ۴۲. علل الشرائع، أبو جعفر محمد بن علی بن الحسين بن بابويه القمّی المعروف بالشيخ الصدوق (ت ۳۸۱ هـ)، دار إحياء التراث بيروت، الطبعة الأولى ۱۴۰۸ هـ. ۴۳. عيون أخبار الرضا عليه السلام، أبو جعفر محمد بن علی بن الحسين بن بابويه القمّی المعروف بالشيخ الصدوق (ت ۳۸۱ هـ)، تحقیق: مهدي الحسيني اللاجوردی، منشورات جهان طهران.

ص: ۳۱۱

۴۴. عیون الحکم والمواعظ ، لأبى الحسن علی بن محمّد الیثی الواسطی (قرن ۶ هـ) ، تحقیق : حسین الحسنی البیرجندی ، دار الحدیث قم ، الطبعة الأولى ۱۳۷۶ ش . ۴۵ . الغارات ، أبو إسحاق إبراهيم بن محمد بن سعید المعروف بابن هلال الثقفی (ت ۲۸۳ هـ) ، تحقیق : جلال الدین المحدث الأرموی ، منشورات أنجمن آثار ملی طهران ، الطبعة الأولى ۱۳۹۵ هـ . ۴۶ . غرر الحکم ودرر الکلم ، عبد الواحد الآمدی التمیمی (ت ۵۵۰ هـ) ، تحقیق : جلال الدین المحدث الأرموی ، جامعه طهران ، الطبعة الثالثة ۱۳۶۰ ش . ۴۷ . الغیبه ، أبو جعفر محمد بن الحسن بن علی بن الحسن الطوسی (ت ۴۶۰ هـ) ، تحقیق : عباد الله الطهرانی وعلی أحمد ناصح ، مؤسسه المعارف الإسلامیه قم ، الطبعة الأولى ۱۴۱۱ هـ . ۴۸ . الغیبه ، أبو عبد الله محمد بن إبراهيم بن جعفر الکاتب النعمانی (ت ۳۵۰ هـ) ، تحقیق : علی أكبر الغفاری ، مکتبه الصدوق طهران . ۴۹ . الفردوس بمأثور الخطاب ، أبو شجاع شیرویه بن شهردار الدیلمی الهمدانی (ت ۵۰۹ هـ) ، تحقیق : السعید بن بسیونی زغلول ، دار الکتب العلمیه بیروت ، الطبعة الأولى ۱۴۰۶ هـ . ۵۰ . فلاح السائل ، أبو القاسم علی بن موسی الحلّی المعروف بابن طاووس (ت ۶۶۴ هـ) ، تحقیق : غلامحسین مجیدی ، مکتب الإعلام الإسلامی قم ، الطبعة الأولى ۱۴۱۹ هـ .

ص: ۳۱۲

۵۱. قرب الإسناد، أبو العباس عبد الله بن جعفر الحمیری القمّی (ت بعد ۳۰۴ هـ)، تحقیق و نشر: مؤسسه آل البيت عليهم السلام لإحياء التراث قم، الطبعة الأولى ۱۴۱۳ هـ. ۵۲. قصص الأنبياء، أبو الحسين سعيد بن عبد الله المعروف بقطب الدين الراوندى (ت ۵۷۳ هـ)، تحقیق: غلامرضا عرفانيان اليزدى، مجمع البحوث الإسلاميه التابع لمؤسسه الآستانه الرضويه مشهد، الطبعة الأولى ۱۴۰۹ هـ. ۵۳. الكافي، أبو جعفر ثقة الإسلام محمد بن يعقوب بن إسحاق الكليني الرازي (ت ۳۲۹ هـ)، تحقیق: على أكبر الغفّارى، دار صعب ودار التعارف بيروت، الطبعة الرابعة ۱۴۰۱ هـ. ۵۴. كشف الغمّيه فى معرفه الأئمّه، على بن عيسى الإربلى (ت ۶۸۷ هـ)، تصحيح: هاشم الرسولی المحلّاتی، دار الكتاب الإسلامی بیروت، الطبعة الأولى ۱۴۰۱ هـ. ۵۵. كمال الدين وتمام النعمه، أبو جعفر محمد بن على بن الحسين بن بابويه القمّی المعروف بالشيخ الصدوق (ت ۳۸۱ هـ)، تحقیق: على أكبر الغفّارى، مؤسسه النشر الإسلامی قم، الطبعة الأولى ۱۴۰۵ هـ. ۵۶. كنز العمال فى سنن الأقوال والأفعال، علاء الدين على المتقى بن حسام الدين الهندي (ت ۹۷۵ هـ)، تصحيح: صفوه السقا، مكتبه التراث الإسلامی بیروت، الطبعة الأولى ۱۳۹۷ هـ. ۵۷. كنز الفوائد، أبو الفتح محمد بن على بن عثمان الكراجكى الطرابلسی (ت ۴۴۹ هـ)، إعداد: عبد الله نعمه، دار الذخائر قم، الطبعة الأولى ۱۴۱۰ هـ.

ص: ۳۱۳

۵۸. المتحائین فی الله ، عبد الله بن محمد المقدسی معروف به ابن قدامه (ت ۶۲۰ هـ) ، تحقیق : مجدی السید ابراهیم ، مکتبه القرآن ، قاهره . ۵۹. مجمع البیان فی تفسیر القرآن (تفسیر مجمع البیان) ، أبو علی الفضل بن الحسن الطبرسی (ت ۵۴۸ هـ) تحقیق : هاشم الرسولی المحلّاتی وفضل الله الیزدی الطباطبائی ، دار المعرفه بیروت ، الطبعة الثانية ۱۴۰۸ هـ . ۶۰. المحاسن ، أبو جعفر أحمد بن محمد بن خالد البرقی (ت ۲۸۰ هـ) ، تحقیق : مهدی الرجائی ، المجمع العالمی لأهل البيت علیهم السلام قم ، الطبعة الأولى ۱۴۱۳ هـ . ۶۱. المحجّه البیضاء فی تهذیب الأحياء ، محسن الفيض الكاشانی (ت ۱۰۹۱ هـ) ، مع حاشیه : علی أكبر الغفاری ، جماعه المدرسين فی الحوزه العلمیه قم ، ۱۳۸۳ هـ . ۶۲. المستدرک علی الصحیحین ، أبو عبد الله محمد بن عبد الله الحاكم النيسابوری (ت ۴۰۵ هـ) ، تحقیق : مصطفی عبد القادر عطا ، دار الکتب العلمیه بیروت ، الطبعة الأولى ۱۴۱۱ هـ . ۶۳. مستدرک الوسائل ومستنبط المسائل ، حسین النوری الطبرسی (ت ۱۳۲۰ هـ) ، مؤسسه آل البيت علیهم السلام لإحياء التراث قم ، الطبعة الأولى ۱۴۰۷ هـ . ۶۴. مسند أبي يعلى الموصلي ، أبو يعلى أحمد بن علی بن المثنى التميمي الموصلي (ت ۳۰۷ هـ) ، تحقیق : إرشاد الحق الأثرى ، دار القبلة جدّه ، الطبعة الأولى ۱۴۰۸ هـ .

ص: ۳۱۴

۶۵. مسند الشهاب ، محمد بن سلامه القضاعی (ت ۴۵۴ هـ) ، مؤسسه الرساله بیروت . ۶۶. المسند لأحمد بن حنبل ، أحمد بن محمد بن حنبل الشیبانی (ت ۲۴۱ هـ) ، تحقیق : عبد الله محمد الدرویش ، دار الفكر بیروت ، الطبعة الثانية ۱۴۱۴ هـ . ۶۷. مشکاه الأنوار فی غرر الأخبار ، أبو الفضل علی الطبرسی (ق ۷) ، تحقیق : مهدی هوشمند ، دار الحديث قم ، الطبعة الأولى ۱۴۱۸ هـ . ۶۸. مطالب السؤل فی مناقب آل الرسول ، کمال الدین محمد بن طلحه الشافعی (ت ۶۵۴ هـ) ، مخطوط فی مکتبه آیه الله المرعشی قم . ۶۹. معانی الأخبار ، أبو جعفر محمد بن علی بن الحسین بن بابویه القمّی المعروف بالشیخ الصدوق (ت ۳۸۱ هـ) ، تحقیق : علی أكبر الغفاری ، مؤسسه النشر الإسلامی قم ، الطبعة الأولى ۱۳۶۱ ش . ۷۰. المعجم الأوسط ، أبو القاسم سلیمان بن أحمد اللخمی الطبرانی (ت ۳۶۰ هـ) ، تحقیق : طارق ابن عوض الله وعبد الحسن بن إبراهيم الحسینی ، دار الحرمین القاهره ، الطبعة الأولى ۱۴۱۵ هـ . ۷۱. المعجم الكبير ، أبو القاسم سلیمان بن أحمد اللخمی الطبرانی (ت ۳۶۰ هـ) ، تحقیق : حمدی عبد المجید السلفی ، دار إحياء التراث العربی بیروت ، الطبعة الثانية ۱۴۰۴ هـ . ۷۲. معدن الجواهر وریاضه الخواطر ، أبو الفتح محمد بن علی الكراچکی (ت ۴۴۹ هـ) ، تحقیق : أحمد الحسینی ، المکتبه المرتضویه طهران ، الطبعة الثانية ۱۳۹۴ هـ .

ص: ۳۱۵

۷۳. مکارم الأخلاق، أبو علی الفضل بن الحسن الطبرسی (ت ۵۴۸ هـ)، تحقیق: علاء آل جعفر، مؤسسه النشر الإسلامی قم، الطبعة الأولى ۱۴۱۴ هـ. ۷۴. مکارم الأخلاق، عبد الله بن محمد بن عبید بن أبی الدنيا (ت ۲۸۱ هـ)، دار الکتب العلمیه بیروت ۱۴۰۹ هـ. ۷۵. مناقب آل أبی طالب (المناقب لابن شهر آشوب)، أبو جعفر رشید الدین محمد بن علی بن شهر آشوب المازندرانی (ت ۵۸۸ هـ)، المطبعة العلمیه قم. ۷۶. من لا یحضره الفقیه، أبو جعفر محمد بن علی بن الحسین بن بابویه القمّی المعروف بالشیخ الصدوق (ت ۳۸۱ هـ)، تحقیق: علی أكبر الغفاری، مؤسسه النشر الإسلامی قم، الطبعة الثانية. ۷۷. منیه المرید، زین الدین علی العاملی المعروف بالشهید الثاني (ت ۹۶۵ هـ)، مکتب الإعلام الإسلامی قم، ۱۴۱۵ هـ. ۷۸. مهج الدعوات ومنهج العبادات، أبو القاسم بن موسی الحلّی المعروف بابن طاووس (ت ۶۶۴ هـ)، تحقیق: حسین الأعلمی، مؤسسه الأعلمی بیروت، الطبعة الأولى ۱۴۱۴ هـ. ۷۹. المواعظ العددیّه، علی المشکینی الأردبیلی (معاصر)، تحقیق: علی الأحمدي المیانجی، دفتر نشر الهادی قم، الطبعة الرابعة ۱۴۰۶ هـ. ۸۰. النوادر، فضل الله بن علی الحسنی الراوندی (ت ۵۷۱ هـ)، تحقیق: سعید رضا علی عسکری، دار الحدیث قم، الطبعة الأولى ۱۳۷۷ ش. ۸۱. نهج البلاغه (من کلام أمير المؤمنين علیه السلام)، اختیار: أبیالحسن الشریف الرضی محمد بن الحسین بن موسی الموسوی (ت ۴۰۶ هـ).

ص: ۳۱۶

فهرست مطالب .

ص: ۳۱۷

..

ص: ۳۱۸

..

ص: ۳۱۹

..

ص: ۳۲۰

..

ص: ۳۲۱

..

ص: ۳۲۲

..

ص: ۳۲۳

..

درباره مرکز

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر / ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ.ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفاً علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب «مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱. بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)
۲. تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی
۳. جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه ، تبلت ها، رایانه ها و ...
۴. سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو
۵. گسترش فرهنگ عمومی مطالعه
۶. زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱. عمل بر مبنای مجوز های قانونی
۲. ارتباط با مراکز هم سو
۳. پرهیز از موازی کاری
۴. صرفاً ارائه محتوای علمی
۵. ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱. چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه
۲. برگزاری مسابقات کتابخوانی
۳. تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...
۴. تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...
۵. ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com
۶. تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و ...
۷. راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی
۸. طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و ...
۹. برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)
۱۰. برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)
۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و ... در ۸ فرمت جهانی:

JAVA.۱

ANDROID.۲

EPUB.۳

CHM.۴

PDF.۵

HTML.۶

CHM.۷

GHB.۸

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

ANDROID.۱

IOS.۲

WINDOWS PHONE.۳

WINDOWS.۴

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

در پایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می نمایم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آبا ده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک ۱۲۹/۳۴ - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات و ترجمه

اصفهان

گامگاه

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

